

राज्यव्यवस्था

1. केंद्रीय अर्थसंकल्प 2025 च्या पार्श्वभूमीवर गरीब आणि मध्यमवर्गीयांसाठी प्रमाणित कार्यपद्धतीबाबत पंतप्रधानांनी केले संकेत

संदर्भ / पार्श्वभूमी

- पंतप्रधान मोदी यांनी अर्थसंकल्पीय अधिवेशन 2025 च्या पहिल्या दिवशी प्रसारमाध्यमांशी संवाद साधत सर्वसमावेशक विकासावर भर दिला.
- सरकारच्या 'सबका साथ, सबका विकास' या व्यापक कथनाशी हे सुसंगत आहे.

केंद्रीय अर्थसंकल्प .

- अर्थमंत्र्यांनी संसदेत सादर केलेले वार्षिक आर्थिक विवरण.
- सहसा दरवर्षी 1 फेब्रुवारी रोजी सादर केले जाते.

2. सर्वोच्च न्यायालयाने एससी/एसटी अत्याचार प्रकरण रद्द केले - घटना सार्वजनिक दृष्टीक्षेपात नाही

संदर्भ / पार्श्वभूमी -

- सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्ट केले की एससी/एसटी कायद्याच्या कलम 3 (1) (आर) आणि 3 (1) (एस) लागू करण्यासाठी सार्वजनिक मत आवश्यक आहे.
- कथित अपमान / गैरवर्तन सार्वजनिक सेटिंगमध्ये नव्हे तर खासगी चेंबरमध्ये झाले.

अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती (पीओए)

अधिनियम, 1989

- अनुसूचित जाती व जमातींवरील अत्याचार रोखण्यासाठी कायदा करण्यात आला.
- विशेष न्यायालये, साक्षीदारांना संरक्षण आणि कठोर शिक्षेची तरतूद करते.
- कलम 3 (1) (आर) आणि 3 (1) (एस) सार्वजनिक ठिकाणी तोंडी शिवीगाळ आणि अपमान हाताळते .

3. फ्रंटियर नागालँड टेरिटरी (एफएनटी) - स्वायत्ततेची मागणी

संदर्भ / पार्श्वभूमी

- ईस्टर्न नागालँड पीपल्स ऑर्गनायझेशनने (ईएनपीओ) फ्रंटियर नागालँड टेरिटरी (एफएनटी) नावाच्या स्वतंत्र प्रशासकीय व्यवस्थेच्या मागणीचा पुनरुच्चार केला आहे.
- जानेवारी 2025 मध्ये हा मुद्दा पुन्हा चर्चेत आला.

मुख्य तथ्ये

- नागालँडच्या 6 पूर्व जिल्हांसाठी एफएनटी प्रस्तावित आहे:
  - एक. किफिरे
  - दो. लॉगलेंग
  - तीन. सोम

टेलिग्राम- PRAYAAS 2.0

चार. नोकलाक

पाँच. शमाटर

छः. तुएनसांग

- ईएनपीओचा असा युक्तिवाद आहे की हे जिल्हे प्रशासकीयदृष्ट्या दुर्लक्षित आणि अविकसित आहेत.
- ही मागणी स्वतंत्र राज्याची नाही, तर विशेष स्वायत्त प्रशासकीय प्रदेशाची आहे.

4. भारत 76 वा प्रजासत्ताक दिन - 26 जानेवारी 2025 साजरा करतो

ठळक मुद्दे

- भारताने 26 जानेवारी 2025 रोजी आपला 76 वा प्रजासत्ताक दिन साजरा केला.
- "विकसित भारत, समृद्ध आणि सुरक्षित भारत" (विकसित, समृद्ध आणि सुरक्षित भारत) या संकल्पनेवर लक्ष केंद्रित केले

प्रमुख पाहुणे म्हणून

- इंडोनेशियाचे राष्ट्रपती - प्रबोवो सुबिआंतो
- भारताच्या प्रजासत्ताक दिनी प्रमुख पाहुणे म्हणून आमंत्रित केलेले ते 4 थे इंडोनेशियन नेते आहेत.

संचलन आणि चित्ररथाची ठळक वैशिष्ट्ये

- तिन्ही सैन्यदलांचा सहभाग
- यावर भर :
  - स्वदेशी संरक्षण
  - महिला सक्षमीकरण[संपादन]
  - डिजिटल प्रशासन

प्रजासत्ताक दिन 2025 पुरस्कार आणि मान्यता (प्रिलिम्ससाठी महत्त्वाचे)

सर्वोत्तम संचलन तुकडी

- लष्कर (एकूण सर्वोत्तम मार्चिंग पथक)
- दिल्ली पोलिस (सर्वोत्कृष्ट सहाय्यक / सहाय्यक पथक)

सर्वोत्कृष्ट चित्ररथ (राज्य / केंद्रशासित प्रदेश श्रेणी)

- उत्तर प्रदेश - संकल्पना : "वारसा आणि विकास"
- गुजरात - राज्य श्रेणीतही पुरस्कार

सर्वोत्कृष्ट चित्ररथ (केंद्रीय मंत्रालये)

- आदिवासी व्यवहार मंत्रालय
  - आदिवासी गौरव / आदिवासी गौरव ही संकल्पना

सर्वोत्तम संचलन तुकडी - निमलष्करी दल

- केंद्रीय राखीव पोलीस दलाची डॉ.

ऑनलाईन पीपल्स चॉइस अवॉर्ड

- सिक्कीमचा चित्ररथ

5. वैद्यकीय प्रवेशात अधिवास आधारित आरक्षण - सर्वोच्च न्यायालयाचा निकाल

मुद्दा

- पीजी मेडिकल प्रवेश (नीट-पीजी) मध्ये अधिवास आधारित आरक्षणाचे आव्हान.

संपर्क-7378743031 / 7767073031

सर्वोच्च न्यायालयाची निरीक्षणे -

- अधिवासावर आधारित आरक्षण घटनात्मकदृष्ट्या वैध आहे.
- हे कलम 14 (समानतेचा अधिकार) चे उल्लंघन नाही.
- राज्ये खालील गोष्टींसाठी 50% जागा राखीव ठेवू शकतात:
  - त्या राज्यातील रहिवासी (अधिवास)
- उर्वरित 50 टक्के जागा ऑल इंडिया कोटा (एआयक्यू) अंतर्गत येतात.

मुख्य घटनात्मक तर्कशास्त्र

- वैद्यकीय शिक्षण याच्याशी जोडलेले आहे:
  - राज्यांच्या सार्वजनिक आरोग्याच्या गरजा
  - ग्रामीण आणि मागास भागात डॉक्टरांची उपलब्धता
- एनईईटीद्वारे गुणवत्ता अनिवार्य आहे.

महत्त्वाची स्पष्टीकरणे

- या निर्णयाचा आधीच पूर्ण झालेल्या प्रवेशांवर परिणाम होणार नाही.
- अनुच्छेद 5 अंतर्गत भारतात एकल अधिवास (भारतीय अधिवास) आहे, परंतु मर्यादित हेतूसाठी राज्य-विशिष्ट अधिवासाची परवानगी आहे.

स्थिर जोडणी -

- कलम 14 - समानतेचा हक्क
- कलम 5 - एकल भारतीय अधिवास
- संकल्पना: वाजवी वर्गीकरण
- क्षेत्र जोडणी: सार्वजनिक आरोग्य आणि वैद्यकीय शिक्षण
- परीक्षा प्राधिकरण: नॅशनल टेस्टिंग एजन्सी (एनटीए)

6. संसद सदस्यांचे विशेषाधिकार आणि उन्मुक्तता (संसदीय विशेषाधिकार)

संसदेत आणि संसदेबाहेर खासदारांनी केलेल्या वादग्रस्त टिप्पण्या आणि कृतींनंतर संसद सदस्यांच्या विशेषाधिकार (संसदीय विशेषाधिकार) संदर्भात भारतात चर्चा तीव्र झाली.

स्थिर जोडणी -

- कलम 105 - संसदेचे अधिकार, विशेषाधिकार आणि उन्मुक्तता
- कलम 122 - न्यायालयांनी संसदीय कामकाजाची चौकशी करू नये
- कलम 194 - राज्य विधानमंडळांचे अधिकार, विशेषाधिकार
- कलम 212 - न्यायालयांनी राज्य विधानमंडळांच्या कामकाजाची चौकशी करू नये
- संकल्पना: शक्तींचे पृथक्करण
- संस्था जोडणी: भारतीय संसद

महाराष्ट्र कोन -

- कलम 194 अन्वये महाराष्ट्र विधानसभेला अशाच प्रकारचे विशेषाधिकार प्राप्त आहेत
- कलम २१२ अन्वये न्यायालये महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या कामकाजाची चौकशी करू शकत नाहीत

7. भारतीय न्याय संहिता (बीएनएस), 2023 आणि अश्लील आणि लैंगिक सुस्पष्ट सामग्री

जानेवारी 2025 मध्ये, भारतीय न्याय संहिता (BNS), 2023 च्या अंमलबजावणी आणि स्पष्टीकरणामुळे अश्लीलता आणि लैंगिक सुस्पष्ट सामग्रीशी संबंधित तरतुदींकडे लक्ष वेधले गेले.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्त्वाचा विभाग)

- नवीन कायदा: भारतीय न्याय संहिता (बीएनएस), 2023

- बदललेला कायदा: भारतीय दंड संहिता (आयपीसी), १८६०
- अश्लीलतेची तरतूद: कलम 296, बीएनएस
- संबंधित आयपीसी कलम: कलम 292, आयपीसी
- शिक्षा (पहिला गुन्हा):
  - तुरुंगवास: २ वर्षांपर्यंत
  - दंड: ₹ 5,000 पर्यंत
- शिक्षा (त्यानंतरचा गुन्हा):
  - तुरुंगवास: ५ वर्षांपर्यंत
  - दंड: ₹ 10,000 पर्यंत
- अश्लील सामग्रीचे इलेक्ट्रॉनिक प्रसारण:
  - माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000 अंतर्गत - कलम 67
- मुलाशी संबंधित लैंगिक सामग्री:
  - पोक्सो कायदा, 2012 अंतर्गत याचा समावेश

भारतीय न्याय संहिता (बीएनएस), 2023 - कलम 296 (अश्लीलता)

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्त्वाचा विभाग)

- कायदा: भारतीय न्याय संहिता (बीएनएस), 2023
- विभाग: 296
- विषय: अश्लीलता
- बदली: आयपीसी कलम 292, 1860
- गुन्ह्याचे स्वरूप: विक्री, वितरण, सार्वजनिक प्रदर्शन, अश्लील साहित्याचा प्रसार
- पहिली दोषसिद्धता:
  - तुरुंगवास: २ वर्षांपर्यंत
  - दंड: ₹ 5,000 पर्यंत
- त्यानंतरची शिक्षा:
  - तुरुंगवास: ५ वर्षांपर्यंत
  - दंड: ₹ 10,000 पर्यंत
- मोड कव्हर केलेले: शारीरिक आणि सामान्य अभिसरण
- ऑनलाइन अश्लीलता: आयटी अधिनियम, 2000 अंतर्गत समाविष्ट (कलम 67)

माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 - कलम 67 (इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात अश्लीलता)

मुख्य तथ्ये -

- कायदा: माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000
- विभाग: 67
- विषय: इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात अश्लील सामग्री प्रकाशित करणे किंवा प्रसारित करणे
- सक्षम: डिजिटल / ऑनलाइन / इलेक्ट्रॉनिक प्लॅटफॉर्म
- गुन्ह्याचे स्वरूप:
  - प्रकाशन
  - प्रसारण
  - प्रकाशित किंवा प्रसारित करणे
- पहिली दोषसिद्धता:
  - तुरुंगवास: ३ वर्षांपर्यंत
  - दंड: 5 लाख रुपयांपर्यंत
- त्यानंतरची शिक्षा:
  - तुरुंगवास: ५ वर्षांपर्यंत
  - दंड: 10 लाख रुपयांपर्यंत
- येथे लागू होते: वेबसाइट्स, सोशल मीडिया, मेसेजिंग ॲप्स, डिजिटल प्लॅटफॉर्म

• प्राधिकरण: केंद्र सरकार (एमईआयटीवाय)
(संक्षिप्त स्पर्धीकरण: कलम 67 विशेषत: डिजिटल स्पेसमधील
अश्लीलतेला लक्ष्य करते, बीएनएसच्या विपरीत, जे सामान्य अभिसरण
व्यापते.)

लैंगिक गुन्हांपासून बालकांचे संरक्षण कायदा 2012

मुख्य तथ्ये -

- कायदा : लैंगिक गुन्हांपासून मुलांचे संरक्षण (पॉक्सो) कायदा
- अधिनियमनाचे वर्ष: 2012
- मंत्रालय: महिला आणि बालविकास मंत्रालय
- उद्दिष्ट: लैंगिक गुन्हांपासून मुलांचे संरक्षण
- 18 वर्षाखालील कोणतीही व्यक्ती
- कायद्याचे स्वरूप: लिंग-तटस्थ
- कव्हेरेज: पॅन इंडिया
- समाविष्ट केलेल्या गुन्हांचे प्रकार:
  - भेदक लैंगिक अत्याचार
  - तीव्र भेदक लैंगिक अत्याचार
  - लैंगिक अत्याचार[संपादन]
  - लैंगिक छळ[संपादन]
  - बाल पोर्नोग्राफी / लैंगिक सामग्री
- चाचणी यंत्रणा: विशेष पॉक्सो न्यायालये
- पुराव्याचे ओझे : अंशत: आरोपीवर हलविले गेले (गृहीतक कलम)

हिक्लिन चाचणी आणि समुदाय मानक अश्लीलतेची

चाचणी

हिकलिन कसोटी -

- मूळ: इंग्लंड
- भारतातील स्थिती: नाकारले

कम्युनिटी स्टॅंडर्ड्स टेस्ट (सीएसटी) -

- मूळ: युनायटेड स्टेट्स
- भारतात दत्तक : सर्वोच्च न्यायालय
- आधार:
  - समकालीन समुदाय मानकांनुसार सामग्री अश्लील आहे की नाही
- लक्ष केंद्रित करा:
  - सरासरी व्यक्ती
  - सध्याची सामाजिक मूल्ये
- भारतातील स्थिती: स्वीकारले आणि अनुसरण केले

8. पंचायत हस्तांतरण निर्देशांक 2024

फेब्रुवारी-मार्च 2025 मध्ये, केंद्रीय पंचायती राज मंत्रालयाने पंचायत
डिव्होल्यूशन इंडेक्स 2024 (राज्यांमधील पंचायतींना हस्तांतरणाची स्थिती)
जाहीर केली, ज्यामध्ये राज्यांनी पंचायती राज संस्थांना (पीआरआय)
अधिकार आणि संसाधने कशी हस्तांतरित केली आहेत याचे मूल्यांकन केले.

मुख्य तथ्ये -

- अहवालाचे शीर्षक: पंचायत हस्तांतरण निर्देशांक 2024
- केले प्रकाशन: पंचायती राज मंत्रालय, भारत सरकार
- तयार केलेले: इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन (आयआयपीए)

- उद्दिष्ट: पंचायतींना अधिकार, कार्ये आणि संसाधनांचे हस्तांतरण करणे
- मापन स्केल: प्रत्येक राज्य / केंद्रशासित प्रदेशासाठी 0-100 गुण
- सहा परिमाणांचे मूल्यांकन केले:
  - प्रेमवर्क
  - कार्ये
  - वित्त
  - कार्यकर्ते
  - क्षमता बांधणी
  - उत्तरदायित्व
- आधारभूत कालावधी तुलना: 2013-14 ते 2021-22 एकूण सरासरी 39.92 वरून 43.89 पर्यंत वाढली

सर्वोच्च राज्य स्कोअर (अंदाजे) -

- कर्नाटक - 72.23
- केरळ - 70.59
- तामिळनाडू - 68.38
- महाराष्ट्र - 61.44
- उत्तर प्रदेश - 60.07
- भारतातील एकूण पंचायती (2024): ~2.62 लाख

तळाशी कामगिरी करणारे खेळाडू (कमी गुण) -

- दादरा आणि नगर हवेली आणि दमण आणि दीव: ~13.62
- पुद्दुचेरी: ~ 16.16
- लडाख: ~ 16.18
- (हे केंद्रशासित प्रदेश एकूण हस्तांतरणात सर्वात कमी क्रमांकावर आहेत.)

पंचायत डिव्होल्यूशन - क्षेत्रनिहाय (उप-निर्देशांकांमध्ये अव्वल राज्ये)

परिमाण	सर्वोत्तम कामगिरी करणारे राज्य
प्रेमवर्क (कायदेशीर / संस्थात्मक)	केरळ
कार्ये (हस्तांतरित शक्ती)	तामिळनाडू
वित्त (निधी आणि वित्तीय स्वायत्तता)	कर्नाटक
अधिकारी (प्रशिक्षित कर्मचारी)	गुजरात
क्षमता बांधणी (प्रशिक्षण, कौशल्य विकास)	तेलंगणा
उत्तरदायित्व (पारदर्शकता, ग्रामसभा)	कर्नाटक

महाराष्ट्र कोन -

- पंचायत विकास निर्देशांक 2024 मध्ये एकंदर उत्तम कामगिरीसह महाराष्ट्र चौथ्या क्रमांकावर

9. मणिपूरमध्ये राष्ट्रपती राजवट (कलम 356)

फेब्रुवारी 2025 मध्ये, मुख्यमंत्र्यांनी राजीनामा दिल्यानंतर आणि पर्यायी सरकार स्थापन करण्यात अपयशी ठरल्यानंतर मणिपूरमध्ये राष्ट्रपती राजवट लागू करण्यात आली.

- सरकारांना मनमानी पद्धतीने बरखास्त करणे असंवैधानिक आहे
- संघराज्य हे संविधानाचे मूलभूत वैशिष्ट्य आहे

टीप - एस आर बोम्मई प्रकरणानंतर : - कलम 356 चा गैरवापर लक्षणीयरीत्या कमी झाला

महाराष्ट्र कोन -

- अनेक वेळा राष्ट्रपती राजवट लागू :
  - 1980
  - 2014
  - 2019 (संक्षिप्त कालावधी)

10. दिल्ली विधानसभा निवडणुकीत भारतीय जनता पक्षाचा विजय

फेब्रुवारी 2025 मध्ये, भारतीय जनता पक्षाने (भाजपा) दिल्ली विधानसभा निवडणुका जिंकल्या, दीर्घ अंतर संपवले आणि 27 वर्षांनंतर पुन्हा सत्तेत आले.

मुख्य तथ्ये -

- दिल्ली विधानसभा निवडणूक
- निकाल जाहीर : फेब्रुवारी 2025
- विजयी पक्ष : भारतीय जनता पक्ष (BJP)
- दिल्लीतील भाजप सरकारमधील 27 वर्षांतील अंतर
- एकूण विधानसभा जागा: 70
- भाजपला मिळालेल्या जागा : 48
- मतांचा वाटा:
  - भाजप : 45.56 टक्के
  - आम आदमी पार्टी: 43.57%
- नोटा मतांचा हिस्सा: 0.57%
- निकाल: स्पष्ट बहुमताचे सरकार

स्थिर जोडणी -

- कलम 239AA - दिल्लीच्या राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्राला विशेष दर्जा
- लोकप्रतिनिधी कायदा 1951 - निवडणुकांचे आयोजन
- भारतीय निवडणूक आयोग - निवडणूक प्राधिकरण
- संकल्पना : संघराज्य आणि कायदेमंडळासह केंद्रशासित प्रदेश

11. भारताच्या राज्य चिन्हाचा गैरवापर

केंद्र सरकारने राज्ये/केंद्रशासित प्रदेशांना भारताच्या राज्य चिन्हाच्या अनधिकृत आणि अयोग्य वापराबाबत मार्गदर्शक सूचना जारी केल्या असून विद्यमान नियम आणि कायदांचे काटेकोरपणे पालन करण्याची आठवण करून दिली आहे.

मुख्य तथ्ये -

- विषय: भारताचे राज्य चिन्ह
- प्रशासकीय कायदा:
  - भारताचे राज्य चिन्ह (वापराचे नियमन) नियम, 2007
- संबंधित नियम:
  - नियम 4 (2) - केवळ अधिकृत हेतूसाठी राज्य चिन्हाचा वापर प्रतिबंधित करतो
- निषेधात्मक कायदा:
  - भारताचे राज्य चिन्ह (अनुचित वापराचा प्रतिबंध) अधिनियम, 2005
- दुरुपयोगाचे स्वरूप समाविष्ट आहे:

मुख्य तथ्ये -

- तरतूद : राष्ट्रपती राजवट
- घटनात्मक कलम : कलम 356
- प्रभावित राज्य: मणिपूर
- लागू करण्याची तारीख: 13 फेब्रुवारी 2025
- ट्रिगर:
  - मुख्यमंत्री एन. बिरेन सिंह यांचा राजीनामा
  - कोणत्याही पक्षाला किंवा गटाला बहुमत सिद्ध करता येत नाही
- शासनाचे स्वरूप :- भारताच्या राष्ट्रपतींनी राज्य प्रशासन हाती घेतले
- कालावधी (प्रारंभिक): 6 महिने
- कमाल कालावधी: - 3 वर्षे (संसदीय मंजूरी आणि अटींसह)
- राज्य विधानसभेची स्थिती: - निलंबित अॅनिमेशनखाली ठेवले (विसर्जित केले नाही)

राष्ट्रपती राजवट (कलम 356)

- राष्ट्रपती राजवट म्हणजे जेव्हा राज्याची घटनात्मक यंत्रणा अपयशी ठरते तेव्हा केंद्र सरकारद्वारे राज्याच्या कारभाराचा तात्पुरता ताबा घेणे.
- ही युद्धासारखी आणीबाणी नाही, तर घटनात्मक सुधारणात्मक यंत्रणा आहे.

घटनात्मक आधार -

- कलम 356 - राष्ट्रपती राजवट लागू करणे
- कलम 355 - राज्यांचे संरक्षण करणे हे संघाचे कर्तव्य
- दोन्ही लेख एकत्र काम करतात.
- टीप - अनुच्छेद 355 हे कर्तव्य आहे, अनुच्छेद 356 हे साधन आहे.

लादण्याची कारणे -

- निवडणुकीनंतर कोणताही पक्ष सरकार स्थापन करू शकत नाही
- सत्ताधारी सरकारचे बहुमत गमावणे
- पर्यायी सरकार नसल्याने मुख्यमंत्र्यांचा राजीनामा
- अर्थसंकल्प/विश्वासदर्शक ठराव संमत करण्यात अपयश
- कायदा आणि सुव्यवस्थेचा बिघाडा (अत्यंत प्रकरणे)
- संघराज्याच्या घटनात्मक निर्देशांचे पालन न करणे
- विद्यार्थ्यांसाठी टीप: - केवळ कायदा आणि सुव्यवस्था पुरेशी नाही, जोपर्यंत ती घटनात्मक मोडीत निघत नाही.
  - नंतर विसर्जित केले जाऊ शकते.
  - टीप - असेंब्ली आपोआप विसर्जित होत नाही
- संसद:
  - राज्यासाठी कायदे करणे
  - संसदेने अर्थसंकल्प मंजूर केला
- कालावधी:-
  - सुरुवातीला 6 महिने
  - दर 6 महिन्यांनी वाढवता येते

न्यायालयीन सुरक्षा उपाय -

एस.आर. बोम्मई प्रकरण (1994) - सर्वात महत्वाचे

सर्वोच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे:

- राष्ट्रपती राजवट न्याय्य आहे (न्यायालये पुनरावलोकन करू शकतात)
- सभागृहाच्या पटलावर बहुमताची चाचणी होणे आवश्यक आहे

- अनधिकृत व्यक्तीद्वारे वापर
- व्यावसायिक हेतूसाठी वापर
- खाजगी लेटरहेड, वाहने, इमारतींवर वापर
- प्राधिकरण संबंधी मार्गदर्शक सूचना: केंद्र सरकार
- उद्दिष्ट: राष्ट्रीय प्रतीकांची प्रतिष्ठा आणि पावित्र्य जपणे

- पेन्शनची रक्कम: दरमहा ₹ 20,000
- आणीबाणीचे स्वरूप : अंतर्गत आणीबाणी (कलम ३५२)
- कलम 352 – राष्ट्रीय आणीबाणी
- 1975-77 आणीबाणीचा काळ (अंतर्गत आणीबाणी)
- मूलभूत अधिकार (कलम 19 आणि 21) - आणीबाणीच्या काळात स्थगिती

स्थिर जोडणी -

- कलम 51 अ (अ) – राष्ट्रीय प्रतीकांचा आदर
- चिन्हे व नावे (अयोग्य वापर प्रतिबंध) अधिनियम, 1950
- भारताचे राज्य चिन्ह (अनुचित वापराचा प्रतिबंध) अधिनियम, 2005

12. त्रिपुराने आपले अधिकृत राज्य चिन्ह जाहीर केले

जानेवारी २०२५ मध्ये, त्रिपुरा सरकारने अधिकृतपणे आपले राज्य चिन्ह जाहीर केले आणि अधिसूचित केले, ज्यामुळे राज्याला अधिकृत वापरासाठी औपचारिकपणे मान्यताप्राप्त चिन्ह देण्यात आले.

त्रिपुराला कायदेशीररित्या स्वतःचे राज्य चिन्ह वापरण्याची परवानगी आहे आणि यामुळे भारताचे राज्य चिन्ह (वापराचे नियमन) नियम, २००७ चे उल्लंघन होत नाही.

स्थिर जोडणी -

- कलम 162 – राज्याची कार्यकारी शक्ती
- कलम 51 अ (अ) – राष्ट्रीय प्रतीकांचा आदर
- भारताचे राज्य चिन्ह (अनुचित वापराचा प्रतिबंध) अधिनियम, 2005
- भारताचे राज्य चिन्ह (वापराचे नियमन) नियम, 2007

13. आपत्कालीन कालावधीतील कैद्यांसाठी ओडिशा सरकार पेन्शन

ओडिशा सरकारने राष्ट्रीय आणीबाणीच्या काळात (१९७५-७७) तुरुंगात असलेल्या व्यक्तींसाठी २०,००० रुपये मासिक निवृत्तीवेतन जाहीर केले.

मुख्य तथ्ये -

- राज्य: ओडिशा
- योजनेचा प्रकार: राज्य पेन्शन योजना
- लाभार्थी:
  - आणीबाणीच्या काळात तुरुंगवास झालेल्या व्यक्ती (1975-1977)
- पेन्शनची रक्कम: दरमहा ₹ 20,000
- लाभाचे स्वरूप : मानद / मान्यता-आधारित निवृत्तीवेतन
- अंमलबजावणी प्राधिकरण: ओडिशा राज्य सरकार
- कव्हरेज: राज्य-विशिष्ट
- उद्दिष्ट:
  - त्यागाची ओळख
  - कल्याणकारी समर्थन

प्रिलिम्स-संबंधित डेटा / आकडेवारी

- आणीबाणी लागू: 25 जून 1975
- आणीबाणी रद्द : 21 मार्च 1977
- कालावधी : २१ महिने

14. न्यायमूर्ती विनोद कुमार कृष्णन यांची सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशपदी नियुक्ती

जानेवारी 2025 मध्ये, न्यायमूर्ती विनोद कुमार कृष्णन यांनी सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश म्हणून शपथ घेतली आणि सर्वोच्च न्यायालयाची न्यायिक शक्ती मजबूत केली.

- भारताच्या सरन्यायाधीशांनी दिली शपथ :
- राष्ट्रपतींनी केलेली नियुक्ती: भारताचे राष्ट्रपती
- नियुक्तीचा आधार : - कॉलेजियम प्रणाली
- स्रोत संवर्ग :- उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश (पदोन्नतीपूर्वी)
- पदाचे स्वरूप :- घटनात्मक कार्यालय
- कार्यकाळ - वयाची ६५ वर्षांपर्यंत
- सेवानिवृत्तीचे वय:
  - सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश : 65 वर्षे
  - उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश : ६२ वर्षे
- सर्वोच्च न्यायालयाची संख्या : 34 न्यायाधीश (सरन्यायाधीशांसह)
- नियुक्ती अधिकारी :- भारताचे राष्ट्रपती.

15. उत्तराखंडमध्ये समान नागरी संहिता (यूसीसी)

राज्य विधिमंडळाने मंजूर केलेल्या यूसीसी कायद्याला राज्यपालांनी मान्यता दिल्यानंतर समान नागरी कायदा (यूसीसी) लागू करणारे उत्तराखंड हे पहिले भारतीय राज्य ठरले.

- मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)
- राज्य: उत्तराखंड
- विषय: समान नागरी कायदा (यूसीसी)
- स्थिती: अंमलबजावणी
- अंमलबजावणी वर्ष: 2025
- समितीचे नाव: रंजना प्रकाश देसाई समिती
- यासाठी लागू:
  - विवाह
  - घटस्फोट[संपादन]
  - वारसा
  - उत्तराधिकार
  - लिट्ट-इन रिलेशनशिप
- सवलत प्राप्त गट:- अनुसूचित जमाती
- कायद्याचे स्वरूप :- राज्य कायदे
- - उत्तराखंडमधील रहिवासी
- खालील गोष्टींसाठी नोंदणी अनिवार्य करण्यात आली आहे:
  - विवाह
  - लिट्ट-इन रिलेशनशिप

16. गुजरात सरकार आणि समान नागरी कायदा (यूसीसी)

उत्तराखंडमध्ये समान नागरी संहिता (यूसीसी) लागू झाल्यानंतर गुजरात सरकारने समान नागरी कायदा (यूसीसी) च्या अंमलबजावणीचा अभ्यास आणि अन्वेषण करण्याचा आपला हेतू जाहीर केला.

मुख्य तथ्ये -

- राज्य: गुजरात
- विषय: समान नागरी कायदा (यूसीसी)
- सद्यस्थिती :
  - विचाराधीन / अभ्यासाचा टप्पा

17) मणिपूरच्या मुख्यमंत्रिपदाचा एन. बिरेन सिंग यांचा राजीनामा

मुख्य तथ्ये -

- राज्य: मणिपूर
- मुख्यमंत्रिपदाचा राजीनामा : एन. बिरेन सिंह
- पाठपुरावा कृती:
  - राष्ट्रपती राजवट लागू
- घटनात्मक तरतुदीला चालना : - कलम 356

18. लोकसभेचे दैनंदिन कामकाज सहा अतिरिक्त भाषांमध्ये

लोकसभेच्या दैनंदिन कामकाजाशी संबंधित कागदपत्रे हिंदी आणि इंग्रजी व्यतिरिक्त सहा अतिरिक्त भारतीय भाषांमध्ये उपलब्ध करून दिली जातील, असे लोकसभा सचिवालयाने जाहीर केले.

- कागदपत्रांचे स्वरूप:
  - इतर दैनंदिन संसदीय कागदपत्रे
  - विद्यमान भाषा:
    - हिंदी
    - इंग्रजी
  - समाविष्ट केल्या जाणार्या अतिरिक्त भाषा:
    - सहा भारतीय भाषा (आठव्या अनुसूचीपासून)
एक.	बोडो
दो.	डोग्री
तीन.	मैथिली
चार.	मणिपुरी (मैतेई)
पाँच.	संस्कृत
छः.	उर्दू

19. राजस्थानमधील फॉय सागर तलावाचे नाव बदलणे

जानेवारी 2025 मध्ये, राजस्थान सरकारने अजमेर जिल्ह्यातील फॉय सागर तलावाचे नाव बदलून "वरुण सागर तलाव" करण्याची घोषणा केली.

मुख्य तथ्ये -

- जुने नाव: फॉय सागर तलाव
- नवीन नाव: वरुण सागर तलाव
- राज्य: राजस्थान
- जिल्हा : अजमेर
- प्रकार: कृत्रिम तलाव

- बांधलेले: ब्रिटिश प्रशासन
- बांधकाम वर्ष: 1892
- (पूर्वीच्या) नावाप्रमाणे:
  - सर अल्फ्रेड फॉय (ब्रिटिश अभियंता)
- उद्देश:
  - पाणीपुरवठा
  - पूर नियंत्रण .
- नाव बदलण्याची घोषणा करणारे प्राधिकरण:
  - राजस्थान राज्य सरकार
- निर्णयाचे स्वरूप:
  - प्रशासकीय / कार्यकारी निर्णय
- फॉय सागर तलाव आणि आना सागर तलाव (अजमेरमध्येही) असा गोंधळ करू नका

अर्थव्यवस्था

- आर्थिक सर्वेक्षणात आर्थिक वर्ष 2025-26 साठी 6.3-6.8% वाढीचा अंदाज- जमीन आणि कामगार सुधारणांची मागणी

याबद्दल -

- भारताची वाढ मध्यम होत आहे, आर्थिक वर्ष 26 चा अंदाज 6.3-6.8% आहे, जो 2047 पर्यंत विकसित भारतसाठी आवश्यक असलेल्या 8%+ लक्ष्यापेक्षा कमी आहे.
- सर्वेक्षणात उच्च विकासाला चालना देण्यासाठी जमीन आणि कामगार सुधारणांवर भर देण्यात आला आहे.
- भांडवली खर्च, निर्यात आणि थेट परदेशी गुंतवणूक लवचिकता दर्शवते, तर महागाईचा कल स्थिर होत आहे.
- ग्रामीण मागणी, शेतीची उसळी आणि स्थूल स्थिरता हे वाढीचे चालक म्हणून उद्भूत केले जातात.
- सर्वेक्षणात गुंतवणूक-आधारित पुनर्प्राप्तीवर लक्ष केंद्रित करून केंद्रीय अर्थसंकल्प 2025 ची दिशा निश्चित करण्यात आली आहे.
- जीडीपी, महागाई, व्यापार, रोजगार आणि धोरण शिफारसी समाविष्ट आहेत.
- आर्थिक सर्वेक्षणाची ऐतिहासिक उत्क्रांती

विकसित भारत 2047

- 2047 पर्यंत (स्वातंत्र्याची शताब्दी) भारताला विकसित अर्थव्यवस्था बनवण्याचे सरकारचे ध्येय.
- शाश्वत 8%+ विकास, पायाभूत सुविधांना चालना आणि सर्वसमावेशक सुधारणा आवश्यक आहेत.

असला तरी, कर्मचार्यांना जानेवारी 2026 पर्यंत थकबाकी मिळण्याची शक्यता आहे.

- **फिटमेंट फॅक्टर:** सर्वात जास्त चर्चेत असलेला घटक.
  - 7 वा सीपीसी: 2.57
  - 8 वा सीपीसी (अपेक्षित): 2.28 ते 2.86 दरम्यान.
- **किमान मूळ वेतन :**
  - सध्याची किंमत : ₹ 18,000.
  - अपेक्षित: अंतिम फिटमेंट फॅक्टरवर अवलंबून अंदाजे ₹ 41,000 - ₹ 51,000 पर्यंत वाढू शकते.
- **डीए विलीनीकरण:** नवीन फिटमेंट फॅक्टर लागू करण्यापूर्वी महागाई भत्ता (डीए) च्या 50% मूळ वेतनात विलीन करण्याचा जोरदार प्रस्ताव आहे.

स्थिर दुवा विस्तार

- **कलम 309 :** सार्वजनिक सेवांमध्ये नियुक्त केलेल्या व्यक्तींची भरती व सेवाशर्ती यांचे नियमन करण्याचे अधिकार राष्ट्रपती व राज्यपाल यांना देणार या या कलमाची दुरुस्ती करा.

3. जागतिक गुंतवणूक कल मॉनिटर:

UNCTAD ने नाजूक पुनरागमनाचा अहवाल दिला

चर्चेत का?

युनायटेड नेशन्स कॉन्फरन्स ऑन ट्रेड अँड डेव्हलपमेंट (UNCTAD) ने ग्लोबल इन्व्हेस्टमेंट ट्रेड्स मॉनिटर जारी केले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **संघटना :** 1964 मध्ये स्थापन झालेली UNCTAD ही व्यापार, गुंतवणूक आणि विकासाच्या मुद्द्यांशी संबंधित संयुक्त राष्ट्रांची आघाडीची संस्था आहे.
- **मुख्यालय :** जिनिव्हा, स्वित्झर्लंड.
- **मुख्य प्रकाशन:** "ग्लोबल इन्व्हेस्टमेंट ट्रेड्स मॉनिटर" हे नियतकालिक अद्यतन आहे, तर "वर्ल्ड इन्व्हेस्टमेंट रिपोर्ट" (डब्ल्यूआयआर) हे प्रमुख वार्षिक प्रकाशन आहे.
- **एफडीआय व्याख्या:** एका देशातील फर्म किंवा व्यक्तीने दुसऱ्या देशात असलेल्या व्यावसायिक हितसंबंधांमध्ये केलेली गुंतवणूक, सामान्यतः दीर्घकालीन संबंध आणि लक्षणीय प्रमाणात प्रभाव (सामान्यतः 10% किंवा त्याहून अधिक मतदानाची शक्ती) समाविष्ट असते.

4. एक राष्ट्र, एक वेळ: भारताने आयएसटी हा एकमेव कायदेशीर वेळ अनिवार्य केला आहे

- **उपक्रम:** भारत सरकारने सर्व क्षेत्रांसाठी भारतीय प्रमाण वेळ (आयएसटी) हा एकमेव कायदेशीर वेळ संदर्भ म्हणून स्थापित करण्यासाठी "एक राष्ट्र, एक वेळ" फ्रेमवर्क सादर केले आहे.
- **कायदेशीर चौकट :** हा बदल संस्थात्मक करण्यासाठी जून 2025 मध्ये कायदेशीर मेट्रोलाॅजी (भारतीय प्रमाणित वेळ) नियम, 2025 अधिसूचित करण्यात आले.

मागील सर्वेक्षणांमधील दृष्टीकोन -

वर्ष	हायलाइट करा	थोडक्यात
2016-17	युनिव्हर्सल बेसिक इन्कम (यूबीआय) ही संकल्पना मांडली	भारताच्या धोरण क्षेत्रात यूबीआयची पहिली अधिकृत चर्चा.
2017-18	लैंगिक समस्यांवर प्रकाश टाकण्यासाठी वापरलेले गुलाबी कव्हर्स	स्त्री-पुरुष समानता आणि महिला सक्षमीकरणवर लक्ष केंद्रित केले.
2018-19	प्रशासनात वर्तनात्मक अर्थशास्त्राची ओळख करून दिली	चांगल्या अनुपालन आणि कल्याणासाठी "नज" धोरणे सुचविली.
2019-20	नैतिक संपत्ती निर्मितीचा पुरस्कार केला	पुनर्वितरणापासून उद्योजकतेकडे कथा बदलली.
2020-21	वापरलेले कोविड -19 डेटा विश्लेषण	महामारीचा भारताचा प्रतिसाद आणि आर्थिक लवचिकता यावर प्रकाश टाकला.
2021-22	चपळ धोरण चौकटीवर लक्ष केंद्रित	रिअल-टाइम डेटा आणि अनुकूल प्रशासनावर भर देण्यात आला.
2022-23	हायलाइट केलेले डिजिटल पब्लिक इन्फ्रास्ट्रक्चर (डीपीआय)	युपीआय, आधार आणि इंडिया स्टॅक हे जागतिक मॉडेल म्हणून प्रदर्शित केले.

2. 8 व्या वेतन आयोगाला मंजूर: केंद्र सरकारने वेतन आणि निवृत्तीवेतन सुधारणा सुरू केली

चर्चेत का?

जानेवारी 2026 पर्यंत, भारत सरकारने 8 व्या केंद्रीय वेतन आयोगाला (सीपीसी) अधिकृतपणे मान्यता दिली आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **प्राधिकरण:** वित्त मंत्रालयाच्या अंतर्गत कार्मिक आणि प्रशिक्षण विभाग (डीओपीटी).
- **घटनात्मक आधार:** केंद्र सरकारच्या कर्मचार्यांच्या वेतन संरचनेत, भत्ते आणि सेवानिवृत्तीच्या फायद्यांमध्ये बदल करण्याची शिफारस करण्यासाठी वेतन आयोग वेळोवेळी (पारंपारिकपणे दर 10 वर्षांनी) तयार केले जातात.
- **रचना:** 8 व्या सीपीसीमध्ये एक अध्यक्ष, एक अर्धवेळ सदस्य आणि एक सदस्य-सचिव यांचा समावेश आहे.
- **अंतिम अहवाल सादर करण्यासाठी आयोगाला 18 महिन्यांचा कालावधी देण्यात आला आहे.**
- **ऐतिहासिक संदर्भ:** 7 वा वेतन आयोग 2016 मध्ये लागू करण्यात आला आणि 31 डिसेंबर 2025 रोजी त्याचे 10 वर्षांचे चक्र संपले.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **प्रभावी तारीख (गृहीत धरून):** अहवाल प्रलंबित असताना, 1 जानेवारी 2026 ही अंमलबजावणीची तारिख संदर्भ तारीख आहे. याचा अर्थ असा की जरी वास्तविक रोलआउट 2027 मध्ये झाला

- अंमलबजावणी संस्था: ग्राहक व्यवहार विभाग, सीएसआयआर-नॅशनल फिजिकल लॅबोरेटरी (एनपीएल) आणि इस्रो यांच्यातील सहयोग.
- उद्दिष्ट: जीपीएस (अमेरिकेच्या मालकीच्या) सारख्या परदेशी वेळेच्या स्त्रोतांवरील अवलंबित्व दूर करणे, जे सायबर-हल्ले आणि "स्पूफिंग" साठी असुरक्षित आहेत.
- अचूकता: प्रगत अणु घड्याळांचा वापर करून, आयएसटी नेटवर्क टाइम प्रोटोकॉल (एनटीपी) आणि प्रिसिजन टाइम प्रोटोकॉल (पीटीपी) द्वारे मिलिसेकंद ते मायक्रोसेकंद अचूकतेसह प्रसारित केले जाईल.
- प्रादेशिक केंद्रे: देशव्यापी समक्रमण सुनिश्चित करण्यासाठी 5 प्रादेशिक संदर्भ मानक प्रयोगशाळा (आरआरएसएल) स्थापन करण्यात आल्या आहेत:
  - अहमदाबाद
  - बंगलुरु
  - भुवनेश्वर
  - फरीदाबाद
  - गुवाहाटी

रँक	राज्य	श्रेणी	मुख्य ठळक मुद्दे
2 रा	छत्तीसगड	अचिह्न	कोळसा खाणींच्या लिलावातून उच्च बिगर कर महसूल.
3 रा	गोवा	अचिह्न	महसुलाची मजबूत जमवाजमव.
4 वा	झारखंड	अचिह्न	वित्तीय विवेकात उल्लेखनीय सुधारणा.
5 वा	गुजरात	अचिह्न	संतुलित वित्तीय व्यवस्थापन.
6 वा	महाराष्ट्र	फ्रंट-रनर	4 व्या (2022) वरून 6 व्या (2023) वर घसरले; उच्च महसूल परंतु कमी आरोग्य / ईडीयू खर्च.

- आकांक्षी राज्ये (खराब कामगिरी करणारे): हरियाणा, केरळ, पश्चिम बंगाल, आंध्र प्रदेश आणि पंजाब (सर्वात खाली).
- महाराष्ट्र तपशील: एकूण खर्च (जीएसडीपीच्या 13.4%) प्रमुख राज्यांच्या सरासरीपेक्षा (15.8%) कमी आहे. आरोग्य खर्च (4.3%) सरासरीपेक्षा कमी आहे.

5. वित्तीय आरोग्य निर्देशांक 2025:

राज्यस्तरीय आर्थिक लवचिकतेचे मॅपिंग

चर्चेत का?

16 व्या वित्त आयोगाचे अध्यक्ष डॉ. अरविंद पनगारिया यांनी नवी दिल्ली येथे वित्तीय आरोग्य निर्देशांक (एफएचआय) 2025 चा उद्घाटन अहवाल सादर केला. नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षक (कॅग) च्या आकडेवारीच्या आधारे 18 प्रमुख भारतीय राज्यांच्या आर्थिक कल्याणाचे सर्वसमावेशक मूल्यांकन प्रदान करण्यासाठी डिझाइन केलेले हे अशा प्रकारचे पहिले साधन आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- प्रकाशित : नीती आयोग (नॅशनल इन्स्टिट्यूशन फॉर ट्रान्सफॉर्मिंग इंडिया).
- लॉच तारीख: 24 जानेवारी 2025.
- व्याप्ती : भारतीय अर्थव्यवस्थेला चालना देणार्या या १८ प्रमुख राज्यांचे विश्लेषण करते.
- डेटा स्रोत: आर्थिक वर्ष 2022-23 साठी कॅगच्या आकडेवारीवर आधारित.
- पाच प्रमुख उप-निर्देशांक:
  - खर्चाची गुणवत्ता : विकास (दीर्घकालीन वाढ) आणि विकासेतर खर्च यांमधील समतोल.
  - महसूल एकत्रीकरण : स्वतःचा कर व बिगर कर महसूल निर्माण करण्याची क्षमता.
  - वित्तीय विवेक : वित्तीय तूट व महसुली तूट या उद्दिष्टांचे पालन.
  - कर्ज निर्देशांक (डेब्ट इंडेक्स) : एकूण कर्जाचा बोजा व व्याज देयक देयता.
  - ऋण शाश्वतता : जीएसडीपी वाढ आणि व्याज देयकातील वाढ यातील तफावत.

परीक्षा-संबंधित डेटा:

अहवालात राज्यांचे त्यांच्या संयुक्त गुणांच्या आधारे वर्गीकरण केले आहे:

रँक	राज्य	श्रेणी	मुख्य ठळक मुद्दे
1 ला	ओडिशा (गुण: 67.8)	अचिह्न	टॉप डेट इंडेक्स (99.0) आणि डेट सस्टेनेबिलिटी (64.0).

6. नॅशनल क्रिटिकल मिनरल्स मिशन

(एनसीएमएम): संसाधन सुरक्षेसाठी भारताचे ढाल

चर्चेत का?

फेब्रुवारी, 2025 मध्ये, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली केंद्रीय मंत्रिमंडळाने राष्ट्रीय क्रिटिकल मिनरल्स मिशन (एनसीएमएम) सुरू करण्यास अधिकृतपणे मान्यता दिली.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन:

- मिशन कालावधी: सात वर्षे (आर्थिक वर्ष 2024-25 ते 2030-31).
- नोडल मंत्रालय: खाण मंत्रालय, भारत सरकार.
- एकूण खर्च : ₹34,300 कोटी.
  - सरकारी खर्च: ₹16,300 कोटी.
  - पीएसयू/खाजगी गुंतवणूक: 18,000 कोटी रुपये.
- गंभीर खनिजांची यादी: भारताने अधिकृतपणे 30 महत्त्वपूर्ण खनिजे (लिथियम, कोबाल्ट, निकेल, ग्रेफाइट, सिलिकॉन आणि आरईई) त्यांच्या आर्थिक महत्त्व आणि पुरवठा जोखमीच्या आधारे ओळखली आहेत.
- कायदेशीर आधारस्तंभ: खाणी आणि खनिजे (विकास आणि नियमन) दुरुस्ती कायदा, 2023 द्वारे समर्थित, जे केंद्र सरकारला 24 धोरणात्मक आणि महत्त्वपूर्ण खनिजांचा लिलाव करण्यास परवानगी देते.

अभियानाचे प्रमुख घटक

- देशांतर्गत उत्पादन: भारतीय भूवैज्ञानिक सर्वेक्षण (जीएसआय) द्वारे गहन अन्वेषण. 2031 पर्यंत 1,200 अन्वेषण प्रकल्पांचे नियोजन केले गेले आहे.
- परदेशी मालमत्ता अधिग्रहण: ऑस्ट्रेलिया, अर्जेंटिना आणि चिली सारख्या संसाधन-समृद्ध देशांमध्ये खनिज ब्लॉक्स खरेदी करण्यासाठी काबिल (खनिज बिदेश इंडिया लिमिटेड) सारख्या सार्वजनिक उपक्रमांना सक्षम करणे.

3. **पुनर्वापर: ई-कचरा, एंड-ऑफ-लाइफ बॅटरी आणि वाहनांमधून खनिजे पुनर्प्राप्त करण्यासाठी समर्पित** ₹ 1,500 कोटी प्रोत्साहन योजना (ऑक्टोबर 2025 सुरू झाली).
4. **साठा: जागतिक स्तरावर अचानक पुरवठ्याचे धक्के कमी करण्यासाठी महत्वाच्या खनिजांचा राष्ट्रीय धोरणात्मक साठा निर्माण करण्यासाठी 500 कोटी रुपयांचे वाटप.**
5. **खनिज प्रक्रिया पार्क:** कच्च्या धातूचे भारतात वापरण्यायोग्य उच्च-तंत्रज्ञान सामग्रीमध्ये शुद्धीकरण करण्यासाठी विशेष केंद्रांची स्थापना.

- **केएबीआयएलची जागतिक पोहोच:** भारताच्या जेव्ही (केएबीआयएल) ने अलीकडेच लिथियमसाठी अर्जेंटिनामध्ये **15,000 हेक्टर क्षेत्र** सुरक्षित केले आहे आणि ऑस्ट्रेलियामध्ये कॉपरचा शोध घेत आहे.

8. एमसीजीएस-एमएसएमई: निर्मिती उद्योजकांसाठी अब्जावधी प्रोत्साहन.

चर्चेत का?

जानेवारी 2025 रोजी, भारत सरकारने एमएसएमईसाठी म्युच्युअल क्रेडिट गॅरंटी स्कीम (एमसीजीएस-एमएसएमई) अधिकृतपणे मान्यता दिली.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **अंमलबजावणी एजन्सी:** नॅशनल क्रेडिट गॅरंटी ट्रस्टी कंपनी लिमिटेड (एनसीजीटीसी), वित्त मंत्रालयाच्या वित्तीय सेवा विभागाच्या अंतर्गत एक संपूर्ण मालकीची कंपनी.
- **लॉच तारीख:** 29 जानेवारी 2025.
- **कालावधी:** 4 वर्षासाठी किंवा ₹7 लाख कोटींची एकत्रित हमी जारी होईपर्यंत, यापैकी जे आधी असेल तोपर्यंत.
- **उद्दिष्ट:** "मेक इन इंडिया" व्हेजन अंतर्गत जीडीपीमधील उत्पादन क्षेत्राचा वाटा 17% वरून 25% पर्यंत वाढवणे.

एमसीजीएस-एमएसएमईची प्रमुख वैशिष्ट्ये

लहान खेळत्या भांडवलावर लक्ष केंद्रित करणार्या विद्यमान योजनांच्या विपरीत, एमसीजीएस-एमएसएमई भांडवल-केंद्रित वाढीसाठी तयार केले गेले आहेत:

1. **गॅरंटी कव्हरेज:** बँका आणि एनबीएफसी सारख्या सदस्य कर्ज देणाऱ्या संस्थांना (एमएलआय) 60% गॅरंटी कव्हरेज देते.
2. **उच्च कर्ज मर्यादा:** ₹100 कोटी पर्यंतच्या कर्जाची हमी देते (पूर्वी मानक तारण-मुक्त योजनांसाठी अकल्पनीय).
3. **मालमत्ता लक्ष्य: प्रकल्प खर्चाच्या किमान 75%** प्रकल्प आणि यंत्रसामग्री / उपकरणे खरेदी करण्यासाठी वापरला जाणे आवश्यक आहे.
4. **परतफेड आणि स्थगिती :**
  - a. **₹50 कोटी पर्यंत: 2 वर्षांच्या स्थगितीसह 8 वर्षांपर्यंत परतफेड.**
  - b. **₹ 50 कोटीपेक्षा जास्त:** परतफेडीच्या दीर्घ वेळापत्रकांवर वाटाघाटी केल्या जाऊ शकतात.
5. **शुल्क रचना:**
  - a. **आगाऊ योगदान:** कर्जाच्या रकमेच्या 5%.
  - b. **वार्षिक शुल्क:** पहिल्या वर्षासाठी शून्य; पुढील तीन वर्षासाठी 1.5%; त्यानंतर 1%.

पात्रता निकष[संपादन]

- वैध उद्यम नोंदणी क्रमांकासह **एमएसएमई असणे आवश्यक आहे.**
- कोणत्याही विद्यमान सावकाराकडे नॉन-परफॉर्मिंग अॅसेट (एनपीए) असू नये.
- कर्ज यंत्रसामग्री / उपकरणे (75% नियम) असलेल्या प्रकल्पासाठी असणे आवश्यक आहे.

एमसीजीएस विरुद्ध सीजीटीएमएसई: मुख्य फरक

विद्यार्थी बर् याचदा जुन्या सीजीटीएमएसई योजनेसह गोंधळ करतात. येथे एक द्रुत तुलना आहे:

7. "व्हायटल 30": महत्वाच्या खनिज सुरक्षेसाठी भारताचा पथदर्शी आराखडा

"व्हायटल 30" यादी

खाण मंत्रालयाने भारतासाठी महत्त्वपूर्ण 30 खनिजे निश्चित केली आहेत . हे दोन मापदंडांच्या आधारे निवडले जातात: **आर्थिक महत्त्व** आणि **पुरवठा जोखीम**.

संपूर्ण यादी:

- **ऊर्जा आणि ईव्ही धातू:** लिथियम, कोबाल्ट, निकेल, ग्रेफाइट, तांबे.
- **इलेक्ट्रॉनिक्स आणि तंत्रज्ञान :** गॅलियम, जर्मेनियम, इंडियम, सिलिकॉन, टिन, कॅडमियम, सेलेनियम, टेल्युरियम.
- **संरक्षण आणि सामरिक:** टायटेनियम, टंगस्टन, व्हॅनेडियम, बेरिलियम, निओबियम, टॅन्टलम, हाफनियम, झिरकोनियम, ऑट्टीमनी, बिस्मथ, मॉलिब्डेनम, रेनियम, स्ट्रॉन्शियम.
- **प्रगत साहित्य:** दुर्मिळ पृथ्वी घटक (आरईई), प्लॅटिनम ग्रुप एलिमेंट्स (पीजीई).
- **खते:** फॉस्फरस, पोटॅश.

भारतासाठी शीर्ष 5 "उच्च-प्रभाव" खनिजे

सर्व 30 आवश्यक असताना, हे पाच त्वरित राष्ट्रीय सुरक्षा आणि **2070 नेट झिरो** लक्ष्यासाठी सर्वात गंभीर आहेत:

खनिज	हे गंभीर का आहे	प्रमुख क्षेत्र
लिथियम	ली-आयन बॅटरीचे हृदय; जम्मू आणि काश्मीरमध्ये 5.9 मेट्रिक टन उत्पादन अपेक्षित आहे.	इलेक्ट्रिक वाहन आणि ऊर्जा साठवण
आरईई	पवन टर्बाइन आणि रडारसाठी कायमस्वरूपी चुंबकांमध्ये वापरले जाते.	हरित ऊर्जा आणि संरक्षण
कोबाल्ट	बॅटरी स्थिरता आणि सुपरअलॉयसाठी आवश्यक.	एरोस्पेस आणि ईव्ही
निकेल	स्टेनलेस स्टील आणि उच्च-ऊर्जा बॅटरीसाठी महत्त्वपूर्ण.	पायाभूत सुविधा आणि तंत्रज्ञान
तांबे	"विद्युतीकरणाचा धातू"; प्रत्येक गोष्टीसाठी महत्त्वपूर्ण 5जी / ईव्ही.	डिजिटल आणि पॉवर ग्रीड

संबंधित परीक्षा :

- **आयात अवलंबित्व:** भारत सध्या **90% पेक्षा जास्त** लिथियम, कोबाल्ट आणि आरईई आयात करतो.
- **24/30 नियम:** एमएमडीआर कायदा दुरुस्ती 2023 अंतर्गत, **केंद्र सरकारला आता या 30 खनिजांपैकी 24 खनिजांचा** लिलाव करण्याचा विशेष अधिकार आहे.
- **सीमाशुल्क सुधारणा: देशांतर्गत** शुद्धीकरण आणि उत्पादनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी अर्थसंकल्प **2025-26 मध्ये या 30 खनिजांची आयात** शुल्कमुक्त करण्यात आली आहे.

वैशिष्ट्य	सीजीटीएमएसई (क्रेडिट गॅरंटी फंड ट्रस्ट)	एमसीजीएस-एमएसएमई (म्युच्युअल क्रेडिट गॅरंटी)
जास्तीत जास्त कर्ज	₹ 10 कोटी पर्यंत (सुधारित 2025)	₹100 कोटी पर्यंत
कव्हरेज	उच्च (सूक्ष्म / महिलांसाठी 85% पर्यंत)	60% वर प्रमाणित
प्राथमिक वापर	खेळते भांडवल / सूक्ष्म व्यवसाय सेटअप	यंत्रसामग्री आणि उपकरणे (उत्पादन)
लक्ष्य गट	सूक्ष्म आणि लघु उद्योग	मध्यम उद्योगांचे उद्दिष्ट

9. संस्था: नॅशनल क्रेडिट गॅरंटी ट्रस्टी कंपनी लिमिटेड (एनसीजीटीसी)

सारांश

- नॅशनल क्रेडिट गॅरंटी ट्रस्टी कंपनी लिमिटेड (एनसीजीटीसी) ही भारत सरकारची संपूर्ण मालकीची कंपनी आहे, जी वित्त मंत्रालयाच्या अंतर्गत 2014 मध्ये स्थापन झाली आहे.
- नवीन मैलाचा दगड (2025): 27 जानेवारी 2025 रोजी, सरकारने एनसीजीटीसीच्या व्यवस्थापनाखाली म्युच्युअल क्रेडिट गॅरंटी योजना (एमसीजीएस-एमएसएमई) सुरू केली.
- उद्दिष्ट: कर्जदात्यांना (बँका/एनबीएफसी) 100% (किंवा अंशतः) तारण-मुक्त क्रेडिट गॅरंटी प्रदान करणे, त्यांना एमएसएमई, निर्यातदार आणि स्टार्टअप सारख्या उच्च-जोखीम परंतु महत्त्वपूर्ण क्षेत्रांना कर्ज देण्यास प्रोत्साहित करणे.
- नवीनतम योजना तपशील (एमसीजीएस): * कर्जाची मर्यादा: प्रति कर्जदार ₹ 100 कोटी पर्यंत.
  - उद्देश : केवळ उपकरणे आणि यंत्रसामग्री खरेदी करण्यासाठी (प्रकल्प खर्चाच्या 75% असणे आवश्यक आहे).
  - गॅरंटी कव्हर: एनसीजीटीसी डीफॉल्ट रकमेवर 60% हमी देते.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
स्थापित केले	28 मार्च 2014 (कंपनी कायदांतर्गत समाविष्ट केलेले).
मुख्यालय[संपादन]	बीकेसी, मुंबई (परिनी क्रेसेंझो).
पालक मंत्रालय	वित्तीय सेवा विभाग, वित्त मंत्रालय.
प्रमुख योजना	ईसीएलजीएस (कोविड सपोर्ट), सीजीएसएस (स्टार्टअप), सीजीएफईएल (एज्युकेशन लोन).
अलीकडील मुदतवाढ	निर्यातदारांसाठी क्रेडिट गॅरंटी स्कीम (सीजीएसई) 31 मार्च 2026 पर्यंत वाढवण्यात आली आहे.

10. साइड साइड रिपोर्ट 2024:

डिजिटलायझेशनमध्ये भारत जागतिक स्तरावर तिसऱ्या क्रमांकावर

- इंडियन कौन्सिल फॉर रिसर्च ऑन इंटरनॅशनल इकॉनॉमिक रिलेशन्स (आयसीआरआयईआर) आणि प्रोसस यांनी प्रकाशित केले.
- जागतिक क्रमवारी: भारत ही जगातील तिसरी सर्वात मोठी डिजिटल अर्थव्यवस्था आहे (एकूण पातळी), केवळ यूएसए आणि चीनच्या मागे आहे.
- चिप्स फ्रेमवर्क: हा अहवाल डिजिटलायझेशनचे मोजमाप करण्यासाठी एक अद्वितीय CHIPS फ्रेमवर्क वापरतो:
  - सी - कनेक्ट करा (प्रवेश आणि गुणवत्ता)
  - एच - हार्नेस (दत्तक घेणे आणि वापरणे)
  - I - इनोव्हेट (इमर्जिंग टेक आणि एआय)
  - पी - संरक्षण (सुरक्षा आणि जोखीम)
  - एस - सस्टेनेबिलिटी (सस्टेनेबिलिटी आणि ग्रीन टेक)
- आर्थिक योगदान:
  - 2022-23 मध्ये, डिजिटल अर्थव्यवस्थेने भारताच्या जीडीपीमध्ये 11.74% योगदान दिले.
  - 2029-30 पर्यंत तो जीडीपीच्या 20% पर्यंत पोहोचण्याचा अंदाज आहे, जो कृषी आणि उत्पादन विकासाला मागे टाकत आहे.

राज्यस्तरीय मानांकन:

एक.	कर्नाटक (प्रथम स्थान)
दो.	महाराष्ट्र (क्रमांक २)
तीन.	तेलंगणा
चार.	गुजरात
पाँच.	हरयाणा

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
वापरकर्ता-स्तरीय रँक	जी 20 राष्ट्रांमध्ये 12 वे (एकूण प्रमाण आणि सरासरी वापरकर्ता खोली यांच्यातील अंतर दर्शविते).
विकास दर	डिजिटल अर्थव्यवस्था (17.3%) एकूण अर्थव्यवस्थेपेक्षा (11.8%) सुमारे 1.5 पट वेगाने वाढत आहे.
रोजगार	अंदाजे रोजगार देते. 14.67 दशलक्ष कामगार (एकूण कामगारांच्या 2.55%).
उत्पादकता	डिजिटल क्षेत्र उर्वरित अर्थव्यवस्थेपेक्षा ५ पट अधिक उत्पादक आहे.
मुख्य चालक	जगातील 55% जागतिक क्षमता केंद्रे (जीसीसी) भारतात आहेत.

11. रबर बोर्ड 2025-26 उपक्रम: भारताच्या रबर क्षेत्राचे आधुनिकीकरण

चर्चेत का?

भारतीय रबर बोर्डाने उच्च तंत्रज्ञान आणि शाश्वतता-केंद्रित उपक्रमांची मालिका राबवली आहे. या उपायांचे उद्दीष्ट ईयूडीआर (युरोपियन युनियन जंगलतोड नियमन) सारख्या नवीन जागतिक पर्यावरणीय नियमांचे पालन सुनिश्चित करताना भारताचा उच्च वापर आणि देशांतर्गत उत्पादन (2026 पर्यंत 9.75 लाख टन लक्षित) यांच्यातील अंतर कमी करणे आहे.

स्ट्रॅटेजिक डिजिटल प्लॅटफॉर्म (लाँच 2025)

पुरवठा साखळीचे आधुनिकीकरण आणि उत्पादकता वाढविण्यासाठी मंडळाने जानेवारी 2025 मध्ये दोन प्रमुख डिजिटल पोर्टल सुरू केले.

- बीएसएनआर (भारत सस्टेनेबल नॅचरल रबर) पोर्टल:**
  - टेक फर्म TRST01 सह विकसित केलेली, ही एक ट्रेसबिलिटी सिस्टम आहे जी EUDR आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी डिझाइन केलेली आहे.
  - हे "फार्म पॉलीगॉन" प्रदान करण्यासाठी उपग्रह मॅपिंग (जिओफेन्सिंग) वापरते, हे सिद्ध करते की रबर नुकत्याच तोडलेल्या जमिनीवर उगवले गेले नाही.
  - भागधारक सर्वसमावेशकता:** पारदर्शक डिजिटल लेजरसाठी शेतकरी, डीलर आणि निर्यातदारांना युनिक बीएसएनआर आयडी प्रदान करते.
- INR कनेक्ट प्लॅटफॉर्म:**
  - "अनुपस्थित जमीनदारांच्या मालकीच्या 20-25% न वापरलेल्या वृक्षारोपणाला लक्ष्य करणारे वेब-आधारित प्लॅटफॉर्म."
  - हे या मालकांना "दत्तक" किंवा कुशल टॅपर्सशी जोडते जेणेकरून सोडलेली जमीन पुन्हा उत्पादनात आणता येईल.

आर्थिक वाढ: एसआयडीएनआरएस योजना (2024-2026)

केंद्र सरकारने नैसर्गिक रबर क्षेत्राच्या शाश्वत आणि सर्वसमावेशक विकासासाठी (एस.आय.डी.एन.आर.एस.) 23% खर्च वाढवला, जो 2024-26 कालावधीसाठी एकूण ₹708.69 कोटी इतका होता.

- पुनर्लागवडीसाठी वाढीव अनुदान:**
  - जुना दर :** २५ हजार रुपये प्रति हेक्टर.
  - नवीन दर (2025):** पारंपारिक भागात (केरळ/तामिळनाडू) ₹40,000 प्रति हेक्टर आणि अपारंपारिक/ईशान्य प्रदेशात ₹50,000 प्रति हेक्टर.
- उद्दिष्ट:** पारंपारिक क्षेत्रात 12,000 हेक्टर आणि अपारंपारिक प्रदेशात 3,752 हेक्टरवर रबराची लागवड करणे.
- जीपीसीचे आधुनिकीकरण:** 77 गट प्रक्रिया केंद्रांना (जीपीसी) प्रगत टनेल स्मोक हाऊस आणि सौर ठिबक सुविधा स्थापित करण्यासाठी सहाय्य.

विस्तार प्रकल्प: इनरोड प्रकल्प

प्रोजेक्ट इनरोड (इंडियन नॅचरल रबर ऑपरेशन्स फॉर असिस्टेड डेव्हलपमेंट) हा जगातील पहिला उपक्रम आहे जिथे टायर इंडस्ट्री (एटीएमए) रबर लागवडीसाठी थेट निधी देते.

- स्थिती 2025:** ईशान्य आणि पश्चिम बंगालमधील 94 जिल्ह्यांमध्ये 1.25 लाख हेक्टर लागवड यशस्वीरित्या पूर्ण केली.
- उद्दिष्ट:** 5 वर्षांच्या प्रकल्पाच्या अखेरपर्यंत या प्रदेशातील एकूण 2 लाख हेक्टर क्षेत्र विकसित करणे.
- परिणाम:** भारताच्या रबर उत्पादनात ईशान्य भारताचा वाटा 16% वरून 32% पर्यंत वाढण्याची अपेक्षा.

12. चीनने भारतीय सायपरमेथ्रिनवर 5 वर्षांचे अँटी डम्पिंग शुल्क लावले

- चीनच्या वाणिज्य मंत्रालयाने (MOFCOM) भारतातून उद्भवणार् या सायपरमेथ्रिन आयातीवर अँटी-डम्पिंग शुल्क लावण्याच्या अंतिम निर्णयाची घोषणा केली.**
- कालावधी :** ही कर्तव्ये पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी (मे २०३० पर्यंत) प्रभावी आहेत.
- कारण:** चीनने असा दावा केला आहे की भारतीय निर्यातदार अन्यायकारक कमी किंमतीत कीटकनाशक "डंप" करीत आहेत, ज्यामुळे चीनच्या देशांतर्गत रासायनिक उद्योगाला भौतिक हानी पोहोचत आहे.
- जागतिक संदर्भ:** भारत हा सायपरमेथ्रिनचा जगातील सर्वात मोठा उत्पादक देश आहे, ज्याचा जागतिक उत्पादनात सुमारे 80% वाटा आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
उत्पादन	सायपरमेथ्रिन (एक कृत्रिम पायरेथ्रोइड कीटकनाशक).
प्राथमिक वापर	कापूस, फळझाडे, भाज्या व मका यांतील किडींचे नियंत्रण.
तपासणीचा कालावधी	7 मे 2024 रोजी सुरू झाले; जानेवारी 2025 मध्ये प्राथमिक निर्णय.
व्यापार संदर्भ [संपादन]	2025 च्या सुरुवातीला काही चिनी स्टील आयातीवर भारताने 12% शुल्क आकारले होते.
अधिकार	वाणिज्य मंत्रालय (एमओएफसीओएम), चीन।

अँटी-डम्पिंग कर: अनुचित व्यापारापासून भारतातील उद्योगांचे संरक्षण

- व्याख्या:** परदेशी आयातीवर देशांतर्गत सरकारने लादलेला संरक्षणवादी दर ज्याचा असा विश्वास आहे की त्याची किंमत वाजवी बाजार मूल्यापेक्षा कमी आहे ("डम्पिंग" नावाची एक प्रथा).
- उद्दिष्ट:** डंप केलेल्या वस्तूच्या किंमतीचा फायदा निष्प्रभ करणे आणि देशांतर्गत उत्पादकांसाठी "लेव्हल प्लेईंग फील्ड" सुनिश्चित करणे.
- भारतातील प्रमुख प्राधिकरणे:**
  - वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाच्या अखत्यारीतील 'डायरेक्टरेट जनरल ऑफ ट्रेड रेमेडीज' (डीजीटीआर) या प्रकरणाचा तपास करते.
  - अंमलबजावणी: डीजीटीआरच्या शिफारशीच्या आधारे अर्थ मंत्रालय अधिकृतपणे शुल्क आकारते.

संकल्पना तुलना: ADD विरुद्ध CVD

वैशिष्ट्य	अँटी-डम्पिंग ड्युटी (ADD)	काउंटरवेलिंग ड्युटी (सीव्हीडी)
लक्ष्य	खासगी कंपन्यांकडून अन्यायकारक किंमत.	परदेशी सरकारांकडून अन्यायकारक अनुदान.
आधार	किंमतीतील फरक (डम्पिंग मार्जिन).	निर्यातदारास देण्यात येणाऱ्या अनुदानाची रक्कम.
लक्ष केंद्रित करा	कंपनी-विशिष्ट वर्तन.	देश-विशिष्ट सरकारी धोरण.

13. इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाने व्यवसाय दस्तऐवज व्यवस्थापनात क्रांती घडवून आणण्यासाठी 'एंटीटी लॉकर'चे अनावरण केले

- इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाने (MeitY) अधिकृतपणे एंटीटी लॉकरचे अनावरण केले.
- डिजिटल इंडिया कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून नॅशनल ई-गव्हर्नन्स डिव्हिजन (एन.ई.जी.डी.) द्वारे विकसित.
- संकल्पना: अधिकृत कागदपत्रे डिजिटल पद्धतीने संग्रहित करण्यासाठी, सामायिक करण्यासाठी आणि सत्यापित करण्यासाठी विशेषत: गैर-वैयक्तिक (कॉर्पोरेट, एमएसएमई, स्टार्टअप्स, ट्रस्ट आणि सोसायटी) साठी डिझाइन केलेले एक सुरक्षित, क्लाउड-आधारित प्लॅटफॉर्म.
- स्टोरेज क्षमता: प्रत्येक नोंदणीकृत घटकाला 10 जीबी एन्क्रिप्टेड क्लाउड स्टोरेज प्रदान केले जाते.
- ठळक वैशिष्ट्ये: * रिअल-टाइम व्हेरिफिकेशन: इन्स्टंट डॉक्युमेंट ऑथेंटिकेशनसाठी सरकारी डेटाबेससह (एमसीए, जीएसटीएन, डीजीएफटी) थेट एकीकरण.
  - संमती-आधारित सामायिकरण: केवळ मालकाच्या स्पष्ट संमतीने भागधारकांसह (बँका, नियामक) संवेदनशील फायली सुरक्षितपणे सामायिक करा.
  - एंटरप्राइझ व्हॉल्ट: प्रतिनिधींना बोर्ड ठराव, ऑडिट अहवाल आणि बैठकीचे मिनिटे यासारखे अतिरिक्त दस्तऐवज अपलोड करण्याची परवानगी देते.
  - ई-साइन एकीकरण: सर्व संग्रहित आणि सामायिक केलेल्या कागदपत्रांसाठी कायदेशीररित्या वैध डिजिटल स्वाक्षरी प्रमाणीकरण वैशिष्ट्यीकृत करते.

14. जेएनपीए हे जगातील पहिल्या 20 कार्यक्षमतेच्या क्रमवारीत सामील होणारे भारताचे पहिले बंदर बनले आहे.

- उपलब्धी: सप्टेंबर 2025 मध्ये, जवाहरलाल नेहरू पोर्ट अथॉरिटी (JNPA) ने जागतिक बँकेच्या कंटेनर पोर्ट परफॉर्मन्स इंडेक्स (CPPI) 2024 मध्ये 23 वा जागतिक क्रमांक मिळविला.
- ग्लोबल इम्प्रूव्हर: 2020 आणि 2024 दरम्यान जागतिक स्तरावर सर्वात सुधारित 20 बंदरांपैकी एक म्हणून ओळखले गेले.
- क्षमतेचा मैलाचा दगड: 28 जून 2025 रोजी, जेएनपीए 10 दशलक्ष टीईयू (वीस फूट समतुल्य युनिट्स) ची कंटेनर हाताळणी क्षमता ओलांडणारे पहिले भारतीय बंदर बनले.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
ग्लोबल रँक (सीपीपीआय)	जागतिक स्तरावर 23 वे (भारतातील क्रमांक 1).
क्षमतेचा मैलाचा दगड	10.4 दशलक्ष टीईयू क्षमतेचे पहिले भारतीय बंदर.
ऑपरेशनल मॉडेल	भारतातील पहिले 100% लॅडलॉर्ड मेजर पोर्ट (सर्व टर्मिनल खासगी कंपन्या चालवतात).

तपशील	वस्तुस्थिती
हरित उपक्रम	बॅटरी स्वॅपिंगसह ईव्ही ट्रकचा ताफा तैनात करणारे पहिले भारतीय बंदर.
सध्याचे ध्येय	2027 पर्यंत 10 दशलक्ष टीईयू प्रत्यक्ष थ्रूपुट हाताळण्यासाठी सज्ज आहे.

15. एनआयएसईने भारताची सौर क्षमता 3,343 गिगावॉटपर्यंत वाढवली

- नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ सोलर एनर्जी (एनआयएसई) ने सप्टेंबर 2025 मध्ये "सोलर पीव्ही पोर्टेशियल असेसमेंट ऑफ इंडिया (ग्राउंड-माउंटेड)" अहवाल प्रसिद्ध केला होता.
- मोठी झेप: भारताची अंदाजे सौर क्षमता 3,343 गिगावॉट पर्यंत वाढवण्यात आली आहे, जी 2014 च्या 749 गिगावॉटच्या अंदाजापेक्षा सुमारे 4.5 पट वाढली आहे.
- मूल्यांकनाचा आधार: हा नवीन आकडा देशातील एकूण ओळखल्या गेलेल्या संध्य पडकी जमिनीपैकी केवळ 6.69% वापरावर आधारित आहे (2014 च्या अभ्यासात वापरल्या गेलेल्या 3% पेक्षा जास्त).
- लक्ष्ये:
  - 2030 लक्ष्य: 500 गिगावॉट गैर-जीवाश्म क्षमता (सौरऊर्जापासून ~ 280 गिगावॉटसह).
  - 2047 व्हिजन: 'विकसित Bharat@2047' अंतर्गत 1,800 गिगावॉट नवीकरणीय क्षमता

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
राष्ट्रीय क्षमता	3,343 GW (NISE 2025 मूल्यांकन).
शीर्ष 3 राज्ये (क्षमता)	1. राजस्थान (23 गिगावॉट+), 2. गुजरात, 3. कर्नाटक .
महाराष्ट्राचा दर्जा	भारतातील 5 वा क्रमांक (~ 5 गिगावॉट); पहिले सौर गाव मान्यचीवाडी (सातारा) चे घर.
जागतिक क्रमवारी[संपादन]	भारत हा जागतिक स्तरावर तिसरा सर्वात मोठा सौर ऊर्जा उत्पादक देश आहे (2023 मध्ये जपानला मागे टाकले).
जागतिक मुख्यालय[संपादन]	आंतरराष्ट्रीय सौर आघाडी (आयएसए) ही संस्था हरियाणातील गुरुग्राम येथे आहे.

16. भारताने जीआय-टॅग्ड तांदळासाठी समर्पित एचएस कोड सादर केले (2025-26)

- बातम्या: केंद्रीय अर्थसंकल्प 2025-26 चा एक भाग म्हणून आणि त्यानंतरच्या सीमाशुल्क शुल्क कायदा, 1975 मध्ये सुधारणा म्हणून, भारत सरकारने भौगोलिक संकेत (जीआय) मान्यताप्राप्त तांदळासाठी विशिष्ट हार्मोनाइज्ड सिस्टम (एचएस) कोड सादर केले आहेत.
- प्रभावी तारीख: हे कोड 1 मे 2025 रोजी कार्यान्वित झाले.
- नवीन संहिता:
  - 1006 30 11: विशेषत: जीआय-मान्यताप्राप्त उकडा तांदूळ (सेला तांदूळ) साठी.

- **1006 30 91:** विशेषतः **जीआय-मान्यताप्राप्त पांढरा तांदूळ** (बासमती व्यतिरिक्त) साठी.
- हे का महत्त्वाचे आहे: * **निर्यात प्रतिकारशक्ती:** पूर्वी, जीआय तांदूळ सामान्य बिगर-बासमती कोडच्या अंतर्गत येत असे. जेव्हा सरकारने बिगर बासमती पांढऱ्या तांदळाच्या निर्यातीवर (देशांतर्गत किमती नियंत्रित करण्यासाठी) बंदी घातली, तेव्हा **कलानमक, गोबिंदोभोग आणि चक-हाओ सारख्या प्रीमियम जीआय वाणांवरही** बंदी घालण्यात आली.
  - **अखंडित व्यापार:** या नवीन समर्पित कोडसह, नियमित पांढर्या किंवा तुटलेल्या तांदळावर सामान्य बंदी घातली गेली असली तरीही **जीआय-टॅग केलेला तांदूळ आता** अखंडपणे निर्यात केला जाऊ शकतो.
  - **धोरणात्मक अचूकता:** यामुळे केंद्रित धोरणात्मक हस्तक्षेप आणि जागतिक बाजारपेठेतील प्रीमियम तांदळाच्या निर्यातीचा अचूक मागोवा घेता येतो.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नवीन एचएस कोड (पांढरा जीआय)	1006 30 91
नवीन एचएस कोड (पाबोइलड जीआय)	1006 30 11
जुना सामान्य कोड	1006 30 90 (आता "इतर" नॉन-जीआय / नॉन-बासमती तांदळासाठी).
बासमती एचएस कोड	1006 30 20 (वेगळे राहते).
ग्लोबल फर्स्ट	भौगोलिक मानांकन मिळालेल्या तांदळासाठी विशिष्ट एचएस कोड तयार करणारा भारत हा पहिला देश आहे.
नोडल बॉडी	अपेडा (कृषी आणि प्रक्रिया केलेले अन्न उत्पादने निर्यात विकास प्राधिकरण).

17. भारत ऊर्जा सप्ताह 2025 : जागतिक ऊर्जा नेतृत्वासाठी भारताची ब्लू प्रिंट

- **तारखा :** 11 फेब्रुवारी ते 14 फेब्रुवारी 2025.
- **स्थळ :** यशोभूमी (इंडिया इंटरनॅशनल कन्व्हेन्शन अँड एक्स्पो सेंटर), द्वारका, **नवी दिल्ली.**
- **संकल्पना:** "जगासाठी भारतातील ऊर्जेच्या भविष्याची पुनर्कल्पना"
- **उद्घाटन:** व्हर्च्युअली **पंतप्रधान नरेंद्र मोदी** यांच्या हस्ते, ज्यांनी पाच स्तंभांवर **आधारित भारताच्या ऊर्जा महत्वाकांक्षेची रूपरेषा मांडली:**
  1. देशांतर्गत संसाधनांचा वापर करणे.
  2. नावीन्यपूर्णतेला प्रोत्साहन देणे.
  3. आर्थिक आणि राजकीय स्थैर्य.
  4. व्यापारासाठी मोक्याचे भौगोलिक स्थान.
  5. जागतिक शाश्वततेसाठी वचनबद्धता.

ठळक मुद्दे आणि धोरणात्मक करार

- **पंतप्रधान नरेंद्र मोदी** यांनी जाहीर केले की, गेल्या 10 वर्षांत **भारताची सौर ऊर्जा क्षमता 32 पटीने वाढली आहे**, ज्यामुळे भारत जागतिक स्तरावर **तिसरी सर्वात मोठी सौर** उत्पादक बनला आहे.

- **इथेनॉल मिश्रण:** 20% इथेनॉल मिश्रणाचे (E20) **लक्ष्य ऑक्टोबर 2025 पर्यंत हलविण्यात आले आहे.**

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नोडल मंत्रालय	पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालय.
जागतिक स्थिती	आता जगातील 2 रा सर्वात मोठा ऊर्जा कार्यक्रम (सहभागाद्वारे).
स्वच्छ स्वयंपाक	उज्ज्वला योजनेच्या मॉडेलला जागतिक स्तरावर प्रोत्साहन देण्यासाठी स्वच्छ स्वयंपाक मंत्रीस्तरीय बैठकीचे यजमानपद भूषवले.
गॅस लक्ष्य	2030 पर्यंत ऊर्जा मिश्रणातील नैसर्गिक वायू 6% वरून 15% पर्यंत वाढवण्याच्या उद्दिष्टाची पुष्टी केली.
आगामी आवृत्ती	आयईडब्ल्यू 2026 गोव्यात (27-30 जानेवारी, 2026) होणार आहे.

18. युनानी औषध 2025 वरील आंतरराष्ट्रीय परिषदेचे राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या हस्ते उद्घाटन

- **आयुष** मंत्रालयाच्या अंतर्गत केंद्रीय **युनानी औषध संशोधन परिषद (सीसीआरयूएम)** द्वारे आयोजित दोन दिवसीय आंतरराष्ट्रीय परिषद.
- **दिनांक:** 11-12 फेब्रुवारी, 2025.
- **स्थळ :** विज्ञान भवन, **नवी दिल्ली.**
- **थीम:** "एकात्मिक आरोग्य सोल्यूशन्ससाठी युनानी औषधातील नवकल्पना - एक मार्ग पुढे."
- **घटना:** जागतिक युनानी दिनाचा **एक भाग म्हणून साजरा केला जातो**, जो हकीम अजमल खान (**एक स्वातंत्र्य सेनानी आणि महान युनानी चिकित्सक**) यांच्या जयंतीचे स्मरण करतो.
- **उद्घाटन :** राष्ट्रपती **द्रौपदी मुर्मू** यांच्या हस्ते उद्घाटन.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
जागतिक युनानी दिन	11 फेब्रुवारी (हकीम अजमल खान यांची जयंती).
हकीम अजमल खान	जामिया मिलिया इस्लामिया आणि आयुर्वेदिक आणि युनानी तिब्बिया कॉलेज (दिल्ली) च्या संस्थापकांपैकी एक.
नोडल बॉडी	सीसीआरयूएम (सेंट्रल कौन्सिल फॉर रिसर्च इन युनानी मेडिसिन).
राष्ट्रीय आरोग्य धोरण 2017	"आयुषला मुख्य प्रवाहात आणणे" (आयुर्वेद, योग, युनानी, सिद्ध, होमिओपॅथी) याचा पुनरुच्चार करतो.
मिजाज (स्वभाव)	युनानी औषधाची मूळ संकल्पना (रक्त, कफ, पिवळे पित्त, काळे पित्त).

19. भारतीय रेल्वेने जगातील सर्वात शक्तिशाली हायड्रोजन ट्रेन इंजिनचे अनावरण केले

- **भारतीय रेल्वेने 1,200 अश्वशक्तीचे (एचपी) हायड्रोजनवर चालणारे इंजिन विकसित केले आहे, ज्यामुळे ते जागतिक स्तरावर आपल्या श्रेणीतील सर्वात शक्तिशाली इंजिन बनले आहे.**
- **जागतिक तुलना:** केवळ काही मोजके देश (जसे की जर्मनी, चीन आणि स्वीडन) हायड्रोजन गाड्या चालवतात, परंतु त्यांची इंजिने सामान्यतः 500-800 एचपी दरम्यान असतात. भारताचे **1,200 एचपी** (प्रति पॉवर कार) या जागतिक मानकांपेक्षा लक्षणीय जास्त आहे.
- **एकूण आउटपुट:** ट्रेन-सेटमध्ये **दोन ड्रायव्हिंग पॉवर कार (डीपीसी) आहेत, जे एकूण 2,400 किलोवॉट (अंदाजे 3,200 एचपी) चे एकत्रित आउटपुट आहेत.**
- **ऑपरेशनल माइलस्टोन:** जानेवारी 2026 पर्यंत, अंतिम रिफिलिंग आणि ट्रॅक चाचण्या सुरू आहेत, **जिंद-सोनीपत मार्गावर (हरियाणा)** या महिन्याच्या अखेरीस अधिकृत लॉच होण्याची अपेक्षा आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
राष्ट्रीय दर्जा[संपादन]	भारतातील पहिली हायड्रोजन ट्रेन
जागतिक स्थिती	ब्रॉडगेज प्लॅटफॉर्मवर जगातील सर्वात शक्तिशाली (1,200 एचपी प्रति इंजिन).
मार्ग	जींद - गोहाना - सोनीपत (89 किमी विभाग, उत्तर रेल्वे).
पुढाकाराचे नाव	'हायड्रोजन फॉर हेरिटेज' (हेरिटेज/हिल रूटवर अशा 35 गाड्या चालवण्याची योजना).
वेग मर्यादा	110 किमी / ताशी च्या ऑपरेशनल वेगासाठी डिझाइन केले.

20. राष्ट्रीय स्टार्टअप दिन 2025 निमित्त 'प्रभाव फॅक्टबुक' आणि भारत स्टार्टअप चॅलेंजची सुरुवात

- **लॉच तारीख:** 16 जानेवारी 2025 (स्टार्टअप इंडियाचा 9 वा स्थापना दिवस).
- **केंद्रीय मंत्री पीयूष गायल, वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालय** यांच्या हस्ते या परिषदेचे उद्घाटन
- **प्रभाव फॅक्टबुक: * परिवर्णी शब्द:** दूरदर्शी स्टार्टअप्सच्या प्रगतीसाठी एक लवचिक आणि चपळ भारत (प्रभाव).
  - **स्कोप:** 2016 ते 2024 पर्यंत भारतीय स्टार्टअप इकोसिस्टमच्या वाढीचे दस्तऐवजीकरण करणारे एक सर्वसमावेशक मार्गदर्शक.

- 2016 मधील 500 स्टार्टअप्सवरून **2025 च्या सुरुवातीस** 1,59,000 पेक्षा जास्त स्टार्टअप्स बनून जगातील **तिसरी सर्वात मोठी स्टार्टअप** परिसंस्था बनला आहे.
- **भारत स्टार्टअप ग्रँड चॅलेंज:**
  - **रचना:** गंभीर व्यवसाय आणि सामाजिक समस्या सोडविण्यासाठी डिझाइन केलेल्या **75 क्षेत्रीय आव्हानांची** मालिका.
  - **क्षेत्रे:** नूतनीकरणक्षम ऊर्जा, ब्लॉकचेन, अॅप्रीटेक, सेमीकंडक्टर, फिनटेक आणि सोशल कॉमर्स यांचा समावेश आहे.
  - **बक्षिसे:** रोख बक्षिसे, **मार्गदर्शन**, उद्योगातील नेत्यांकडून खरेदीच्या संधी आणि विजेत्यांना **10 कोटी रुपयांपर्यंतचा** संभाव्य निधी प्रदान करते .

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नोडल विभाग	डीपीआयआयटी (उद्योग आणि अंतर्गत व्यापार प्रोत्साहन विभाग).
निधीचा मैलाचा दगड	सिडबीद्वारे चालवल्या जाणार्या या फंड ऑफ फंड्स फॉर स्टार्टअप्स (एफएफएस) ने 13 ट्रिलियन रुपयांचा निधी गोळा केला आहे.
प्रादेशिक रँक	महाराष्ट्र हे भारतातील #1 राज्य आहे, जे एकूण नोंदणीकृत स्टार्टअप्सपैकी सुमारे 18% आहे.
2025 विजेता	प्लास्टिक्स फॉर चॅंजे भारत स्टार्टअप ग्रँड चॅलेंज 2025 (सस्टेनेबिलिटी सेक्टर) जिंकले.
राष्ट्रीय स्टार्टअप दिन	जानेवारी 16 (2022 मध्ये स्थापित).

21. महाराष्ट्र विशेष अद्ययावत: स्टार्टअप आणि नवोन्मेष धोरण 2025

महाराष्ट्राने ऑगस्ट 2025 मध्ये **स्वतःचे** स्टार्टअप आणि नवोन्मेष धोरण 2025 जारी केले:

- **उद्दिष्ट:** 5 वर्षांत **1.25 लाख उद्योजक** आणि **50,000 स्टार्टअप्सचे** पालनपोषण करणे.
- **मुख्यमंत्री महानिधी:** **तळागाळातील नवोन्मेषींना मदत करण्यासाठी** 500 कोटी रुपयांचा निधी.
- **इनोव्हेशन सिटी:** 300 एकरांवर महाराष्ट्र इनोव्हेशन सिटी **जागतिक दर्जाचे संशोधन आणि विकास केंद्र म्हणून** विकसित करण्याची योजना आहे.

22. नॅशनल ब्रॉडबँड मिशन (एनबीएम) 2.0: 2025-2030

- **लॉच:** एनबीएम 1.0 (2019 मध्ये लॉच) च्या पायावर बांधून **जानेवारी, 2025** रोजी अधिकृतपणे लॉच केले.
- **दृष्टी:** "हाय-स्पीड ब्रॉडबँड आणि सर्वासाठी अर्थपूर्ण कनेक्टिव्हिटी."

प्रमुख लक्ष्य (2030 पर्यंत):

- ग्रामीण कनेक्टिव्हिटी: ऑपरेशनल फायबर कनेक्टिव्हिटीचा विस्तार **2.70 लाख गावांपर्यंत** (2025 मधील 50,000 वरून वाढ).
- इंटरनेट स्पीड: देशभरात किमान 100 एमबीपीएस ब्रॉडबँड डाउनलोड स्पीड सुनिश्चित करा .
- अँकर संस्था: 90% शाळा, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, अंगणवाडी केंद्रे आणि पंचायत कार्यालये फायबरद्वारे जोडणे.
- टिकाऊपणा: 30% मोबाइल टॉवर्सला हरित / टिकाऊ उर्जेसह उर्जा द्या.
- ग्रामीण प्रवेश: ग्रामीण इंटरनेट ग्राहक प्रति 100 लोकसंख्येमागे 60 पर्यंत वाढवा (सध्या ~ 47).
- कायदेशीर समर्थन: दूरसंचार कायदा 2023 आणि नवीन राईट ऑफ वे (आरओडब्ल्यू) नियम 2024 (1 जानेवारी 2025 पासून प्रभावी) सह संरेखित केले आहे, जे पायाभूत सुविधांसाठी 45 दिवसांची मंजूरी टाइमलाइन अनिवार्य करते.

23. संचार साथी ॲप: नागरिकांचे सक्षमीकरण आणि सुरक्षा

- नवी स्थिती (2025-26): दूरसंचार विभागाने (DoT) 2025 च्या उत्तरार्धात आदेश दिला की मार्च 2026 पासून भारतात विकल्या जाणार्या या सर्व नवीन स्मार्टफोनवर संचार साथी ॲप प्री-इन्स्टॉल करणे आवश्यक आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

वैशिष्ट्य	एनबीएम 2.0 तपशील	संचार साथी तपशील
प्रारंभ तारीख	1 एप्रिल 2025 (ऑपरेशनल टप्पा).	जानेवारी 17, 2025 (ॲप लॉंच).
नोडल बॉडी	दूरसंचार विभाग (डीओटी).	सी-डॉट (विकासक).
नवीन टर्म	डिजिटल भारत निधी (डीबीएन) (यूएसओएफची जागीर).	चक्षु (फसवणूक अहवाल देण्याचे साधन).
ध्येय	2030 पर्यंत 100 एमबीपीएस स्पीड.	सायबर फसवणूक आणि फोन चोरी कमी करणे.

24. व्यापारातील अस्थिरतेच्या पार्श्वभूमीवर जागतिक अर्थव्यवस्थेच्या भवितव्याने 'दृढ लवचिकता' दर्शवली

- जागतिक बँकेच्या अहवालात असे म्हटले आहे की, जागतिक अर्थव्यवस्थेने मोठी घसरण टाळली असली तरी ऐतिहासिक सरासरीच्या तुलनेत विकास मंदावला आहे.
- जागतिक वाढीचा अंदाज :
  - 2025 (अंदाजित): 2.7%
  - 2026 (अंदाजित): 2.6% (टॅरिफच्या आधी व्यापाराचे "फ्रंट-लोडिंग" कमी झाल्यामुळे थोडासा सहजता).
  - 2027 (अंदाजित): 2.7%
- जागतिक बँकेने चेतावणी दिली आहे की 2020 हे 1960 च्या दशकापासून जागतिक वाढीसाठी सर्वात कमकुवत दशक ठरणार आहे.

मुख्य चालक:

- कृत्रिम बुद्धिमत्ता खर्च: कृत्रिम बुद्धिमत्तेमध्ये वेगवान गुंतवणूकीमुळे प्रगत अर्थव्यवस्थामधील मंदी कमी झाली आहे.
- व्यापार चपळता: नवीन टॅरिफ राजवटीशी खाजगी क्षेत्राच्या अनुकूलतेमुळे "भुंकणारा कुत्रा" (अत्यंत व्यापार युद्ध) "चावणारा कुत्रा" बनण्यापासून रोखले.
- कर्जाची जोखीम: जागतिक सार्वजनिक आणि खाजगी कर्जाची पातळी विक्रमी उच्चांकावर आहे, ज्यामुळे दीर्घकालीन स्थैर्याला धोका निर्माण झाला आहे.

इंडिया स्पेशल: सर्वात वेगाने वाढणारी प्रमुख**अर्थव्यवस्था**

जागतिक बँकेने या आवृत्तीत भारताचा अंदाज लक्षणीयरीत्या सुधारला आहे आणि तो जागतिक उज्वळ बिंदू म्हणून चिन्हांकित केला आहे.

सूचक	अंदाज (आर्थिक वर्ष 2025-26)	अंदाज (आर्थिक वर्ष 2026-27)
भारताच्या जीडीपी वाढ	7.2% (6.3% वरून श्रेणीसुधारित केलेले)	6.5%
प्राथमिक चालक	मजबूत खाजगी वापर, ग्रामीण उत्पन्न पुनर्प्राप्ती आणि कर सुधारणा.	
जागतिक संदर्भ	भारत ही जगातील सर्वात वेगाने वाढणारी प्रमुख अर्थव्यवस्था आहे.	

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
वारंवारता	वर्षातून दोनदा (जानेवारी आणि जून) प्रकाशित होते.
मुख्य अर्थतज्ज्ञ	इंदरमित गिल (विश्व बँक समूह)।
मुख्य संज्ञा	व्यापाराचे "फ्रंट-लोडिंग" (अपेक्षित शुल्क टाळण्यासाठी वस्तू लवकर ऑर्डर करणे).
नोकरीचे संकट	विकसनशील राष्ट्रांमधील 1.2 अब्ज तरुण 2035 पर्यंत कार्यरत वयात पोहोचतील, फक्त गती ठेवण्यासाठी 4% वाढीची आवश्यकता आहे.

25. आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीने भारताची आर्थिक वर्ष 25 वृद्धी 3.3% पर्यंत वाढवली : जागतिक अर्थव्यवस्था स्थिर

- अहवाल: जानेवारी 2026 वर्ल्ड इकॉनॉमिक आउटलुक अपडेट, "ग्लोबल इकॉनॉमी: डायव्हर्जेंट फोर्सच्या दरम्यान स्थिर" शीर्षक 19 जानेवारी 2026 रोजी प्रसिद्ध झाले.
- जागतिक वाढीचा अंदाज: * 2025 (अंदाजित): 3.3%
  - 2026 (अंदाजित): 3.3% (ऑक्टोबर 2025 पासून 0.2% ची वाढ सुधारणा).
  - 2027 (अंदाजित): 3.2%
- "डायव्हर्जेंट फोर्स": आयएमएफने नमूद केले आहे की विशेषतः उत्तर अमेरिका आणि आशियामध्ये एआय आणि तंत्रज्ञान गुंतवणूकीत वाढ होण्यापासून "टेलविड्स" द्वारे व्यापार धोरणे आणि शुल्क बदलण्यापासून "हेडविड्स" संतुलित केले जात आहेत.

- महागाई: जागतिक हेडलाइन महागाई 2025 मधील 4.1% वरून 2026 मध्ये 3.8% पर्यंत कमी होण्याची अपेक्षा आहे.

इंडिया स्पेशल: स्टार परफॉर्मर

अपेक्षेपेक्षा मजबूत देशांतर्गत कामगिरीचा हवाला देत आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीने चालू आर्थिक वर्षासाठी भारताचा अंदाज लक्षणीयरीत्या सुधारला आहे.

सूचक	आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचा अंदाज (आर्थिक वर्ष 2025-26)	आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचा अंदाज (आर्थिक वर्ष 2026-27)
भारताच्या जीडीपी वाढ	7.3% (6.6% वरून वर)	6.4%
अपग्रेडचे कारण	तिसऱ्या आणि चौथ्या तिमाहीत मजबूत आणि लवचिक खाजगी वापर.	तात्पुरते चक्रीय घटक म्हणून अपेक्षित मॉडरेशन कमी होते.
तुलना	भारत ही जागतिक स्तरावर सर्वात वेगाने वाढणारी अर्थव्यवस्था आहे .	सरकारच्या आर्थिक सर्वेक्षण 2025-26 (7.4%) पेक्षा किंचित खाली.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
वारंवारता	वर्षातून दोनदा (एप्रिल आणि ऑक्टोबर) प्रकाशित केले जाते, जानेवारी आणि जुलैमध्ये अद्यतनांसह.
आर्थिक सल्लागार	पियरे-ऑलिव्हियर गौरिंचस (संशोधन संचालक).
शीर्ष 2026 वाढ (प्रमुख)	भारत (7.3 टक्के) आणि त्यानंतर चीन (4.5 टक्के) आहे.
प्रगत अर्थव्यवस्था	अमेरिका (2.4%), युरो क्षेत्र (1.3%), जपान (1.1%).
नकारात्मक जोखीम	एआय उत्पादकता, व्यापार तणाव आणि उच्च सार्वजनिक कर्जाचे पुनर्मूल्यांकन.

26. भारतीय रिझर्व्ह बँकेने परदेशी बँकांसाठी भारतीय रुपया खाती उघडण्यासाठी आणि त्यांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी नियम शिथिल केले

अमेरिकी डॉलरची जागतिक मागणी कमी करण्यासाठी आणि रुपयाला सेटलमेंट चलन म्हणून प्रोत्साहन देण्यासाठी भारतीय रिझर्व्ह बँकेने खालील बदल लागू केले आहेत:

एसआरव्हीएसाठी पूर्व मंजूरी काढून टाकणे (ऑगस्ट 2025)

- भारतातील अधिकृत डीलर (एडी) श्रेणी-1 बँका आता आरबीआयच्या पूर्व परवानगीशिवाय परदेशी प्रतिनिधी बँकांसाठी विशेष रुपी वोस्ट्रो खाती (एसआरव्हीए) उघडू शकतात.
- मागील नियम: पूर्वी, प्रत्येक एसआरव्हीए विनंतीसाठी आरबीआयच्या केंद्रीय कार्यालयाकडून केस-दर-केस मंजूरी आवश्यक होती.
- महत्त्व: यामुळे एक मोठी "अडथळा" दूर होईल, ज्यामुळे रुपया-आधारित व्यापार सेटलमेंटसाठी परदेशी बँकांना जलद ऑनबोर्डिंग करणे शक्य होईल.

अनिवासी लोकांसाठी परदेशी भारतीय रुपया खाती (जानेवारी 2025)

- आरबीआयने आता भारतीय एडी बँकांच्या परदेशी शाखांना भारताबाहेर राहणाऱ्या व्यक्तींसाठी आयएनआर खाते उघडण्याची परवानगी दिली आहे.
- वापर: या खात्यांचा वापर चालू खाते (व्यापार) आणि भांडवली खाते (गुंतवणूक) दोन्ही व्यवहारांचा निपटारा करण्यासाठी केला जाऊ शकतो.
- गुंतवणूक लिंक: या रिपोर्टिंगेबल आयएनआर खात्यांमधील शिल्लक (जसे की एसआरव्हीए किंवा एसएनआरए) आता नॉन-डेट इन्स्ट्रुमेंट्समध्ये थेट परकीय गुंतवणूकीसाठी (एफडीआय) वापरली जाऊ शकते.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
वोस्ट्रो खाते	भारतीय बँकेत परदेशी बँकेचे खाते.
आमचे खाते	परकीय चलनात परदेशी बँकेत भारतीय बँकेचे खाते.
प्राथमिक ध्येय	रुपयाचे आंतरराष्ट्रीयीकरण (विनिमय दरातील जोखीम कमी करणे).
कायदेशीर चौकट	फेमा (ठेव) विनियम, 2025 मध्ये सुधारणा.
व्याप्ती	22+ देशांशी (उदा., रशिया, युएई, श्रीलंका) सक्षम व्यापार समझोता.

27. अंदामान आणि निकोबार बेटांना एकाच वेळी ऐतिहासिक 7 जीआय टॅग मंजूर

- इव्हेंट: डिसेंबर 2024 मध्ये, चेन्नईतील भौगोलिक संकेत (जीआय) रजिस्ट्रीने बेटांमधील सात स्वदेशी उत्पादनांना प्रमाणपत्र दिले.
- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी मन की बातच्या (जानेवारी 2025) 118 व्या भागात आदिवासी सक्षमीकरणाने लक्ष केंद्रित करून या उत्पादनांवर प्रकाश टाकला.
- फॅसिलिटेटर: या प्रक्रियेचे नेतृत्व नाबार्ड यांनी केले आणि पद्मश्री रजनीकांत ("जीआय मॅन ऑफ इंडिया" म्हणून ओळखले जाणारे) यांनी समन्वयित केले.
- लक्ष्य समुदाय: प्रामुख्याने निकोबारी आणि कॅरेन (स्थायिक) जमातींना फायदा होतो.

7 नवीन जीआय टॅग केलेल्या उत्पादनांची यादी

उत्पादनाचे नाव	श्रेणी	एमपीएससीचे महत्त्व
निकोबारी होडी	हस्तकला	एक पारंपारिक आउटरिगर डोंगी; बेट वाहतूक आणि प्रसिद्ध होडी शर्यतीसाठी वापरली जाते.
निकोबारी मॅट (चरार्ड हिलेओई)	हस्तकला	स्कू पाइनच्या पानांपासून बनवलेल्या गुंतागुंतीच्या विणलेल्या चटया; समारंभासाठी वापरल्या जातात.
निकोबारी हट (चनवी पाटी - न्यी हपुल)	हस्तकला	चक्रीवादळ आणि भूकंप सहन करू शकतील अशी पारंपारिक घुमटाच्या आकाराची वास्तुकला.

उत्पादनाचे नाव	श्रेणी	एमपीएससीचे महत्त्व
पडॉक लाकूड हस्तकला	हस्तकला	अंदमान पाडौक या दुर्मीळ, टिकाऊ लाल रंगाच्या ठणक लाकडापासून बनवलेले फर्निचर आणि कलाकृती.
अंदमान कॅरेन मस्ले राईस	शेती	करेन समुदायाद्वारे लागवड केलेली सुगंधी तांदळाची वाण; क्षारतेसाठी ओळखली जाते.
निकोबारी तावी-ए-नगाइच	शेती	व्हर्जिन नारळ तेल पारंपारिक कोल्ड-प्रेसिंग पद्धतीद्वारे काढले जाते (अपरिष्कृत आणि शुद्ध).
निकोबार नारळ	शेती	त्याचा मोठा आकार, तेलाचे प्रमाण जास्त आणि जाड कर्नलसाठी ओळखले जाते; स्थानिक अर्थव्यवस्थेचा मुख्य भाग.

28. आरबीआय आणि ट्राय यांनी सर्व बँकिंग आणि वित्तीय सेवा कॉलसाठी '1600' मालिका अनिवार्य केली

- उपक्रम:** दूरसंचार विभाग (डीओटी) आणि ट्रायने केवळ व्यवहार आणि सेवेशी संबंधित व्हॉईस कॉलसाठी 1600 (किंवा 160xxxx) नंबरिंग मालिका सुरू केली आहे.
- उद्दिष्ट:** नागरिकांना वित्तीय संस्थांकडून वैध कॉल आणि 10-अंकी मोबाइल नंबरवरील फसव्या कॉलमध्ये फरक करण्यास मदत करणे.

29. अनिवार्य अंमलबजावणीची टाइमलाइन (2026)

ट्रायने हे स्थलांतर पूर्ण करण्यासाठी विविध वित्तीय क्षेत्रांसाठी टप्प्याटप्प्याने कालबद्ध मुदत निश्चित केली आहे.

घटकाची वर्गवारी	दत्तक घेण्याची अनिवार्य अंतिम मुदत
व्यावसायिक बँका (पीएसबी, खाजगी, विदेशी)	जानेवारी 1, 2026
मोठ्या बिगर बँकिंग वित्तीय संस्था (>₹5,000 कोटी), देयके आणि लहान वित्त बँका	फेब्रुवारी 1, 2026
विमा (आयआरडीआय), म्युच्युअल फंड आणि एएमसी	फेब्रुवारी 15, 2026
पात्र स्टॉक ब्रोकर्स (क्यूएसबी)	मार्च 15, 2026
उर्वरित एनबीएफसी, आरआरबी, सहकारी बँका	1 मार्च 2026

30. भारत अधिकृतपणे जागतिक स्तरावर 7 वा सर्वात मोठा कॉफी उत्पादक देश बनला

- मैलाचा दगड:** फेब्रुवारी 2025 पर्यंत, वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाने पुष्टी केली की भारत जगातील 7 व्या क्रमांकाचा कॉफी उत्पादक देश बनला आहे.
- उत्पादनाचा वाटा:** एकूण जागतिक कॉफी उत्पादनात भारताचे योगदान अंदाजे 3.5% ते 4% आहे.

- निर्यात कामगिरी (आर्थिक वर्ष 2024-25):** * आर्थिक वर्ष 2024-25 मध्ये भारताची कॉफी निर्यात 1.81 अब्ज डॉलर्सच्या विक्रमी उच्चांकावर पोहोचली, जी मागील वर्षाच्या तुलनेत 40.2% वाढ दर्शवते.
  - हे सलग चौथे वर्ष आहे ज्यात निर्यातीने 1 अब्ज डॉलर्सचा टप्पा ओलांडला आहे.
- मुख्य चालक: वाढत्या जागतिक किंमती आणि इन्स्टंट (विद्राव्य) कॉफीच्या मागणीत लक्षणीय वाढ,** जी आता भारताच्या एकूण कॉफी निर्यातीच्या सुमारे 38% आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
ग्लोबल रँक (उत्पादन)	7 वा (ब्राझील, व्हेतनाम, कोलंबिया, इंडोनेशिया, इथिओपिया आणि युगांडाच्या मागे).
ग्लोबल रँक (निर्यात)	5 वा (मूल्य प्राप्तीच्या बाबतीत).
आघाडीचे राज्य	कर्नाटक (एकूण उत्पादनाच्या ~ 70-71%) आहे.
उगवलेले वाण	रोबस्टा (~ 72-74% शेअर) आणि अरेबिका (~ 26-28% शेअर).
शीर्ष निर्यात बाजारपेठा	इटली (प्रथम), जर्मनी, बेल्जियम, रशिया आणि युएई.
ऐतिहासिक उत्पत्ती	1600 च्या दशकात बाबा बुदन (चिकमगळूरमध्ये पेरलेल्या मोचा बियाणे) यांनी त्याची ओळख करून दिली.

31. सार्वजनिक पेन्शन मालमत्तेत भारत जागतिक स्तरावर 14 व्या क्रमांकावर आहे (2025-26)

- ग्लोबल एसडब्ल्यूएफ (सॉवरेन वेल्थ फंड) 2025 आणि 2026 च्या अहवालानुसार,** सार्वजनिक पेन्शन संपत्तीचा जगातील 14 वा सर्वात मोठा धारक म्हणून भारत मानांकित झाला आहे.
- मालमत्ता मूल्य:** भारताच्या एकूण सार्वजनिक पेन्शन मालमत्तेचे (प्रामुख्याने ईपीएफओ आणि एनपीएसचा समावेश) अंदाजे \$ 305 अब्ज ते \$ 340 अब्ज आहे.
- जागतिक तुलना:**
  - एफ. यूएसए: ~ \$ 11.76 ट्रिलियन (1 ला)
  - दो. जपान: ~ \$ 2.06 ट्रिलियन (दुसरे)
  - तीन. कॅनडा: ~ \$ 1.80 ट्रिलियन (तिसरा)
  - भारत: ~ \$ 305 अब्ज (14 वा)
- थिंकिंग अहेड इन्स्टिट्यूटच्या टॉप 300 पेन्शन फंड अहवालात** भारतातील कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी संघटना (ईपीएफओ) जगातील 19 व्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा पेन्शन फंड आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
ग्लोबल रँक (संपत्ती)	14 वा (ग्लोबल एसडब्ल्यूएफ 2025/26).

तपशील	वस्तुस्थिती
मालमत्ता-ते-जीडीपी गुणोत्तर	~ 21% (एनपीएस + ईपीएफओ); ओईसीडीची सरासरी 80% पेक्षा जास्त आहे.
मर्सर ग्लोबल इंडेक्स	पर्याप्ततेसाठी 2025 मध्ये 52 देशांमध्ये भारत सर्वात कमी (ग्रेड डी) क्रमांकावर आहे.
पीएफआरडीएचा मैलाचा दगड	2025 च्या उत्तरार्धात एनपीएस मालमत्तेने ₹15 लाख कोटींचा टप्पा ओलांडला आहे.
युनिफाइड पेन्शन स्कीम	1 एप्रिल 2025 पासून प्रभावी, निश्चित पेन्शन (शेवटच्या पगाराच्या 50%) प्रदान करण्याच्या उद्देशाने आहे.

32. सरला एव्हिएशनने 'शून्या' या भारतातील पहिल्या 6-सीटर इलेक्ट्रिक एअर टॅक्सीचे अनावरण केले

- अनावरण:** बॅंगळूरुस्थित स्टार्टअप सरला एव्हिएशनने विकसित केलेले, 'शून्या' (म्हणजे 'शून्य' - शून्य उत्सर्जनाचे प्रतिनिधित्व करणारा) नावाचा प्रोटोटाइप प्रथम दिल्लीतील भारत मोबिलिटी ग्लोबल एक्सपो 2025 मध्ये प्रदर्शित करण्यात आला.
- व्हिजन:** बॅंगळूरु, मुंबई आणि दिल्ली सारख्या "हायपर-कम्युट" शहरांमधील शहरी गर्दी दूर करण्याचे उद्दीष्ट आहे.
- संस्थापक अंतर्दृष्टी:** जगातील सर्वात किफायतशीर फ्लाईंग टॅक्सी तयार करण्याच्या उद्देशाने अॅड्रियन शिमेट आणि राकेश गावकर (जर्मन ईव्हीटीओएल पायनियर *लिलियमचे माजी विद्यार्थी*) यांनी कंपनीची सह-स्थापना केली होती.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

वैशिष्ट्य	तांत्रिक तपशील
क्षमता	6 प्रवासी + 1 पायलट (त्याच्या श्रेणीतील सर्वोच्च).
टॉप स्पीड	ताशी 250 किमी.
श्रेणी	एकदा चार्ज केल्यावर 160 किमी (20-30 किमी ट्रिपसाठी ऑप्टिमाइझम).
पेलोड	680 किलो (प्रवासी आणि महत्त्वपूर्ण सामान वाहून नेण्यास सक्षम).
चार्जिंग वेळ	बॅक-टू-बॅक ट्रिप दरम्यान 20 मिनिटांचा टर्नअराउंड वेळ.
नियोजित प्रक्षेपण	2028 साठी व्यावसायिक ऑपरेशन्स लक्ष्यीकृत.

33. भारतातील पहिल्या 'मेगा इनोव्हेशन कॉम्प्लेक्स'चे (सीएसआयआर) मुंबईत उद्घाटन

- केंद्रीय मंत्री डॉ. जितेंद्र सिंह** यांच्या हस्ते आज मुंबईत अत्याधुनिक सीएसआयआर इनोव्हेशन कॉम्प्लेक्सचे (सी-आयसीएम) उद्घाटन करण्यात आले .
- दृष्टी:** "दशकाच्या स्वप्नाला आकार देणारे" म्हणून वर्णन केलेले हे कॉम्प्लेक्स प्रयोगशाळेतील संशोधन आणि औद्योगिक

व्यापारीकरण यांच्यातील अंतर कमी करण्यासाठी डिझाइन केले गेले आहे.

- भौतिक पायाभूत सुविधा:**
  - प्रमाण:** 9 मजल्यांवर पसरलेली एक उभी सुविधा.
  - उष्णायन:** 24 "रेडी-टू-मूव्ह" इनक्युबेशन लॅब (अंदाजे 500 चौरस फूट प्रत्येक) आहेत.
  - सुविधा:** सुसज्ज कार्यालयीन जागा, नेटवर्किंग झोन, 6 कॉन्फरन्स रूम आणि स्टार्टअप्साठी लाउंज समाविष्ट आहेत.
- प्रमुख फोकस क्षेत्रे:** * हेल्थकेअर (फार्मा, बायोफार्मा, मेडटेक)
  - रसायने आणि साहित्य
  - ऊर्जा आणि शाश्वतता

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
स्थान	सीएसआयआर-एनआयओ प्रादेशिक केंद्र परिसर, मुंबई.
मॉडेल	हब-अँड-स्पोक मॉडेल (मुंबई इतर सीएसआयआर इनक्यूबेटरसाठी मध्यवर्ती केंद्र म्हणून काम करते).
मैलाचा दगड	उद्घाटनाच्या दिवशी 50 तंत्रज्ञान हस्तांतरणाची सुविधा उपलब्ध करून दिली.
भागीदारी	आयआयटी मुंबई (एसआयएनई), आयक्रिएट, एनआरडीसी आणि इंडियन फार्मा अलायन्स (आयपीए) यांच्याबरोबर सामंजस्य करार करण्यात आले.
नोडल लीडर	डॉ. राम विश्वकर्मा (प्रतिष्ठित वैज्ञानिक) हे या प्रकल्पामागील प्रेरक शक्ती होते.

34. वृंदावनच्या बांके बिहारी मंदिराला एफसीआरए परवाना (2025)

- बातम्या:** फेब्रुवारी, 2025 रोजी, केंद्रीय गृह मंत्रालयाने (MHA) उत्तर प्रदेशातील वृंदावन येथील जगप्रसिद्ध बांके बिहारी मंदिराला परदेशी योगदान (नियमन) कायदा (FCRA), 2010 अंतर्गत परवाना दिला.
- महत्त्व:** यामुळे मंदिराला परदेशी भाविक आणि अनिवासी भारतीयांकडून देण्या कायदेशीररित्या स्वीकारणे, व्यवस्थापित करणे आणि वापरणे शक्य होते. पूर्वी, ते केवळ देशांतर्गत योगदान स्वीकारू शकत होते.
- व्यवस्थापन बदल:** न्यायालयाने नियुक्त केलेल्या व्यवस्थापन समितीने (पुजान्यांच्या कुटुंबाद्वारे खाजगी व्यवस्थापनापासून मंदिराची देखरेख केल्यापासून) परवाना अर्ज केला होता.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
अधिकृत नाव	ठाकूर श्री बांके बिहारीजी महाराज (एफसीआरएसाठी नोंदणीकृत म्हणून).
परवान्याची श्रेणी	धार्मिक (हिंदू) कार्य.
वैधता	5 वर्षे (सर्व एफसीआरए नोंदणीसाठी मानक).

तपशील	वस्तुस्थिती
अनिवार्य खाते	सर्व परदेशी निधी नियुक्त केलेल्या एसबीआय, नवी दिल्ली मुख्य शाखेत (2020 च्या दुरुस्तीनुसार) प्राप्त होणे आवश्यक आहे.
फंड कॉर्पस	या मंदिरात अंदाजे . सोने आणि इतर मौल्यवान वस्तूंसह देशांतर्गत निधीत 480 कोटी रुपये.

- कोअर इनोव्हेशन: विझर हे एक एआय-पावर्ड टूल आहे जे "क्रेडिट कार्ड को-पायलट" म्हणून कार्य करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे, जे रिअल-टाइम, वैयक्तिकृत आर्थिक सल्ला प्रदान करते.
- मुख्य वैशिष्ट्ये: हे खर्च विश्लेषण, एकाधिक कार्डावर रिवॉइ ऑप्टिमायझेशन आणि मैलाचा दगड फायद्यांचा मागोवा घेण्यासाठी संभाषणात्मक इंटरफेस प्रदान करते.

35. केंद्रीय मंत्री अमित शहा यांच्या हस्ते मुंबईत एनयूसीएफडीसीच्या कॉर्पोरेट कार्यालयाचे उद्घाटन

- कार्यक्रम: केंद्रीय गृह आणि सहकार मंत्री अमित शहा यांनी 24 जानेवारी 2025 रोजी राष्ट्रीय शहरी सहकारी वित्त आणि विकास महामंडळाच्या (एनयूसीएफडीसी) नवीन कॉर्पोरेट कार्यालयाचे उद्घाटन केले.
- मुंबई, महाराष्ट्र येथे आंतरराष्ट्रीय सहकार वर्ष 2025 निमित्त आयोजित कार्यक्रमाच्या निमित्ताने या कार्यक्रमाचे उद्घाटन करण्यात आले.
- लॉचचे स्वरूप: मोठ्या सहकारी शिखर परिषदेदरम्यान उद्घाटन हायब्रीड मोडमध्ये (व्हर्च्युअल / फिजिकल) आयोजित करण्यात आले होते.
- दृष्टी: भारतातील 1,500+ शहरी सहकारी बँकांसाठी (यूसीबी) एक समर्पित "अम्बेला ऑर्गनायझेशन" (यूओ) स्थापन करणे, ज्याचा उद्देश त्यांचे तंत्रज्ञान आधुनिक करणे आणि त्यांचे आर्थिक स्थैर्य मजबूत करणे आहे.

37. सेबी "धरोहर": बाजार इतिहासाचे डिजिटल भांडार

- लॉच तारीख: भारताच्या 76 व्या प्रजासत्ताक दिनाच्या निमित्ताने 26 जानेवारी 2025 रोजी सेबीद्वारे अनावरण केले जाईल.
- उद्दिष्ट: भारतीय सिक्स्युरिटीज मार्केटचा 150 वर्षांचा वारसा आणि उत्क्रांतीचे दस्तऐवजीकरण आणि प्रदर्शन करणे.
- सामग्री: ऐतिहासिक शेअर प्रमाणपत्रे, 3 डी गॅलरी आणि बाजारपेठेतील दिग्गजांच्या मुलाखतींसह 3,000 हून अधिक मालमत्ता असलेले एक विशाल डिजिटल ज्ञान भांडार.
- परस्परसंवादी वैशिष्ट्ये: यात एक उच्च-टेक परस्परसंवादी टाइमलाइन समाविष्ट आहे जी वापरकर्त्यांना 19 व्या शतकापासून आधुनिक T+0 सेटलमेंट युगातील महत्त्वपूर्ण टप्पे एक्सप्लोर करण्यास अनुमती देते.
- लक्षित प्रेक्षक: विद्यार्थी, संशोधक आणि गुंतवणूकदारांसाठी आर्थिक साक्षरता आणि ऐतिहासिक जागरूकता वाढवण्यासाठी एक संसाधन म्हणून डिझाइन केलेले आहे.

38. iSPOT: तांत्रिक अडचणींवरुद्ध सेबीची नवी ढाल

- पूर्ण नाव: इंटिग्रेटेड सेबी पोर्टल फॉर टेक्निकल ग्लिच (iSPOT), 28 जानेवारी 2025 रोजी अधिकृतपणे लॉच केले.
- कार्यान्वयाची तारीख: 3 फेब्रुवारी 2025 पासून सर्व अहवालांसाठी पोर्टल अनिवार्य झाले.
- उद्देश: हे शेअर बाजारातील तांत्रिक समस्यांचा अहवाल देण्यासाठी जुन्या ईमेल-आधारित प्रणालीची जागा केंद्रीकृत वेब-आधारित प्लॅटफॉर्मसह घेते.
- अनिवार्य वापरकर्ते: स्टॉक एक्सचेंज, क्लिअरिंग कॉर्पोरेशन्स आणि डिपॉझिटरीजसह मार्केट इन्फ्रास्ट्रक्चर इन्स्टिट्यूशन्स (एमआयआय).
- मुख्य कार्य: एमआयआयने या पोर्टलद्वारे त्रुटींचे प्राथमिक अहवाल आणि अंतिम मूळ कारण विश्लेषण (आरसीए) सादर करणे आवश्यक आहे.
- उद्दिष्ट: डेटा गुणवत्ता सुधारणे, त्रुटींचा ऐतिहासिक शोध सक्षम करणे आणि अधिक लवचिक बाजारपेठेसाठी अनुपालन स्मरणपत्रे स्वयंचलित करणे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नोडल बॉडी	सहकार मंत्रालय, भारत सरकार.
आरबीआयची स्थिती	फेब्रुवारी 2024 मध्ये नॉन-बँकिंग फायनान्स कंपनी (एनबीएफसी) म्हणून नोंदणीकृत केले.
स्वयं-नियामक भूमिका	यूसीबी क्षेत्रासाठी स्वयं-नियामक संस्था (एसआरओ) म्हणून कार्य करण्यासाठी डिझाइन केलेले.
भांडवलाचे लक्ष्य	फेब्रुवारी 2025 पर्यंत 300 कोटी रुपयांचे पेड-अप भांडवल उभारणे आवश्यक आहे.
मुख्य कार्ये	विशेष आयटी पायाभूत सुविधा, तरलता समर्थन आणि क्षमता निर्मिती प्रदान करणे.
"सुरक्षा जाळे"	लहान शहरी सहकारी बँकांसाठी हे कवच 'सुरक्षा कवच' म्हणून ओळखले जाते.

36. CheQ Wisor : भारतातील पहिले AI क्रेडिट कार्ड तज्ञ

- लॉच तारीख: बंगळूरुस्थित फिनटेक स्टार्टअप CheQ द्वारे फेब्रुवारी 2025 रोजी अधिकृतपणे अनावरण केले.
- संस्थापक: कंपनीची स्थापना फ्लिपकार्टचे माजी कार्यकारी अधिकारी आदित्य सोनी यांनी केली होती.

39. टाटा स्टील: भारतातील पहिले हायड्रोजन वाहतूक पाईप

- कामगिरी: टाटा स्टील ही 100% शुद्ध वायुरूप हायड्रोजनच्या वाहतूकीसाठी विशेष स्टील पाईप्स विकसित आणि चाचणी करणारी पहिली भारतीय कंपनी बनली आहे.
- तांत्रिक ग्रेड: पाईप्स एपीआय एक्स 65 ग्रेडचे आहेत, विशेषत: "हायड्रोजन एम्ब्रिटलमेंट" (एक प्रक्रिया जिथे हायड्रोजन पारंपारिक

स्टील कमकुवत करते) चा प्रतिकार करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहेत.

- **उच्च दाब क्षमता** : हे पाईप १०० बारपर्यंतच्या उच्च दाबाखाली हायड्रोजनची वाहतूक करण्यास सक्षम आहेत.
- **मॅन्युफॅक्चरिंग हब** : टाटाच्या कलिंगनगर (ओडिशा) प्रकल्पात या पोलादाचे उत्पादन केले जात असे आणि खोपोली (महाराष्ट्र) येथील प्रकल्पात त्यावर प्रक्रिया करून पाईपमध्ये प्रक्रिया केली जात असे.
- **चाचणी**: इटलीच्या RINA-CSM S.p.A. या आघाडीच्या आंतरराष्ट्रीय एजन्सीद्वारे हे तंत्रज्ञान यशस्वीरित्या प्रमाणित केले गेले.

40. स्वरेल (रेलवन): भारतातील नवीन रेल्वे सुपर-ऐप

- **प्रस्तावना**: रेल्वे मंत्रालयाने विविध रेल्वे सेवांचे एकत्रीकरण करण्यासाठी 31 जानेवारी 2025 रोजी "स्वरेल" सुपर-ऐप सादर केले.
- **विकासक**: हे सेंटर फॉर रेल्वे इन्फॉर्मेशन सिस्टम्स (सीआरआयएस) द्वारे प्रवाश्यांसाठी वन-स्टॉप सोल्यूशन म्हणून विकसित केले गेले आहे.
- **रीब्रँडिंग**: जुलै 2025 मध्ये, एकाधिक ॲप्सच्या खंडित अनुभवाची जागा घेण्यासाठी स्थिर आवृत्तीचे अधिकृतपणे नाव बदलण्यात आले आणि "रेलवन" म्हणून लॉंच करण्यात आले.
- **युनिफाइड सर्व्हिसेस**: हे आयआरसीटीसी रेलकनेक्ट (आरक्षित), यूटीएस (अनारक्षित/प्लॅटफॉर्म टिकिटे), रेल मदद (तक्रारी) आणि फूड ऑर्डरिंग सारख्या पूर्वीच्या स्वतंत्र ॲप्सना एकत्रित करते.
- **सुरक्षा वैशिष्ट्ये**: ॲपमध्ये सिंगल साइन-ऑन (एसएसओ), बायोमेट्रिक लॉगिन (फेस आयडी / फिंगरप्रिंट) आणि पेमेंटसाठी एक एकात्मिक आर-वॉलेट सादर केले आहे.

41. श्रीलंका रुपया: 65 वर्षातील सर्वात वाईट अवमूल्यन

- **विक्रमी अवमूल्यन**: मार्च 2022 मध्ये, श्रीलंका रुपयाचे (LKR) 65 वर्षातील सर्वात तीव्र अवमूल्यन झाले, जे काही आठवड्यांत अमेरिकन डॉलरच्या तुलनेत सुमारे 45% घसरले.
- **ऐतिहासिक संदर्भ**: अंदाजे रु. 200/USD च्या निश्चित दरावरून, चलन फ्लोट केले गेले, ज्यामुळे मे 2022 पर्यंत ते रु. 360/USD पर्यंत घसरले, ज्यामुळे ते त्या वर्षातील जगातील सर्वात वाईट कामगिरी करणारे चलन बनले.
- **प्राथमिक कारणे**: परकीय चलन साठा पूर्णपणे कमी होणे, सार्वभौम कर्ज डीफॉल्ट (\$ 51 अब्ज) आणि 2019 च्या इस्टर बॉम्बस्फोट आणि कोविड -19 चा पर्यटनावर होणारा परिणाम यामुळे हा क्रॅश झाला.
- **तुलना**: 1977 चे अवमूल्यन (रु. 5.95 ते रु. 16) महत्त्वपूर्ण होते, परंतु 2022 चे संकट आवश्यक वस्तूंमधील तिप्पट अंकी महागाईमुळे आणि संपूर्ण "हार्ड डिफॉल्ट" मुळे अधिक गंभीर होते.
- **पुनर्प्राप्ती स्थिती**: जानेवारी 2026 पर्यंत, आयएमएफच्या बेलआऊट आणि सेंट्रल बँक ऑफ श्रीलंकेच्या कठोर आर्थिक सुधारणांनंतर चलन सुमारे 309 रुपये/USD च्या आसपास स्थिर झाले आहे.

43. आरबीआयचे ".bank.in" आणि ".fin.in": डिजिटल ओळख सुरक्षित करणे

- **प्रस्तावना**: फेब्रुवारी 2025 मध्ये, आरबीआयने दोन विशेष इंटरनेट डोमेन तयार करण्याची घोषणा केली—**.bank.in** (बँकांसाठी) आणि **.fin.in** (बिगर-बँक वित्तीय संस्थांसाठी).
- **उद्दिष्ट**: ग्राहक नियमन केलेल्या वित्तीय संस्थांची अधिकृत संकेतस्थळे सहजपणे ओळखू शकतील हे सुनिश्चित करून डिजिटल फसवणूक आणि फिशिंगला आळा घालणे.
- **अनिवार्य स्थलांतर**: सर्व भारतीय बँकांनी (व्यावसायिक, सहकारी आणि आरआरबी) 31 ऑक्टोबर 2025 पर्यंत त्यांची वेबसाइट आणि ईमेल .bank.in डोमेनवर हस्तांतरित करणे आवश्यक आहे.
- **रजिस्ट्रार**: इन्स्टिट्यूट फॉर डेव्हलपमेंट अँड रिसर्च इन बँकिंग टेक्नॉलॉजी (IDRBT) या डोमेनसाठी विशेष निबंधक म्हणून काम करते.
- **सुरक्षा मानके**: जेनेरिक डोमेनच्या विपरीत, यासाठी नोंदणी करण्यापूर्वी कठोर पडताळणी आणि उच्च-स्तरीय सायबर सुरक्षा प्रोटोकॉलचे पालन करणे आवश्यक आहे.

44. एनएसएसची 75 वर्षे: भारताचा सांख्यिकीय कणा साजरा करणे

- **मैलाचा दगड**: नॅशनल सॅम्पल सर्व्हे (NSS) ने 2025 मध्ये स्थापनेची 75 वर्षे पूर्ण केली, नोव्हेंबर 2025 मध्ये राजस्थानमधील उदयपूर येथे उत्सव साजरा झाला.
- **पी. सी. महालनोबिस (भारतीय सांख्यिकीचे जनक) यांच्या दूरदृष्टीवर आधारित 1950 मध्ये स्थापन झालेली** ही संस्था नियमित सामाजिक-आर्थिक सर्वेक्षण करणारी भारतातील सर्वात मोठी संस्था आहे.
- **थीम 2025**: "प्रत्येकासाठी गुणवत्ता आकडेवारी आणि डेटा" (20 ऑक्टोबर रोजी जागतिक सांख्यिकी दिनासह साजरा केला जातो).
- **प्रमुख प्रकाशने**: वर्धापन दिनानिमित्त सरकारने "डीआय लॅब पोर्टल" (डेटा इनोव्हेशन लॅब) आणि अद्ययावत राष्ट्रीय औद्योगिक वर्गीकरण (एनआयसी) 2025 सुरू केले.
- **संस्थात्मक संदर्भ**: मुळात एनएसएसओ, सांख्यिकी आणि कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालय (एमओएसपीआय) अंतर्गत राष्ट्रीय सांख्यिकी कार्यालय (एनएसओ) स्थापन करण्यासाठी 2019 मध्ये सीएसओमध्ये विलीन करण्यात आले.

45. मित्रा : विसरलेल्या म्युच्युअल फंड मालमत्तेसाठी सेबीचे प्रवेशद्वार

- **फुल फॉर्म**: म्युच्युअल फंड इन्व्हेस्टमेंट ट्रेसिंग अँड रिट्रीवल असिस्टंट (MITRA), सेबीने 12 फेब्रुवारी 2025 रोजी लॉंच केले.
- **द्वारे विकसित**: प्लॅटफॉर्म दोन क्वालिफाइड रजिस्ट्रार आणि ट्रान्सफर एजंट्स (व्यूआरटीए) - सीएएमएस आणि केफिनटेक यांनी संयुक्तपणे विकसित केले होते.
- **निष्क्रियतेची व्याख्या**: जर फोलीओने 10 वर्षांपासून गुंतवणूकदाराने सुरू केलेले व्यवहार केले नसतील तर त्याला "निष्क्रिय" म्हणून वर्गीकृत केले जाते, तरीही युनिट शिल्लक आहे.

- **मुख्य कार्य:** हे एक केंद्रीकृत शोधण्यायोग्य डेटाबेस प्रदान करते जे गुंतवणूकदारांना किंवा कायदेशीर वारसांना संपूर्ण उद्योगात विसरलेल्या, दुर्लक्षित किंवा दावा न केलेल्या म्युच्युअल फंड होल्डिंगचा शोध घेण्यास अनुमती देते.
- **मुख्य उद्दिष्ट:** पुनर्प्राप्तीच्या पलीकडे, निष्क्रिय खात्यांमधील फसवणूकीचा धोका कमी करणे आणि गुंतवणूकदारांना त्यांचे **केवायसी** तपशील (पॅन, नॉमिनी इ.) अद्यतनित करण्यास प्रोत्साहित करणे हे आहे.
- **प्रवेश बिंदू:** पोर्टल एमएफ सेंट्रल, एएमएफआय आणि विविध एएमसी आणि सेबीच्या अधिकृत वेबसाइटद्वारे प्रवेशयोग्य आहे.

46. मुकेश अंबानी: 2025 मधील आशियातील सर्वात श्रीमंत व्यक्ती

- **रॅकिंग:** 2025 मध्ये, रिलायन्स इंडस्ट्रीजचे अध्यक्ष मुकेश अंबानी यांनी फोर्ब्स आणि ब्लूमबर्ग सारख्या प्रमुख निर्देशांकांमध्ये आशियातील सर्वात श्रीमंत व्यक्ती म्हणून आपले नाव पुन्हा मिळवले आणि कायम ठेवले.
- **निव्वळ मूल्य:** त्याच्या संपत्तीत वर्षभर चढ-उतार झाला, अंदाजे \$ 117.2 अब्ज (जुलै 2025) वर पोहोचला आणि डिसेंबर 2025 पर्यंत सुमारे \$ 112.8 अब्ज स्थिर झाला.
- **जगातील अब्जाधीशांच्या यादीत ते सातत्याने 15 ते 18 व्या क्रमांकावर आहेत , बहुतेक वर्षे जागतिक शीर्ष 20 मध्ये ते एकमेव भारतीय आहेत.**
- **की ग्रोथ ड्रायव्हर्स:** जिओ फायनान्शियल सर्व्हिसेसचा धोरणात्मक विस्तार, रिलायन्सच्या मीडिया मालमत्तेचे डिस्ने + हॉटस्टारसह विलीनीकरण (जिओ हॉटस्टार म्हणून पुन्हा ब्रँड केलेले) आणि ग्रीन एनर्जीमधील नवीन गुंतवणूकीमुळे संपत्तीत वाढ झाली.
- **तुलना:** ते 2025 च्या आर्थिक चक्रात सहकारी भारतीय टायकून गौतम अदानी आणि चीनचे "बाटलीबंद वॉटर किंग" झोंग शानशान यांच्या पुढे यशस्वीरित्या राहिले.

आंतरराष्ट्रीय

1. जागतिक जोखीम अहवाल 2025

याबद्दल -

- वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (WEF) ने ग्लोबल रिस्क रिपोर्ट 2025 जारी केला, ज्यामध्ये असा इशारा देण्यात आला आहे की हवामान तणाव, चुकीची माहिती, भू-राजकीय संघर्ष आणि एआयशी संबंधित व्यत्ययांमुळे जग चक्रवादीच्या दशकात प्रवेश करत आहे.
- हे धोरणकर्ते, अर्थतज्ज्ञ, शास्त्रज्ञ आणि व्यावसायिक नेत्यांसह 1,400+ तज्ञांच्या इनपुटवर आधारित आहे आणि अल्प-मुदतीच्या (2 वर्षे) आणि दीर्घकालीन (10 वर्षे) क्षितिजावरील प्रमुख जागतिक जोखीम ओळखते.

जागतिक जोखीम अहवाल 2025 ची एकूण संकल्पना

"अस्थिर जगात विखंडन"

- या अहवालात असे म्हटले आहे की जग अशा युगात प्रवेश करत आहे:
  - भू-राजकीय स्पर्धा
  - हवामानातील अस्थिरता
  - तांत्रिक व्यत्यय
  - संस्थांवरील विश्वास कमी होणे
- जोखीम यापुढे वेगळी नाहीत - ते एकमेकांशी जोडलेले, कॅस्केडिंग आणि पद्धतशीर आहेत.

शीर्ष जागतिक जोखीम (अल्प-मुदती: 2025-2027)

शीर्ष 5 तात्कालिक धोके

- चुकीची माहिती आणि चुकीची माहिती
- तीव्र हवामानाच्या घटना
- राज्य-आधारित सशस्त्र संघर्ष
- सामाजिक ध्रुवीकरण
- सायबर असुरक्षितता
- **मुख्य अंतर्दृष्टी:** - सलग दुसऱ्या वर्षी, चुकीची माहिती / चुकीची माहिती ही क्रमांक 1 अल्प-मुदतीची जागतिक जोखीम म्हणून क्रमवारीत आहे, विशेषतः एआय-व्युत्पन्न सामग्री, डीपफेक आणि निवडणुकीतील हस्तक्षेपामुळे.

शीर्ष जागतिक जोखीम (दीर्घकालीन: 10-वर्ष क्षितिज)

शीर्ष 5 दीर्घकालीन जोखीम

- हवामान बदल कमी करण्यात अपयश
- हवामान अनुकूलतेचे अपयश
- जैवविविधतेचा न्हास आणि परिसंस्थेचा न्हास
- नैसर्गिक संसाधनांचा तुटवडा
- कृत्रिम बुद्धिमत्ता तंत्रज्ञानाचे प्रतिकूल परिणाम
- उत्तरांसाठी महत्त्वाची संकल्पना: - हवामानातील धोके दीर्घकालीन जोखीम लँडस्केपवर वर्चस्व गाजवतात, जे ज्ञानाच्या अभावाऐवजी धोरण अपयश दर्शवितात.

कंपोजिट इंडिया रिस्क प्रोफाइल (सारांश सारणी)

जोखीम श्रेणी	भारत-विशिष्ट प्रभाव
चुकीची माहिती	निवडणुका, सामाजिक समरसता
हवामान बदल	शेती, शहरे, आरोग्य
सायबर धोके	डिजिटल अर्थव्यवस्था, प्रशासन
ध्रुवीकरण	संस्थात्मक विश्वास
भू-राजकारण	व्यापार, सामरिक स्वायत्तता
एआय व्यत्यय	नोकऱ्या, असमानता

2. इंटरपोल - सिल्व्हर नोटीस

याबद्दल -

- विशेषतः आर्थिक गुन्हे, भ्रष्टाचार आणि मनी लॉन्ड्रिंगच्या प्रकरणांमध्ये देशांना गुन्हेगारी मालमत्ता शोधणे, ओळखणे आणि पुनर्प्राप्त करण्यात मदत करण्यासाठी इंटरपोलने सिल्व्हर नोटीस जारी केली.
- गंभीर गुन्हांशी संबंधित बेकायदेशीर मालमत्तांचा शोध, ओळख पटवणे आणि पुनर्प्राप्ती करण्यासाठी इंटरपोलने जारी केलेली सिल्व्हर नोटीस ही नोटीस ची नवीन श्रेणी आहे.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- जारी करणारी संस्था : इंटरपोल
- प्रकार: सिल्व्हर नोटीस
- परिचय: 2024 (2024-25 मध्ये ऑपरेशनलपणे सुरू केलेले)
- उद्देश - गुन्हेगारी मालमत्तेचा शोध आणि पुनर्प्राप्ती
- स्वरूप: - मालमत्ता-ट्रॅकिंग नोटीस
- कायदेशीर अधिकार: - अटक वॉरंट नाही
- सदस्य देशांच्या विनंतीनुसार जारी केले गेले: - सदस्य देश
- सीमापार / आंतरराष्ट्रीय मालमत्ता

चांदीची नोटीस नेमकी काय करते?

सिल्व्हर नोटीस सदस्य देशांना यासाठी मदत करते:

- बेकायदेशीर मालमत्ता (बँक खाती, रिअल इस्टेट, चैनीच्या वस्तू) ट्रेस करा
- सीमेपलीकडील मालमत्तेचे स्थान ओळखणे
- आर्थिक बुद्धिमत्ता सामायिक करा
- जप्ती, गोठविणे किंवा जप्तीसाठी कायदेशीर कारवाईचे समर्थन करा
- महत्वाचे: हे अटक अधिकृत करत नाही - रेड नोटीसच्या विपरीत.

कव्हर केलेल्या मालमत्तेचे प्रकार

चांदीची नोटीस यासाठी जारी केली जाऊ शकते:

- बँक खाती[संपादन]
- क्रिप्टोकरन्सी
- रिअल इस्टेट
- वाहने, नौका, विमान
- शेल कंपन्या
- उच्च मूल्याच्या वस्तू (कला, सोने, हिरे)

इंटरपोलच्या इतर सूचनांपेक्षा हे कसे वेगळे आहे?

सूचना प्रकार	उद्देश
लाल सूचना	इच्छित व्यक्तीचा शोध घेऊन त्याला तात्पुरती अटक करा
निळी सूचना	एखाद्या व्यक्तीची माहिती मिळवा
ग्रीन नोटीस	संभाव्य गुन्हेगारांविषयी इशारा
पिवळी सूचना	हरवलेल्या व्यक्ती
जांभळा सूचना	गुन्हेगारांची कार्यपद्धती
सिल्व्हर नोटीस	अवैध संपत्तीचा शोध घेणे आणि जप्त करणे

इंटरपोल

- पूर्ण नाव: आंतरराष्ट्रीय गुन्हेगारी पोलिस संघटना
- सामान्य नाव: इंटरपोल
- स्थापना वर्ष: 1923
- मुख्यालय: ल्योन, फ्रान्स
- एकूण सदस्य देश: 195
- निसर्ग : - आंतर-सरकारी संस्था
- मुख्य कार्य: - देशांमध्ये पोलिस सहकार्य सुलभ करणे
- कायदेशीर अधिकार :- अटक करण्याचा अधिकार नाही
- ऑपरेशनल मेकॅनिझम: - सूचना आणि प्रसार
- प्रशासकीय संस्था :
  - जनरल असेंब्ली (सर्वोच्च संस्था)
  - कार्यकारी समिती .
  - सर्वसाधारण सचिवालय

4. मेक्सिकोचे आखात आणि डेनालीचे नाव बदलणे (2025)

यू.एस. अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी एका कार्यकारी आदेशावर स्वाक्षरी केली ज्याने अमेरिकेतील दोन प्रमुख भौगोलिक वैशिष्ट्यांच्या अधिकृत नावांमध्ये बदल करण्याचे निर्देश दिले:

- मेक्सिकोच्या आखाताचे नाव बदलून 'अमेरिकेचे आखात' असे ठेवण्यात येणार होते.
- उत्तर अमेरिकेतील सर्वात उंच पर्वत डेनाली त्याचे पूर्वीचे फेडरल नाव "माउंट मॅकिन्ले" वर परत येणार होते.

नावे का बदलली गेली? (सरकारी तर्क)

- अमेरिकेचे आखात: कार्यकारी आदेशात पाण्याचे वर्णन अमेरिकेसाठी केंद्रीय आर्थिक आणि सामरिक मालमत्ता म्हणून केले गेले आहे - ऑफशोर ऊर्जा उत्पादन, वाणिज्य, मत्स्यपालन, पर्यटन आणि सागरी क्रियाकलापांची गुरुकिल्ली आहे. अमेरिकेच्या राष्ट्रीय ओळखीतील ही कथित भूमिका प्रतिबिंबित करण्याच्या उद्देशाने हे नाव बदलण्याचा हेतू होता.

- **माउंट मॅककिन्ले:** 20 व्या शतकाच्या अखेरीस अमेरिकेचे माजी अध्यक्ष *विल्यम मॅककिन्ले* यांच्या नेतृत्वाचा सन्मान करण्यासाठी - 1917 ते 2015 पर्यंत फेडरल नामकरणात वापरले जाणारे पूर्वीचे नाव माउंट मॅककिन्ले पुनर्संचयित केले.

5. सिंधू जल करार (IWT)

२०२४-२०२५ मध्ये, भारत-पाकिस्तान तणाव, जम्मू आणि काश्मीरमधील जलविद्युत प्रकल्पांवरील वाद आणि करारांतर्गत पुनरावलोकन/पुनर्वाटाघाटी यंत्रणेवरील चर्चेमुळे **सिंधू जल करार (आय.डब्ल्यू.टी.)** चर्चेत होता.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- कराराचे नाव: **सिंधू जल करार**
- साइन इन केले: **1960**
- स्वाक्षरीकर्ते:
  - भारत
  - पाकिस्तान
- मध्यस्थी संस्था : **जागतिक बँक**
- नदी प्रणालीचा समावेश: **सिंधू नदी प्रणाली**
- एकूण नद्या: **6**
- वाटप:
  - **पूर्व नद्या (भारत):** रावी, बियास, सतलज
  - **पश्चिम नद्या (पाकिस्तान):** सिंधू, झेलम, चिनाब
- पश्चिमेकडील नद्यांवर भारताचे अधिकार:
  - **उपभोग्य नसलेले उपयोग**
  - **रन-ऑफ-द-रिव्हर जलविद्युत**
  - **मर्यादित सिंचन**
- तंटा निवारण यंत्रणा:
  - **स्थायी सिंधू आयोग**
  - **तटस्थ तज्ञ**
  - **कोर्ट ऑफ आर्बिट्रेशन**
- कराराचे स्वरूप:
  - **द्विपक्षीय [संपादन]**
  - **अनिश्चित कालावधी**

हा करार अपवादात्मक का मानला जातो?

- 1965, 1971 च्या कारगिल युद्धातून वाचले
- बर् याचदा **जागतिक स्तरावर सर्वात टिकाऊ जल करारांपैकी एक म्हणून उद्धृत केले जाते**
- शत्रुत्वाच्या दरम्यान हायड्रो-डिप्लोमसीचे **उदाहरण**

करारांतर्गत प्रमुख वाद

- **भारताच्या प्रकल्पांना पाकिस्तानकडून आक्षेप**
  - बगलिहार जलविद्युत प्रकल्प (चिनाब)
  - किशनगंगा प्रकल्प (झेलम उपनदी)
  - रॅटल प्रकल्प
- **पाकिस्तानचा युक्तिवाद:** भारत कराराच्या डिझाइन निकषांचे उल्लंघन करतो भारताचा **युक्तिवाद:** प्रकल्प हे कराराचे पालन करणारे रन-ऑफ-द-रिव्हर योजना आहेत

6. 2025 मध्ये कैलास-मानसरोवर यात्रा पुन्हा सुरू झाली

2025 मध्ये, भारत आणि चीनने **सुमारे पाच वर्षांच्या अंतरानंतर** कैलास-मानसरोवर यात्रा पुन्हा सुरू करण्यास सहमती दर्शविली. खालील **कारणांमुळे** 2020 पासून ही तीर्थयात्रा स्थगित करण्यात आली होती:

- संपूर्ण देशभर पसरलेला कोविड-19
- गलवान संघर्षानंतर भारत-चीन सीमेवर तणाव निर्माण झाला आहे.

भारत-चीन संबंधांमध्ये विश्वास निर्माण करणारे मानवतावादी पाऊल म्हणून या पुनर्स्थापनेकडे पाहिले जात आहे.

कैलाश-मानसरोवर यात्रा काय आहे?

- कैलास-मानसरोवर यात्रा ही **भारतीय यात्रेकरूंची** पवित्र तीर्थयात्रा आहे:
  - **कैलास पर्वत**
  - **मानसरोवर सरोवर**

दोन्ही तिबेट स्वायत्त प्रदेशात स्थित आहेत.

यात्रेचे मार्ग

A. लिपुलेख पास मार्ग

- उत्तराखंड **स्ट्रीट**
- लहान परंतु शारीरिकदृष्ट्या मागणी

बी. नाथू ला पास मार्ग

- सिक्कीम मार्ग
- मोटार करण्यायोग्य, तुलनेने कमी कठोर
- भारत-चीन संबंधांसाठी प्रतीकात्मकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण

प्रीलिम्स ट्रेप :- यात्रा पूर्णपणे भारतीय हद्दीत नाही.

7. माली, बुर्किना फासो आणि नायजर इकोवासमधून बाहेर पडले

माली, बुर्किना फासो, नायजर या तीन साहेलियन देशांनी **पश्चिम आफ्रिकन राज्यांच्या आर्थिक समुदायातून (ECOWAS)** औपचारिकपणे माघार घेण्याची घोषणा केली. अनिवार्य **एक वर्षांच्या नोटीस कालावधीनंतर** 2025 मध्ये ही रक्कम काढणे लागू झाले.

त्वरित पार्श्वभूमी

- तिन्ही देशांनी **लष्करी उठाव अनुभवला:**
  - माली (2020, 2021)
  - बुर्किना फासो (2022)
  - नायजर (2023)
- बंडखोरांनंतर, **ECOWAS ने निर्बंध लादले**, यासह:
  - राजनैतिक अलिप्तता
  - आर्थिक निर्बंध
  - लष्करी हस्तक्षेपाचा धोका (विशेषतः नायजरमध्ये)
- या कारवाईमुळे **लष्करी राजवटींनी** सामूहिक प्रतिक्रिया व्यक्त केली.

इकोवास म्हणजे काय? (मूलभूत व्याख्या)

- ECOWAS ही पश्चिम आफ्रिकन देशांची एक प्रादेशिक आंतरसरकारी संस्था आहे, जी प्रोत्साहन देण्यासाठी स्थापन केली गेली आहे:
  - आर्थिक एकात्मता
  - लोक आणि वस्तूची मुक्त वाहतूक
  - शांतता, सुरक्षा आणि लोकशाही शासन
- ही आफ्रिकेतील सर्वात सक्रिय प्रादेशिक संघटनांपैकी एक आहे.
- स्थापना: 1975
- संधि: लागूच करा
- मुख्यालय: अबुजा, नायजेरिया
- सदस्य: 15 पश्चिम आफ्रिकन राज्ये (अलीकडील बाहेर पडण्यापूर्वी)

मुख्य उद्दीष्टे

A. आर्थिक एकात्मता

- सामान्य बाजार दृष्टी
- सीमाशुल्क संघटना
- आर्थिक सहकार्य (प्रस्तावित एकल चलन: इको)

B. मुक्त हालचाली

- ECOWAS पासपोर्ट
- सदस्य देशांमध्ये व्हिसा-मुक्त प्रवास

- शांतता आणि सुरक्षा

- संघर्ष रोखणे
- शांतता मोहिमा
- दहशतवादविरोधी समन्वय

साहेल प्रदेश

साहेल हा एक अर्ध-शुष्क पर्यावरणीय आणि भू-राजकीय पट्टा आहे जो आफ्रिकेच्या पूर्व-पश्चिमेस पसरलेला आहे, जो सहारा वाळवंट (उत्तर) आणि सुदानी सवाना (दक्षिण) दरम्यान आहे.

साहेलचे देश

कोअर साहेल देशांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- माली
- बुर्किना फासो
- नायजर
- चाड
- मॉरिटानिया

बर्याचदा त्याच्या भागांवर विस्तारित:

- सेनेगल
- नायजेरिया
- सुदान

⚠ परीक्षेचा सापळा : साहेल ही राजकीय संघटना नसून भौगोलिक-पर्यावरणीय प्रदेश आहे.

अलीकडील बंडखोरी:

- माली
- बुर्किना फासो
- नायजर

6. भिकान्याचे शेजारी धोरण

डोनाल्ड ट्रम्प यांच्या नेतृत्वात अमेरिकेने अवलंबिलेली आर्थिक धोरणे भिकारी-शेजारच्या धोरणांची आधुनिक उदाहरणे म्हणून मोठ्या प्रमाणात उद्धृत केली जातात, जिथे जागतिक व्यापार स्थिरतेच्या किंमतीवर देशांतर्गत आर्थिक पुनर्प्राप्ती आणि धोरणात्मक फायद्याला प्राधान्य दिले गेले.

ट्रम्प यांचे आर्थिक तत्त्वज्ञान काय होते?

"अमेरिका फर्स्ट" सिद्धांत

- अमेरिकेची व्यापार तूट कमी करा
- देशांतर्गत उत्पादनाचे संरक्षण करा
- अमेरिकेत नोकऱ्या परत आणा
- लीव्हरेज म्हणून टॅरिफचा वापर करा

मुख्य गृहितक: - अमेरिकेचे नुकसान इतरांच्या फायद्यामुळे (शून्य-बेरीज विचार) झाले.

अमेरिकेकडून 'भिकान्या-द' शेजारी उपाययोजना

व्यापार संरक्षणवाद

टॅरिफ वॉर

- यावर उच्च दर:
  - स्टील आणि अॅल्युमिनियम (वस्तु 222)
  - चिनी वस्तू (कलम 301)
- प्रभावित:
  - चीन
  - युरोपियन युनियन
  - कॅनडा
  - मेक्सिको
- प्रभाव
  - अमेरिकन उद्योगांना अल्पकालीन संरक्षण
  - इतर देशांकडून सूडबुद्धीने आकारले जाणारे शुल्क
  - जागतिक व्यापार मंदी
- 'भिकारी'- 'शेजारी' या गुणधर्माचे वैशिष्ट्य : व्यापारी भागीदारांना बेरोजगारी आणि मंदीची निर्यात करणे.

साहेलला "तख्तापलट बेल्ट" मध्ये बदलले आहे.

भिकारी-नुमचे-शेजारी धोरण काय आहे?

- भिकारी-ते-शेजारी धोरण म्हणजे एका देशाने इतर देशांच्या किंमतीवर स्वतःची आर्थिक स्थिती सुधारण्यासाठी स्वीकारलेल्या आर्थिक उपायांचा संदर्भ देते.
- सोप्या शब्दांत: - "मी माझ्या शेजान्याला आणखी वाईट करून बरे होतो."
- ही धोरणे एखाद्या देशाला तात्पुरती मदत करू शकतात परंतु जागतिक व्यापार, सहकार्य आणि दीर्घकालीन वाढीस हानी पोहोचवू शकतात.

7. यूएसएआयडी

याबद्दल -

यूएसएआयडी ही अमेरिकेची प्राथमिक नागरी परदेशी मदत आणि विकास संस्था आहे, जी जगभरात मानवतावादी सहाय्य, विकास समर्थन आणि आपत्ती निवारण प्रदान करण्यासाठी जबाबदार आहे .

स्थापना आणि मुख्यालय

- स्थापना: 1961
- संस्थापक: अध्यक्ष जॉन एफ केनेडी
- मुख्यालय: वाशिंगटन, डी.सी.
- अंतर्गत कार्य करते: यूएस डिपार्टमेंट ऑफ स्टेट (पॉलिसी अलाइनमेंट), परंतु एक वेगळी विकास एजन्सी म्हणून कार्य करते

यूएसएआयडीची मुख्य उद्दिष्टे

यूएसएआयडी यासाठी कार्य करते:

- एक. गरिबी कमी करणे
- दो. जागतिक आरोग्याला प्रोत्साहन
- तीन. लोकशाही आणि प्रशासनाला पाठिंबा द्या
- चार. अन्न सुरक्षा वाढवा
- पाँच. मानवतावादी संकटांना प्रतिसाद द्या
- छः. हवामान बदलाच्या धक्क्यांविरोद्ध लवचिकता निर्माण करा

यूएसएआयडी आणि भारत (प्रासंगिकता)

- 1950 च्या दशकापासून भारतात सक्रिय (आता कमी झालेले)
- लक्ष केंद्रित करणारी क्षेत्रे:
  - आरोग्य
  - पोषण
  - हवामानातील लवचिकता
- भारत आज **मदतीवर अवलंबून राहण्यापेक्षा** भागीदारी-आधारित सहकार्याला प्राधान्य देतो

8. पॅरिस एआय अॅक्शन समिट 2025: सुरक्षिततेकडून सार्वभौमत्वाकडे जागतिक बदल

चर्चेत का?

- 10-11 फेब्रुवारी 2025 रोजी, फ्रान्सने पॅरिसमधील ग्रँड पॅलेस येथे एआय अॅक्शन समिटचे आयोजन केले.
- ब्लेचली पार्क समिट (यूके, 2023) आणि सोल समिट (दक्षिण कोरिया, 2024) नंतर एआयवरील हे तिसरे मोठे जागतिक संमेलन होते.
- विशेष म्हणजे, या शिखर परिषदेचे **सह-अध्यक्षपद भारत** (पंतप्रधान मोदी यांनी केले) आणि फ्रान्स (प्रतिनिधित्व अध्यक्ष मॅक्रॉन) यांनी केले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- एआय समिट म्हणजे काय? कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या नैतिक, आर्थिक आणि सुरक्षा परिणामांवर चर्चा करण्यासाठी एक आंतरसरकारी मंच.
- कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रशासनाची उत्क्रांती:
  - ब्लेचली पार्क (2023): "आपत्तीजनक जोखीम" आणि फ्रंटियर मॉडेलच्या सुरक्षिततेवर लक्ष केंद्रित केले.
  - सेऊल (2024): "सुरक्षा, नावीन्य आणि सर्वसमावेशकता" वर लक्ष केंद्रित केले.
  - पॅरिस (2025): नावीन्यपूर्णता, सार्वभौमत्व आणि ग्लोबल साउथवर जोर देऊन "कृती" वर लक्ष केंद्रित केले.
- ग्लोबल पार्टनरशिप ऑन आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स (जीपीएआय): एआयच्या जबाबदार आणि मानव-केंद्रित

विकासास समर्थन देण्यासाठी एक आंतरराष्ट्रीय उपक्रम. भारत 2024 मध्ये जीपीएआयचे अध्यक्षपद भूषवत होता.

9. भारत-फ्रान्स कृत्रिम बुद्धिमत्ता धोरणाची दुसरी गोलमेज परिषद: सार्वभौम कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि जागतिक निकषांचा पाया

चर्चेत का?

- 10 फेब्रुवारी 2025 रोजी, पॅरिसमधील सायन्सेस पीओ विद्यापीठात दुसरी भारत-फ्रान्स कृत्रिम बुद्धिमत्ता धोरण गोलमेज परिषद आयोजित करण्यात आली होती.
- एआय अॅक्शन समिट 2025 (पंतप्रधान मोदी आणि अध्यक्ष मॅक्रॉन यांच्या सह-अध्यक्षतेखाली) हा अधिकृत साइड इव्हेंट होता.
- सार्वभौम कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधांमधील द्विपक्षीय सहकार्याला गती देण्यावर या बैठकीत लक्ष केंद्रित करण्यात आले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- आयोजक संस्था: भारत सरकारचे प्रधान वैज्ञानिक सल्लागार (पीएसए) कार्यालय, आय.आय.एस.सी. बंगळुरु, इंडियाएआय मिशन आणि सायन्सेस पीओ पॅरिस.
- उद्दिष्ट: लोकशाही मूल्ये प्रतिबिंबित करणारी कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रशासनासाठी सामायिक "तांत्रिक-कायदेशीर" चौकट तयार करणे.
- मुख्य संकल्पना: सार्वभौम एआय: परदेशी खाजगी खेळाडूवर जास्त अवलंबून न राहता स्वतःच्या एआय पायाभूत सुविधा आणि मॉडेल्स (एलएलएम सारख्या) विकसित करण्याची, नियंत्रित करण्याची आणि नियंत्रित करण्याची राष्ट्रांची क्षमता.
- डिजिटल पब्लिक इन्फ्रास्ट्रक्चर (डीपीआय): डेटामध्ये मुक्त प्रवेश आणि संगणकीय शक्ती सुनिश्चित करण्यासाठी भारताचे "इंडिया स्टॅक" मॉडेल (यूपीआय / आधार सारखे) एआयवर लागू केले जात आहे.

10. जागतिक आर्थिक मंच दावोस 2025: जागतिक सहकार्याद्वारे 'बुद्धिमान युग' चा मार्ग चर्चेत का?

- वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (WEF) ची 55 वी वार्षिक बैठक 20-24 जानेवारी 2025 दरम्यान स्विट्झर्लंडमधील दावोस येथे आयोजित करण्यात आली होती.
- भू-राजकीय बदलांच्या दरम्यान सर्वसमावेशक विकास, हवामान बदल आणि जागतिक विश्वासाची पुनर्बांधणी करण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्तेसारख्या "इंटेलिजंट एज" तंत्रज्ञानाचा कसा फायदा होऊ शकतो यावर लक्ष केंद्रित करून शिखर परिषदेचा समारोप झाला.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- WEF म्हणजे काय? क्लाऊस श्वाब यांनी १९७१ मध्ये स्थापन केलेली एक आंतरराष्ट्रीय बिगर सरकारी संस्था.
- मुख्यालय: कोलोन, स्विट्झर्लंड.
- वार्षिक सभेचे ठिकाण: पारंपारिकपणे स्विस आल्प्समधील एक उच्च उंचीवरील शहर दावोस येथे आयोजित केले जाते.
- दरवर्षी प्रसिद्ध होणारे प्रमुख अहवाल:
  - जागतिक जोखीम अहवाल: शीर्ष धोके (पर्यावरणीय, भू-राजकीय इ.) ट्रॅक करते.
  - फ्यूचर ऑफ जॉब्स रिपोर्ट: तंत्रज्ञान श्रम बाजारावर कसा परिणाम करते याचे विश्लेषण करते.

- मुख्य अर्थशास्त्रज्ञ दृष्टीकोन : जागतिक आर्थिक अंदाज प्रदान करते.
- गव्हर्नर्स मॉडेल: "स्टेकहोल्डर कॅपिटलिझम" ला प्रोत्साहन देते, ही एक संकल्पना आहे जिथे कंपनी केवळ भागधारकांऐवजी सर्व भागधारकांचे (ग्राहक, कर्मचारी, समाज) हित साधतात.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- संकल्पना 2025: "बुद्धिमान युगासाठी सहयोग"
- भारताचे प्रतिनिधित्व: शिष्टमंडळाचे नेतृत्व अश्विनी वैष्णव (आयटी आणि रेल्वे मंत्री) यांनी केले. महाराष्ट्र, आंध्र प्रदेश, तेलंगणा, तामिळनाडू, उत्तर प्रदेश आणि केरळ या सहा भारतीय राज्यांनी यात सहभाग घेतला.
- भारताची कथा: "एक राष्ट्र, एक आवाज". 2000 पासूनच्या एफडीआय प्रवाहात 1 ट्रिलियन डॉलर्सचा टप्पा ओलांडण्याचा आपला मैलाचा दगड आणि जगातील तिसरी सर्वात मोठी स्टार्टअप इकोसिस्टम म्हणून त्याची भूमिका भारताने अधोरेखित केली.
- जागतिक आर्थिक दृष्टीकोन : आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीने 2025 आणि 2026 मध्ये जागतिक विकास दर 3.3% वर स्थिर राहण्याचा अंदाज वर्तवला आहे.
- पाच मुख्य कार्यप्रवाह: 1. वाढीची पुनर्कल्पना करणे 2. लोकांमध्ये गुंतवणूक करणे 3. ट्रस्टची पुनर्बांधणी 4. बुद्धिमान युगातील उद्योग 5. पृथ्वीचे संरक्षण

11. भ्रष्टाचार धारणा निर्देशांक (CPI) 2024:

भारताचा क्रमांक 96 व्या स्थानावर घसरला

चर्चेत का?

ट्रान्सपरन्सी इंटरनॅशनलने फेब्रुवारी 2025 मध्ये भ्रष्टाचार धारणा निर्देशांक (CPI) 2024 जारी केला . भारताच्या कामगिरीत किरकोळ घसरण दिसून आली आहे, जी सार्वजनिक क्षेत्रातील एकात्मता आणि संस्थात्मक उत्तरदायित्व यामधील विद्यमान आव्हाने प्रतिबिंबित करते.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- संस्था: 1993 मध्ये स्थापन झालेल्या बर्लिन-आधारित स्वयंसेवी संस्था ट्रान्सपरन्सी इंटरनॅशनल द्वारे दरवर्षी प्रकाशित केली जाते.
- भ्रष्टाचाराची व्याख्या : या निर्देशांकात 'सार्वजनिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचार' (खासगी फायद्यासाठी सोपविलेल्या सत्तेचा गैरवापर) असे मोजले जाते. हे खासगी क्षेत्रातील भ्रष्टाचार किंवा कर फसवणूकीचे मोजमाप करत नाही.
- कार्यपद्धती:
  - हा एक संमिश्र निर्देशांक आहे जो तज्ञ आणि व्यवसाय अधिकार्यांनी १३ वेगवेगळ्या सर्वेक्षणे आणि मूल्यांकनांमधील डेटा एकत्रित करतो.
  - स्केल: 0 (अत्यंत भ्रष्ट) ते 100 (खूप स्वच्छ).
  - क्रमवारीत समाविष्ट होण्यासाठी देशांचे किमान तीन वेगवेगळ्या स्त्रोतांद्वारे मूल्यांकन केले जाणे आवश्यक आहे.
- व्याप्ती: 180 देश आणि प्रदेशांची क्रमवारी लावते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- भारताचा क्रमांक (2024): 96 वा (180 देशांमध्ये).
- भारताचा स्कोअर (2024): 38 (2023 मधील 39 आणि 2022 मधील 40 वरून घसरला).
- अव्वल कामगिरी करणारे (कमीतकमी भ्रष्ट): 1. डेन्मार्क (90) 2. फिनलँड (88) 3. सिंगापूर (84)
- तळाशी कामगिरी करणारे (सर्वात भ्रष्ट): सोमालिया (9), दक्षिण सुदान (8), आणि व्हेनेझुएला (10).

- शेजाऱ्यांची क्रमवारी : चीन (76), श्रीलंका (121), पाकिस्तान (135) आणि बांगलादेश (149).
- जागतिक सरासरी स्कोअर: 43 वर स्थिर आहे.

12. पंतप्रधान मोदी यांची 2025 मधील अमेरिका भेट : 'मेगा' भागीदारी प्रस्थापित करणे

चर्चेत का?

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी 12 ते 15 फेब्रुवारी 2025 या कालावधीत अमेरिकेच्या उच्चस्तरीय अधिकृत कार्यकारी भेटीवर नेले. अमेरिकेचे अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी दुसऱ्यांदा पदभार स्वीकारल्यानंतर त्यांची ही पहिलीच भेट होती.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

भारत-अमेरिका संबंध अनेक मूलभूत चौकटींभोवती संरचित आहेत ज्यात विद्यार्थ्यांनी या बातम्यांसह सुधारणा केली पाहिजे:

- मेजर डिफेन्स पार्टनर (एमडीपी): 2016 मध्ये अमेरिकेने भारताला दिलेला एक अद्वितीय दर्जा, ज्यामुळे नाटो मित्र देशांप्रमाणेच जवळचे संरक्षण संबंध आणि तंत्रज्ञान सामायिक करण्यास परवानगी मिळते.
- iCET (इनिशिएटिव्ह ऑन क्रिटिकल अँड इमर्जिंग टेक्नॉलॉजी): AI, अंतराळ, सेमीकंडक्टर आणि संरक्षणातील भागीदारी वाढविण्यासाठी 2022 मध्ये लॉंच केले.
- कॉन्सुलर ऍक्सेस: कॉन्सुलर रिलेशनसवरील व्हीएनआ कन्व्हेन्शनद्वारे नियमित, वाणिज्य दूतावासांच्या स्थापनेस परवानगी देते (जसे की बोस्टन आणि लॉस एंजेलिसमध्ये घोषित केलेले नवीन).
- 2+2 संवाद : सामरिक आणि सुरक्षा मुद्द्यांवर चर्चा करण्यासाठी दोन्ही राष्ट्रांचे परराष्ट्र आणि संरक्षण मंत्री यांचा समावेश असलेले एक प्रारूप.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- प्रमुख उपक्रम: अमेरिका-भारत कॉम्पॅक्ट (लष्करी भागीदारी, प्रवेगक वाणिज्य आणि तंत्रज्ञानासाठी संधी उत्प्रेरक) सुरू केली.
- व्यापार उद्दिष्ट: 2030 पर्यंत द्विपक्षीय व्यापार 500 अब्ज डॉलर्सपर्यंत वाढविण्यासाठी "मिशन 500" ची घोषणा केली.
- संरक्षण सौदे: भालाफेक अँटी-टॅक क्षेपणास्त्रे आणि स्ट्रायकर इन्फंट्री कॉम्बॅट व्हेइकल्सच्या सह-उत्पादनावर सहमत; अमेरिकेने भारताला पाचव्या जनरेशनची लढाऊ विमाने (एफ-३५) आणि समुद्राखालील यंत्रणा सोडण्याचा आढावा जाहीर केला.
- तंत्रज्ञान: सेमीकंडक्टर आणि क्रिटिकल मिनरल्ससाठी ट्रस्ट इनिशिएटिव्ह (ट्रान्सफॉर्मिंग रिलेशनशिप युजिंग स्ट्रॅटॅजिक टेक्नॉलॉजी) सुरू केले.
- पीपल-टू-पीपल: बोस्टन आणि लॉस एंजेलिसमध्ये नवीन भारतीय वाणिज्य दूतावास उघडले जातील.

13. यूएनएचआरसी 2025 मधून अमेरिकेची माघार: जागतिक मानवाधिकार प्रशासनात भू-राजकीय बदल

चर्चेत का?

5 फेब्रुवारी 2025 रोजी, ट्रम्प प्रशासनाच्या अंतर्गत अमेरिकेने अधिकृतपणे संयुक्त राष्ट्र मानवाधिकार परिषदेतून (UNHRC) माघार घेण्याची घोषणा केली. "इस्त्रायलविरोधी पक्षपातीपणा" आणि परिषदेच्या सदस्यांमध्ये मानवी

हक्कांचे उल्लंघन करणार् यांच्या उपस्थितीबद्दल चिंता व्यक्त करून अमेरिकेने या संस्थेतून बाहेर पडण्याची ही दुसरी वेळ आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **स्थापना:** यूएनएचआरसीची स्थापना 2006 मध्ये संयुक्त राष्ट्र महासभेने केली होती (मानवी हक्कांवरील संयुक्त राष्ट्र आयोगाची जागा घेतली).
- **मुख्यालय :** जिनिव्हा, स्वित्झर्लंड.
- **संयुक्त राष्ट्र महासभेने (यूएनजीए) गुप्त मतदानाद्वारे निवडलेल्या 47 संयुक्त राष्ट्रांच्या सदस्य राष्ट्रांचा समावेश आहे.**
- **सदस्यत्वाच्या अटी:** सदस्य तीन वर्षे सेवा देतात आणि सलग दोन टर्मनंतर त्वरित पुन्हा निवडणुकीस पात्र नसतात.
- **जागा वाटप :** न्याय्य भौगोलिक वाटपाच्या आधारावर :
  - आफ्रिका : 13 जागा
  - आशिया-पॅसिफिक: 13 जागा
  - लॅटिन अमेरिका आणि कॅरिबियन: 8 जागा
  - पश्चिम युरोप आणि इतर: 7 जागा
  - पूर्व युरोप: 6 जागा
- **युनिव्हर्सल पीरियॉडिक रिव्ह्यू (यूपीआर):** एक अद्वितीय यंत्रणा जिथे संयुक्त राष्ट्रांच्या सर्व 193 सदस्य देशांच्या मानवी हक्कांच्या नोंदींचे दर 4.5 वर्षांनी पुनरावलोकन केले जाते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा.

- **प्रभावी तारीख:** सक्रिय सत्रांमधील सहभाग त्वरित बंद करून फेब्रुवारी 2025 मध्ये माघार घेण्याची सूचना जारी करण्यात आली होती.
- **ऐतिहासिक संदर्भ:** अमेरिकेने यापूर्वी 2018 मध्ये (ट्रम्प प्रशासन) माघार घेतली आणि 2021 मध्ये (बायडेन प्रशासन) पुन्हा सामील झाले.
- **अमेरिकेची तक्रार:** विशेषत: "अजेंडा आयटम 7" कडे लक्ष वेधले, जे परिषदेच्या अजेंड्यावरील एक कायमस्वरूपी स्थायी आयटम आहे जो केवळ इस्त्रायल आणि पॅलेस्टाईन प्रदेशांवर लक्ष केंद्रित करतो.
- **निधीचा प्रभाव:** यू.एस. सामान्यत: संयुक्त राष्ट्रांच्या अर्थसंकल्पात सर्वात मोठे योगदान देते. माघार घेतल्यामुळे बर् याचदा मानवी हक्क उच्चायुक्त (ओएचसीएचआर) कार्यालयासाठी "निधीची तफावत" होते.

14. यूएनआरडब्ल्यूएवर अमेरिकेच्या निधीवर बंदी: पॅलेस्टिनी मदतीला मोठा धक्का

चर्चेत का?

फेब्रुवारी 2025 मध्ये, अमेरिकेने अध्यक्षीय कार्यकारी आदेशाद्वारे संयुक्त राष्ट्र मदत आणि वर्क्स एजन्सी (यूएनआरडब्ल्यूए) वर अधिकृतपणे निधी बंदी वाढविली . यानंतर 2024 मध्ये कायदेशीर विराम झाला आणि यूएनआरडब्ल्यूएसह 66 आंतरराष्ट्रीय संघटनांकडून व्यापक माघार घेण्यात आली.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **स्थापना:** यूएनआरडब्ल्यूएची स्थापना 1948 च्या अरब-इस्त्रायल युद्धानंतर (नकबा) 1949 मध्ये संयुक्त राष्ट्र महासभेने केली होती.
- **आदेश:** यूएनएचसीआर (जे जागतिक स्तरावर इतर सर्व निर्वासितांना हाताळते) च्या विपरीत, यूएनआरडब्ल्यूएकडे पाच क्षेत्रांमध्ये पॅलेस्टिनी निर्वासितांना शिक्षण, आरोग्य सेवा आणि

सामाजिक सेवा प्रदान करण्याचा विशिष्ट आदेश आहे : गाझा, वेस्ट बँक (पूर्व जेरुसलेमसह), जॉर्डन, लेबनॉन आणि सीरिया.

- **निधीचे मॉडेल:** यूएनआरडब्ल्यूएला जवळजवळ पूर्णपणे संयुक्त राष्ट्र सदस्य देशांच्या ऐच्छिक योगदानाद्वारे अर्थसहाय्य दिले जाते , ज्यात अगदी लहान भाग संयुक्त राष्ट्रांच्या नियमित अर्थसंकल्पातून येतो.
- **शरणार्थी व्याख्या:** यूएनआरडब्ल्यूएच्या व्याख्येमध्ये मूळ निर्वासितांच्या वंशजांचा समावेश आहे (आज 5.9 दशलक्षाहून अधिक लोक), महत्त्वपूर्ण भू-राजकीय चर्चेचा एक बिंदू.
- **भिन्नता:** यूएनएचसीआर नवीन देशांमध्ये पुनर्वसनावर लक्ष केंद्रित करत असताना , यूएनआरडब्ल्यूएचे अस्तित्व संयुक्त राष्ट्र ठराव 194 अंतर्गत पॅलेस्टिनी लोकांच्या परतण्याच्या अधिकाराशी जोडलेले आहे.

16. कोलंबिया 2025: बिघडते मानवतावादी संकट आणि 'संपूर्ण शांतता' कोसळणे

चर्चेत का?

2025 हे वर्ष कोलंबियासाठी मानवतेच्या दृष्टीने दशकातील सर्वात वाईट वर्ष म्हणून वर्णन केले गेले आहे. अध्यक्ष गुस्तावो पेद्रो यांचे "संपूर्ण शांतता" (*पझ टोटल*) धोरण असूनही, देशाला अंतर्गत संघर्षात मोठ्या प्रमाणात वाढीचा सामना करावा लागला, विशेषत: 2025 च्या कॅटाटुम्बो संघर्षामुळे, ज्यामुळे राष्ट्रीय आणीबाणी सुरू झाली.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **अंतर्गत सशस्त्र संघर्ष:** राज्य, डाव्या गनिमी कावा आणि उजव्या विचारसरणीच्या निमलष्करी दलांचा समावेश असलेला एक बहु-दशकीय संघर्ष.
- **प्रमुख कलाकार:**
  - **ईएलएन (नॅशनल लिबरेशन आर्मी) :** १९६४ मध्ये स्थापित; सर्वात मोठा सक्रिय मार्क्सवादी गनिमी गनिमी गट.
  - **एफएआरसी असंतुष्ट (ईएमसी आणि दुसरा मार्क्वेटालिया):** 2016 च्या शांतता करारानंतर शस्त्रे टाकण्यास नकार देणारे गट.
  - **क्लान डेल गोल्फो (एजीसी):** एक शक्तिशाली ड्रग-तस्करी नव-निमलष्करी संस्था.
- **संपूर्ण शांतता धोरण:** केवळ लष्करी पराभवावर लक्ष केंद्रित करण्याऐवजी सर्व बेकायदेशीर सशस्त्र गटांशी एकाच वेळी वाटाघाटी करण्याची पेद्रो प्रशासनाची (2022-2026) रणनीती.
- **IHL (आंतरराष्ट्रीय मानवतावादी कायदा):** सशस्त्र संघर्षादरम्यान नागरिकांचे संरक्षण करण्यासाठी तयार केलेले जागतिक नियम (जिनिव्हा कन्व्हेन्शन), ज्याचे 2025 मध्ये वारंवार उल्लंघन केले गेले.

17. कोलंबिया : दक्षिण अमेरिकेचे प्रवेशद्वार आणि जैवविविधतेचे उर्जाकेंद्र

चर्चेत का?

जानेवारी 2026 पर्यंत, कोलंबिया उच्च-जोखीम असलेल्या निवडणूक वर्षात प्रवेश करीत आहे (31 मे 2026 रोजी अध्यक्षीय निवडणुका निश्चित केल्या आहेत). देश सध्या मोठ्या प्रमाणात विस्थापनात 117% वाढ, जागतिक कोका उत्पादनात वाढ (जागतिक हिश्याच्या 67%) आणि अंमली पदार्थांच्या विरोधी प्रयत्नांमध्ये अप्रमाणीकरणानंतर अमेरिकेशी तणावपूर्ण राजनैतिक संबंध असलेल्या "पॉलीक्रायसिस" मध्ये नेव्हिगेट करीत आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **भौगोलिक स्थिती :** पॅसिफिक महासागर व कॅरिबियन समुद्र या दोन्ही ठिकाणी किनारपट्टी असलेला दक्षिण अमेरिकेतील एकमेव देश. हे दक्षिण अमेरिकेला पनामामार्गे मध्य / उत्तर अमेरिकेशी जोडते.
- **राजकीय रचना:** एकात्मक अध्यक्षीय प्रजासत्ताक. अध्यक्ष 4 वर्षांचा कार्यकाळ पूर्ण करतात आणि घटनात्मकदृष्ट्या पुन्हा निवडणूक घेण्यास मनाई केली जाते (अनुच्छेद 197).
- **राजधानी :** बोगोटा ही जगातील तिसरी सर्वात उंच राजधानी (२,६४० मीटर) आहे.
- **प्रमुख प्रदेश:**
  - **अँडियन हाईलँड्स:** आर्थिक हृदय आणि सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेले क्षेत्र.
  - **लॅनोस:** व्हेनेझुएलाशी सामायिक केलेले विशाल पूर्वेकडील गवताळ प्रदेश.
  - **एँमेझॉन रेनफॉरेस्ट:** देशाच्या दक्षिणेकडील तृतीयांश भाग व्यापते.
- **जैवविविधता :** ब्राझीलनंतर जगात दुसऱ्या क्रमांकावर आहे . पृथ्वीवरील प्रजातींपैकी 10% प्रजाती या देशात आहेत आणि पक्षी आणि ऑर्किड विविधतेत जागतिक स्तरावर पहिल्या क्रमांकावर आहे.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **सीमा:** पनामा (एनडब्ल्यू), व्हेनेझुएला (ई), ब्राझील (एसई), पेरू (एस) आणि इक्वाडोर (एसडब्ल्यू) या 5 देशांसह जमीन सीमा सामायिक करते.
- **सर्वोच्च स्थान:** सिएरा नेवाडा डी सांता मार्टा (मुख्य अँडीज नाही) मधील पिको क्रिस्टोबल कोलोन (5,730 मी.)
- **प्रमुख नद्या:** मॅग्डालेना (वाहतुकीसाठी सर्वात महत्त्वाचे), कॉका, ओरिनोको आणि एँमेझॉन उपनद्या.
- **अर्थव्यवस्था:** लॅटिन अमेरिकेतील चौथ्या क्रमांकाची अर्थव्यवस्था.
  - **मुख्य निर्यात:** पेट्रोलियम (एकूण निर्यातीच्या 45% पेक्षा जास्त).
  - **मुख्य वस्तू:** कोळसा, कॉफी (अरेबिका), सोने आणि पन्ना (जगातील सर्वात मोठे उत्पादक).
  - **जागतिक स्थिती:** 2020 मध्ये ओईसीडीमध्ये सामील झाले; 2025 मध्ये चीनच्या बेल्ट अँड रोड इनिशिएटिव्ह (बीआरआय) मध्ये सामील झाले.

18. भारत-मॉरिशस 18 वे संयुक्त

हायड्रोग्राफिक सर्वेक्षण: नील अर्थव्यवस्थेचे मॅपिंग

चर्चेत का?

- 26 ऑक्टोबर 2025 रोजी भारतीय नौदलाच्या आयएनएस सतलज या जहाजाने मॉरिशसमध्ये 18 वे संयुक्त हायड्रोग्राफिक सर्वेक्षण यशस्वीरित्या पूर्ण केले.
- ही मोहीम म्हणजे आयएनएस सर्वेक्षकने (जानेवारी 2025) वर्षाच्या सुरुवातीला केलेल्या महत्त्वपूर्ण सर्वेक्षणाचा पाठपुरावा होता , जो दोन्ही राष्ट्रांमधील प्रगाढ सागरी भागीदारी प्रतिबिंबित करतो.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **हायड्रोग्राफी म्हणजे काय?** महासागर, समुद्र आणि किनारपट्टीच्या भागांच्या भौतिक वैशिष्ट्यांचे मोजमाप आणि वर्णन हाताळणारी उपयोजित विज्ञानाची शाखा.

- **प्राथमिक उद्दिष्ट:** नौवहनाची सुरक्षा सुनिश्चित करणे आणि आर्थिक विकास, सुरक्षा आणि पर्यावरण संरक्षणासह सागरी उपक्रमांना समर्थन देणे.
- **द्विपक्षीय आराखडा :** हे सर्वेक्षण 2005 मध्ये स्वाक्षरी केलेल्या हायड्रोग्राफीवरील दीर्घकालीन सामंजस्य करारानुसार (एमओयू) केले जाते.
- **संस्थात्मक दुवा:** डेहराडून, भारतातील राष्ट्रीय हायड्रोग्राफिक कार्यालय (एनएचओ), मॉरिशससाठी नॉटिकल चार्ट तयार करण्यासाठी नोडल एजन्सी म्हणून काम करते.

19. मिशन 300 आफ्रिका ऊर्जा शिखर

परिषद: 2030 पर्यंत 300 दशलक्ष लोकांचे प्राण पोहोचवणे

चर्चेत का?

मिशन 300 आफ्रिका ऊर्जा शिखर परिषद 27-28 जानेवारी 2025 रोजी टांझानियातील दार एस सलाम येथे आयोजित करण्यात आली होती. या महत्त्वाच्या शिखर परिषदेने "मिशन 300" कार्यान्वित करण्यासाठी पहिले मोठे संमेलन म्हणून काम केले - जागतिक बँक समूह आणि आफ्रिकन डेव्हलपमेंट बँक (एएफडीबी) यांनी 2030 पर्यंत आफ्रिकेतील 300 दशलक्ष लोकांना वीज पोहोचवण्यासाठी सुरु केलेला एक महत्त्वाकांक्षी संयुक्त उपक्रम.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **मिशन 300 उपक्रम:** एक सहयोगी प्रकल्प एप्रिल 2024 मध्ये सुरु करण्यात आला. जागतिक बँकेने 250 दशलक्ष लोकांना जोडण्याचे उद्दीष्ट ठेवले आहे आणि एएफडीबीचे 50 दशलक्ष लोकांना जोडण्याचे लक्ष्य आहे.
- **जागतिक अंतर:** सुमारे 600 दशलक्ष आफ्रिकन (लोकसंख्येच्या सुमारे 50%) सध्या विजेची उपलब्धता नाही, जी जागतिक ऊर्जा तुटीच्या 83% प्रतिनिधित्व करते.
- **मिशन 300 चे प्रमुख आधारस्तंभ:**
  - **ग्रीड विस्तार :** राष्ट्रीय आणि प्रादेशिक ग्रीडचे बळकटीकरण.
  - **वितरित नूतनीकरणक्षम ऊर्जा (डीआरई):** दुर्गम भागांसाठी मिनी-ग्रिड आणि स्टँडअलोन सौर प्रणाली वाढवणे.
  - **स्वच्छ स्वयंपाक:** बायोमास (सरपण / कोळसा) वरील अवलंबित्व कमी करणे ज्यामुळे आफ्रिकेत दरवर्षी 600,000 अकाली मृत्यू होतात.
- **संस्थात्मक समर्थन:** रॉकफेलर फाउंडेशन आणि जीईएपीएपीच्या पाठिंब्याने आफ्रिकन युनियन (एयू) आणि टांझानिया सरकार यांनी सह-आयोजन केले.

- पहिली बिमस्टेक युवा परिषद 2025 :

प्रादेशिक पुलांना चालना देणे

चर्चेत का?

गुजरातमधील गांधीनगर येथे 7 ते 11 फेब्रुवारी 2025 या कालावधीत बिमस्टेक युवा शिखर परिषद 2025 चे उद्घाटन झाले. ही शिखर परिषद भारताच्या प्रादेशिक मुत्सद्देगिरीतील एक महत्त्वपूर्ण पाऊल होते, ज्याचा उद्देश या प्रदेशातील तरुणांची ऊर्जा सामूहिक वाढ आणि शाश्वत विकास उद्दिष्टे (एसडीजी) कडे वळवणे हा आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **बिमस्टेक म्हणजे काय?** बहुक्षेत्रीय तांत्रिक आणि आर्थिक सहकार्यासाठी बंगालचा उपक्रम.
- **स्थापना:** 1997 मध्ये बॅकॉक घोषणापत्राद्वारे स्थापित.
- **मुख्यालय:** ढाका, बांगलादेश.
- **सदस्य राष्ट्रे (७):** बांगलादेश, भूतान, भारत, म्यानमार, नेपाळ, श्रीलंका आणि थायलंड.
- **प्रादेशिक महत्त्व :** दक्षिण आशिया आणि आग्नेय आशियाला जोडणारा पूल जागतिक लोकसंख्येच्या 22% पेक्षा जास्त आणि एकत्रित जीडीपी 4.5 ट्रिलियन डॉलर्सपेक्षा जास्त आहे.
- **रचना :** सचिवालय आणि मंत्रिस्तरीय बैठकांद्वारे कार्य केले जाते; अध्यक्षपद हे सदस्य देशांमध्ये वर्णानुक्रमे फिरते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **संकल्पना :** "आंतर-बिमस्टेक आदानप्रदानासाठी युवा- एक सेतू म्हणून"
- **आयोजक:** युवा व्यवहार आणि क्रीडा मंत्रालय आणि परराष्ट्र मंत्रालय (एमईए) यांनी संयुक्तपणे सीआयआय यंग इंडियन्स (वाईआय) यांच्या सहकार्याने आयोजित केले आहे .
- **मुख्य उपक्रम ठळक:** मेरा युवा भारत (माय भारत) - युवा विकासासाठी भारताचे तंत्रज्ञान-समर्थित व्यासपीठ या प्रदेशासाठी एक मॉडेल म्हणून प्रदर्शित केले गेले.
- **सांस्कृतिक भेटी:** प्रतिनिधींनी दांडी कुटीर (गांधी संग्रहालय), साबरमती आश्रम आणि गिफ्ट सिटी (भारतातील पहिले कार्यान्वित स्मार्ट सिटी) यांना भेट दिली.
- **लोकसंख्याशास्त्रीय संदर्भ:** बिमस्टेकच्या 1.8 अब्ज लोकसंख्येपैकी 60% पेक्षा जास्त तरुणांचा समावेश आहे, ज्यामुळे ते या प्रदेशाच्या भविष्याचे प्राथमिक चालक आहेत.

21. भारत-म्यानमार मुक्त संचार व्यवस्था (एफएमआर) रद्द करणे

चर्चेत का?

भारत-म्यानमार सीमेवरील 1,643 किलोमीटर लांबीच्या फ्री मूव्हमेंट रिजीम (एफएमआर) पूर्णपणे रद्द करण्याचा निर्णय केंद्र सरकारने घेतला आहे. गृह मंत्रालयाने (एमएचए) अंतर्गत सुरक्षेचे रक्षण करण्यासाठी आणि ईशान्येकडील राज्यांची लोकसंख्याशास्त्रीय रचना राखण्यासाठी स्मार्ट कुंपण आणि कठोर सीमा प्रोटोकॉल बांधण्यास सुरुवात केली आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **एफएमआर म्हणजे काय?** या द्विपक्षीय करारानुसार सीमेच्या दोन्ही बाजूंना १६ कि.मी.च्या आत राहणाऱ्या आदिवासींना व्हिसाशिवाय दुसऱ्या देशात जाण्याची परवानगी देण्यात आली.
- **कायदेशीर चौकट :** भारताच्या ऍक्ट ईस्ट पॉलिसीचा एक भाग म्हणून 2018 मध्ये आधुनिक स्वरूपात अंमलात आणली गेली, जरी 1970 च्या दशकापासून अनौपचारिक चळवळ अस्तित्वात आहे.
- **प्रवासाचे नियम (स्कॅपिंग करण्यापूर्वी):** रहिवासी एक वर्षाच्या बॉर्डर पासचा वापर करून प्रत्येक भेटीसाठी दोन आठवड्यांपर्यंत राहू शकतात.
- **"अ ऍक्ट ईस्ट" संदर्भ:** हे स्थानिक व्यापार, शिक्षण आणि आरोग्य सेवेच्या प्रवेशास प्रोत्साहन देण्यासाठी डिझाइन केले गेले होते जे 1826 च्या वसाहतवादी सीमेने (यांडाबोचा करार) विभाजित केले होते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **सीमा लांबी:** अरुणाचल प्रदेश (520 किमी), मिझोराम (510 किमी), मणिपूर (398 किमी) आणि नागालँड (215 किमी) या चार राज्यांमध्ये 1,643 किमी.
- **स्मार्ट कुंपण प्रकल्प:** कॅबिनेट कमिटी ऑन सिक्युरिटी (सीसीएस) ने संपूर्ण सीमेवर कुंपण घालण्यासाठी 31,000 कोटी रुपयांच्या प्रकल्पाला मंजुरी दिली. 2025 च्या उत्तरार्धात, मणिपूरमध्ये अंदाजे 30 किमी आणि अरुणाचल प्रदेशातील पथदर्शी प्रकल्प पूर्ण झाले आहेत.
- **नवीन 2025 प्रोटोकॉल:** जेथे कुंपण अद्याप पूर्ण झाले नाही, तेथे आसाम रायफल्सद्वारे व्यवस्थापित 43 नियुक्त प्रवेश/निर्गमन बिंदूद्वारे 10 किमी रेंज (16 किमीवरून कमी) पर्यंत हालचाल मर्यादित करण्यात आली आहे.
- **बायोमेट्रिक नावनोंदणी:** मिझोरामसारख्या राज्यांनी रहिवासी आणि बेकायदेशीर स्थलांतरितांमध्ये फरक करण्यासाठी म्यानमार निर्वासितांची 80% पेक्षा जास्त बायोमेट्रिक नोंदणी (जानेवारी 2026 पर्यंत) पूर्ण केली आहे.

22. अमेरिकेने भारतातील तीन प्रमुख आण्विक कंपन्यांवरील अनेक दशकांचे निर्बंध उठवले

चर्चेत का?

अमेरिकेच्या वाणिज्य विभागाच्या ब्युरो ऑफ इंडस्ट्री अँड सिक्युरिटी (बीआयएस) ने तीन प्रमुख भारतीय अणु आणि संशोधन संस्थांना त्यांच्या प्रतिबंधात्मक अस्तित्वात यादीतून अधिकृतपणे काढून टाकले आहे. 2025 च्या अमेरिकेच्या अध्यक्षीय पदाच्या उद्घाटनाच्या काही दिवस आधी अंतिम रूप देण्यात आलेल्या या निर्णयाचे उद्दीष्ट 2008 च्या नागरी अणु कराराची दीर्घकाळ प्रलंबित दृष्टी पूर्ण करणे आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **एटिटी लिस्ट:** यूएस ब्युरो ऑफ इंडस्ट्री अँड सिक्युरिटी (बीआयएस) द्वारे व्यवस्थापित एक व्यापार ब्लॅकलिस्ट. या यादीतील संस्थांना निर्दिष्ट अमेरिकन तंत्रज्ञान किंवा वस्तू आयात करण्यासाठी कठोर परवाना आवश्यकतांचा सामना करावा लागतो.
- **निर्बंधांचा उगम :** मे 1998 मध्ये भारताच्या पोखरण-2 अणुचाचणीनंतर यापैकी बहुतेक घटकांची भर पडली.
- **भारत-अमेरिका नागरी अणु करार (123 करार) :** 2008 मध्ये स्वाक्षरी करण्यात आलेल्या या करारामुळे भारताला अण्वस्त्रप्रसारबंदी करारावर (एनपीटी) स्वाक्षरीकर्ता नसतानाही नागरी अणुतंत्रज्ञान वापरण्याची परवानगी मिळाली.
- **iCET (इनिशिएटिव्ह ऑन क्रिटिकल अँड इमर्जिंग टेक्नॉलॉजी):** 2022 फ्रेमवर्क ज्याने एआय, अंतराळ आणि आण्विक क्षेत्रात सखोल सहकार्यास परवानगी देण्यासाठी या "वारसा" अडथळ्यांना दूर करण्यास गती दिली आहे.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

मंजूर यादीतून काढून टाकण्यात आलेल्या तीन संस्था पुढीलप्रमाणे आहेत:

- एक. **बीएआरसी (भाभा अणुसंशोधन केंद्र) :** भारतातील प्रमुख अणुसंशोधन केंद्र, ज्याचे मुख्यालय ट्रॉम्बे, मुंबई येथे आहे.
- दो. **आय.जी.सी.ए.आर. (इंदिरा गांधी सेंटर फॉर ऍटोमिक रिसर्च) :** कल्पक्कम येथे असलेले हे केंद्र फास्ट ब्रीडर रिअॅक्टर तंत्रज्ञानावर केंद्रित आहे.

- तीन. आयआरईएल (इंडियन रेअर अर्थ्स लिमिटेड) : अणुऊर्जा विभागांतर्गत एक सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम असून दुर्मिळ पृथ्वी खनिजांच्या पुरवठ्यासाठी अत्यंत महत्त्वाचा आहे.
- उद्दिष्ट: स्मॉल मॉड्युलर रिअॅक्टर्स (एसएमआर) चा सह-विकास आणि गंभीर खनिजांसाठी सुरक्षित पुरवठा साखळी सक्षम करणे.

23. भारत-स्पेन दुहेरी वर्ष 2026: संस्कृती, पर्यटन आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता यावर तिहेरी भर

चर्चेत का?

ऑक्टोबर 2024 मध्ये स्पेनचे पंतप्रधान पेद्रो सांचेझ यांच्या अधिकृत भारत भेटीदरम्यान, दोन्ही देशांनी 2026 हे वर्ष "संस्कृती, पर्यटन आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे भारत-स्पेन दुहेरी वर्ष" म्हणून घोषित करण्यास सहमती दर्शवली. हे वर्ष विशेषतः महत्त्वपूर्ण आहे कारण हे वर्ष दोन्ही देशांमधील राजनैतिक संबंधांच्या स्थापनेच्या 70 व्या वर्धापन दिनानिमित्त (1956-2026) आहे.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- मुत्सद्देगिरीचा इतिहास : भारत आणि स्पेन यांच्यात १९५६ मध्ये राजनैतिक संबंध प्रस्थापित झाले. स्पेनने 1958 मध्ये नवी दिल्ली येथे आपला निवासी दूतावास उघडला.
- आर्थिक आधारस्तंभ: सध्याचा द्विपक्षीय व्यापार अंदाजे 8-10 अब्ज डॉलर्स इतका आहे. सहकार्यांच्या प्रमुख क्षेत्रांमध्ये रेल्वे, नवीकरणीय ऊर्जा, संरक्षण आणि अंतराळ यांचा समावेश आहे.
- धोरणात्मक भागीदारी: 2017 मध्ये पंतप्रधान मोदींच्या स्पेन दौर यादरम्यान या संबंधांना "धोरणात्मक भागीदारी" मध्ये श्रेणीसुधारित केले गेले.
- संस्थात्मक चौकट: आयसीसीआर (इंडियन कौन्सिल फॉर कल्चरल रिलेशन्स), इन्स्टिट्यूटो सर्व्हन्टेस आणि स्पेन-इंडिया कौन्सिल फाउंडेशन सारख्या संस्था "पीपल-टू-पीपल" कनेक्ट करतात.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- लोगो लॉच: जानेवारी 2026 मध्ये, परराष्ट्र मंत्री एस. जयशंकर आणि स्पेनचे परराष्ट्र मंत्री जोस मॅन्युएल अल्बारेस यांनी संयुक्तपणे नवी दिल्लीत अधिकृत ड्युअल इयर लोगो लॉच केला, ज्याची निवड MyGov वरील सार्वजनिक स्पर्धेद्वारे केली गेली.
- गोव्यात होणाऱ्या भारतीय आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवात (इफ्फी) स्पेन हा अतिथी देश असणार आहे.
- कृत्रिम बुद्धिमत्ता सहयोग: हा उपक्रम "कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा सकारात्मक वापर" आणि उत्पादक अर्थव्यवस्थेत त्याची अंमलबजावणी यावर लक्ष केंद्रित करतो. भारताची आगामी एआय इम्पॅक्ट समिट या देवाणघेवाणीसाठी एक प्रमुख व्यासपीठ म्हणून काम करेल.
- संरक्षणाचा मैलाचा दगड: 2026 हे वर्ष गुजरातमधील वडोदरा येथील टाटा-एअरबस प्लांटमधून पहिल्या 'मेड इन इंडिया' C295 विमानाच्या अपेक्षित रोलआउटशी जुळत आहे.
- राजनैतिक विस्तार: स्पेन बंगळुरुमध्ये नवीन वाणिज्य दूतावास स्थापन करण्याच्या तयारीत आहे, तर भारत बार्सिलोनामध्ये आपले वाणिज्य दूतावास कार्यान्वित करेल.

24. तियानशान शेंगली बोगदा: चीनने जगातील सर्वात लांब एक्सप्रेस वेचा बोगदा उघडला

चर्चेत का?

चीनने तियानशान शेंगली बोगदा (तियानशान व्हिक्टरी टनेल) अधिकृतपणे कार्यान्वित केला आहे, जो आता जगातील सर्वात लांब एक्सप्रेसवे बोगदा आहे. हा बोगदा 26 डिसेंबर 2025 रोजी अधिकृतपणे रहदारीसाठी उघडला गेला, जो चीनच्या "इन्फ्रास्ट्रक्चर सुपरपावर" कथेत एक महत्त्वपूर्ण कामगिरी आहे.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- स्थान: झिंजियांग उइगुर स्वायत्त प्रदेशात स्थित, मध्य तियानशान पर्वत ओलांडते.
- एक्सप्रेसवे लिंक: हा G0711 Ürümqi-Yuli एक्सप्रेसवेचा एक महत्त्वपूर्ण भाग आहे, जो उत्तर झिंजियांग (Ürümqi) ला दक्षिण झिंजियांग (युली / कोरला) शी जोडतो.
- रचना : वाहतुकीसाठी दोन समांतर नळ्या आणि एक मध्यवर्ती सेवा बोगदा असतो.
- उंची: सरासरी 3,000 मीटरपेक्षा जास्त उंचीवर बांधले गेलेले हे बोगदा जागतिक स्तरावर सर्वात उंच अल्ट्रा-लांब बोगदांपैकी एक आहे.
- अभियांत्रिकी पद्धत: "तीन बोगदे आणि चार अनुलंब शाफ्ट" पद्धतीचा वापर केला, ज्यात विशेषतः भूकंपीय क्षेत्रात कठोर खडक उत्खननासाठी डिझाइन केलेल्या मोठ्या प्रमाणात बोगदा बोरिंग मशीन्स (टीबीएम) समाविष्ट आहेत.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- एकूण लांबी: 22.13 किलोमीटर (अंदाजे 13.75 मैल).
- प्रवासाच्या वेळेचा प्रभाव: तियानशान पर्वतावरील प्रवास 7 तासांवरून 3.5 तासांपर्यंत कमी होतो. कित्येक तास लागणार या विशिष्ट पर्वत ओलांडण्यास आता केवळ २० मिनिटे लागतात.
- खोली : सर्वात खोल बिंदू पर्वताच्या कड्याच्या खाली १,११२ मीटर आहे.
- व्हर्टिकल शाफ्ट : यात 700 मीटरपेक्षा खोल शाफ्टचा समावेश आहे, जो सर्वात खोल हायवे वायुवीजन शाफ्टचा जागतिक विक्रम प्रस्थापित करतो.
- गुंतवणूक: अंदाजे ₹ 46.7 अब्ज (\$ 6.6 अब्ज) च्या मोठ्या एक्सप्रेसवे प्रकल्पाचा भाग.

25. संजीव रंजन यांनी आयओआरएच्या सरचिटणीसपदाचा कार्यभार स्वीकारला

चर्चेत का?

वरिष्ठ भारतीय मुत्सद्दी संजीव रंजन यांनी 1 जानेवारी 2025 रोजी अधिकृतपणे इंडियन ओशन रिम असोसिएशन (IORA) चे सरचिटणीस म्हणून पदभार स्वीकारला.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- आयओआरए म्हणजे काय? प्रादेशिक आर्थिक सहकार्य आणि शाश्वत विकासाला प्रोत्साहन देण्यासाठी 1997 मध्ये स्थापन केलेली एक आंतरसरकारी संस्था.
- मुख्यालय: एबेन, मॉरिशस.
- सदस्यत्व: 23 सदस्य देश (भारत, ऑस्ट्रेलिया, इंडोनेशिया, दक्षिण आफ्रिका आणि युएईसह) आणि 12 संवाद भागीदार

(अमेरिका, चीन, जपान आणि युरोपियन युनियनसह) यांचा समावेश आहे.

- **सचिवालय:** तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी नियुक्त केलेल्या सरचिटणीसांच्या (एसजी) नेतृत्वात, एकदा नूतनीकरणिय. असोसिएशनच्या प्रशासनासाठी आणि मंत्रिमंडळाच्या निर्णयांची अंमलबजावणी करण्यासाठी एसजी जबाबदार असतात.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **संजीव रंजन हे 1993 च्या बॅचचे भारतीय परराष्ट्र सेवेतील (आयएफएस) अधिकारी** आहेत आणि त्यांना 30 वर्षांहून अधिक अनुभव आहे.
- **कार्यकाळ:** 3 वर्षे (1 जानेवारी 2025 ते 31 डिसेंबर 2027).
- हे पद भूषवणारे ते दुसरे भारतीय आहेत; पहिले के. व्ही. भागीरथ (2012-2018) होते.
- **अलीकडील उपक्रम:** 14 जानेवारी 2026 रोजी, परराष्ट्र मंत्री एस. जयशंकर यांनी आयओआरएच्या प्राधान्य क्षेत्रांचा आढावा घेण्यासाठी सरचिटणीस रंजन यांची नवी दिल्ली येथे भेट घेतली, विशेषतः सागरी क्षेत्र जागरूकता आणि पायाभूत सुविधांवर लक्ष केंद्रित केले.
- **सध्याचे अध्यक्षपद:** श्रीलंकेकडून पदभार स्वीकारल्यानंतर भारत सध्या आयओआरए (2025-2027) चे अध्यक्षपद भूषवत आहे.

हिंदी महासागर रिमचे 'नेट सिव्युरिटी प्रोव्हायडर' आणि 'प्रायमरी ग्रोथ इंजिन'.

26. एडेलमन ट्रस्ट बॅरोमीटर 2025: आर्थिक भीती तक्रारीत मेटास्टेसाइझ

चर्चेत का?

एडेलमन ट्रस्ट बॅरोमीटरची 25 वी वर्धापन दिन **आवृत्ती** (वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरमच्या आधी) प्रसिद्ध करण्यात आली. "ट्रस्ट अँड द क्रायसिस ऑफ ग्रीव्हन्स" या शीर्षकाचा हा अहवाल जागतिक बदलावर प्रकाश टाकतो जिथे आर्थिक चिंता संस्था आणि श्रीमंतांबद्दल खोलवर रुजलेल्या असंतोषात विकसित झाली आहे.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- **संस्था :** २००१ पासून एडेलमन या जागतिक संप्रेषण संस्थेने प्रकाशित केलेली.
- **ट्रस्ट इंडेक्स :** व्यवसाय, सरकार, माध्यमे आणि स्वयंसेवी संस्था या चार प्रमुख संस्थांवर सरासरी टक्के विश्वास आहे.
- **कार्यपद्धती:** 28 देशांमधील 33,000 हून अधिक प्रतिसादकर्त्यांचे ऑनलाइन सर्वेक्षण.
- **स्केल:**
  - 0-49: अविश्वास
  - 50-59: तटस्थ
  - 60-100: विश्वास
- **मुख्य संकल्पना: तक्रार संकट:** या विश्वासाने परिभाषित केले आहे की प्रणाली गैरप्रकार आहे, सरकार / व्यवसाय संकुचित हितसंबंधांची सेवा करतात आणि नियमित लोक संघर्ष करत असताना श्रीमंतांना अन्यायकारक फायदा होतो.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **सर्वात विश्वासू राष्ट्रे :** 1. चीन (77%), 2. इंडोनेशिया (76%), 3. भारत (75%).
- **भारताची क्रमवारी:** भारत तिसर्या स्थानावर घसरला आहे (2024 मध्ये दुसऱ्या क्रमांकावरून). भारताचा स्कोअर 75 वर

स्थिर राहिला, तर सुधारित स्कोअरमुळे इंडोनेशियाने त्याला मागे टाकले.

- **विश्वास अंतर:** भारत 15-बिंदू "विश्वास असमानता" अंतर दर्शवितो - उच्च उत्पन्न गटामध्ये 80% विश्वास विरुद्ध **कमी उत्पन्न गटामध्ये 65%**.
- **सर्वाधिक विश्वासाई संस्था :** जागतिक स्तरावर व्यवसाय (६२ टक्के) ही 'ट्रस्ट' श्रेणीतील एकमेव संस्था आहे. "माझा नियुक्ता" (75%) ही सर्वात विश्वासाई संस्था आहे.
- **सर्वात कमी विश्वासाई संस्था: मीडिया आणि सरकार** (52%) जागतिक स्तरावर "तटस्थ / अविश्वास" सीमेवर आहेत. **जपान** (37%) आणि यूके (43%) हे सर्वात कमी विश्वास ठेवणारे देश आहेत.
- **शत्रुत्वाची सक्रियता:** जागतिक स्तरावर 10 पैकी 4 प्रतिसादकर्ते आता सामाजिक बदलांसाठी कायदेशीर साधन म्हणून "प्रतिकूल सक्रियता" (उदा. ऑनलाइन हल्ले, मालमत्तेचे नुकसान) पाहतात.

27. उषा व्हान्स : अमेरिकेची पहिली भारतीय-अमेरिकन आणि हिंदू सेकंड लेडी

चर्चेत का?

उषा व्हान्स यांनी त्यांचे पती जेडी व्हान्स यांच्या 50 व्या उपराष्ट्रपती म्हणून उद्घाटन झाल्यानंतर अधिकृतपणे **अमेरिकेच्या द्वितीय महिला (SLOTUS)** ची भूमिका स्वीकारली.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- **ओळख आणि वारसा:** कॅलिफोर्नियाच्या सॅन डिएगो येथे **आंध्र प्रदेश** (वडलुरू आणि पामारू गावे) मधील तेलगू भारतीय स्थलांतरित पालकांच्या घरी **उषा बाला चिलुकुरी** यांचा जन्म झाला.
- **धर्म :** एक अभ्यासी हिंदू. जेडी व्हान्सशी तिचे लग्न (ज्याने 2019 मध्ये कॅथोलिक धर्मात धर्मांतर केले) ही एक **आंतरधर्मीय भागीदारी आहे**. त्यांनी 2014 मध्ये बायबल वाचन आणि हिंदू पुजाऱ्यांचा आशीर्वाद या दोन्ही गोष्टींसह आंतरधर्मीय समारंभात लग्न केले.
- **शैक्षणिक उत्कृष्टता: * येल विद्यापीठातून इतिहास विषयात पदवी.**
  - क्लेअर कॉलेज, केंब्रिज (गेट्स केंब्रिज स्कॉलर) येथून मास्टर ऑफ फिलॉसॉफी.
  - येल लॉ स्कूलमधील ज्युरिस डॉक्टर (जेडी).
- **कायदेशीर कारकीर्द:** मुख्य न्यायाधीश जॉन रॉबर्ट्स आणि न्यायमूर्ती ब्रेट कॅव्हॉग यांच्यासह **उच्च-प्रोफाइल फेडरल न्यायाधीशांसाठी कायदा लिपिक म्हणून काम केले**. जुलै 2024 पर्यंत त्या मुंगेर, टोल्स अँड ओल्सन या फर्ममध्ये कॉर्पोरेट वकील म्हणून कार्यरत होत्या.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **ऐतिहासिक प्रथम: * प्रथम भारतीय-अमेरिकन द्वितीय महिला.**
  - पहिली हिंदू दुसरी महिला.
  - पहिली आशियाई-अमेरिकन दुसरी महिला.
- **अलीकडील बातम्या (जानेवारी 2026):** जानेवारी 2026 मध्ये, अशी घोषणा करण्यात आली की उषा आणि जेडी व्हान्स **त्यांच्या चौथ्या मुलाची अपेक्षा** करीत आहेत. यामुळे 1870 पासून पदावर असताना गर्भवती होणारी ती पहिली विद्यमान सेकंड लेडी (एलेन मारिया कोलफॅक्स) बनते.

- **कुटुंब:** तिला तीन मुले आहेत - **इवान, विवेक आणि मिराबेल** - ज्यांना हे जोडपे ख्रिश्चन धर्मात वाढवत आहेत, त्यांच्या हिंदू वारशाशी मजबूत संबंध ठेवत आहेत.
- **अधिकृत भूमिका:** फेब्रुवारी 2025 मध्ये अध्यक्ष ट्रम्प यांनी **जॉन एफ केनेडी सेंटर फॉर द परफॉर्मिंग आर्ट्स**च्या विश्वस्त मंडळावर नियुक्त केले.

28. थायलंडचा विवाह समानता कायदा: दक्षिणपूर्व आशियासाठी एक ऐतिहासिक पहिला

चर्चेत का?

थायलंडने फेब्रुवारी 2025 मध्ये इतिहास रचला, कारण **विवाह समानता कायदा** अधिकृतपणे लागू झाला. हा महत्त्वपूर्ण कायदा समलिंगी जोडप्यांना त्यांच्या विवाहांची कायदेशीररित्या नोंदणी करण्यास परवानगी देतो, ज्यामुळे थायलंड **आग्नेय आशियातील पहिला देश** आणि आशियातील तिसरा देश (तैवान आणि नेपाळ नंतर) विवाह समानतेला मान्यता देणारा बनतो.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **प्रभावी तारीख:** 23 जानेवारी 2025.
- **समलिंगी विवाहाला कायदेशीर मान्यता देणारा थायलंड हा** जागतिक स्तरावरील 38 वा देश ठरला आहे.
- **किमान वय:** कायद्याने लग्नाचे किमान वय 17 वरून **18 वर्षे** केले, जे बाल हक्कांवरील संयुक्त राष्ट्र अधिवेशनाशी सुसंगत आहे.
- **आंतरराष्ट्रीय संरेखन:** आयसीसीपीआर (**नागरी आणि राजकीय हक्कांवरील आंतरराष्ट्रीय करार**) च्या अनुच्छेद 23 शी संरेखित आहे, ज्याला थायलंडने 1996 मध्ये मान्यता दिली.

29. मायकेल मार्टिन आयर्लंडच्या ताओइसिच म्हणून परत आला

चर्चेत का?

फियाना फायल पक्षाचे नेते **मायकेल मार्टिन** यांची आयर्लंडचे ताओइसिच (पंतप्रधान) म्हणून **दुसऱ्यांदा निवड झाली**. नोव्हेंबर 2024 च्या सार्वत्रिक निवडणुकीनंतर आणि त्यानंतरच्या युती वाटाघाटीनंतर त्यांनी फाइन गेल पक्षाच्या सायमन हॅरिसची जागा घेतली.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **कार्यालय:** ताओइसिच हा आयर्लंडचा सरकारचा प्रमुख किंवा पंतप्रधान आहे, ज्याची नेमणूक राष्ट्रपतींनी डेल आयरेन (संसदेचे कनिष्ठ सभागृह) द्वारे केली आहे.
- **युती मॉडेल:** आयर्लंड सध्या स्वतंत्र खासदारांच्या पाठिंब्यासह **दोन पारंपारिक प्रतिस्पर्धी-फियाना फेल आणि फाइन गेल यांच्यात ऐतिहासिक सत्ता-सामायिकरण करारानुसार कार्य करते.**
- **रोटेशन धोरण:** 2024 च्या युती करारानुसार, ताओइसिचची भूमिका फिरते. मायकेल मार्टिन **2027 च्या उत्तरार्धापर्यंत** पंतप्रधान म्हणून काम करतील, त्या वेळी नेतृत्व फाइन गेल नेते (सध्या **सायमन हॅरिस**) कडे परत जाईल.
- **द्विसदनीय विधिमंडळ (Oireachtas):**
  - डेल आयरेन : कनिष्ठ सभागृह (१७४ सदस्य).
  - सीनाड आयरेन : उच्च सभागृह (सीनेट).

30. पहिला आंतरराष्ट्रीय पश्मिना महोत्सव: नेपाळच्या 'सॉफ्ट गोल्ड'ला जागतिक स्तरावर उंचावणे

चर्चेत का?

नेपाळमधील काठमांडू येथे उद्घाटन आंतरराष्ट्रीय **पश्मिना महोत्सव आणि प्रदर्शन** आयोजित करण्यात आले होते. **नेपाळ पश्मिना इंडस्ट्रीज असोसिएशन (एनपीआयए)** आणि **कॉन्फेडरेशन ऑफ नेपाळीज इंडस्ट्रीज (सीएनआय)** यांनी आयोजित केलेल्या या पहिल्या कार्यक्रमाचा उद्देश नेपाळी पश्मिनाची सत्यता दर्शविणे आणि जागतिक बाजारपेठेतील उपस्थिती वाढविणे हा आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **पश्मिना म्हणजे काय?** ४,००० मीटरपेक्षा जास्त उंचीवर आढळणाऱ्या च्यांगरा (हिमालयीन डोंगरी बकरी) **पासून तयार झालेल्या कच्छमेरीचा एक उत्तम प्रकार.**
- **च्यांगरा पश्मिना लेबल:** हे **40 हून अधिक देशांमध्ये (अमेरिका, युरोपियन युनियन आणि जपानसह) नोंदणीकृत असलेल्या नेपाळी पश्मिनासाठी भौगोलिक संकेत (जीआय)** आणि सरकार-प्रमाणित ट्रेडमार्क आहे.
- **भौतिक गुणधर्म:**
  - **मायक्रॉन संख्या:** 12-16 मायक्रॉन (मानवी केस ~ 70 मायक्रॉन आहेत).
  - **उबदारपणा:** नियमित मेंढीच्या लोकरीपेक्षा आठपट उबदार.
  - **वजन:** अत्यंत हलकेपणा आणि मऊपणामुळे "सॉफ्ट गोल्ड" म्हणून ओळखले जाते.
- **पारंपारिक प्रक्रिया :** १. हाताने कंगवा करणे : नैसर्गिक शेडिंगच्या हंगामात गोळा केले जाते. 2. **सूतकताई आणि विणकाम:** ऐतिहासिकदृष्ट्या हाताने चालवल्या जाणार्या चरख्याचा (चरखा) आणि पारंपारिक पिट लूमचा वापर केला जातो. 3. **रंगाई:** इको-फ्रेंडली नैसर्गिक रंगांचा वापर करते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **आयोजक:** नेपाळ पश्मिना इंडस्ट्रीज असोसिएशन (एनपीआयए) आणि कॉन्फेडरेशन ऑफ नेपाळीज इंडस्ट्रीज (सीएनआय).
- **इव्हेंट स्केल:** 150 हून अधिक **घरगुती स्टॉल्स, 40+ स्टॉल्स** विशेषतः "शुद्ध च्यांगरा पश्मिना" ला समर्पित आहेत.
- **निर्यात लक्ष्य:** **राष्ट्रीय पश्मिना क्षेत्र निर्यात धोरण (2022-2026)** चे उद्दिष्ट 2026 च्या अखेरीस **75 दशलक्ष डॉलर्सची** शाश्वत निर्यात साध्य करण्याचे आहे.
- **रोजगार:** हे क्षेत्र नेपाळमधील 300,000 हून अधिक लोकांना **उपजीविका प्रदान करते**, ज्यामध्ये कताई आणि विणकामात महिलांचा लक्षणीय सहभाग आहे.
- **जागतिक शेअर:** भारत (लडाख/काश्मीर) हा एक प्रमुख उत्पादक आहे, तर नेपाळचा युरोप आणि अमेरिकेतील उच्च-अंत लकड्यारी बाजारपेठेचा महत्त्वपूर्ण भाग आहे.

31. अलेक्झांडर लुकाशेन्को यांनी सातवा टर्म जिंकला: 30 वर्षांची राजवट सुरू ठेवली

चर्चेत का?

अलेक्झांडर लुकाशेन्को यांची सलग सातव्यांदा **बेलारूसच्या राष्ट्राध्यक्षपदी पुन्हा निवड झाली**. केंद्रीय निवडणूक आयोगाच्या (सीईसी) मते, लुकाशेन्को

संपर्क-7378743031 / 7767073031

यांनी प्रचंड विजय मिळविला, जरी पाश्चात्य राष्ट्रे आणि बेलायती विरोधकांनी या निवडणुकीचा "लबाडी" म्हणून मोठ्या प्रमाणात निषेध केला.

32. भारत-युरोपीय हवाई संरक्षण मजबूत करणे : निरीक्षक म्हणून युरोड्रोन कार्यक्रमात भारत सहभागी

चर्चेत का?

ऑब्झर्व्हर स्टेट म्हणून युरोड्रोन कार्यक्रमात सामील होणारा भारत अधिकृतपणे (जपाननंतर) दुसरा आशिया-पॅसिफिक देश बनला. ओसीसीएआर (ऑर्गनायझेशन फॉर जॉइंट आर्मामेंट कोऑपरेशन) च्या संचालकांनी बर्लिनमधील भारतीय राजदूतांना हे लेटर ऑफ अप्रूव्हल दिले, ज्यामुळे युरोपबरोबरच्या सामरिक संरक्षण संबंधांमध्ये एक नवीन अध्याय सुरू झाला आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- हा कार्यक्रम: औपचारिकपणे युरोपियन MALE RPAS (मध्यम उंची लॉग एन्ड्युरन्स रिमोटली पायलटेड एअरक्राफ्ट सिस्टम) म्हणून ओळखला जातो.
- सहभागी राष्ट्रे: जर्मनी, फ्रान्स, इटली आणि स्पेन यांच्यात चार देशांचे सहकार्य.
- व्यवस्थापन: लिओनार्डो (इटली) आणि दसॉल्ट एव्हिएशन (फ्रान्स) यांच्यासमवेत एअरबस डिफेन्स अँड स्पेस (जर्मनी) मुख्य कंत्राटदार म्हणून ओसीसीएआरद्वारे व्यवस्थापित केले जाते.
- उद्देश: युरोपला स्वदेशी, उच्च-कार्यक्षमता असलेली ड्रोन प्रणाली प्रदान करणे, यूएस एमक्यू-9 रीपर किंवा इस्त्रायली हेरॉन सारख्या गैर-युरोपियन प्लॅटफॉर्मवरील अवलंबित्व कमी करणे.
- मुख्य डिझाइन वैशिष्ट्य: हे पहिले MALE ड्रोन आहे जे विशेषतः नॉन-सेग्रीगेटेड नागरी हवाई क्षेत्रात उड्डाण करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे (म्हणजे ते व्यावसायिक विमानांसह सुरक्षितपणे उड्डाण करू शकते).

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- निरीक्षकाची भूमिका: भारताला तांत्रिक डेटामध्ये प्रवेश आणि भविष्यातील ऑर्डर देण्याचा पर्याय मिळतो, तथापि, डिझाइन निर्णय किंवा वर्कशेअर वाटपात त्याचे म्हणणे नाही.
- तांत्रिक वैशिष्ट्ये:
  - सहनशक्ती: 40 तासांपर्यंत सतत उड्डाण.
  - पेलोड: 2.3 टन (सेन्सर, कॅमेरे किंवा अचूक शस्त्रे वाहून नेऊ शकतात).
  - इंजिन: उच्च विश्वासार्हतेसाठी ट्विन-टर्बोप्रॉप (उत्प्रेरक इंजिन).
- टाइमलाइन:
  - पहिली उड्डाण: 2027 पर्यंत अपेक्षित.
  - परिचालन स्थिती: 2030 पर्यंत सेवेत प्रवेश करणे अपेक्षित आहे.
- धोरणात्मक दुवा: हे भारत-जर्मनी संरक्षण कराराचे (ऑक्टोबर 2024) अनुसरण करते, जो सह-विकास आणि तंत्रज्ञान सामायिकरणावर केंद्रित आहे.

33. वर्ल्ड गव्हर्नमेंट समिट (WGS) 2025: शेपिंग द फ्यूचर ऑफ गव्हर्नन्स

चर्चेत का?

वर्ल्ड गव्हर्नमेंट समिट (WGS) ची 12 वी आवृत्ती 11 ते 13 फेब्रुवारी 2025 दरम्यान दुबई, युएई येथे आयोजित करण्यात आली होती. जागतिक आव्हानांवर नाविन्यपूर्ण उपाय शोधण्यासाठी 30 हून अधिक राष्ट्रप्रमुख, 400 मंत्री आणि 6,000 प्रतिनिधी या शिखर परिषदेत सहभागी झाले होते.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- स्थापना: 2013 एचएच शेख मोहम्मद बिन रशीद अल मकतूम (युएईचे उपाध्यक्ष आणि पंतप्रधान) यांच्या नेतृत्वाखाली.
- मुख्यालय: दुबई, युएई.
- संकल्पना 2025: "भविष्यातील सरकारांना आकार देणे".
- निसर्ग: भविष्यातील प्रशासन, नाविन्यपूर्ण आणि तंत्रज्ञानासाठी "थिंक टँक" म्हणून काम करणारा जागतिक ज्ञान विनिमय मंच आहे.

सहा मुख्य थीम (2025):

- एक. प्रभावी प्रशासन आणि उत्तरदायित्व.
- दो. भविष्य आणि जागतिक अर्थव्यवस्थेला वित्तपुरवठा करणे.
- तीन. हवामान, संकट कमी करणे आणि लवचिक शहरे.
- चार. मानव-केंद्रित भविष्य आणि क्षमता निर्माण.
- पाँच. जागतिक आरोग्य परिवर्तन.
- छः. उदयोन्मुख सीमा आणि भविष्य.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- भारताचा सहभाग: भारताचे प्रतिनिधित्व भूपेंद्र यादव (केंद्रीय पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्री) यांनी केले.
- भारताचे लक्ष्य: मिशन लाइफ: "पर्यावरणासाठी जीवनशैली" ला जागतिक व्यक्ती-प्रणित चळवळ म्हणून प्रोत्साहन देणे.
  - हरित विकास: 2030 पर्यंत 500 गिगावॅट नवीकरणीय ऊर्जेच्या भारताच्या लक्ष्यावर भर दिला (2025 पर्यंत 200 गिगावॅट साध्य केले).
  - ग्लोबल साउथ: विकसित देशांना हवामान न्यायासाठी "वास्तविक गुंतवणूक" आणि तंत्रज्ञान-सामायिकरण प्रदान करण्याचे आवाहन केले.
- प्रमुख चर्चा:
  - गतिशीलतेचे भवितव्य: इलेक्ट्रिक वाहने आणि शाश्वत शहरी वाहतुकीबाबत उच्च-स्तरीय गोलमेज परिषद
  - डिजिटल न्याय: चीन आणि इतर राष्ट्रांनी कायदेशीर प्रशासनात एआय आणि डिजिटल प्लॅटफॉर्मच्या भूमिकेवर चर्चा केली.
  - ऊर्जा संतुलन: ओपेकचे सरचिटणीस हैथम अल घैस यांनी 2050 पर्यंत तेल क्षेत्रातील गुंतवणूकीत 17.4 ट्रिलियन डॉलर्सची गरज अधोरेखित केली.

34. ग्लोबल सायबरसिक््युरिटी आउटलुक 2025: सायबर कॉम्प्लेक्सिटीच्या युगात नेव्हिगेट करणे

चर्चेत का?

वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (WEF) ने जानेवारी 2025 मध्ये (Accenture च्या सहकार्याने) आपला ग्लोबल सायबरसिक््युरिटी आउटलुक 2025 अहवाल प्रसिद्ध केला. अहवालात चेतनावणी देण्यात आली आहे की जग "अभूतपूर्व सायबर जटिलतेच्या" युगात प्रवेश करीत आहे, जिथे भू-राजकीय तणाव आणि वेगवान एआय अवलंब पारंपारिक संरक्षण यंत्रणेपेक्षा जास्त आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (डब्ल्यूईएफ) दरवर्षी प्रकाशित केले जाते.
- मुख्य उद्दिष्ट:** व्यवसाय आणि सरकारी नेत्यांना विकसित सायबर धोक्याची परिस्थिती समजून घेण्यासाठी आणि प्रणालीगत लवचिकता निर्माण करण्यासाठी धोरणात्मक रोडमॅप प्रदान करणे.
- जटिलताचे प्राथमिक चालक (2025):**
  - एक. **भू-राजकीय अस्थिरता:** गंभीर पायाभूत सुविधांवर राज्य-प्रायोजित हल्ले.
  - दो. **एआय प्रसार:** आक्रमण आणि बचाव या दोहोसाठी एआयचे "दुहेरी-वापर" स्वरूप.
  - तीन. **पुरवठा साखळी नाजूकपणा:** तृतीय-पक्ष डिजिटल इकोसिस्टमवर वाढलेले अवलंबित्व.
  - चार. **कौशल्य संकट:** प्रतिभेतील वाढती दरी

35. संवाद IV थायलंड: मानवकेंद्री आशियाई शतकासाठीचे पंतप्रधान मोदींचे स्वप्न

चर्चेत का?

14 फेब्रुवारी 2025 रोजी, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी थायलंडमध्ये आयोजित "संघर्ष टाळणे आणि पर्यावरणीय चेतनासाठी जागतिक हिंदू-बौद्ध पुढाकार" च्या चौथ्या आवृत्तीला (संवाद IV) व्हर्च्युअली संबोधित केले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- संवाद म्हणजे काय? 2015 मध्ये आंतरधर्मीय संवाद उपक्रम सुरू करण्यात आला.
- संस्थापक दृष्टी: पंतप्रधान नरेंद्र मोदी आणि दिवंगत जपानचे पंतप्रधान शिंजो आबे यांनी त्यांच्या 2015 च्या भेटीदरम्यान कल्पना केली.
- उद्देश: "संघर्ष निराकरण" (हिंसाचारावर प्रतिक्रिया देणे) पासून "संघर्ष टाळणे" (संवादाद्वारे घर्षणाच्या मूळ कारणांवर लक्ष केंद्रित करणे) कडे जाणे.
- यजमान शहरे 2025: ही परिषद बँकॉक आणि अयुथाया (थायलंडमधील एक युनेस्को साइट ज्याचे नाव भारताच्या अयोध्यावरून आले आहे) येथे झाली.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- 2025 ची थीम: "धर्माचे आशियाई शतक-धम्म".
- आशियाई शतकाची व्याख्या: पंतप्रधान मोदी यांनी यावर भर दिला की "आशियाई शतक" केवळ आर्थिक विकासाद्वारे नव्हे तर सामाजिक आणि आध्यात्मिक मूल्यांद्वारे मोजले जावे.

मुख्य तत्त्वज्ञान:

- संघर्ष टाळणे:** सत्य हे एकच आहे परंतु अनेक चष्म्यातून पाहिले जाते हे स्पष्ट करण्यासाठी ऋग्वेदाचा (एकमसत् विप्रह बहुधा वदन्ति) हवाला दिला.
- मध्यम मार्ग:** आत्यंतिक विचारसरणी आणि पर्यावरणाच्या शोषणावर उपाय म्हणून भगवान बुद्धांचा मध्यमक (मध्यम मार्ग) अधोरेखित केला.
- धोरण दुवा:** भारताचे 'अॅक्ट ईस्ट' धोरण आणि थायलंडचे 'अॅक्ट वेस्ट' धोरण यांच्यातील समन्वयावर भर देण्यात आला.
- पर्यावरण विश्वस्तत्व:** महात्मा गांधींच्या विश्वस्तत्वाच्या संकल्पनेचा हवाला दिला - नैसर्गिक संसाधनांचा वापर "विकासासाठी करणे, लोभ नाही."

36. एलोन मस्क यांनी पंतप्रधान मोदींना ऐतिहासिक 'स्पेस रिलिक' भेट दिली: स्टारशिप हीटशील्ड टाइल

चर्चेत का?

13 फेब्रुवारी 2025 रोजी, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी आपल्या अमेरिका दौऱ्यादरम्यान, टेस्ला आणि स्पेसएक्सचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी एलोन मस्क यांची वॉशिंग्टन डीसी येथील ब्लेअर हाऊस येथे भेट घेतली. या हाय-प्रोफाइल बैठकीचे मुख्य आकर्षण म्हणजे मस्ककडून एक अनोखी भेट - एक हेक्सगोनल सिरॅमिक हीटशील्ड टाइल जी ऑक्टोबर 2024 मध्ये ऐतिहासिक स्टारशिप फ्लाइट टेस्ट 5 दरम्यान अंतराळात उड्डाण केली होती.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- घटक:** हीटशील्ड टाइल स्टारशिप स्पेसक्राफ्टचा एक महत्त्वाचा भाग आहे, जे जगातील सर्वात शक्तिशाली प्रक्षेपण वाहन आहे.
- साहित्य:** हे सिलिका-आधारित सिरॅमिकपासून बनलेले आहे, जे स्पेस शटलवर वापरल्या जाणार्या या परंतु लक्षणीय टिकाऊ आणि उष्णता-प्रतिरोधक आहे.
- रचना:** भूतकाळातील चौकोनी फरशांच्या विपरीत, या घटककोनी आहेत. हा आकार धोरणात्मक आहे कारण तो सरळ-रेषेतील अंतर दूर करतो जिथे वातावरणात पुन्हा प्रवेश करताना गरम प्लाझ्मा प्रवेश करू शकतो.
- उद्देश:** हे पृथ्वीच्या वातावरणात पुन्हा प्रवेश करताना 1,370 °C (2,500 °F) पेक्षा जास्त तापमानापासून अंतराळ यानाच्या स्टेनलेस-स्टील हुलचे संरक्षण करते.

37. ऑपरेशन डेव्हिल हंट: 'फॅसिस्ट दहशतवाद्यां'वर बांगलादेशची देशव्यापी कारवाई

चर्चेत का?

बांगलादेश ऑपरेशन डेव्हिल हंट फेज-2 च्या शिखरावर आहे, जी अंतरिम सरकारने सुरू केलेली मोठी सुरक्षा मोहीम आहे. मूलतः फेब्रुवारी 2025 मध्ये सुरू झालेला, दुसरा टप्पा 13 डिसेंबर 2025 रोजी सुरू झाला, आगामी फेब्रुवारी 2026 च्या निवडणुकीसाठी एक प्रमुख कार्यकर्ते आणि संभाव्य उमेदवार शरीफ उस्मान हादी यांच्यावर बंदुकीच्या हल्ल्यानंतर.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **आरंभकर्ता: लेफ्टनंट जनरल (सेवानिवृत्त) मोहम्मद जहांगीर आलम चौधरी**, मुहम्मद युनुस यांच्या नेतृत्वाखालील अंतरिम सरकारचे गृह व्यवहार सल्लागार.
- **लक्ष्य:** कथित "फॅसिस्ट दहशतवादी", विशेषतः निष्ठावंत, गुंड आणि **अवामी लीग** पक्षाचे माजी अधिकारी आणि पंतप्रधान शेख हसीना यांना पदच्युत केले.
- **प्राथमिक उद्दिष्ट:** 1. संघटित गुन्हेगारी आणि "मॉब टेररिझम" नष्ट करणे. 2. बेकायदेशीर आणि लुटलेल्या बंदुका जप्त करणे. 3. **फेब्रुवारी 2026 मध्ये होणार्या तेराव्या संसदीय निवडणुकांसाठी** स्थिर वातावरण सुनिश्चित करणे.
- **यात सामील असलेल्या एजन्सी: बांगलादेश लष्कर, पोलीस, बॉर्डर गार्ड बांगलादेश (बीजीबी) आणि रॅपिड ऍक्शन बटालियन (आरएबी) यांचे संयुक्त दल.**

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **पहिला टप्पा-1 (फेब्रुवारी-मार्च 2025):** गाझीपूरमध्ये विद्यार्थ्यांवर झालेल्या हल्ल्यांमुळे सुरू झाले. पहिल्या तीन आठवड्यांत **11,300 हून अधिक लोकांना** अटक करण्यात आली.
- **टप्पा-2 (डिसेंबर 2025-वर्तमान):**
  - **अटक: 25 जानेवारी 2026** पर्यंत, एकट्या फेज-2 मध्ये **एकूण 22,464 संशयितांना** अटक करण्यात आली आहे.
  - **शस्त्रे पुनर्प्राप्ती:** कायद्याची अंमलबजावणी करणार्यांनी **483 बंदुका, 4,660 गोळ्यांच्या फेऱ्या आणि ग्रेनेड आणि मोर्तारच्या गोळ्यांसह 1,000 हून अधिक** स्वदेशी शस्त्रे जप्त केली आहेत.
  - **ड्रग्स:** "टेरर-फंडिंग" नेटवर्कवरील कारवाईचा एक भाग म्हणून याबाबत टॅब्लेट आणि गांजाची मोठ्या प्रमाणात खेप जप्त केली गेली आहे.
- **उस्मान हादी यांच्या हल्लेखोरांना अटक करण्यासाठी माहिती देणाऱ्याला** 50 लाख रुपयांचे बक्षीस जाहीर करण्यात आले आहे.
- **निवडणूक कनेक्टिव्हिटी:** सरकारने ऑपरेशन दरम्यान स्व-संरक्षणासाठी **बंदुकीच्या परवान्यासाठी** वैध निवडणूक उमेदवारांना अर्ज करण्यास / पुनर्प्राप्त करण्यास परवानगी देण्याचे धोरण जारी केले आहे.

38. पनामाचा 'बीआरआय-एक्सआयटी':

चीनच्या बेल्ट अँड रोडमधून बाहेर पडणारे पहिले लॅटिन अमेरिकन राष्ट्र

चर्चेत का?

6 फेब्रुवारी 2025 रोजी, पनामाने चीनच्या बेल्ट अँड रोड इनिशिएटिव्ह (BRI) मधून अधिकृतपणे माघार घेणारा पहिला लॅटिन अमेरिकन देश बनून इतिहास रचला. अध्यक्ष जोस राउल मुलिनो यांनी अमेरिकेचे परराष्ट्रमंत्री मार्को रुबिओ यांच्याशी झालेल्या उच्चस्तरीय बैठकीनंतर हा निर्णय जाहीर केला, जो वॉशिंग्टनच्या दिशेने आणि बीजिंगच्या पायाभूत सुविधांच्या मुत्सद्देगिरीपासून दूर असलेल्या मोठ्या भू-राजकीय वळणाचे संकेत देत आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **बीआरआयमध्ये सामील होणे:** तैवानकडून पीपल्स रिपब्लिक ऑफ चायनाकडे राजनैतिक मान्यता बदलल्यानंतर लगेचच **नोव्हेंबर 2017** मध्ये बीआरआयमध्ये सामील होणारे पनामा हे पहिले लॅटिन अमेरिकन राष्ट्र होते.

- **पनामा कालवा घटक:** जगातील सर्वात गंभीर सागरी चोकपॉईंट्सपैकी एक (जागतिक व्यापाराच्या 5-6% हाताळणी) व्यवस्थापक म्हणून, पनामाचे संरेखन अमेरिका आणि चीन यांच्यातील तीव्र सामरिक स्पर्धेचा विषय आहे.
- **माघार घेण्याची यंत्रणा:** 2017 च्या सामंजस्य कराराने (एमओयू) कोणत्याही पक्षाला **90 दिवसांच्या लेखी सूचनेसह संपुष्टात आणण्यास परवानगी दिली**. पनामाने फेब्रुवारी 2025 च्या सुरुवातीस अधिकृतपणे ही सूचना सादर केली.
- **तटस्थता करार (1977):** टोरिजोस-कार्टर करारानुसार, कालव्याच्या "तटस्थतेचे" रक्षण करण्यासाठी लष्करी बळाचा वापर करण्याचा अधिकार अमेरिकेला आहे, जर एखाद्या परदेशी शक्तीकडून धोका असेल तर - वाटाघाटीच्या वेळी अमेरिकेने फायदा घेतलेला कायदेशीर लीव्हर.

39. जागतिक आरोग्य संघटनेतून अर्जेन्टिनाची

माघार: 'ट्रम्प-मायली' सिद्धांताशी सुसंगत

चर्चेत का?

5 फेब्रुवारी 2025 रोजी, अर्जेन्टिनाने अधिकृतपणे **जागतिक आरोग्य संघटनेतून (डब्ल्यूएचओ)** बाहेर पडण्याचा निर्णय जाहीर केला. अध्यक्ष **जेव्हियर माइली यांनी** काही आठवड्यांपूर्वी अमेरिकेचे अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी केलेल्या निर्णयाचा प्रतिध्वनी केला, कोविड -19 साथीच्या आजार्याच्या हाताळणीबद्दल आणि त्याच्या कथित "राजकीयकरण" संदर्भात "खोल मतभेद" असल्याचे नमूद केले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **संस्थात्मक पार्श्वभूमी:** अर्जेन्टिना डब्ल्यूएचओ (1948 मध्ये स्थापित) आणि त्याची प्रादेशिक शाखा, पॅन **अमेरिकन हेल्थ ऑर्गनायझेशन (पीएचओ)** चा दीर्घकाळ सदस्य होता.
- **अध्यक्षीय भूमिका:** जेव्हियर माइली, एक स्व-वर्णन "अराजक-भांडवलवादी" यांनी राष्ट्रीय सार्वभौमत्वाचे उल्लंघन केल्याबद्दल "सुपरनॅशनल" संघटनांवर सातत्याने टीका केली आहे.
- **"मानवतेविरुद्ध गुन्हा" आरोप:** माइलीच्या प्रशासनाने डब्ल्यूएचओच्या साथीच्या मार्गदर्शनाचे वर्णन केले - विशेषतः लॉकडाऊन आणि क्वारंटाईन - एक "सामाजिक नियंत्रण प्रयोग" म्हणून ज्यामुळे आर्थिक आपत्ती उद्भवली.
- **कायदेशीर यंत्रणा:** अर्जेन्टिनाने **1969 च्या व्हिएन्ना कन्व्हेंशन ऑन द लॉ ऑफ ट्रीटीज (व्हीसीएलटी)** चा वापर माघार घेण्यासाठी केला. आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार, अशा माघारीसाठी सामान्यतः एक वर्षाची नोटीस कालावधी आवश्यक असतो.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **अधिकृत अधिसूचना:** संयुक्त राष्ट्रांच्या सरचिटणीसांना **17 मार्च 2025 रोजी औपचारिक पत्र प्राप्त झाले**.
- **प्रभावी तारीख:** पैसे काढण्याची तारीख **17 मार्च 2026 रोजी** अधिकृत होणार आहे.
- **आर्थिक प्रभाव:** अमेरिका सर्वात मोठा देणगीदार (\$ 1 अब्ज) होता, तर अर्जेन्टिनाचे योगदान तुलनेने कमी होते, अंदाजे **\$ 8.2 दशलक्ष** वार्षिक होते.
- **पर्यायी मार्ग:** मे 2025 मध्ये, अर्जेन्टिना आणि अमेरिकेने डब्ल्यूएचओच्या चौकटीच्या बाहेर "**आधुनिक जागतिक आरोग्य सहकार्य मॉडेल**" तयार करण्यासाठी एक संयुक्त निवेदन जारी केले , ज्यात पारदर्शकता आणि "सुवर्ण-मानक विज्ञान" यावर लक्ष केंद्रित केले गेले.
- **देशांतर्गत सुधारणा:** ही माघार मायलीच्या "**मेक अर्जेन्टिना हेल्दी अगेन**" उपक्रमाशी जुळते, जे अमेरिकेतील आरएफके जूनियरच्या

प्रस्तावांना प्रतिबिंबित करते, अन्न सुरक्षेवर लक्ष केंद्रित करते आणि लसीकरण प्रोटोकॉलचे पुनरावलोकन करते.

40. यूकेने एआय-व्युत्पन्न बाल लैंगिक अत्याचार सामग्रीवर जागतिक कारवाईचे नेतृत्व केले

चर्चेत का?

2 फेब्रुवारी 2025 रोजी, युनायटेड किंग्डम अधिकृतपणे एआय-व्युत्पन्न बाल लैंगिक अत्याचार सामग्री (CSAM) मागील तंत्रज्ञानाला लक्ष्य करणारे सर्वसमावेशक नवीन कायदे जाहीर करणारा जगातील पहिला देश बनला. गृह सचिव यवेटे कूपर यांनी खुलासा केला की शिकारींनी शोषण केलेल्या कायदेशीर पळवाटा बंद करण्यासाठी गुन्हे आणि पोलिसिंग विधेयकाचा एक भाग म्हणून हे उपाय सादर केले जातील.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- संस्थात्मक संदर्भ:** हे पाऊल इंटरनेट वॉच फाउंडेशन (आयडब्ल्यूएफ) च्या निरंतर मोहिमेनंतर आहे, ज्याने नोंदवले आहे की एआय-व्युत्पन्न CSAM प्रकरणे एकाच वर्षात जवळजवळ चौपट झाली आहेत.
- कायदेशीर अंतर:** पूर्वी, विशिष्ट बेकायदेशीर प्रतिमा बाळगणे हा गुन्हा होता, परंतु त्यांना व्युत्पन्न करण्यासाठी डिझाइन केलेली साधने किंवा सॉफ्टवेअर बाळगणे हे बर् याचदा कायदेशीर राखाडी क्षेत्र होते.
- ऑनलाइन सुरक्षा कायदा (2023):** या महत्त्वाच्या कायद्याने टेक प्लॅटफॉर्मला बेकायदेशीर सामग्री काढून टाकण्याची आवश्यकता करून पाया घातला. 2025 च्या सुधारणा उत्पादनाच्या स्त्रोताला (एआय मॉडेल्स) लक्ष्य करून एक पाऊल पुढे टाकतात.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

नवीन कायदे चार जागतिक प्रथम गुन्हेगारी गुन्हे सादर करतात:

एक. **एआय साधन ताबा:** आता एआय मॉडेल्स / प्रतिमा जनरेटर विशेषतः ऑप्टिमाइझ केलेले किंवा CSAM व्युत्पन्न करण्यासाठी डिझाइन केलेले असणे बेकायदेशीर आहे . (पर्यंत शिक्षा 5 वर्षे तुरुंगवास).

दो. **पेडोफाइल मॅन्युअल:** एआय "मॅन्युअल" किंवा मार्गदर्शक बाळगणे गुन्हेगारी ठरवते जे वापरकर्त्यांना अपमानास्पद प्रतिमा तयार करण्यासाठी एआय साधनांमध्ये फेरफार करणे करावे हे शिकवते. (पर्यंत शिक्षा 3 वर्षे तुरुंगवास).

तीन. **प्लॅटफॉर्म मॉडरेशन:** एआय गैरवर्तन सामग्री सामायिक करणे किंवा ग्रूमिंगवरील सल्ला सुलभ करणार्या वेबसाइट्सच्या प्रशासक किंवा मॉडरेटरसाठी एक विशिष्ट गुन्हा तयार करते. (पर्यंत शिक्षा 10 वर्षे तुरुंगवास).

चार. **बॉर्डर फोर्स पॉवर्स:** लैंगिक धोका दर्शविणार् या संशयित व्यक्तींना तपासणीसाठी यूके सीमेवर त्यांचे डिजिटल डिव्हाइस अनलॉक करण्यास भाग पाडण्याचा अधिकार अधिकार यांना देते . (पर्यंत शिक्षा नकार दिल्याबद्दल 3 वर्षे).

- संयुक्त अरब अमिरातीने 2025 हे वर्ष 'समुदायाचे वर्ष' म्हणून घोषित केले: एकता आणि सामायिक प्रगतीला चालना

चर्चेत का?

27 जानेवारी 2025 रोजी, युएईचे अध्यक्ष महामहिम शेख मोहम्मद बिन झायेद अल नाह्यान यांनी अधिकृतपणे 2025 हे वर्ष "समुदायाचे वर्ष" म्हणून घोषित केले. हा राष्ट्रीय उपक्रम विस्तारित "शाश्वततेचे वर्ष" (2023-

2024) चे अनुसरण करतो आणि राष्ट्रीय लक्ष सामाजिक एकजुटता, कौटुंबिक मूल्ये आणि सामूहिक जबाबदारीकडे वळविण्याचे उद्दीष्ट ठेवतो.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- परंपरा:** 2015 पासून, युएईने प्रत्येक वर्षी धोरणे, राष्ट्रीय प्राधान्ये आणि सार्वजनिक गुंतवणूकीचे मार्गदर्शन करण्यासाठी विशिष्ट थीमसाठी समर्पित केले आहे.
- घोषवाक्य:** "हातात हात" (यादान बी याद).
- नेतृत्व:** या उपक्रमाची देखरेख एचएच शेख मन्सूर बिन झायेद अल नाह्यान (उपाध्यक्ष) आणि एचएच शेख मरियम बिन मोहम्मद बिन झायेद अल नाह्यान करतात.
- गव्हर्नन्स लिंक:** हे वर्ष "वी द यूएई 2031" व्हिजनशी संबंधित सामाजिक विकासाच्या उद्दीष्टांवर लक्ष केंद्रित करते, जे युएईला जगातील सर्वात समृद्ध आणि सामाजिकदृष्ट्या स्थिर समाज बनवण्याचा प्रयत्न करते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- प्राथमिक उद्दिष्ट:** कौटुंबिक आणि सामुदायिक बंध मजबूत करणे, सांस्कृतिक वारशाचे जतन करणे आणि पिढ्यानपिढ्या संबंध जोपासणे.
- मुख्य यंत्रणा:**
  - स्वयंसेवा:** राष्ट्रीय स्वयंसेवा प्लॅटफॉर्म वाढविणे (उदा., [Volunteers.ae](#)).
  - समावेशन:** युएईच्या वैविध्यपूर्ण लोकसंख्येसाठी (200 पेक्षा जास्त राष्ट्रीयता) "सर्वसमावेशक जागा" तयार करणे.
  - कौशल्य-बांधणी:** कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि उद्योजकता सारख्या उदयोन्मुख क्षेत्रांमध्ये व्यक्ती आणि कुटुंबांना सक्षम बनविणे.
- महत्त्वपूर्ण उपक्रम (2025):**
  - समुदाय-व्यवस्थापित आभासी प्राधिकरण:** समुदाय सेवा सुव्यवस्थित करण्यासाठी सुरू केलेले एक डिजिटल प्रशासन साधन.
  - "आपल्या जीवनात 'बा' (←) कोण आहे?":** अज्ञात समुदाय नायकांचा सन्मान करण्यासाठी अरबी अक्षर बा (एकतेचे प्रतिनिधीत्व) वापरणारी एक सांस्कृतिक मोहीम.
  - 7 अमिरातीमध्ये स्वयंसेवा संधी:** एमिरेट्स फाउंडेशनच्या नेतृत्वात एक विशेष कार्यक्रम.

महाराष्ट्र

१. महाराष्ट्र भाषेचा आदेश : सर्व शासकीय कार्यालयांमध्ये मराठी भाषा सक्तीची

चर्चेत का?

3 फेब्रुवारी 2025 रोजी मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या नेतृत्वाखालील महाराष्ट्र सरकारने एक मोठा प्रभावी शासन ठराव (जीआर) जारी केला. या निर्देशानुसार राज्यातील सर्व शासकीय व निमशासकीय कार्यालयांमध्ये सर्व अधिकृत संवाद, जनसंपर्क आणि अंतर्गत कागदपत्रांसाठी मराठीचा वापर अनिवार्य करण्यात आला आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- ऐतिहासिक संदर्भ :** 1960 मध्ये मराठी ही राज्याची अधिकृत भाषा म्हणून घोषित करण्यात आली.

- **प्राथमिक कायदा: महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, 1964** (2021 आणि 2024 मध्ये अलीकडेच सुधारित) आणि **महाराष्ट्र स्थानिक प्राधिकरण (अधिकृत भाषा) अधिनियम, 2022.**
- **अभिजात भाषेचा दर्जा:** ऑक्टोबर 2024 मध्ये, केंद्र सरकारने अधिकृतपणे मराठीला **अभिजात भाषेचा दर्जा** दिला, अनेक दशकांची जुनी मागणी पूर्ण केली आणि त्याच्या प्रशासकीय अंमलबजावणीसाठी कायदेशीर चालना दिली.
- **कार्यक्षेत्र:** यावर लागू होते:
  - राज्य सरकारचे सर्व विभाग.
  - निमशासकीय कार्यालये व राज्य महापालिका.
  - स्थानिक स्वराज्य संस्था (महापालिका, जिल्हा परिषदा).
  - सरकारी अनुदानित संस्था.

- **मसुदा समिती :** डॉ.सदानंद मोरे यांच्या नेतृत्वाखालील **समितीसह विविध अभ्यासपूर्ण समित्यांच्या शिफारशींवर** आधारित.
- **घटनात्मक दुवा:** अनुच्छेद 345 (राज्याची राजभाषा) आणि अनुच्छेद 350 ए (मातृभाषेतून शिक्षणासाठी सुविधा) शी संरेखित केलेले.

3. न्यायमूर्ती आलोक अराधे : मुंबई उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश ते सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश

चर्चेत का?

मुंबई उच्च न्यायालयाचे 48 वे सरन्यायाधीश म्हणून काम पाहणारे न्यायमूर्ती आलोक अराधे यांची 29 ऑगस्ट 2025 रोजी सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. त्यांच्या पदोन्नतीमुळे सर्वोच्च न्यायालयाला त्या वेळी 34 न्यायाधीशांची पूर्ण मंजूर संख्या मिळाली. त्यांच्यानंतर 5 सप्टेंबर 2025 रोजी मुंबई उच्च न्यायालयात न्यायमूर्ती श्री चंद्रशेखर यांनी पदभार स्वीकारला.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **नियुक्ती (उच्च न्यायालय):** तेलंगणा उच्च न्यायालयातून बदली झाल्यानंतर 21 जानेवारी 2025 रोजी मुंबई उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून शपथ घेतली.
- **नियुक्ती (सर्वोच्च न्यायालय):** 25 ऑगस्ट 2025 रोजी एससी कॉलेजियमने शिफारस केली आणि 29 ऑगस्ट 2025 रोजी शपथ घेतली.
- **पालक उच्च न्यायालय: मध्य प्रदेश उच्च न्यायालय** (1988 मध्ये वकील म्हणून नोंदणी).
- **न्यायालयीन प्रवास :**
  - अतिरिक्त न्यायाधीश: मध्य प्रदेश उच्च न्यायालय (2009).
  - स्थायी न्यायाधीश: मध्य प्रदेश उच्च न्यायालय (2011).
  - कार्यवाहक मुख्य न्यायाधीश: जम्मू आणि काश्मीर उच्च न्यायालय (2018) आणि कर्नाटक उच्च न्यायालय (2022) मध्ये सेवा केली.
  - मुख्य न्यायाधीश: तेलंगणा उच्च न्यायालय (2023-2025) आणि मुंबई उच्च न्यायालय (जानेवारी-ऑगस्ट 2025).
- **साहित्यिक योगदान :** म.प.जैन व एस.एन.जैन यांनी *प्रतिष्ठीत कायदेविषयक ग्रंथ* 'प्रिन्सिपल्स ऑफ अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह लॉ' या ग्रंथात सुधारणा केली.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **अनिवार्य वापराची व्याप्ती:**
  - अंतर्गत : मूळ प्रस्ताव, पत्रव्यवहार, नोटिंग, मसुदा तयार करणे आणि आदेश मराठीतच असणे आवश्यक आहे.
  - डिजिटल : कार्यालयीन सर्व संकेतस्थळे, सादरीकरणे आणि इलेक्ट्रॉनिक संप्रेषणे मराठीतच असणे आवश्यक आहे.
  - पायाभूत सुविधा: संगणक कीपॅड आणि प्रिंटरमध्ये रोमन अक्षरांसोबत मराठी देवनागरी लिपी असणे अनिवार्य आहे.
- **सार्वजनिक इंटरफेस:**
  - अधिकाऱ्यांनी अभ्यागतांशी मराठीतून संवाद साधणे आवश्यक आहे (अपवाद : राज्याबाहेरील परदेशी आणि अमराठी भाषक).
  - संवादाचे माध्यम म्हणून मराठीला बळकट करणारे फलक कार्यालयाच्या प्रवेशद्वारावर लावण्यात यावे.
- **अंमलबजावणी आणि दंड:**
  - शिस्तभंगाची कारवाई: भाषेच्या धोरणाचे पालन करण्यात अयशस्वी ठरलेल्या चुकीच्या अधिकाऱ्यांना "अधिकृत बेशिस्ती" साठी शिस्तभंगाच्या कारवाईला सामोरे जावे लागेल.
  - निवारण : नागरिक विभागप्रमुखांकडे तक्रारी दाखल करू शकतात. महाराष्ट्र विधिमंडळाच्या मराठी भाषा समितीकडे अपील करता येते.
- **नवीन नामकरण धोरण:** नवीन संस्थांनी केवळ मराठीतच नावे नोंदविणे आवश्यक आहे (इंग्रजी भाषांतर नाही), केवळ रोमन लिप्यंतरणाला परवानगी आहे.

2. महाराष्ट्र मराठी भाषा धोरण 2024:

राज्यभाषेचा दर्जा उंचावणे

चर्चेत का?

महाराष्ट्र मंत्रिमंडळाने 2024 च्या सुरुवातीला सर्वसमावेशक मराठी भाषा धोरण 2024 ला मंजुरी दिली, त्यानंतर 2025 मध्ये कठोर अंमलबजावणी निर्देशांची मालिका जारी करण्यात आली. हे धोरण म्हणजे एक दीर्घकालीन धोरणात्मक आराखडा (2024-2047) आहे, ज्याचा उद्देश मराठीला "ज्ञान, रोजगार आणि जागतिक प्रतिष्ठेची" भाषा बनविणे आहे, विशेषत: ऑक्टोबर 2024 मध्ये तिला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाल्यानंतर.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **प्रमुख मंत्रालय :** मराठी भाषा विभाग, महाराष्ट्र शासन.
- **उद्दिष्ट:** पुढील 25 वर्षात शिक्षण, कायदा, प्रशासन आणि उद्योग यासह सर्व "लोकव्यवहार" (सार्वजनिक व्यवहार) मध्ये मराठीचा वापर केला जाईल याची खात्री करणे.

4. युनिव्हर्सल एआय युनिव्हर्सिटी:

कर्जतमधील भारतातील पहिले एआय-केंद्रित विद्यापीठ

चर्चेत का?

जानेवारी 2026 पर्यंत, महाराष्ट्रातील कर्जत येथील युनिव्हर्सल एआय युनिव्हर्सिटी (यूएयू) पूर्णपणे कार्यरत आहे आणि कृत्रिम बुद्धिमत्तेला समर्पित भारतातील पहिले विद्यापीठ म्हणून ओळखले जाते. 2009 मध्ये युनिव्हर्सल बिझनेस स्कूल (यूबीएस) म्हणून त्याची सुरुवात झाली असली तरी, महाराष्ट्र सरकारने युनिव्हर्सल एआय युनिव्हर्सिटी, कर्जत कायदा, 2022 मंजूर केल्यानंतर 2023 मध्ये ते अधिकृतपणे पूर्ण विशेष एआय विद्यापीठ म्हणून पुन्हा स्थापित करण्यात आले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **स्थान:** कर्जत, रायगड जिल्हा (मुंबईजवळ), महाराष्ट्र येथे 40 एकरांचा निवासी परिसर.
- **संस्थापक आणि कुलपती:** प्रा. तरुणदीप सिंग आनंद (थॉमसन रॉयटर्सचे माजी व्यवस्थापकीय संचालक).
- **मान्यता:** विद्यापीठ अनुदान आयोग (विद्यापीठ अनुदान आयोग) आणि एआयसीटीई यांनी मान्यता दिली. या संस्थेला "उद्योगाद्वारे, उद्योगासाठी" हा दर्जा आहे, ज्याला 60 हून अधिक जागतिक मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांनी मान्यता दिली आहे.
- **शैक्षणिक गाभा:** एआयला उप-विभाग मानणारा या पारंपारिक विद्यापीठांच्या विपरीत, यूएयू व्यवसाय, डिझाइन, कायदा आणि लिबरल आर्ट्ससह त्याच्या सर्व शाळांमध्ये एआयला मूलभूत आधारस्तंभ म्हणून समाकलित करते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा

- **मुख्य शाळा:** * एआय आणि फ्यूचर टेक्नॉलॉजीज स्कूल (एआय आणि एमएल, डेटा सायन्समध्ये B.Tech).
  - स्कूल ऑफ मॅनेजमेंट (एआय स्पेशलायझेशनसह एमबीए).
  - स्कूल ऑफ डिझाइन, संगीत आणि सामाजिक विज्ञान (सर्व एआय-एम्बेडेड अभ्यासक्रमासह).
- **पायाभूत सुविधा:** क्वांटम कॉम्प्युटिंग, एआर / व्हीआर / एमआर / आयओटी लॅब्स आणि थॉमसन रॉयटर्स ग्लोबल ट्रेडिंग रूमसह उच्च-टेक लॅब आहेत.
- **ग्रीन कॅम्पस:** भारतातील पहिले "ग्रीन बी-स्कूल" म्हणून ओळखले जाणारे, ते आपल्या उर्जेच्या 50% साठी सौर उर्जेचा वापर करते आणि शून्य-कचरा परिसर आहे.
- **प्लेसमेंट (2025):** ₹1 कोटीचे सर्वाधिक आंतरराष्ट्रीय पॅकेज आणि ~₹11.74 LPA ची देशांतर्गत सरासरी नोंदविली.
- **नेतृत्व:** सिलिकॉन व्हॅलीचे कौशल्य कॅम्पसमध्ये आणण्यासाठी 2024 मध्ये पुरस्कारप्राप्त अमेरिकन प्राध्यापक डॉ. सायमन मॅक यांना कुलगुरू म्हणून नियुक्त केले.

5. सीईटी-अटल : महाराष्ट्राचे प्रवेश यशाचे डिजिटल प्रवेशद्वार

चर्चेत का?

15 जानेवारी 2025 रोजी, महाराष्ट्र राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा (सीईटी) सेलने अटल (मूल्यांकन, चाचण्या आणि शिक्षण) उपक्रम सुरू केला . जानेवारी 2026 पर्यंत, हे पोर्टल व्यावसायिक अभ्यासक्रमांची (अभियांत्रिकी, एमबीए, फार्मसी इ.) तयारी करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी एक प्राथमिक स्रोत बनले आहे, ऑपरेशनच्या पहिल्या काही महिन्यांतच 1 लाखाहून अधिक नोंदणीची नोंद केली आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **अटल म्हणजे मूल्यांकन, चाचण्या आणि शिक्षण .**
- **उद्दिष्ट:** परीक्षेचा ताण कमी करण्यासाठी आणि विद्यार्थ्यांना त्यांच्या करिअरची ताकद ओळखण्यास मदत करण्यासाठी **मॉक टेस्ट आणि सायकोमेट्रिक असेसमेंटसाठी** एक प्रमाणित व्यासपीठ प्रदान करणे.
- **महाराष्ट्राचे उच्च व तंत्रशिक्षण मंत्री** चंद्रकांत पाटील.
- **पोर्टल लिंक:** mocktest.mahacet.org

उपक्रमाची प्रमुख वैशिष्ट्ये

- एक. **मॉक टेस्ट:** * विविध सीईटी (एमएचटी-सीईटी, एमबीए-सीईटी, एलएलबी-सीईटी, इ.) साठी **वास्तविक परीक्षा वातावरणाचे** अनुकरण करते.
  - विद्यार्थ्यांना वेळ व्यवस्थापन आणि डिजिटल इंटरफेसशी परिचित होण्यास मदत करते.
- दो. **सायकोमेट्रिक चाचण्या:**
  - योग्यता, व्यक्तिमत्त्व आणि आवडींचा **समावेश असलेले 90 मिनिटांचे मूल्यांकन.**
  - 560 पेक्षा जास्त करिअर पर्यायांसाठी **वैज्ञानिकदृष्ट्या समर्थित मार्गदर्शन प्रदान करते.**
- तीन. **वयाची अट नाही:** स्वतःमध्ये सुधारणा करू इच्छिणाऱ्या प्रत्येकासाठी हे व्यासपीठ खुले आहे. या सराव चाचण्यांसाठी कोणतीही कमाल वयोमर्यादा नाही.
- चार. **प्रवेशयोग्यता:** विशेषतः दुर्गम आणि ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना ज्यांना **महागड्या खासगी कोचिंग आणि मॉक टेस्ट मालिका उपलब्ध नाहीत** त्यांच्या फायद्यासाठी डिझाइन केले आहे.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (फी स्ट्रक्चर)

टीप: हा उपक्रम सरकारी संस्थेने केला असला तरी, हाय-टेक पोर्टल राखण्यासाठी ते शुल्क-आधारित मॉडेलवर कार्य करते.

- **सायकोमेट्रिक टेस्ट:** अंदाजे. **₹1,000 + 18% जीएसटी.**
- **मॉक कसोटी मालिका:** अंदाजे. **5 चाचण्यांच्या बंडलसाठी ₹500 + 18% जीएसटी.**
- **मूल्यमापन:** स्व-मूल्यांकनासाठी मॉक टेस्ट पूर्ण झाल्यानंतर लगेचच गुण आणि योग्य उत्तरे प्रदर्शित केली जातात.

6. महाराष्ट्र पालकमंत्र्यांची यादी 2026: 'साहा पालक मंत्र्यांची ऐतिहासिक नियुक्ती

चर्चेत का?

मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या नेतृत्वाखालील राज्य सरकारने पालक मंत्र्यांची नवी यादी तयार करून जिल्हानिहाय प्रशासन पूर्णपणे कार्यान्वित केले आहे. गडचिरोली, मुंबई उपनगर आणि कोल्हापूर यासारख्या उच्च-प्राधान्य किंवा मोठ्या जिल्हांसाठी साहा पालक मंत्री (सह-पालकमंत्री) पदाची निर्मिती करणे हे या कार्यकाळातील एक महत्त्वपूर्ण प्रशासकीय पहिले आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **नियुक्ती प्राधिकारी:** मुख्यमंत्र्यांच्या सल्ल्याने महाराष्ट्राचे राज्यपाल.
- **प्राथमिक भूमिका:** पालकमंत्री जिल्हा नियोजन आणि विकास परिषद (डीपीडीसी) चे प्रमुख म्हणून काम करतात.
- **जबाबदाऱ्या:**
  - जिल्हातील राज्य योजनांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवणे.
  - जिल्हाच्या वार्षिक मसुद्याच्या अंदाजपत्रकास मान्यता देणे आणि त्याचे पुनरावलोकन करणे.
  - प्रमुख पायाभूत सुविधा प्रकल्पांसाठी (विमानतळ, महामार्ग) भूसंपादन सुलभ करणे.
  - स्थानिक जिल्हा प्रशासन आणि राज्य मंत्रिमंडळ यांच्यातील सेतू म्हणून काम करत आहे.

जिल्हानिहाय पालकमंत्र्यांची यादी (महत्त्वाच्या नेमणुका)

सरकारने वरिष्ठ कॅबिनेट सदस्यांमध्ये 36 जिल्हांचे वितरण केले:

जिल्हा	पालकमंत्री (पलक मंत्री)	शॉन ओ'नील (सह-संस्थापक)
गडचिरोली	देवेंद्र फडणवीस (मुख्यमंत्री)	आशिष जयस्वाल
मुंबई शहर .	एकनाथ शिंदे (उपमुख्यमंत्री)	—
ठाणे	एकनाथ शिंदे (उपमुख्यमंत्री)	—
पुणे .	अजित पवार (दोन मुख्यमंत्री)	—
बीड	अजित पवार (दोन मुख्यमंत्री)	—
मुंबई उपनगर .	आशिष शेलार	मंगल प्रभात लोढा
नागपूर	चंद्रशेखर बावनकुळे	—
नाशिक	गिरीश महाजन	—
अहिल्या नगर	राधाकृष्ण विखे पाटील	—
कोल्हापूर	प्रकाश आंबेडकर, डॉ.	माधुरी मिसळ
जालना	पंकजा मुंडे	—
रत्नागिरी[संपादन]	उदय सामंत	—
रायगड	अदिती तटकरे	—
छत्रपती संभाजी नगर	संजय शिरसाट	—

तपशील	वस्तुस्थिती
शरीराची स्थिती	एसईसी ही एक स्वतंत्र घटनात्मक संस्था आहे, राज्य सरकारची शाखा नाही.

8. पृथ्वीराज मोहोळ यांनी 67 व्या महाराष्ट्र केसरीचा मुकुट पटकावला

सारांश

- कुस्तीपटू पृथ्वीराज मोहोळने अंतिम सामन्यात सुहास घोडके यांचा पराभव करून प्रतिष्ठेचे 67 वे महाराष्ट्र केसरी विजेतेपद (2025-26) जिंकले.
- द बाउट: मोहोळने "ओपन कॅटेगरी" (माती / मॅट आणि मॅट डिव्हिजन) मध्ये तांत्रिक वर्चस्व दर्शवित (10-0) खात्रीशीर फरकाने विजय मिळविला.
- प्रतिनिधित्व : या स्पर्धेत त्याने पुणे जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व केले .
- 67 व्या आवृत्तीचे आयोजन महाराष्ट्रातील सातारा येथे करण्यात आले होते.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
विजेता	पृथ्वीराज मोहोळ (पुणे) .
उपविजेता	सुहास घोडके.
आवृत्ती	67 वा (जानेवारी 2026 मध्ये आयोजित).
यजमान जिल्हा	सातारा [संपादन]
ऐतिहासिक संदर्भ[संपादन]	दिनमंथ सिंग हे महाराष्ट्र केसरी (१९६१) होय.

7. दिनेश वाघमारे यांची 7 वे राज्य निवडणूक आयुक्त म्हणून नियुक्ती

सारांश

- नियुक्ती : दिनेश टी. वाघमारे (आयएस 1994 बॅच) यांनी 28 जानेवारी 2025 रोजी महाराष्ट्राचे 7 वे राज्य निवडणूक आयुक्त (एसईसी) म्हणून पदभार स्वीकारला.
- घटनात्मक आधार: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 243-के (पंचायत) आणि कलम 243-झेडए (नगरपालिका) अन्वये महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी ही नियुक्ती केली होती.
- कार्यकाळ आणि कार्यकाळ: तो पाच वर्षांचा (किंवा वयाच्या 65 व्या वर्षापर्यंत) अनूतनीकरणक्षम मुदतीची सेवा देईल.
- यापूर्वी त्यांनी वैद्यकीय शिक्षण व औषधी विभागात अतिरिक्त मुख्य सचिव (एसईएस) म्हणून काम पाहिले आहे.
- सध्याचे महत्त्व (2026): ते सध्या महाराष्ट्रातील 29 महानगरपालिका (बीएमसीसह) आणि विविध जिल्हा परिषदांमध्ये 2026 च्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे निरीक्षण करीत आहेत.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
स्थान क्रमांक	महाराष्ट्राचे 7 वे राज्य निवडणूक आयुक्त.
घटनात्मक कलम	कलम 243-के (एमपीएससी राज्यव्यवस्थेसाठी महत्त्वपूर्ण).
अधिकारी नियुक्त करणे	महाराष्ट्राचे राज्यपाल.

9. रावसाहेब बोराडे यांना विंदा करंदीकर जीवनगौरव पुरस्कार 2024 ने सन्मानित करण्यात आले

चर्चेत का?

7 फेब्रुवारी 2025 रोजी, महाराष्ट्र राज्य सरकारच्या मराठी भाषा विभागाने जाहीर केले की 2024 चा प्रतिष्ठित विंदा करंदीकर जीवन गौरव पुरस्कार (जीवनगौरव पुरस्कार) ज्येष्ठ मराठी लेखक रावसाहेब रंगराव बोराडे (रा. रान) यांना प्रदान करण्यात आला आहे. बोराडे). दुर्दैवाने, या घोषणेनंतर काही दिवसांतच साहित्य जगताने त्यांच्या निधनाबद्दल शोक व्यक्त केला कारण 11 फेब्रुवारी 2025 रोजी छत्रपती संभाजीनगर येथे वयाच्या 84 व्या वर्षी त्यांचे निधन झाले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- पुरस्कार देणारी संस्था : मराठी भाषा विभाग, महाराष्ट्र शासन.
- बक्षीस: प्रशस्तीपत्र, स्मृतिचिन्ह आणि 10 लाख रुपये रोख बक्षीस (मागील वर्षामध्ये ₹5 लाखांवरून वाढ).
- महत्त्व : मराठी साहित्यातील आजीवन व अमूल्य योगदानाबद्दल एखाद्या लेखकाला शासनाने दिलेला हा सर्वोच्च साहित्यिक सन्मान आहे.
- ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते कवी गोविंद विनायक करंदीकर (विंदा करंदीकर) यांच्या नावावरून हे नाव देण्यात आले आहे.

पुरस्कार विजेत्याविषयी : रावसाहेब बोराडे

- **पार्श्वभूमी** : त्यांचा जन्म 25 डिसेंबर 1940 रोजी लातूरमधील कटगाव येथे झाला. ग्रामीण (ग्रामीण) महाराष्ट्रातील संघर्ष आणि बारकावे यांचे चित्रण करण्यात त्यांनी आपले आयुष्य व्यतीत केले.
- **साहित्यशैली** : मराठवाड्यातील सामाजिक-सांस्कृतिक बदलांचे चित्रण करणारे ते ग्रामीण साहित्याचे प्रणेते मानले जातात.
- **उल्लेखनीय कार्ये**:
  - **पचोला (१९७१)** : त्यांची पहिली कादंबरी जिने त्यांना देशभर प्रसिद्धी मिळवून दिली; तिचे इंग्रजी व हिंदी भाषेत भाषांतर झाले आहे.
  - **अमदार सौभाग्यवती** : एक राजकीय उपहास.
  - **चर-पाणी** : शेतीवरील त्रासाचे प्रतिबिंब असलेली कादंबरी.
  - लघुकथा : *पेरानी*, मालानी, नातीगोटी हे संग्रह.
- महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाचे **अध्यक्ष (2000-2004)** म्हणून काम केले.

इतर राज्य पुरस्कार 2024

सरकारने एकाच वेळी इतर अनेक प्रमुख पुरस्कारांची घोषणा केली:

- **श्री. पु. भागवत पुरस्कार** : ज्योत्सना प्रकाशन, पुणे (सर्वोत्कृष्ट प्रकाशक).
- **डीआर. अशोक केळकर भाषा अभ्यासक पुरस्कार**: डीआर। रमेश सीताराम सूर्यवंशी (लिंगुइस्टिक्स)।
- **मंगेश पाडगावकर भाषा प्रोत्साहन पुरस्कार** : श्रीमती भीमाबाई जोंधळे (भाषा संरक्षण).

"रावसाहेब बोराडे यांच्या 'पचोला' ने केवळ एक कथा सांगितली नाही; मराठवाड्याच्या मातीला कायमचा आवाज मिळाला आणि हा पुरस्कार म्हणजे त्यांच्या आवडत्या 'शिवार' ला राज्याचा शेवटचा सलाम आहे."

10. खो-खो विश्वचषक 2025 च्या पहिल्या स्पर्धेत भारताने विजेतेपद पटकावले

- **स्पर्धा**: खो-खो विश्वचषकाची पहिली आवृत्ती.
- **यजमान शहर**: नवी दिल्ली, भारत (स्थळ: इंदिरा गांधी इनडोअर स्टेडियम).
- **चॅम्पियन्स**: भारताने पुरुष आणि महिला दोन्ही गटात नेपाळचा पराभव करून विजेतेपद जिंकले .
  - **पुरुष अंतिम स्कोअर**: भारत ५४-३६ नेपाळ.
  - **महिला अंतिम स्कोअर**: भारत ७८-४० नेपाळ.
- **सहभाग**: 6 खंडांमधील 23 देश (20 पुरुष संघ आणि 19 महिला संघ) वैशिष्ट्यीकृत आहेत.
- **आयोजक**: इंटरनॅशनल खो-खो फेडरेशन (आयकेकेएफ) आणि खो खो फेडरेशन ऑफ इंडिया (केकेएफआय).

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
स्पर्धेचे ब्रीदवाक्य	"द वर्ल्ड गोज खो"
पुरुष कर्णधार	प्रतीक वायकर (महाराष्ट्र कनेक्शन: तेलगू योद्धांकडून खेळला).

तपशील	वस्तुस्थिती
महिला कॅप्टन	प्रियांका इंगळे (महाराष्ट्र कनेक्शन : पुण्याचे).
स्पर्धेतील खेळाडू [संपादन]	अक्षय भोसले (पुरुष) आणि नसरीन शेख (महिला).
ऐतिहासिक टीप	खो खोचा उगम महाराष्ट्रात झाला आणि १९३६ च्या बर्लिन ऑलिम्पिकमध्ये त्याचे प्रात्यक्षिक दाखवण्यात आले.

11. राष्ट्रीय स्टार्टअप दिवस 2025:

'नवोन्मेषाचे सक्षमीकरण, महाराष्ट्राला उन्नत करणे'

सारांश

- **कार्यक्रम**: राष्ट्रीय स्टार्टअप दिन (16 जानेवारी, 2025).
- **ठिकाण** : जिओ वर्ल्ड सेंटर, बीकेसी (वांद्रे-कुर्ला कॉम्प्लेक्स), मुंबई. (टीप: कुर्लाला लागून असलेलं हे प्रमुख केंद्र).
- **महाराष्ट्र स्टेट इनोव्हेशन सोसायटी (एमएसआयएनएस) आणि रतन टाटा महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ** यांच्या संयुक्त विद्यमाने या परिषदेचे आयोजन करण्यात आले आहे.
- **संकल्पना 2025**: "चला एकत्रितपणे भविष्याला आकार देऊया - एका वेळी एक नाविन्यपूर्ण कल्पना."
- **मुख्यमंत्री** देवेंद्र फडणवीस, कौशल्य विकास मंत्री मंगलप्रभात लोढा यांच्या हस्ते उद्घाटन झाले.
- **प्रमुख घोषणा**: महाराष्ट्राच्या प्रादेशिक विभागांमध्ये नावीन्य आणि उद्योजकतेला पाठिंबा देण्यासाठी सिडबीकडून 200 कोटी रुपयांच्या निधीला प्रोत्साहन.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
राष्ट्रीय दिनाची सुरुवात	पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी 16 जानेवारी 2022 रोजी सर्वप्रथम या कार्यक्रमाची घोषणा केली.
महाराष्ट्राचा दर्जा	26,000 हून अधिक स्टार्टअप्स आणि महिलांच्या नेतृत्वाखालील उपक्रमांमध्ये महाराष्ट्र भारतात आघाडीवर आहे.
नवीन पायाभूत सुविधा	आयटीआय, गोवर्डी (कुर्ला जवळील) येथे डिजिटल मीडिया सेंटर ऑफ एक्सलन्सचे उद्घाटन.
पुरस्कार योजना	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर महिला स्टार्टअप योजनेच्या विजेत्यांचा सत्कार करण्यात आला.

13. महाराष्ट्रातील पहिले शासकीय

होमिओपॅथिक महाविद्यालय पिंपळगाव खुर्द येथे बांधले जाणार

सारांश

- **संदर्भ**: प्रस्तावित शासकीय होमिओपॅथिक वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, जे सुरुवातीला सांगवी (कागल) येथे नियोजित होते, ते आता कोल्हापूरच्या कागल तालुक्यातील पिंपळगाव खुर्द येथे हलविण्यात येत आहे.
- **मंजूरी स्थिती**: 23 डिसेंबर 2025 रोजी, महाराष्ट्राचे वैद्यकीय शिक्षणमंत्री हसन मुश्रीफ यांनी साइटची पाहणी केल्यानंतर अंतिम "हिरवा कंद" दिला.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
स्थान	पिंपळगाव खुर्द (कागल तालुका, जि. कोल्हापूर).
नोडल मंत्रालय	वैद्यकीय शिक्षण आणि औषधे, महाराष्ट्र.
मुख्य अधिकार	हसन मुश्रीफ (वैद्यकीय शिक्षण मंत्री)
जमिनीचे पदनाम	"गायरन" (जी ग्रेडिंग) गट क्रमांक 487 अंतर्गत जमीन.

14. महाराष्ट्र भक्ती उत्सव 2025: वर्धात प्रादेशिक सांस्कृतिक महा-कार्यक्रमाचे आयोजन

सारांश

- महाराष्ट्र भक्ती उत्सव 2025 चे आयोजन राज्यातील समृद्ध "वारकरी" आणि "भक्ती" परंपरांना प्रोत्साहन देण्यासाठी करण्यात आले होते.
- ठिकाण : वर्धा, महाराष्ट्र (विदर्भ विभाग).
- उद्देश : संत तुकाराम, संत ज्ञानेश्वर, संत गाडगे बाबा यांच्यासारख्या संतांच्या साहित्यिक आणि आध्यात्मिक योगदानाचे प्रदर्शन करणे.
- या महोत्सवात भव्य 'भजन संध्या' आणि विदर्भातील 'संत परंपरा' या विषयावर विशेष प्रदर्शन भरविण्यात आले होते.
- विशेष अतिथी : मराठी लोककला (कीर्तन, भारुड आणि अभंग) जपण्यावर भर देण्यासाठी वारकरी संप्रदायातील राज्याचे सांस्कृतिक मंत्री आणि प्रमुख आध्यात्मिक नेते उपस्थित होते.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
प्राथमिक यजमान	वर्धा जिल्हा (गांधी आणि विनोबा भावे यांची भूमी म्हणून ओळखला जातो).
फोकल पॉईंट	तरुणांमध्ये संत साहित्याचा प्रचार करणे .
सांस्कृतिक दुवा	वारकरी परंपरा आणि संत तुकाराम आणि संत गाडगेबाबा यांची सामाजिक सुधारणा यांच्यातील संबंध.
प्रादेशिक महत्त्व	मुंबई/पुणे या प्रमुख सांस्कृतिक उत्सवांचे वर्धासारख्या इतर जिल्हांत विकेंद्रीकरण करण्याच्या राज्य सरकारच्या उपक्रमाचा एक भाग.

15. एमएसआरटीसीकडून 'बाळासाहेब ठाकरे स्वच्छ बस स्थानक' अभियानाचा दुसरा टप्पा सुरू

सारांश

- बाळासाहेब ठाकरे यांच्या जयंतीनिमित्त हिंदू हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे स्वच्छ आणि सुंदर बस स्थानक मोहिमेला 23 जानेवारी 2025 रोजी अधिकृतपणे पुन्हा प्रारंभ करण्यात आला.
- बक्षिसे: एकूण 3 कोटी रुपयांचे पारितोषिक देण्यात आले आहे.
  - ग्रेड ए (शहरी): प्रथम पारितोषिक - ₹ 1 कोटी.
  - ग्रेड बी (सेमी-अर्बन) : प्रथम पारितोषिक - ₹ 50 लाख.

- ग्रेड सी (ग्रामीण): प्रथम पारितोषिक - 25 लाख रुपये.

- मूल्यांकन चक्र : राज्यस्तरीय समितीकडून दर तीन महिन्यांनी (तिमाही) बसस्थानकांचे मूल्यांकन केले जाते.
- नवीनतम क्रमवारी (2025-26): अलीकडील तिमाही मूल्यांकनांमध्ये (ऑक्टोबर 2025 - जानेवारी 2026):
  - बारामती बस स्टँड 96 गुणांसह पुणे विभागात (ग्रेड ए) प्रथम क्रमांकावर आहे.
  - इचलकरंजी आणि कराड यांनी ग्रेड ए श्रेणीत अनुक्रमे 2 रे आणि 3 रे स्थान पटकावले.
  - मेधा (सातारा) ग्रेड सी (ग्रामीण) गटात प्रथम क्रमांकावर आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
मागील विजेता (2024)	चोपडा बस स्टँड (जळगाव) या स्थानकाला 'अ' श्रेणीत प्रथम पारितोषिक मिळाले.
ब्रीदवाक्य	"आपला गाव, आपला बस स्थानक" (आमचं गाव, आमचं बसस्थानक).
लॉच व्हेन्यू (2025)	कुर्ला नेहरू नगर बस स्थानक, मुंबई.
मुख्य अधिकार	प्रताप सरनाईक (परिवहन मंत्री) यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

16. पुण्याच्या फर्ग्युसन महाविद्यालयात तिसरे विश्व मराठी संमेलन 2025

सारांश

- कार्यक्रम : तिसरे विश्व मराठी संमेलन (जागतिक मराठी संमेलन) ३१ जानेवारी ते २ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत पार पडले.
- स्थळ : फर्ग्युसन कॉलेज मैदान, पुणे.
- आयोजक : मराठी भाषा विभाग, महाराष्ट्र शासन.
- विशेष संदर्भ : केंद्र सरकारने मराठी भाषेला अधिकृतपणे "अभिजात भाषेचा" दर्जा दिल्यानंतर आयोजित केलेली ही पहिली जागतिक मराठी परिषद होती.
- प्रमुख पुरस्कार : ज्येष्ठ लेखक आणि लेखक मधू मंगेश कर्णिक यांना प्रतिष्ठेच्या 'साहित्य भूषण' पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले.
- अनोखा उपक्रम: एका भव्य पुस्तक विनिमय कार्यक्रमाने वाचकांना जुन्या पुस्तकांची नवीन पुस्तकांची देवाणघेवाण केवळ 10 रुपयांमध्ये करण्याची परवानगी दिली, ज्यामुळे 35,000 हून अधिक पुस्तकांची देवाणघेवाण सुलभ झाली.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
थीम	"क्लासिकल मराठी" (अभिजात मराठी)
उद्घाटन :	मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी दिली.
यजमान शहराचा इतिहास	1एसटी: मुंबई (2023), 2एनडी: नवी मुंबई/वाशी (2024), 3आरडी: पुणे (2025)।
मिरवणूक	बालगंधर्व रंग मंदिरापासून फर्ग्युसन महाविद्यालयापर्यंत भव्य 'ग्रंथ दिंडी' सुरू झाली.
प्रमुख व्यक्ती	सदानंद मोरे (अध्यक्ष, राज्य साहित्य व संस्कृती मंडळ) आणि मंत्री उदय सामंत यांचा समावेश होता.

17। महाराष्ट्र ऑब्झर्व्हर्ज 'मराठी भाषा संवर्धन पांढरवाडा' 2026

- 14 जानेवारी ते 28 जानेवारी 2026 या कालावधीत राज्यभरात मराठी भाषा संवर्धन पांढरवाडा (मराठी भाषा संवर्धन पांढरवाडा) साजरा करण्यात येत आहे.
- उद्देश : सर्व शासकीय, निमशासकीय व खासगी क्षेत्रातील कार्यालयांमध्ये मराठी भाषेच्या वापरस प्रोत्साहन देणे, तसेच दैनंदिन सार्वजनिक जीवनात मराठी भाषेच्या जतनाला प्रोत्साहन देणे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
कालावधी	14 जानेवारी ते 28 जानेवारी (दरवर्षी).
नोडल विभाग	मराठी भाषा विभाग, गव्हर्नमेंट ऑफ महाराष्ट्र।
महत्त्वाची तारीख	27 फेब्रुवारीला मराठी भाषेचा गौरव दिन (कुसुमाग्रजचा वाढदिवस) आहे.
सद्य संदर्भ	2026 ची संकल्पना मराठीच्या डिजिटल प्रचारावर केंद्रित आहे.

18. केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहा यांच्या हस्ते गोरेगाव येथील नेस्को येथे एनयूसीएफडीसीच्या कॉर्पोरेट कार्यालयाचे उद्घाटन

- "सहकारी बँका आणि पतसंस्थांसमोरील आव्हाने आणि पुढील वाटचाल" या विषयावरील उच्च स्तरीय राष्ट्रीय चर्चासत्राचे 24 जानेवारी 2025 रोजी आयोजन करण्यात आले होते.
- स्थान: नेस्को एक्झिबिशन सेंटर, गोरेगाव, मुंबई.
- केंद्रीय मंत्री अमित शहा यांनी अंधेरी येथे असलेल्या राष्ट्रीय नागरी सहकारी वित्त आणि विकास महामंडळाच्या (एनयूसीएफडीसी) कॉर्पोरेट कार्यालयाचे उद्घाटन केले.
- "अम्ब्रेला" संकल्पना: एनयूसीएफडीसी ही भारतातील 1,500+ शहरी सहकारी बँकांसाठी (यूसीबी) "अम्ब्रेला ऑर्गनायझेशन" म्हणून डिझाइन केली गेली आहे. छोट्या सहकारी बँकांना व्यावसायिक बँकांशी स्पर्धा करण्यास मदत करण्यासाठी हे विशेष माहिती तंत्रज्ञान पायाभूत सुविधा, तरलता समर्थन आणि सामायिक सेवा प्रदान करेल.
- धोरणात्मक कृती योजना: या कार्यक्रमाने आंतरराष्ट्रीय सहकार वर्ष (IYC) 2025 साठी वार्षिक कृती योजनेचे प्रकाशन केले, ज्यामध्ये या क्षेत्राला बळकटी देण्यासाठी वर्षभराच्या उपक्रमांची रूपरेखा देण्यात आली.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
एनयूसीएफडीसीची भूमिका	नॉन-बँकिंग फायनान्स कंपनी (एनबीएफसी) यूसीबीसाठी छत्री म्हणून काम करते.
आर्थिक ध्येय	स्वयं-नियामक संस्था म्हणून काम करण्यासाठी 300 कोटी रुपयांच्या पेड-अप भांडवलाचे लक्ष्य आहे.

तपशील	वस्तुस्थिती
महाराष्ट्राची आकडेवारी .	महाराष्ट्रात आघाडीवर 427 नागरी सहकारी बँका असून त्यांचा व्यवसाय 2.27 ट्रिलियन रुपयांपेक्षा जास्त आहे.
मुख्य उपस्थितांचे	केंद्रीय राज्यमंत्री मुरलीधर मोहोळ, मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आणि जिल्हाधिकारी देवेंद्र फडणवीस आणि अजित पवार यावेळी उपस्थित होते.
प्रशिक्षण शुभारंभ	10,000 नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्था सदस्यांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे उद्घाटन

19. फिरती फॉरेन्सिक व्हॅन सुरू करणारे महाराष्ट्र हे भारतातील पहिले राज्य बनले आहे.

- लॉच तारीख: 27 जानेवारी 2025 (मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या हस्ते सह्याद्री अतिथीगृह, मुंबई येथे उद्घाटन).
- मैलाचा दगड : ऑन-साईट क्राइम इन्वेक्शनसाठी पूर्णपणे सुसज्ज मोबाइल फॉरेन्सिक युनिटसचे राज्यव्यापी नेटवर्क राबविणारे महाराष्ट्र हे भारतातील पहिले राज्य आहे.
- उपयोजन योजना: * राज्यभरात एकूण 259 व्हॅनची योजना आहे.
  - पहिल्या टप्प्यात 21 पूर्णपणे सुसज्ज व्हॅन सोडण्यात आल्या.
  - 2025 च्या उत्तरार्धात, मुंबई, पुणे, नागपूर आणि ठाणे यासारख्या प्रमुख शहरांमध्ये ही संख्या 59 कार्यरत प्रयोगशाळांपर्यंत पोहोचली आहे.
- मुख्य आदेश: नवीन भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता (बीएनएसएस), 2023 द्वारे अनिवार्य केल्यानुसार, या व्हॅनला विशेषत: 7 वर्षे किंवा त्याहून अधिक शिक्षा असलेल्या गुन्ह्यांसाठी गुन्हेगारी स्थळांना भेट देण्याचे काम सोपविण्यात आले आहे.
- क्षमता: डीएनए, रक्ताचे नमुने, वीर्य आणि सायबर गुन्हे आणि स्फोटकांसाठी पुरावे गोळा करण्यासाठी सुसज्ज. ते बारकोडद्वारे पुरावे सुरक्षित करण्यासाठी ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानाचा वापर करतात, छेडछाड रोखतात.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
राष्ट्रीय दर्जा[संपादन]	ही सुविधा सुरू करणारे भारतातील पहिले राज्य.
कायदेशीर ट्रिगर	भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता (बीएनएसएस), 2023 (अनिवार्य फॉरेन्सिक पुरावा).
स्टाफिंग	प्रत्येक व्हॅनमध्ये 4-व्यक्तीची टीम असते: वरिष्ठ रासायनिक विश्लेषक, सायबर तज्ञ, सहाय्यक आणि ड्रायव्हर.
सिक्युरिटी टेक	रिअल-टाइम पुरावा लॉगिंगसाठी ब्लॉकचेन आणि क्राइम सीन अनुप्रयोग.
वाहन निर्मिती	फोर्स मोटर्स (फोर्स मोबाइल फॉरेन्सिक व्हॅन).

- व्यवसाय सुलभतेला चालना देण्यासाठी मैत्री 2.0 पोर्टल सुरू करण्यात आले

- **उद्घाटन:** 4 फेब्रुवारी 2025 रोजी मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या हस्ते अधिकृतपणे उद्घाटन करण्यात आले.
- **पूर्ण फॉर्म:** महाराष्ट्र उद्योग, व्यापार आणि गुंतवणूक सुविधा (मैत्री).
- **संकल्पना:** एक नेक्स्ट जनरेशन सिंगल-विंडो सिस्टम जी गुंतवणूकदार आणि उद्योजकांसाठी "वन-स्टॉप-शॉप" म्हणून काम करते.
- **की अपग्रेड:** 15 वेगवेगळ्या विभागांमधील (जसे की उद्योग, पर्यावरण, कामगार आणि महसूल) 119 सेवा एकाच डिजिटल प्लॅटफॉर्ममध्ये एकत्रित करते.
- **प्रगत वैशिष्ट्ये:**
  - **एआय चॅटबॉट:** धोरणे आणि प्रोत्साहनांविषयी त्वरित प्रश्न निराकरणासाठी.
  - **प्रोत्साहन कॅल्क्युलेटर:** व्यवसायांना राज्य धोरणांच्या अंतर्गत पात्र सबसिडीची त्वरित गणना करण्याची परवानगी देते.
  - **रिअल-टाइम ट्रॅकिंग:** गुंतवणूकदार त्यांच्या अनुप्रयोगाच्या प्रगतीचा विशिष्ट "डेस्क स्तर" पर्यंत मागोवा घेऊ शकतात.
  - **केंद्रीकृत भांडार:** वापरकर्ते एकदा दस्तऐवज संग्रहित करू शकतात आणि बहुविध अनुप्रयोगांसाठी त्यांचा पुनर्वापर करू शकतात.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
लॉच डेट	4 फेब्रुवारी 2025.
नोडल बॉडी	मैत्री सेल, उद्योग विभाग, महाराष्ट्र शासन.
MAITRI 1.0 ची स्थिती	आता कार्यरत नाही; सर्व नवीन नोंदणीसाठी MAITRI 2.0 चा वापर करणे आवश्यक आहे.
तक्रार निवारण	98% पेक्षा जास्त रिझोल्यूशन दराचा अभिमान बाळगते.
राष्ट्रीय दुवा	राष्ट्रीय एकल खिडकी प्रणाली (एनएसडब्ल्यूएस) सह पूर्णपणे समाकलित.

21. 'संवाद चिमुकलयंशी': आदिवासी विद्यार्थ्यांसाठी थेट संपर्क कार्यक्रम

- **संकल्पना:** शासनाद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या सुविधांमध्ये राहणारे प्रशासन आणि विद्यार्थी यांच्यातील संवादाची दरी कमी करण्यासाठी महाराष्ट्राच्या आदिवासी विकास विभागाने सुरू केलेला उपक्रम.
- **उद्दिष्ट:** आश्रमशाळा आणि शासकीय वसतीगृहांमधील अन्नाची गुणवत्ता, सुरक्षा आणि मूलभूत सुविधांविषयी विद्यार्थ्यांच्या तक्रारी वैयक्तिकरित्या समजून घेणे आणि त्यांचे निराकरण करणे.
- **मुख्य यंत्रणा:** * राहणीमानाची परिस्थिती प्रत्यक्ष अनुभवण्यासाठी सरकारी अधिकारी आणि कर्मचार्यांना या शाळा आणि वसतिगृहांमध्ये रात्रभर थांबणे आवश्यक आहे.
  - पाण्याची टंचाई, स्वच्छतेचा अभाव किंवा सुरक्षेची चिंता यासारख्या समस्या ओळखण्यासाठी ते मुलांशी थेट "संवाद" करतात.

- मुलींसाठी विशेष तरतूद : मुलींच्या आश्रमाच्या शाळा व वसतीगृहांना भेट देण्यासाठी व राहण्यासाठी केवळ महिला अधिकाऱ्यांची नेमणूक केली जाते, जेणेकरून संपर्कासाठी सुरक्षित व आरामदायी वातावरण उपलब्ध होईल.
- यामध्ये ट्रेडर पॅकची गुणवत्ता, अन्नधान्य, शौचालयांची स्वच्छता, सीसीटीव्ही कॅमेऱ्याची कार्यक्षमता आणि सॅनिटरी नॅपकिन व्हीडिंग मशीनची उपलब्धता यावर भर देण्यात आला आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नोडल विभाग	आदिवासी विकास विभाग, महाराष्ट्र.
लक्ष्य गट	शासकीय आश्रमशाळा आणि वसतिगृहातील विद्यार्थी.
अद्वितीय वैशिष्ट्य	तपासणी अधिकाऱ्यांसाठी रात्रभर मुक्काम बंधनकारक आहे.
तंत्रज्ञान एकीकरण	मुलींच्या वसतिगृहांमध्ये "पॅनिक बटणे" आणि "धोक्याची चेतावणी प्रणाली" तपासणे.

22. एचएसआरपीची मुदत संपत आहे: जानेवारी 2026 पासून संपूर्ण महाराष्ट्रात कठोर अंमलबजावणी

- **अंतिम अंतिम अंतिम मुदत:** 1 एप्रिल 2019 पूर्वी नोंदणीकृत वाहनांवर उच्च-सुरक्षा नोंदणी प्लेट्स (HSRP) स्थापित करण्याचा सवलत कालावधी अधिकृतपणे 31 डिसेंबर 2025 रोजी संपला.
- **आदेश:** 1 जानेवारी 2026 पासून, महाराष्ट्र परिवहन विभागाने राज्यव्यापी अंमलबजावणी मोहीम सुरू केली आहे. 27 लाखांहून अधिक वाहने अद्याप अनुपालन करत नाहीत.
- **दंड:** वैध एचएसआरपीशिवाय वाहन चालविल्यास आता 1,000 ते 5,000 रुपयांपर्यंत दंड आकारला जातो (सीएमव्हीआरच्या नियम 50 आणि मोटार वाहन कायद्याच्या कलम 177 अंतर्गत).
- **एचएसआरपीची प्रमुख वैशिष्ट्ये:**
  - **साहित्य:** उच्च-ग्रेड अल्युमिनियमपासून बनविलेले.
  - **होलोग्राम:** अशोक चक्राचा एक हॉट-स्टॅम्पड क्रोमियम-आधारित होलोग्राम.
  - **लेसर कोड:** एक अद्वितीय 10-अंकी लेसर-नक्षीदार कायमस्वरूपी ओळख क्रमांक.
  - **सुरक्षा:** न काढण्यायोग्य, पुन्हा वापरण्यायोग्य स्नॅप लॉक वापरून चिकटवले.
  - **तिसरी परवाना प्लेट:** विंडशील्डसाठी एक स्वयं-विनाशकारी रंग-कोडित स्टिकर (इंधन प्रकार दर्शवितो: पेट्रोल / सीएनजीसाठी निळा, डिझेलसाठी नारंगी).

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
कट-ऑफ तारीख	1 एप्रिल 2019 पूर्वी नोंदणी केलेल्या सर्व वाहनांसाठी बंधनकारक आहे.
कायदेशीर आधार	केंद्रीय मोटार वाहन नियम (सीएमव्हीआर), 1989 चा नियम 50.
अंमलबजावणी	VAHAN केंद्रीय डेटाबेसद्वारे व्यवस्थापित केले जाते.
भारतात प्रथमच	एप्रिल 2019 नंतर विकल्या गेलेल्या नवीन वाहनांमध्ये फॅक्टरी फिटेड एचएसआरपी आहेत.

तपशील	वस्तुस्थिती
आरटीओ सेवा	आरटीओ नॉन-एचएसआरपी वाहनांसाठी वाहन हस्तांतरण किंवा पत्ता बदलण्यासारख्या सेवा नाकारतील.

23. महाराष्ट्राची साहित्यिक खुणा - पुस्तके आणि कविता गावे

राज्याचा भाषिक आणि सांस्कृतिक वारसा जपण्यासाठी राज्य शासनाने 'पुस्तकांचे गाव' या संकल्पनेचा विस्तार करून 'कवितांचे गाव' या संकल्पनेचा समावेश केला आहे. या उपक्रमांमुळे ग्रामीण पाड्यांचे रूपांतर साहित्यिक केंद्रांमध्ये होते, विशेषतः प्रख्यात मराठी कवींच्या जन्मस्थळांचा सन्मान केला जातो.

लिटेरी लँडमार्क गावे

भिलारच्या यशानंतर शासनाने प्रतिष्ठित मराठी साहित्यिकांच्या जन्मस्थळी विशेष 'कविता गावे' विकसित केली आहेत.

शिरवडे-वाणी (नाशिक) - कुसुमाग्रज यांचे जन्मस्थान

- घोषणा:** 27 फेब्रुवारी 2025 (मराठी भाषा दिनानिमित्त) शिरवडे-वाणीला अधिकृतपणे "कविता गाव" म्हणून घोषित करण्यात आले.
- महत्त्व:** हे विष्णु वामन शिरवाडकर यांचे वडिलोपार्जित गाव आहे, जे कुसुमाग्रज (ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त) म्हणून प्रसिद्ध आहेत.
- विकास:** गावात आता 15 समर्पित "पोएट्री हॉल" (दलान) आहेत. पहिल्या टप्प्यात स्थानिक कवींच्या साहित्यकृतींबरोबरच विशाखा आणि नटसम्राट यांच्या साहित्यकृतींचे प्रदर्शन करणारे दालन आहे.

उभांडा (वेंगुर्ला) - मंगेश पाडगावकर यांचे जन्मस्थान

- स्थिती:** महाराष्ट्रात स्थापन झालेले हे पहिले पोएट्री व्हिलेज होते.
- वारसा:** मंगेश पाडगावकर या आधुनिक मराठी कवींपैकी एक असलेल्या कवीचा गौरव करण्यात आला आहे. हे गाव कविता वाचनाचे कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे आणि त्यात अनेक भाषांमधील कविता पुस्तकांचे विशाल ग्रंथालय आहे.

मालगुंड (रत्नागिरी) - केशवसुतांचे जन्मस्थान

- आख्यायिका:** मालगुंड हे आधुनिक मराठी कवितेचे जनक, केशवसुत म्हणून ओळखले जाणारे कृष्णाजी केशव दामले यांचे जन्मस्थान आहे.
- सध्याची पायाभूत सुविधा:** नवीन "कवितांचे गाव" योजनेतर्गत अद्याप अधिकृतपणे नाव नसले तरी त्यात कवी केशवसुत स्मारक आहे.
- या स्मारकात** ग्रॅनईटच्या स्लॅबवर कोरलेल्या त्यांच्या कविता आणि विंदा करंदीकर आणि वसंत बापट यांसारख्या आधुनिक मराठी कवींची रेखाटने आणि कवितांचा संग्रह असलेले ग्रंथालय आहे.

भिलार (सातारा) - भारतातील पहिले पुस्तक गाव

- स्थान:** पाचगणी आणि महाबळेश्वर दरम्यान वसलेले.
- संकल्पना:** गावातील 25-30 घरे "मिनी-लायब्ररी" मध्ये रूपांतरित केली गेली आहेत जिथे पर्यटक विनामूल्य वाचू शकतात. प्रत्येक घर थीम (कविता, इतिहास, चरित्रे इ.) आहे आणि वारलीसारख्या संबंधित लोककलांनी सजलेले आहे.

अंबाजोगाई (बीड) - सर्वात नवीन जोड

- नवीनतम अद्यतन (2025):** सरकारने अंबाजोगाईला नवीन "पुस्तकांचे गाव" म्हणून घोषित केले.

- महत्त्व:** हे शहर विवेकसिंधूचे (मराठी साहित्यातील आद्य साहित्यकृतींपैकी एक मानले जाणारे) यांचे लेखक मुकुंदराज यांच्याशी संबंधित आहे. हा प्रकल्प स्थानिक महाविद्यालये आणि मुकुंदराज समाधी यांना साहित्यिक सर्किटमध्ये समाकलित करतो.

जलद संदर्भ सारणी: जन्मस्थाने आणि पुस्तके

कवी/लेखक	जन्मस्थळ	जिल्हा	स्थिती / शीर्षक
कुसुमाग्रज	शिरवडे-वाणी	नाशिक	कवितांचे गाव (फेब्रुवारी 2025)
केशवसुत	मालगुंड	रत्नागिरी [संपादन]	केशवसुत मेमोरियल (पायनियर)
मंगेश पाडगावकर	उभांडा	सिंधुदुर्ग	कवितांचे गाव (प्रथम)
मुकुंदराज यांनी दिली.	अंबाजोगाई	बीड	पुस्तकांचे गाव (प्रस्तावित 2025)
सामान्य पुढाकार	भिलार	सातारा	पुस्तकांचे गाव (भारताचा पहिला)

"जन्मस्थळांचे" कलेच्या गावात रूपांतर करून, महाराष्ट्र हे सुनिश्चित करत आहे की आपल्या पूर्वाजांची शाई केवळ पुस्तकांमध्ये राहणार नाही तर ती आपल्या भूमीची भौगोलिक ओळख बनेल."

24. एकनाथ शिंदे यांना महादजी शिंदे राष्ट्रीय सन्मान 2025 ने सन्मानित करण्यात आले.

चर्चेत का?

11 फेब्रुवारी 2025 रोजी महाराष्ट्राचे उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांना नवी दिल्ली येथे प्रतिष्ठित महादजी शिंदे राष्ट्रीय गौरव पुरस्कार (राष्ट्रीय सन्मान पुरस्कार) देऊन सन्मानित करण्यात आले. ९८ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनात (अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन) न्यू महाराष्ट्र सदन येथे हा सोहळा पार पडला.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- संघटन संस्था:** पुणे येथील सरहद इन्स्टिट्यूट ऑफ (संघर्षग्रस्त क्षेत्र आणि समाजकल्याणासाठी प्रसिद्ध असलेली स्वयंसेवी संस्था) हा पुरस्कार प्रदान केला जातो.
- पानिपतच्या लढाईनंतर (१७६१) उत्तर भारतात मराठा सत्ता पुनर्संचयित करण्यात मोलाची भूमिका बजावणारे महादजी शिंदे (१७३०-१७९४) यांच्या नावावरून हा पुरस्कार देण्यात आला आहे.
- पुरस्काराचे घटक:**
  - ५ लाख रुपयांचे रोख बक्षीस (जे शिंदे यांनी सरहद इन्स्टिट्यूटला परत देण्याची घोषणा केली).
  - सन्मानपत्र आणि स्मृतिचिन्ह.
  - पारंपारिक शिंदेशाही पगडी (पगडी).

25. महाराष्ट्राने धर्मवीर आनंद दिघे ऑटो आणि टॅक्सी चालक कल्याण मंडळाची स्थापना केली

- स्थापना:** धर्मवीर आनंद दिघे महाराष्ट्र ऑटोरिक्षा आणि मीटर्ड टॅक्सी ड्रायव्हर्स वेल्फेअर बोर्डाची अधिकृत स्थापना 27 जानेवारी 2025 रोजी (दिवंगत नेते आनंद दिघे यांच्या जयंतीनिमित्त) जाहीर करण्यात आली.

- **उद्दिष्ट:** राज्यभरातील रिक्षा आणि टॅक्सी चालकांच्या असंघटित क्षेत्राला सामाजिक सुरक्षा, आरोग्य लाभ आणि आर्थिक स्थिरता प्रदान करणे.
- **प्रारंभिक निधी:** महाराष्ट्र सरकारने मंडळाचे कामकाज सुरू करण्यासाठी ₹ 50 कोटींचा प्रारंभिक बीज निधी मंजूर केला.
- **सदस्यत्वाचा तपशील:**
  - नोंदणी शुल्क: ₹ 500 (एकदाच).
  - वार्षिक वर्गणी: ₹ 300.
  - पात्रता: वैध राज्य-नोंदणीकृत परवाना आणि ड्रायव्हिंग बॅज असणे आवश्यक आहे.

तपशील	वस्तुस्थिती
प्रमुख पुरस्कार[संपादन]	संगीत आणि पत्रकारितेतील योगदानाबद्दल वत्सलाबाई जोशी पुरस्कार (2021).
प्रमुख संस्था	केसरी, पुणे श्रमिक पत्रकार संघ, आर्य संगीत प्रसारक मंडळ।
ऐतिहासिक साक्षीदार	स्वातंत्र्यलढ्यात आणि संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीत सक्रिय.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
सेवानिवृत्ती लाभ	65 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या वाहनचालकांना 10 हजार रुपये मानधन देण्यात येणार आहे.
विमा संरक्षण	ड्युटीवर जखमी झालेल्या जखमांसाठी जीवन विमा आणि अपंगत्व विमा समाविष्ट आहे.
कुटुंब कल्याण सेवा[संपादन]	नोंदणीकृत सभासदांच्या मुलांसाठी शैक्षणिक शिष्यवृत्तीची तरतूद.
नोडल अधिकारी	राज्य परिवहन आयुक्तांना वितरण अधिकारी म्हणून नियुक्त केले जाते.
पुरस्कार योजना	"सर्वोत्कृष्ट ड्रायव्हर", "सर्वोत्कृष्ट असोसिएशन" आणि "सर्वोत्कृष्ट ऑटो स्टॅंड" साठी वार्षिक पुरस्कार.

26. पत्रकारिता विद्यापीठाचे रामभाऊ जोशी यांचे वयाच्या 101 व्या वर्षी निधन

- **ज्येष्ठ पत्रकार रामचंद्र अण्णाजी उर्फ रामभाऊ जोशी यांचे** 23 जानेवारी 2025 रोजी पुण्यात वृद्धापकाळाने निधन झाले.
- **द मैलाचा दगड:** नुकताच त्याने आपला 101 वा वाढदिवस साजरा केला. आठ दशकांहून अधिक काळ ते महाराष्ट्राच्या राजकीय आणि सांस्कृतिक इतिहासाचे जिवंत विश्वकोश मानले जात होते.
- **करिअरची ठळक वैशिष्ट्ये:** * त्यांनी आपल्या कारकिर्दीची सुरुवात **केसरी** वृत्तपत्रापासून केली.
  - पुणे श्रमिक पत्रकार संघ आणि महाराष्ट्र राज्य श्रमिक पत्रकार संघाचे **अध्यक्ष (सलग चार वर्षे)** म्हणून त्यांनी काम पाहिले.
  - इंडियन फेडरेशन ऑफ वर्किंग जर्नालिस्ट्स (आयएफडब्ल्यूजे) च्या **राष्ट्रीय परिषदेचे** ते सदस्य होते.
- **सांस्कृतिक योगदान:** ते 50 वर्षांहून अधिक काळ **आर्य संगीत प्रसारक मंडळाचे** विश्वस्त होते आणि त्यांनी जगप्रसिद्ध **सवाई गंधर्व भीमसेन महोत्सवाच्या** आयोजनात **मोलाची भूमिका** बजावली.
- **प्रसिद्ध संघटना:** महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री **यशवंतराव चव्हाण यांचे** ते **निकटवर्तीय** होते आणि शरद पवार यांच्यासारख्या नेत्यांच्या राजकीय उदयाचे त्यांनी जवळून निरीक्षण केले.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
म्हणून ओळखले जाते	"पत्रकारिताचे एक चालणारे विद्यापीठ."

भारतातील कार्यक्रम[संपादन]

1. एअरो इंडिया 2025 हे आशियातील सर्वात मोठे एरोस्पेस आणि संरक्षण प्रदर्शन, 10-14 फेब्रुवारी 2025 दरम्यान बेंगळूरूमधील येलाहंका येथील हवाई दल तळावर आयोजित करण्यात आले आहे.

मुख्य तथ्ये (प्रीलिम्ससाठी सर्वात महत्त्वाचे)

- **कार्यक्रम:** एरो इंडिया
- **आवृत्ती:** 15 वी आवृत्ती
- **वर्ष:** 2025
- **तारीख:** 10-14 फेब्रुवारी 2025
- **स्थळ:** येलाहंका एअर फोर्स स्टेशन, बेंगळूरु (कर्नाटक)
- **आयोजक:** संरक्षण मंत्रालय, भारत सरकार
- **संकल्पना:** "अब्जावधी संधीसाठी धावपट्टी"
- **घटनेचे स्वरूप:**
  - द्विवार्षिक (दर दोन वर्षांनी एकदा आयोजित)
  - एअरोस्पेस, संरक्षण उत्पादन आणि विमान वाहतूक प्रदर्शन
- **सहभागी:**
  - भारतीय सशस्त्र दल
  - परदेशी संरक्षण कंपन्या
  - सार्वजनिक क्षेत्रातील संरक्षण उपक्रम आणि खाजगी कंपन्या

2. 14 वा आशियाई मत्स्यव्यवसाय आणि जलचर मंच (14 वा एएफएएफ) - एमपीएससी प्रीलिम्स कॅम्पसूल

14 वा आशियाई मत्स्यव्यवसाय आणि जलचर मंच (14 वा AFAF) फेब्रुवारी 2025 मध्ये भारतात आयोजित करण्यात आला होता, ज्यामध्ये आशियाई देशांना मत्स्यपालन आणि जलचर विकासावर चर्चा करण्यासाठी एकत्र आणले गेले.

मुख्य तथ्ये

- **कार्यक्रम:** एशियन फिशरीज अँड एक्वाकल्चर फोरम (AFAF)
- **आवृत्ती:** 14 वा
- **वर्ष:** 2025

- यजमान देश: भारत
- यजमान शहर: कोची (केरळ)
- आयोजक: एशियन फिशरीज सोसायटी
- **दर तीन वर्षांनी एकदा आयोजित केले जाते (त्रैवार्षिक)**
- **संकल्पना: "आशिया-पॅसिफिकमधील निव्व्या वाढील हिरवळ करणे".**
- हे केवळ सागरी मत्स्यपालनाबद्दल नाही → त्यात मत्स्यशेतीचा समावेश आहे.

3. एमपीसी रेपो दर निर्णय - 7 फेब्रुवारी 2025

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या पतधोरण समितीने (एमपीसी) 7 फेब्रुवारी 2025 रोजी जाहीर केलेल्या फेब्रुवारी 2025 च्या धोरण आढाव्यात पॉलिसी रेपो दर कमी करण्याचा निर्णय घेतला.

मुख्य तथ्ये (प्रीलिम्स एसेन्शियल)

- रिझर्व्ह बँकेच्या पतधोरण आढावा समितीची बैठक
- **पॉलिसी अॅक्शन:** रेपो दर 25 बेसिस पॉइंट (बीपीएस) कपात
- नवीन रेपो दर : 6.25 टक्के
- मागील रेपो दर : 6.50 टक्के
- बदल : -0.25 टक्के
- धोरणात्मक भूमिका: तटस्थ
- कारण: महागाईचा दबाव कमी होत असताना आर्थिक वाढीस पाठिंबा देणे.

स्टॅटिक लिंकेज (उच्च उत्पन्न)

- आरबीआय एमपीसी ही एक वैधानिक संस्था आहे जी भारतातील बँचमार्क पॉलिसी रेपो दर निश्चित करण्यासाठी जबाबदार आहे .
- रिझर्व्ह बँक व्यावसायिक बँकांना ज्या व्याजदराने कर्ज देते तो व्याजदर म्हणजे रेपो दर आणि पतपुरवठा खर्च आणि महागाईवर त्याचा परिणाम होतो.
- फेब्रुवारी 2025 मध्ये रेपो दर 25 बेसिस पॉइंट कपात ही जवळपास पाच वर्षांतील पहिली कपात होती.
- वारंवारता: पतधोरण आढावा समितीची बैठक द्वैमासिक / किमान त्रैमासिक

4. वेव्हज 2025 (वर्ल्ड ऑडिओ व्हिज्युअल अँड एंटरटेनमेंट समिट)

मीडिया, मनोरंजन आणि आशय निर्मिती उद्योगासाठी भारताला जागतिक केंद्र म्हणून स्थान देण्यासाठी फेब्रुवारी 2025 मध्ये WAVES 2025 (वर्ल्ड ऑडिओ व्हिज्युअल अँड एंटरटेनमेंट समिट) चे आयोजन करण्यात आले होते.

मुख्य तथ्ये

- **इव्हेंटचे नाव:** वर्ल्ड ऑडिओ व्हिज्युअल अँड एंटरटेनमेंट समिट (WAVES)
- आवृत्ती: पहिली आवृत्ती
- यजमान देश: भारत
- यजमान शहर : मुंबई, महाराष्ट्र
- आयोजक : माहिती आणि प्रसारण मंत्रालय
- **कार्यक्रमाचे स्वरूप :-**
  - आंतरराष्ट्रीय शिखर परिषद
  - माध्यमे, मनोरंजन, ॲनिमेशन, गेमिंग आणि डिजिटल सामग्रीवर भर

थीम / फोकस एरिया (प्रीलिम्स फेव्हरेट)

- भारतीय माध्यम आणि मनोरंजन उद्योगाला प्रोत्साहन
- **फोकस क्षेत्रे:**
  - चित्रपट आणि ओटीटी
  - ॲनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉमिक्स (एव्हीजीसी-एक्सआर)
  - डिजिटल माध्यमे आणि आशय निर्मिती
- भारताची सॉफ्ट पॉवर बळकट करणे
- लाटांचा समुद्रशास्त्राशी संबंध नाही

सर्जनशील अर्थव्यवस्था / केशरी अर्थव्यवस्था

सर्जनशील अर्थव्यवस्था

- उत्पन्न, रोजगार आणि निर्यात निर्माण करणारी सर्जनशीलता, ज्ञान, संस्कृती आणि बौद्धिक संपत्ती यावर आधारित अर्थव्यवस्था.

केशरी अर्थव्यवस्था

- लॅटिन अमेरिकेत लोकप्रिय झालेल्या क्रिएटिव्ह इकॉनॉमीचे आणखी एक नाव.
- "नारंगी" संस्कृती, सर्जनशीलता आणि ओळखीचे प्रतीक आहे.

चर्चेत का?

- या संदर्भात चर्चा :
  - लाटा 2025
  - एव्हीजीसी क्षेत्राची वाढ
  - भारताची सॉफ्ट पॉवर आणि सांस्कृतिक निर्यात

मुख्य क्षेत्रांचा समावेश (MCQs साठी खूप महत्त्वाचा)

- चित्रपट आणि चित्रपट
- संगीत आणि सादरीकरण कला
- प्रकाशन आणि माध्यमे
- ॲनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉमिक्स (एव्हीजीसी)
- डिझाइन (फॅशन, औद्योगिक, ग्राफिक)
- जाहिरात
- आर्किटेक्चर[संपादन]
- डिजिटल साहित्य आणि ओटीटी प्लॅटफॉर्म
- हस्तकला आणि सांस्कृतिक उद्योग

सामाजिक

1. युनिसेफची "मुलांसाठी संभावना, 2025

युनिसेफचा "मुलांसाठी संभावना: मुलांच्या भविष्यासाठी लवचिक प्रणाली तयार करणे" हा अहवाल एकमेकांशी जोडलेल्या संकटांच्या तीव्र युगाचा सामना करत असलेल्या जगावर प्रकाश टाकतो. हा अहवाल चेतावणी म्हणून काम करतो की जागतिक संघर्ष, आर्थिक अस्थिरता आणि पर्यावरणीय बदल "संकटाचे नवीन युग" तयार करित आहेत ज्यामुळे मुलांच्या दशकांच्या प्रगतीला धोका आहे.

खाली अहवालातील मुख्य थीम आणि निष्कर्ष आहेत.

निर्देशकांची सारांश सारणी

सूचक	स्थिती / शोध
बहुआयामी गरिबी	900 दशलक्ष मुलांकडे किमान एक मूलभूत गरज नाही.
गंभीर वंचितता	417 दशलक्ष मुले दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त अत्यावश्यक सेवांपासून वंचित आहेत.
संघर्ष एक्सपोजर	19% मुले संघर्षग्रस्त भागात राहतात (1990 च्या दशकाच्या दुप्पट दर).
हवामान रोगाचा भार	<5 मुले हवामानाशी संबंधित 88% आजार सहन करतात.
कर्जाचा बोजा	45 देश आरोग्यापेक्षा कर्जाच्या व्याजावर अधिक खर्च करतात.

2. क्यूएस वर्ल्ड फ्यूचर स्किल्स इंडेक्स 2025:

कामाच्या भविष्यात भारत दुसऱ्या स्थानावर

चर्चेत का?

लंडनस्थित उच्च शिक्षण फर्म क्वाक्वरेली सायमंड्स (QS) ने जानेवारी 2025 मध्ये आपला पहिला QS वर्ल्ड फ्यूचर स्किल्स इंडेक्स 2025 जारी केला. या अहवालात विशेषतः कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) आणि ग्रीन स्किल्स या क्षेत्रात नोकरी बाजारपेठेच्या तयारीच्या बाबतीत भारताला जागतिक महासत्ता म्हणून अधोरेखित केले आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- द्वारे प्रकाशित: क्वाक्वरेली सायमंड्स (क्यूएस).
- व्याप्ती: 190 पेक्षा जास्त देशांचा समावेश आहे, 280 दशलक्ष जॉब पोस्टिंग आणि 17.5 दशलक्ष संशोधन पेपर्सचे विश्लेषण करते.
- चार निर्देशांक:
  - एक. कौशल्य फिट: नियुक्त्याच्या मागण्यांसह पदवीधरांच्या कौशल्यांचे संरेखन.
  - दो. शैक्षणिक तत्परता: भविष्य-केंद्रित कौशल्ये प्रदान करण्यासाठी उच्च शिक्षणाची क्षमता.
  - तीन. कामाचे भविष्य: एआय, डिजिटल आणि ग्रीन भूमिकांसाठी भरती करण्यासाठी जॉब मार्केटची तयारी.
  - चार. आर्थिक परिवर्तन: कौशल्य-प्रणित औद्योगिक वाढीचा लाभ घेण्याची अर्थव्यवस्थेची क्षमता.
- देशांचे वर्गीकरण: देश चार गटांमध्ये विभागले गेले आहेत: पायनियर (उदा. यूएसए, यूके), प्रॅक्टिशनर्स, कंटॅडर्स (इंडियाची श्रेणी) आणि इच्छुक.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (भारताची कामगिरी)

- एकूण क्रमवारी: भारत 76.6/100 च्या एकूण गुणांसह जागतिक स्तरावर 25 व्या क्रमांकावर आहे.
- "फ्यूचर ऑफ वर्क" हिरो: भारताने या श्रेणीत जागतिक स्तरावर दुसरे स्थान मिळवले (स्कोअर: 99.1), जे केवळ अमेरिकेच्या मागे आहे.
- बलस्थान: मजबूत डिजिटल पायाभूत सुविधा, प्रचंड युवा लोकसंख्या आणि डायनॅमिक स्टार्टअप इकोसिस्टम.
- गंभीर अंतर:
  - कौशल्य तंदुरुस्त: भारत 37 व्या क्रमांकावर आहे, जो पहिल्या 30 देशांमध्ये सर्वात कमी आहे, जो पदवी

कौशल्य आणि उद्योगाच्या गरजा यांच्यातील तीव्र विसंगती दर्शवतो.

- शाश्वततेतील नवकल्पना: भविष्याभिमुख हरित नवनिर्मितीमध्ये भारताने 15.6/100 गुण मिळवले आहेत.
- संशोधन आणि विकास गुंतवणूक: जागतिक सरासरी 2.7% च्या तुलनेत भारत जीडीपीच्या केवळ 0.6% संशोधन आणि विकासावर खर्च करतो.

3. मथळा : ऑक्सफॅमचा अहवाल - मेकर्स नाहीत: अब्जाधीश वसाहतवादाचे अनावरण

चर्चेत का?

दावोसमधील वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (डब्ल्यूईएफ) दरम्यान, ऑक्सफॅम इंटरनॅशनलने "टेकर्स नॉट मेकर्स: द अनजस्ट पॉवर्टी अँड अनर्जित वेल्थ ऑफ कॉलोनियलिझम" या शीर्षकाचा वार्षिक असमानता अहवाल प्रसिद्ध केला. हा अहवाल जागतिक आर्थिक व्यवस्थेवर कठोर टीका म्हणून काम करतो, जो आधुनिक अब्जाधीश संपत्तीला ऐतिहासिक वसाहतवादी शोषणाशी जोडतो.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- द्वारे प्रकाशित: ऑक्सफॅम इंटरनॅशनल.
- मुख्य तत्त्वज्ञान: "मेरिटोक्रसी मिथक" खंडित करते, असा युक्तिवाद करते की अत्यंत संपत्ती ही प्रतिभेसाठी बक्षीस नाही तर कठोर प्रणालीचा परिणाम आहे.
- मुख्य अटी:
  - "टेकर्स नॉट मेकर्स": अति-श्रीमंतांचा संदर्भ देते जे नावीन्यपूर्णतेद्वारे "बनवण्याऐवजी" वारसा किंवा मक्तेदारीद्वारे संपत्ती "घेतात".
  - "अब्जाधीश वसाहतवाद": एक आधुनिक घटना जिथे ग्लोबल नॉर्थ देश आणि त्यांचे अब्जाधीश ग्लोबल साउथमधून संपत्ती काढत राहतात.
- वेल्थ ट्रेन लिंक: यूकेने भारतातून काढून टाकलेल्या \$ 45 ट्रिलियन (किंवा समायोजित 2025 किंमतींमध्ये \$ 64.82 ट्रिलियन) बदल उत्सा पटनाईक यांच्या संशोधनाचा उल्लेख आहे.

उत्तरेकडील खरबपतींना निधी देण्यासाठी ग्लोबल साउथचे खिसे."

4. WESO ट्रेंड्स 2025: कमी बेरोजगारीचे मुखवटे असमानता वाढवत आहेत

चर्चेत का?

आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटना (आयएलओ) ने आपला प्रमुख अहवाल, "वर्ल्ड एम्प्लॉयमेंट अँड सोशल आउटलुक (डब्ल्यूईएसओ): ट्रेंड्स 2025" प्रसिद्ध केला. हा अहवाल ऐतिहासिकदृष्ट्या कमी जागतिक बेरोजगारीचा दर साजरा करत असताना, तो "रखडलेल्या" संरचनात्मक परिवर्तनाचा आणि उच्च-उत्पन्न आणि कमी उत्पन्न असलेल्या देशांमधील वाढत्या विभाजनाचा इशारा देतो.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- द्वारे प्रकाशित: आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटना (आयएलओ).
- मुख्यालय: जिनिव्हा, स्वित्झर्लंड.
- महासंचालक: गिल्बर्ट एफ.
- वारंवारता: वार्षिक प्रमुख प्रकाशन.

- **केंद्रीय संकल्पना 2025:** भू-राजकीय घर्षण, हवामान बदलाची उच्च किंमत आणि निराकरण न झालेल्या सार्वभौम कर्जाद्वारे कामगार बाजाराच्या "लवचिकता" ची चाचणी घेतली जात आहे.

5. भारतातील एकूण जनन दरात (टीएफआर) अनेक दशकांमध्ये घट

चर्चेत का?

- 2024-2025 मध्ये, लोकसंख्येचा कल, वृद्ध समाज आणि लोकसंख्याशास्त्रीय लाभांश यावरील चर्चेने **एनएफएचएस आणि एसआरएस डेटामध्ये** प्रतिबिंबित केल्याप्रमाणे **गेल्या सात दशकांत भारताच्या एकूण प्रजनन दरात (टीएफआर) तीव्र घट** अधोरेखित केली.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- निर्देशांक: **एकूण प्रजनन दर (टीएफआर)**
- व्याख्या:
  - एका स्त्रीला तिच्या पुनरुत्पादक जीवनात सरासरी किती मुले होणे अपेक्षित आहे
- रिप्लेसमेंट-लेव्हल फर्टिलिटी:
  - 2.1
- भारताचा टीएफआर ट्रेंड:
  - 1950 चे दशक: ~ 6.0
  - 1971: ~ 5.2
  - 1991: ~ 3.4
  - 2001: ~ 3.1
  - 2011: ~ 2.4
  - 2019-21 (एनएफएचएस -5): 2.0
- सद्यस्थिती :
  - राष्ट्रीय स्तरावर बदली पातळीच्या खाली
- ग्रामीण-शहरी फरक:
  - शहरी टीएफआर < ग्रामीण टीएफआर
- डेटा स्रोत:
  - एन.एफ.एच.एस.
  - नमुना नोंदणी प्रणाली (एसआरएस)

(संक्षिप्त स्पष्टीकरण: एका पिढीतच भारताने उच्च जननक्षमतेपासून कमी जननक्षमतेकडे संक्रमण केले आहे.)

6. एएसईआर 2024: द रोड टू लर्निंग रिकव्हरी अँड डिजिटल रेडीनेस]

चर्चेत का?

प्रथम एज्युकेशन फाउंडेशनने आपला फ्लॅगशिप **अॅन्युअल स्टेटस ऑफ एज्युकेशन रिपोर्ट (एएसईआर) 2024** जारी केला. सर्वेक्षणाचे 20 वे वर्ष असल्यामुळे ही आवृत्ती एक मैलाचा दगड ठरणार आहे आणि कोविड महामारीनंतर मूलभूत शिक्षणाच्या पुनर्प्राप्तीबद्दल आणि प्रथमच, ग्रामीण तरुणांच्या डिजिटल तयारीचा तपशीलवार आढावा उपलब्ध करून देणारी ही आवृत्ती एक मैलाचा दगड आहे .

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **संस्था :** प्रथम (एएसईआर सेंटर) ही स्वयंसेवी संस्था आहे.
- **सर्वेक्षणाचा प्रकार:** नागरिक-प्रणित, कुटुंब-आधारित सर्वेक्षण (शाळा-आधारित नाही), ज्यामुळे ते शाळाबाह्य मुलांना पकडण्यात अद्वितीय बनते.
- **व्याप्ती 2024:** भारतातील 605 ग्रामीण जिल्ह्यांमधील 6.5 लाखांहून अधिक मुलांपर्यंत पोहोचली.

- **प्राथमिक मेट्रिक्स:** नोंदणी (वय 3-16) आणि मूलभूत वाचन / अंकगणित कौशल्ये (वय 5-16) ट्रॅक करते.
- **नोडल ध्येय:** निपुण भारत मिशन **उद्दीष्टांसाठी (मूलभूत साक्षरता आणि संख्याशास्त्र - एफएलएन)** प्राथमिक ट्रॅकर म्हणून कार्य करते.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (2024-25 मुख्य निष्कर्ष)

- **नावनोंदणी: * 6-14 वयोगटासाठी 98% पेक्षा जास्त राहिले ,** जवळजवळ दोन दशकांपासून सुसंगत ट्रेंड.
  - **प्री-स्कूल नावनोंदणी** (वय 3-5) मध्ये विक्रमी वाढ झाली, जी **राष्ट्रीय स्तरावर 80% पर्यंत पोहोचली.**
- **"लर्निंग रिकव्हरी": * इयत्ता तिसरी:** सरकारी शाळांमधील वाचनाची पातळी **23.4%** (2022 मधील 16.3% वरून जास्त) वर पोहोचली.
  - **अंकगणित:** इयत्ता तिसरीसाठी वजाबाकी कौशल्यात लक्षणीय नफा, **33.7% पर्यंत वाढला** (28.2% च्या पूर्व-महामारी 2018 च्या पातळीपेक्षा जास्त).
- **डिजिटल साक्षरता (नवीन श्रेणी - वय 14-16):**
  - **प्रवेश:** 89% ग्रामीण किशोरवयीन मुलांकडे घरी स्मार्टफोन आहे; **82% लोकांना** ते कसे वापरायचे हे माहित आहे.
  - **वापर:** केवळ **57% लोक** शिक्षणासाठी याचा वापर करतात, तर **76% लोक** सोशल मीडियासाठी याचा वापर करतात.
  - **जेंडर गॅप:** केवळ 27% मुलींच्या तुलनेत **36% मुलांकडे वैयक्तिक फोन** आहे.
- **शाळांच्या पायाभूत सुविधा:** लहान सरकारी शाळा (60 पेक्षा कमी विद्यार्थी) 52% पर्यंत वाढल्या आहेत, ज्यामुळे ग्रामीण लोकसंख्याशास्त्रातील बदल दिसून येतो.

7. राष्ट्रीय आरोग्य अभियान (एनएचएम) - 2025 अहवाल

चर्चेत का?

- 2025 मध्ये, **राष्ट्रीय आरोग्य मिशन (एनएचएम)** ने एनएचएम अंतर्गत **भारताच्या सार्वजनिक आरोग्य परिणाम, सेवा वितरण आणि निधीच्या** ट्रेंडचा आढावा घेत **आपला नवीनतम कामगिरी आणि प्रगती अहवाल** प्रसिद्ध केला.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- कार्यक्रम : **राष्ट्रीय आरोग्य अभियान (एनएचएम)**
- लॉच: **2013**
- विलीनीकरण केलेल्या मोहिमा:
  - **राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान (एनआरएचएम) - 2005**
  - **राष्ट्रीय शहरी आरोग्य मिशन (एनयूएचएम) - 2013**
- मंत्रालय: **आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय**
- कव्हरेज: **पॅन इंडिया**
- फोकस गट:
  - महिला
  - मुले
  - शहरी गरीब
  - ग्रामीण लोकसंख्या
- निधीचा पॅटर्न:
  - **केंद्र-राज्य सामायिक**
- प्रमुख घटक:

- आरएमएनसीएच + ए
- आरोग्य यंत्रणेचे बळकटीकरण
- संसर्गजन्य आणि असंसर्गजन्य आजार
- अहवाल निसर्ग:
  - प्रशासकीय आणि फलनिष्पत्ती आधारित आढावा

8. जल जीवन मिशनला 2028 पर्यंत मुदतवाढ: नळाकडून विश्वासावर लक्ष केंद्रित

चर्चेत का?

केंद्रीय अर्थसंकल्प 2025-26 (1 फेब्रुवारी 2025 रोजी सादर केलेल्या) दरम्यान, अर्थमंत्री निर्मला सीतारमण यांनी जल जीवन मिशन (JJM) ला डिसेंबर 2028 पर्यंत वाढवण्याची अधिकृतपणे घोषणा केली. जानेवारी 2026 पर्यंत, मिशनने त्याच्या "शाश्वततेच्या टप्प्यात" प्रवेश केला आहे, केंद्रीय मंत्रिमंडळाने आधीच टाकलेल्या पाईप्समधून पाणी प्रत्यक्षात वाहते याची खात्री करण्यासाठी कठोर मार्गदर्शक तत्वांना अंतिम रूप दिले आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- 15 ऑगस्ट 2019 रोजी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या हस्ते हा कार्यक्रम सुरू करण्यात आला.
- नोडल मंत्रालय: पेयजल आणि स्वच्छता विभाग, जलशक्ती मंत्रालय.
- मूळ उद्दिष्ट: 2024 पर्यंत प्रत्येक ग्रामीण घरात फंक्शनल हाऊसहोल्ड टॅप कनेक्शन (एफएचटीसी).
- सुधारित लक्ष्य: 2028 पर्यंत 100% परिपूर्ती आणि शाश्वत सेवा वितरण.
- आदेश: दररोज 55 लिटर (एलपीसीडी) सुरक्षित आणि पुरेसे पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देणे.
- निधीची पद्धत: * 90:10 हिमालयीन आणि ईशान्य भारतासाठी
  - केंद्रशासित प्रदेशांसाठी 100:0.
  - उर्वरित राज्यांसाठी 50:50.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (2025-26 अद्यतने)

- कव्हरेज स्थिती: 24 जानेवारी 2026 पर्यंत, 15.79 कोटी (81.56%) पेक्षा जास्त ग्रामीण कुटुंबांना नळाद्वारे पाणीपुरवठा होत आहे, जो 2019 मध्ये 17% होता.
- अर्थसंकल्पीय तरतूद : 2025-26 च्या अर्थसंकल्पात या अभियानासाठी 67,000 कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे.
- "15-दिवसांचा नियम": 27 जानेवारी 2026 रोजी एका मोठ्या धोरणात्मक बदलात, केंद्राने जाहीर केले की भविष्यातील निधी वितरण प्रत्येक योजनेसाठी 15 दिवसांच्या सतत पाणीपुरवठ्याच्या प्रात्यक्षिकाशी जोडले जाईल.
- उत्तरदायित्व: 2025 च्या उत्तरार्धात गुणवत्ता आणि आर्थिक शिक्तीतील अनियमिततेमुळे 4,000 हून अधिक व्यक्तींवर (अधिकारी आणि कंत्राटदारांसह) कारवाई करण्यात आली आहे.
- लक्ष केंद्र: "पायाभूत सुविधांची निर्मिती" कडून कार्यान्वयन आणि देखभाल (ओ अँड एम) आणि "जन भागीदारी" (लोकसहभाग) कडे वळणे.

9. स्वावलंबिनी कार्यक्रम (एमएसडीईद्वारे)

चर्चेत का?

- 2024-2025 मध्ये, कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालयाने (एमएसडीई) विशेषतः उच्च शिक्षण संस्थांमध्ये महिला उद्योजकता आणि स्वयंरोजगार मजबूत करण्यासाठी स्वावलंबिनी कार्यक्रमाचा विस्तार आणि प्रचार केला.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- कार्यक्रमाचे नाव: स्वावलंबिनी
- कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालय (एमएसडीई) द्वारे सुरू केले
- नॅशनल इन्स्टिट्यूट फॉर आंत्रप्रेन्युरशिप अँड स्मॉल बिझनेस डेव्हलपमेंट (एनआयईएसबीयूडी) / संबंधित एजन्सी यांच्या माध्यमातून अंमलबजावणी केली जाते.
- लक्ष्य गट:
  - महिला विद्यार्थिनी .
  - उद्योगमुख महिला उद्योजक

10. स्किल इंडिया डिजिटल (एसआयडी) 2.0: 2030 साठी भारताच्या कार्यक्षमता आकार देणे

चर्चेत का?

केंद्रीय अर्थसंकल्प 2025-26 (फेब्रुवारी 2025) आणि त्यानंतरच्या जानेवारी 2026 मधील धोरण अद्यतनांदरम्यान, कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालयाने (एमएसडीई) स्किल इंडिया प्रोग्रामला मोठा आकार देण्याची घोषणा केली. एआय-चालित वैयक्तिकरण आणि औद्योगिक-मागणी-आधारित प्रशिक्षणावर भर देत "जेनेरिक ट्रेनिंग" वरून "स्किल इंडिया डिजिटल (एसआयडी) 2.0" वर लक्ष केंद्रित केले गेले आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- प्रारंभ: 15 जुलै 2015 (राष्ट्रीय कौशल्य विकास मिशन).
- नोडल मंत्रालय: कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालय (एमएसडीई).
- राष्ट्रीय कौशल्य विकास महामंडळ (एनएसडीसी), सेक्टर स्किल कौन्सिल (एसएससी).
- प्रमुख योजना: प्रधानमंत्री कौशल्य विकास योजना (पीएमकेव्ही).
- नवीन दृष्टी: मुख्य प्रवाहातील शालेय शिक्षणासह व्यावसायिक शिक्षण एकत्रित करण्यासाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 शी संरेखित

मुख्य "पुनर्आकारित" उपक्रम (2025-26)

- एक. स्किल इंडिया डिजिटल (एसआयडी) 2.0:
  - स्थानिक उद्योग डेटाच्या आधारे तरुणांना अभ्यासक्रमांची शिफारस करण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्तेवर आधारित कौशल्य अंतर विश्लेषणाचा वापर करणारे एक एकीकृत व्यासपीठ.
  - कागदविरहित प्रमाणीकरणासाठी आधार, डिजिटल आणि उद्यम सोबत एकत्रित केले आहे.

दो. नवीन शिकाऊ उमेदवार पुश:

- एका मोठ्या बदलात (जानेवारी 2026), सरकारने डायरेक्ट-टू-इंडस्ट्री अप्रेंटिसशिपला प्रोत्साहन दिले जेथे सरकार थेट डीबीटीद्वारे उमेदवाराला 50% विद्यावेतन देते.

तीन.

भविष्यातील कौशल्य केंद्रे (एफएससी):

- नवीन युगातील कौशल्ये: जनरेटिव्ह एआय, ग्रीन हायड्रोजन, क्वांटम कॉम्प्युटिंग आणि सेमी-कंडक्टर उत्पादन यावर लक्ष केंद्रित करण्यासाठी 500 विशेष केंद्रांची स्थापना.

चार.

आंतरराष्ट्रीय गतिशीलता:

- जागतिक दर्जाच्या (विशेषतः जपान, जर्मनी आणि युएईच्या बाजारपेठांसाठी) तरुणांना प्रशिक्षण देण्यासाठी स्किल इंडिया इंटरनॅशनल सेंटर्स (एसआयआयसी) स्थापन करणे.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (बजेट 2025-26)

- अर्थसंकल्पीय तरतूद: आकार बदलण्याच्या टप्प्यासाठी 3,100 कोटी रुपयांची तरतूद.
- लक्ष्य: 2027 पर्यंत दरवर्षी 2 कोटी युवकांचे कौशल्य वाढविणे.
- पीएम-सूर्या घर एकात्मिकरण: 1 लाख कामगारांना विशेषतः सौर छतावरील सौर प्रणालीसाठी प्रशिक्षण देण्यासाठी एक नवीन उप-योजना.
- विमेन इन टेक: पीएमकेव्हीवाय 4.0 अंतर्गत एसटीईएम (विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी, गणित) अभ्यासक्रमांमध्ये महिलांसाठी लक्षित शिष्यवृत्ती.

11. नीती आयोगाने राज्य सार्वजनिक विद्यापीठांबाबत (एसपीयू) अशा प्रकारचा पहिला अहवाल प्रसिद्ध केला

- हा अहवाल: 10 फेब्रुवारी 2025 रोजी "राज्य आणि राज्य सार्वजनिक विद्यापीठांद्वारे दर्जेदार उच्च शिक्षणाचा विस्तार" या शीर्षकाखाली प्रकाशित करण्यात आला.
- उद्दिष्ट: एसपीयूला केवळ "प्रवेश" वर लक्ष केंद्रित करण्यापासून ते "जागतिक दर्जाचे गुणवत्तापूर्ण" शिक्षण देण्यापर्यंत संक्रमण करण्यासाठी एक रोडमॅप प्रदान करणे.
- एसपीयूवरील मुख्य आकडेवारी: * भारतात 495 एसपीयू आहेत .
  - एकूण विद्यार्थ्यांच्या नोंदणीत (3.25 कोटी पेक्षा जास्त विद्यार्थी) 81 टक्के विद्यार्थी आहेत.
  - त्यामध्ये 46,000 हून अधिक संलग्न महाविद्यालयांचा समावेश आहे.
- अंदाजित विकास: राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 अंतर्गत, 2035 पर्यंत पटसंख्या दुप्पट होऊन 9 कोटी होण्याची अपेक्षा आहे, त्यापैकी सुमारे 7 कोटी विद्यार्थी एसपीयूमध्ये असण्याची शक्यता आहे.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
राष्ट्रीय सरासरी घनता	0.8 (दर 1 लाख पात्र लोकसंख्येमागे विद्यापीठे).
विद्यापीठाची सर्वाधिक घनता	सिक्कीम (10.3), त्यानंतर अरुणाचल प्रदेश आणि लडाख यांचा क्रमांक लागतो.
सर्वात कमी विद्यापीठ घनता	बिहार (0.2), उत्तर प्रदेश (0.3) आणि महाराष्ट्र (0.6).
सर्वाधिक निधी (बजेट)	महाराष्ट्र (₹11,421 कोटी), त्यानंतर बिहार आणि तामिळनाडू यांचा क्रमांक लागतो.

तपशील	वस्तुस्थिती
सर्वाधिक खर्च (%) (जीएसडीपी)	बिहार (1.56%) त्याखालोखाल जम्मू आणि काश्मीर आणि मणिपूरचा क्रमांक लागतो.
महिला नावनोंदणीचे यश	केरळ, छत्तीसगड आणि हिमाचल प्रदेश (पुरुषांपेक्षा महिलांची संख्या जास्त).
महाविद्यालयीन घनता आघाडी	कर्नाटक (६६) हे राष्ट्रीय सरासरी ३० च्या तुलनेत दुपटीहून अधिक आहे.

12. कोकबोरोक: स्क्रिप्ट कॉन्ट्रोव्हर्सि आणि 75 वा वर्धापन दिन

- दिवस साजरा करणे: 1979 मध्ये अधिकृत राज्य भाषा म्हणून मान्यता मिळाल्याच्या स्मरणार्थ 19 जानेवारी 2026 रोजी संपूर्ण त्रिपुरामध्ये 48 वा कोकबोरोक दिवस (त्रिपुरी भाषा दिवस) साजरा करण्यात आला.
- भाषिक मुळे : ही तिबेटो-बर्मन भाषा कुळातील (चीन-तिबेटी) व बोरोक/त्रिपुरी लोकांची मातृभाषा आहे.
- लिपी वाद: 2025 च्या उत्तरार्धात लिपीच्या निवडीबद्दल एक मोठा वाद निर्माण झाला; स्थानिक गट रोमन (लॅटिन) लिपीची मागणी करत असताना, राज्यात देवनागरी किंवा बंगालीचा सतत वापर करण्याचे प्रस्ताव आले आहेत.
- युनेस्को दर्जा: युनेस्को अॅटलास ऑफ द वर्ल्ड्स लॅंग्वेजेस इन डॅंजरद्वारे या भाषेचे सध्या "असुरक्षित" म्हणून वर्गीकरण केले आहे.
- घटनात्मक मागणी : भारतीय राज्यघटनेच्या आठव्या अनुसूचीत कोकबोरोक समाविष्ट करून त्याला राष्ट्रीय मान्यता मिळावी यासाठी २०२५-२६ मध्ये आंदोलन सुरू आहे.
- ऐतिहासिक तथ्य : कोकबोरोक्मा हे भाषेचे पहिले व्याकरण राधामोहन ठाकूर यांनी १९०० मध्ये प्रकाशित केले.

13. निकोबारी जमाती: एमराल्ड बेटांचा "होल्यू"

- भौगोलिक ओळख: निकोबार हा अंदमान आणि निकोबार बेटांमधील सर्वात मोठा स्वदेशी गट आहे, जो प्रामुख्याने कार निकोबार आणि द्वीपसमूहाच्या मध्य/दक्षिण बेटांवर राहतो.
- भाषिक मुळे: अंदमानी जमातींच्या विपरीत, निकोबारी लोक ऑस्ट्रो-एशियाटिक कुटुंबातील (मोन-ख्मेर शाखा) संबंधित भाषा बोलतात, जे आग्नेय आशियाशी प्राचीन संबंध दर्शवितात.
- सामाजिक स्थिती: त्यांना अनुसूचित जमाती (एस.टी.) म्हणून वर्गीकृत केले गेले आहे; विशेष म्हणजे, ते बेट जमातींमध्ये सर्वात आधुनिक आणि लोकसंख्या असलेले आहेत, ज्यामुळे त्यांना शोम्पेनसारख्या 'विशेषतः असुरक्षित आदिवासी गट' (पी.व्ही.टी.जी.) पासून वेगळे केले जाते.
- उपजीविका आणि संस्कृती: पारंपरिकरित्या बागायती समाज असलेला, नारळ आणि सुपारी लागवड आणि डुककर संगोपनात ते उत्कृष्ट आहेत; त्यांचा समाज तुहेत नावाच्या मातृसत्ताक-झुकलेल्या संयुक्त कुटुंब व्यवस्थेचे अनुसरण करतो.
- चालू बातम्या (2025-26): ग्रेट निकोबार समग्र विकास प्रकल्पाच्या सभोवतालच्या चर्चेमुळे ही जमात लक्ष केंद्रित करत

आहे, ज्यामुळे पायाभूत सुविधा आणि आदिवासी जमीन हक्कांमधील संतुलनाबद्दल चिंता निर्माण झाली आहे.

14. कर्नाटक: "सन्मानाने मरण्याचा अधिकार" लागू करणारे पहिले राज्य

- **ऐतिहासिक आदेश:** 30 जानेवारी 2025 रोजी, कर्नाटक आरोग्य विभागाने सन्मानाने मरण्याच्या अधिकाराबाबत सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी एक महत्त्वपूर्ण परिपत्रक जारी केले.
- **घटनात्मक आधार:** हा आदेश कॉमन कॉज विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया (2018/2023) या निर्णयावर आधारित आहे, ज्यामध्ये असे म्हटले होते की अनुच्छेद 21 अंतर्गत "जगण्याचा अधिकार" मध्ये सन्मानाने मृत्यूचा अधिकार समाविष्ट आहे.
- **निष्क्रिय इच्छामरण:** हे असाध्य आजारी रुग्णांसाठी किंवा पुनर्प्राप्तीची कोणतीही आशा नसलेल्या पर्सिस्टंट व्हेजिटेटिव्ह स्टेटमध्ये (पीव्हीएस) जीवन-निर्वाह थेरपी (डब्ल्यूएलएसटी) मागे घेण्यास अनुमती देते.
- **अॅडव्हान्स मेडिकल डायरेक्टिव्ह (एएमडी):** राज्याने "लिव्हिंग विल" च्या वापरस औपचारिक रूप दिले आहे, जिथे निरोगी मनाचा प्रौढ आगाऊ निर्दिष्ट करू शकतो की त्यांना कृत्रिम लाइफ सपोर्टवर ठेवण्याची इच्छा नाही.
- **त्रिस्तरीय सुरक्षितता:** या प्रक्रियेसाठी प्राथमिक वैद्यकीय मंडळ, दुय्यम वैद्यकीय मंडळ (सरकार-नामनिर्देशित डॉक्टरसह) आणि न्यायिक दंडाधिकार्यांद्वारे अंतिम देखरेख आवश्यक आहे.

15. मध्य प्रदेश: भीक मागणे आणि भिक्षा देण्यावर कडक बंदी (2025-26)

- **संदर्भ:** 2025 च्या सुरुवातीस, भोपाळने इंदूरच्या नेतृत्वाचे अनुसरण करून भीक मागण्यावर जिल्हाव्यापी बंदी आणि सार्वजनिक ठिकाणी भिक्षा देण्याची कृती लागू केली.
- **कायदेशीर आधार:** भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता (BNSS), 2023 च्या कलम 163 अंतर्गत ही बंदी लागू करण्यात आली आहे (ज्याने CrPC च्या कलम 144 ची जागा घेतली).
- **दंड:** भीक मागणारे आणि पैसे / वस्तु देणारे या दोघांनाही भारतीय न्याय संहितेच्या कलम 223 अंतर्गत कायदेशीर कारवाईला सामोरे जावे लागते, ज्यात संभाव्य दंड किंवा तुरुंगवासाचा समावेश आहे.
- **राष्ट्रीय मैलाचा दगड:** मे 2025 मध्ये, केंद्र सरकारच्या SMILE (उपजीविका आणि उपक्रमांसाठी उपेक्षित व्यक्तींसाठी समर्थन) उपक्रमांतर्गत इंदूरला अधिकृतपणे भारतातील पहिले "भिकारी-मुक्त शहर" घोषित करण्यात आले.
- **पुनर्वसन फोकस:** हे पाऊल "भिक्षा वृत्ती मुक्त भारत" मोहिमेचा एक भाग आहे, ज्याने भिकार्यांसाठी केवळ गुन्हेगारीकरणापासून आरोग्य सेवा, शिक्षण आणि कौशल्य प्रशिक्षण देण्याकडे लक्ष केंद्रित केले आहे.

16. मध्य प्रदेश: भीक मागण्यावर आणि भिक्षा देण्यावर कडक बंदी (2025-26)

- **संदर्भ:** 2025 च्या सुरुवातीस, भोपाळने इंदूरच्या नेतृत्वाचे अनुसरण करून भीक मागण्यावर जिल्हाव्यापी बंदी आणि सार्वजनिक ठिकाणी भिक्षा देण्याची कृती लागू केली.

- **कायदेशीर आधार:** भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता (BNSS), 2023 च्या कलम 163 अंतर्गत ही बंदी लागू करण्यात आली आहे (ज्याने CrPC च्या कलम 144 ची जागा घेतली).
- **दंड:** भीक मागणारे आणि पैसे / वस्तु देणारे या दोघांनाही भारतीय न्याय संहितेच्या कलम 223 अंतर्गत कायदेशीर कारवाईला सामोरे जावे लागते, ज्यात संभाव्य दंड किंवा तुरुंगवासाचा समावेश आहे.
- **राष्ट्रीय मैलाचा दगड:** मे 2025 मध्ये, केंद्र सरकारच्या SMILE (उपजीविका आणि उपक्रमांसाठी उपेक्षित व्यक्तींसाठी समर्थन) उपक्रमांतर्गत इंदूरला अधिकृतपणे भारतातील पहिले "भिकारी-मुक्त शहर" घोषित करण्यात आले.
- **पुनर्वसन फोकस:** हे पाऊल "भिक्षा वृत्ती मुक्त भारत" मोहिमेचा एक भाग आहे, ज्याने भिकार्यांसाठी केवळ गुन्हेगारीकरणापासून आरोग्य सेवा, शिक्षण आणि कौशल्य प्रशिक्षण देण्याकडे लक्ष केंद्रित केले आहे.

17. स्माइल: उपेक्षित कल्याणासाठी एकछत्री योजना

- **सामाजिक न्याय आणि सक्षमीकरण मंत्रालयाने** 12 फेब्रुवारी 2022 रोजी सुरू केलेले फुल फॉर्म: उपजीविका आणि उद्यमशीलतेसाठी उपेक्षित व्यक्तींसाठी समर्थन.
- **लक्ष्य गट:** ट्रान्सजेंडर व्यक्ती आणि भीक मागणाऱ्या व्यक्ती या दोन गटांच्या सर्वसमावेशक पुनर्वसनासाठी विशेषतः रचना केली आहे.
- **उप-योजना:** यात दोन केंद्रीय क्षेत्रातील उप-योजनांचा समावेश आहे - एक ट्रान्सजेंडर कल्याण (गरिमा गृह आश्रयासह) आणि दुसरी भिकाऱ्यांच्या पुनर्वसनासाठी.
- **मुख्य घटक:** आरोग्य विमा (पीएम-जेएवाय), कौशल्य विकास (पीएम-दक्ष) आणि शिक्षण शिष्यवृत्तीद्वारे "गुन्हेगारीकरण" ते "पुनर्वसन" या संक्रमणावर लक्ष केंद्रित करते.
- **स्माइल-75 उपक्रम :** स्वातंत्र्याच्या 75 वर्षांच्या निमित्ताने 75 महानगरपालिकांना (मुंबई आणि नागपूरसह) "भिकारी-मुक्त" शहराचा दर्जा देण्यासाठी एक विशेष उप-घटक सुरू करण्यात आला.
- **निधी आणि कालावधी:** मंत्रालयाने 2021-22 ते 2025-26 या कालावधीत योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी 365 कोटी रुपयांची तरतूद केली आहे.

18. नारी अदालत : महिलांच्या नेतृत्वाखालील सामुदायिक न्याय मंच

- **संस्थात्मक चौकट:** 2023-24 मध्ये सुरू करण्यात आलेली नारी अदालत (महिला न्यायालय) हा मिशन शक्ती (महिला आणि बाल विकास मंत्रालय) अंतर्गत "संबल" उप-योजनेचा एक प्रमुख घटक आहे.
- **रचना :** प्रत्येक गावपातळीवरील युनिटमध्ये ७ ते ११ सदस्य असतात ज्यांना न्याय सखी (कायदेशीर मित्र) म्हणतात, त्यापैकी निम्मे सदस्य ग्रामपंचायत सदस्य म्हणून निवडले जातात आणि उर्वरित नामनिर्देशित सामाजिक आदरणीय महिला (शिक्षक, डॉक्टर) असतात.
- **नेतृत्व:** फोरमचे नेतृत्व मुख्य न्याय सखी (मनसे) करतात, जी सदस्यांद्वारे सहा महिन्यांच्या सामान्य कार्यकाळासाठी निवडली जाते.
- **सद्यस्थिती (2025-26):** सुरुवातीला आसाम आणि जम्मू आणि काश्मीरमधील प्रत्येकी 50 ग्रामपंचायतींमध्ये प्रायोगिक तत्वावर संपर्क-7378743031 / 7767073031

सुरू करण्यात आले, 2025-26 मध्ये बिहार, कर्नाटक, सिक्कीम आणि अंदमान आणि निकोबार बेटांमध्ये त्याचा विस्तार करण्यात आला.

- **मुख्य कार्य:** हे औपचारिक न्यायालयांना बायपास करून मध्यस्थी आणि वाटाघाटीद्वारे घरगुती छळ आणि मालमत्ता हक्क यासारख्या "क्षुल्लक" प्रकरणांसाठी पर्यायी विवाद निराकरण (एडीआर) व्यासपीठ प्रदान करते.
- **कायदेशीर स्थिती :** त्याला औपचारिक कायदेशीर दर्जा नसतो. त्याचे निर्णय परस्पर संमती आणि स्वेच्छेने सहभागी होण्यावर आधारित असतात. ते प्रामुख्याने सामाजिक 'दबाव गट' म्हणून काम करतात.

19. श्री श्री राधा मदनमोहनजी मंदिर: आशिया खंडातील दुसरे सर्वात मोठे इस्कॉन मंदिर

- **उद्घाटन:** पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी 15 जानेवारी 2025 रोजी मकर संक्रांतीच्या निमित्ताने नवी मुंबई भेटीदरम्यान मंदिराचे उद्घाटन केले.
- **स्थान आणि व्याप्ती :** नवी मुंबईतील खारघर येथे असलेला हा प्रकल्प 9 एकरांवर पसरलेला आहे आणि 170 कोटी रुपये खर्चून 12 वर्षांच्या कालावधीत बांधण्यात आला आहे.
- **विशेष पदनाम:** हे आशियातील दुसरे या क्रमांकाचे इस्कॉन मंदिर म्हणून ओळखले जाते आणि "ग्लोरी ऑफ महाराष्ट्र" आध्यात्मिक उपक्रमाचा एक भाग आहे.
- **या संकुलात वैदिक शिक्षण महाविद्यालय, आयुर्वेदिक उपचार केंद्र, ज्येष्ठ नागरिकांचा आश्रम, गोशाळा आणि सेंद्रिय शेती आहे.**
- **दूरदर्शी श्रद्धांजली:** इस्कॉनचे माजी अध्यक्ष दिवंगत गोपाळ कृष्ण गोस्वामी महाराज यांचे स्वप्न पूर्ण करणाऱ्या वैदिक संग्रहालय आणि सांस्कृतिक केंद्राची पायाभरणी पंतप्रधानांनी केली.

20. कनुमा पांडुगा : गुरू आणि कृतज्ञतेचा सण

- **दिनांक आणि संदर्भ:** 16 जानेवारी 2026 रोजी साजरा केला जाणारा कनुमा हा आंध्र प्रदेश आणि तेलंगणामध्ये चार दिवसीय संक्रांती उत्सवाचा तिसरा दिवस आहे.
- **मुख्य महत्त्व:** हा गुरांसाठी (गायी आणि बैलांसाठी) "थॅक्सगिव्हिंग" दिवस आहे, यशस्वी कापणी साध्य करण्यात त्यांची महत्त्वपूर्ण भूमिका मान्य करतो.
- **पौराणिक दुवा:** भगवान इंद्राने पाठवलेल्या मुसळधार पावसापासून गोकुळमच्या लोकांना आणि पशुधनाचे संरक्षण करण्यासाठी भगवान श्रीकृष्णाने गोवर्धन टेकडी उचलल्याचे स्मरण आहे.
- **मुख्य विधी:** शेतकरी त्यांच्या गुरांना आंगोळ घालतात, त्यांची शिंगे दोलायमान रंगात रंगवतात, त्यांना हार / घंटांनी सजवतात आणि "गो पूजा" (गोपूजा) करतात.
- **उत्सवाच्या चालीरीती:** हा दिवस "गंगिरेडू" (सजवलेल्या बैल) मिरवणुका, सामुदायिक मेजवानी आणि बैलगाडीच्या शर्यती आणि कोंबड्यांच्या मारामारीसारख्या पारंपारिक ग्रामीण खेळांद्वारे साजरा केला जातो.

21. "एक थाळी, एक बॅग" अभियान: प्लास्टिकमुक्त महाकुंभ

- **15 जानेवारी 2025 रोजी प्रयागराज येथे सह-सरकार्यवाह कृष्ण गोपाळ यांच्या हस्ते राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे (आरएसएस) उद्घाटन झाले.**
- **उद्दिष्ट:** महाकुंभ 2025 ला "हरित आणि प्लास्टिक-मुक्त" कार्यक्रम बनवणे आणि एकदाच वापरले जाणारे प्लास्टिक आणि थर्मालकोलच्या ऐवजी शाश्वत पर्यायांचा वापर करणे.
- **वितरणाचे प्रमाण:** भारतभरातील घरांमधून 2 दशलक्षाहून अधिक स्टील प्लेट्स/ग्लास आणि 1.3 दशलक्ष कापडी पिशव्या गोळा केल्या गेल्या आणि लंगर (कम्युनिटी किचन) मध्ये वितरित केल्या गेल्या.
- **प्रभाव:** या उपक्रमामुळे डिस्पोजेबल कचरा 80-85% कमी झाला आहे, कचरा व्यवस्थापन आणि खरेदी खर्चात दररोज अंदाजे 3.5 कोटी रुपयांची बचत झाली आहे.
- **पर्यावरणीय दृष्टी:** त्याने मोठ्या प्रमाणात सामाजिक कार्यक्रमांसाठी "भांडी बँक" या संकल्पनेला प्रोत्साहन दिले आणि मोठ्या प्रमाणात कचरा जमा होण्यापासून रोखण्यासाठी डोना-पट्टल (लीफ प्लेट्स) च्या पारंपारिक वापरास परावृत्त केले.

22. जगातील सर्वात मोठे महामृत्युंजय यंत्र: प्रयागराज 2025

- **उद्घाटन:** 14 जानेवारी 2025 (मकर संक्रांती) विशेषतः महाकुंभ 2025 साठी तपोवन आश्रम (झुन्सी) येथे स्थापना करण्यात आली.
- **अद्वितीय परिमाण:** हे जगातील पहिले 3D महामृत्युंजय यंत्र आहे, ज्याची लांबी, रुंदी आणि उंची बरोबर 52 फूट आहे - महामृत्युंजय मंत्राच्या 52 अक्षरांचे प्रतीक आहे.
- **अभिषेक :** या संरचनेत १५१ आचार्यांनी ५२ दिवसांत मंत्रोच्चार करून त्यात ठेवलेले ११,११,१११ पंचमुखी रुद्राक्ष मोफत वितरणासाठी अभिषेक केले.
- **वैज्ञानिक रचना:** यंत्राची रचना मानवी पाठीच्या कणाची नक्कल करण्यासाठी केली गेली आहे, ज्याचा उद्देश आसपासच्या तणाव आणि नैराश्याचा सामना करण्यासाठी सकारात्मक ऊर्जा उत्सर्जित करणे आहे.
- **संस्थापक:** स्वामी सहजानंद सरस्वती (हिसार, हरियाणा) यांनी स्थापन केले, ज्यांनी या "मृत्यूवर विजय" आध्यात्मिक साधनाची जाणीव करून देण्यासाठी 34 वर्षे संशोधन आणि तपश्चर्या केली.
- **भविष्यातील योजना:** कुंभमेळानंतर, प्रयागराजमधील तात्पुरती रचना विसर्जन किंवा पुनर्वसनासाठी नियोजित करण्यात आली होती, तर 12 ज्योतिर्लिंग आणि हिसार येथे कायमस्वरूपी आवृत्ती स्थापित केली जात आहे.

23. वडनगर पुरातत्व संग्रहालय : भारतातील पहिले प्रायोगिक संग्रहालय

- **उद्घाटन:** 16 जानेवारी 2025 रोजी केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहा यांच्या हस्ते वडनगर, गुजरात (पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांचे जन्मस्थान) येथे अधिकृतपणे उद्घाटन झाले.
- **अद्वितीय वैशिष्ट्य:** हे भारतातील पहिले "अनुभवात्मक" संग्रहालय आहे, म्हणजे ते थेट 4,000 चौरस मीटर खोदाई

साइटसह एकत्रित केले गेले आहे जिथे अभ्यागत 16-18 मीटर खोलीवर स्तरीकृत अवशेष पाहू शकतात.

- **सांस्कृतिक सातत्य** : या संग्रहालयात २,५०० वर्षांचा मानवी वस्तीचा (इ.स.पू. ८०० ते आजपर्यंत) अखंड इतिहास दिसून येतो, जो जागतिक पुरातत्त्वशास्त्रात दुर्मिळ आहे.
- **सात सांस्कृतिक कालखंड**: प्रदर्शने मौर्य, इंडो-ग्रीक, क्षत्रप, सोलंकी आणि मुघल-ब्रिटिश युगांसह 7 वेगवेगळ्या टप्प्यांमध्ये विभागली गेली आहेत.
- **मुख्य निष्कर्ष**: बौद्ध मठाचे अवशेष, प्राचीन नाणी, शिंपले तयार करण्याची साधने आणि प्राचीन अन्नधान्य आणि डीएनए नमुने यासारख्या सेंद्रिय सामग्रीसह 5,000 हून अधिक कलाकृती प्रदर्शित केल्या आहेत.
- **बौद्ध संबंध**: इ.स. 7 व्या शतकात चिनी प्रवासी ह्वेन त्सांग (झुआनझांग) यांनी नोंदविल्याप्रमाणे, वडनगरला एक प्रमुख बौद्ध केंद्र म्हणून हायलाइट करते.

- **पैसे भरण्याची पद्धत**: थेट लाभ हस्तांतरण (डीबीटी) द्वारे एकाच वार्षिक हप्त्यामध्ये थेट लाभार्थ्यांच्या बँक खात्यात मदत वितरित केली जाते.
- **उद्दिष्ट**: सामाजिक सुरक्षा प्रदान करणे आणि ग्रामीण भूमिहीन कुटुंबांचे निव्वळ उत्पन्न वाढविणे, त्यांना आरोग्य, शिक्षण आणि सणांचा खर्च भागविण्यास मदत करणे.

24. स्वामित्व योजनेचा मैलाचा दगड : एकाच दिवसात 65 लाख कार्डे

- **विक्रमी वितरण**: 18 जानेवारी 2025 रोजी, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली स्वामित्व योजनेतर्गत एकाच दिवसात 65 लाख मालमत्ता कार्डांचे आतापर्यंतचे सर्वात मोठे वितरण करण्यात आले.
- **भौगोलिक पोहोच**: या कार्यक्रमात 10 राज्ये (महाराष्ट्रासह) आणि 2 केंद्रशासित प्रदेश (जम्मू-काश्मीर आणि लडाख) मधील 237 जिल्हांमधील 50,000 हून अधिक गावांचा समावेश होता.
- **एकूण मैलाचा दगड** : या भव्य वितरणामुळे या योजनेतर्गत जारी केलेल्या मालमत्ता पत्रांची एकूण संख्या 2.25 कोटी झाली आहे, ज्यात सुमारे 1.53 लाख गावांचा समावेश आहे.
- **आर्थिक क्षमता**: जमीन हक्कांच्या औपचारिकीकरणामुळे गावकऱ्यांना कर्जासाठी मालमत्ता तारण म्हणून वापरण्याची परवानगी मिळाल्याने 100 लाख कोटी रुपयांहून अधिक किमतीचे आर्थिक व्यवहार सुरू होण्याची अपेक्षा आहे, असे पंतप्रधानांनी अधोरेखित केले.
- **तंत्रज्ञान भागीदार**: सर्व्हे ऑफ इंडियाद्वारे उच्च-रिझोल्यूशन ड्रोनचा वापर करून मॅपिंग केले जाते, जे पूर्वी नकाशे न केलेल्या "आबादी" (वस्ती असलेल्या) भागांसाठी अचूक "अधिकारांची नोंदी" सुनिश्चित करते.

25. दीन दयाल उपाध्याय भूमिहीन कृषी मजदूर कल्याण योजना

- **लॉच डेट**: छत्तीसगडचे मुख्यमंत्री विष्णू देव साई यांनी 20 जानेवारी 2025 रोजी "मोदी की गॅरंटी" निवडणुकीचे मोठे आश्वासन पूर्ण करून अधिकृतपणे लॉच केले.
- **आर्थिक सहाय्य**: ही योजना पात्र भूमिहीन कुटुंबांना वार्षिक 10,000 रुपयांचे आर्थिक अनुदान प्रदान करते, जुन्या राजीव गांधी योजनेतर्गत मागील ₹ 7,000 पेक्षा वाढ.
- **लाभार्थी**: वन उत्पन्न गोळा करणारे, मेंढपाळ, सुतार, लोहार, चांभार आणि नाभिक यांच्यासह 5.62 लाख भूमिहीन शेतमजुरांचे लक्ष्य आहे.
- **विशेष समावेश**: या योजनेत राज्यातील अनुसूचित भागातील आदिवासी धार्मिक स्थळांवर पूजा सेवा करणाऱ्या पुजारी, बैगा, गुनिया आणि मांडी यांच्या कुटुंबांसाठी समावेश आहे.

पर्यावरण

1. मुंबईतील संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यानात बिबट्या सफारी सुरू होणार - राज्यमंत्री आशिष शेलार यांनी जाहीर केले

याबद्दल -

- पर्यावरण-पर्यटन आणि वन्यजीव जागरूकता वाढवण्यासाठी महाराष्ट्राने एसजीएनपी येथे बिबट्या सफारी प्रकल्पाची घोषणा केली.
- 5 कोटी रुपयांचा उपक्रम 30 हेक्टरवर पसरलेला आहे, ज्याचा उद्देश अधिक अभ्यागतांना आकर्षित करणे आणि संवर्धनास चालना देणे आहे.
- मंत्री आशिष शेलार यांनी वन्यजीव संगोपनात सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीचे प्रतीक असलेल्या दोन बिबट्यांना दत्तक घेतले.
- एसजीएनपी आधीपासूनच सिंह आणि बिबट्या सफारीचे आयोजन करते; महाराष्ट्रभरातील बछड्यांचे संगोपन येथे केले जाते.
- 400 कामगारांसाठी विमा संरक्षण वन कर्मचार्यांच्या कल्याणावरील प्रशासनाचे लक्ष प्रतिबिंबित करते.

'संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान (एसजीएनपी)

- मुंबईतील बोरिवली येथे वसलेले, जगातील सर्वात मोठ्या शहरी राष्ट्रीय उद्यानांपैकी एक.
- बिबट्या, हरिण आणि 250 हून अधिक पक्ष्यांच्या प्रजातींचे घर.
- काऱ्हेरी लेणी, इको-टुरिझम आणि जैवविविधता कॉरिडॉरसाठी ओळखले जाते.
- गांधी टेकडी** : महात्मा गांधींना समर्पित स्मारक.
- दहिसर नदी**: एसजीएनपीमधून वाहते आणि उद्यानाच्या परिसंस्थेसाठी गोड्या पाण्याचा एक प्रमुख स्रोत आहे.
- पॉईन्सर सरोवर** : उद्यानाच्या हद्दीत वसलेले सरोवर.

2. एफएओने शाश्वत नायट्रोजन

व्यवस्थापनावर जागतिक अहवाल प्रकाशित केला (जानेवारी 2025)

- हा अहवाल**: रोममधील एफएओ मुख्यालयात "अॅग्रीफूड सिस्टम्समधील शाश्वत नायट्रोजन व्यवस्थापन" असे शीर्षक आहे.
- संदर्भ**: नायट्रोजनच्या वापराच्या कार्यक्षमतेला विशेषतः "ट्रिपल प्लॅनेटरी क्रायसिस" (हवामान बदल, जैवविविधता तोटा आणि प्रदूषण) शी जोडणारे हे पहिले व्यापक जागतिक मूल्यांकन आहे.
- महत्त्वाचे जागतिक निष्कर्ष**: गेल्या 150 वर्षांत मानव-चालित प्रतिक्रियाशील नायट्रोजन प्रवाह दहापट वाढला आहे. सध्या, 200 दशलक्ष टन (सर्व प्रतिक्रियाशील नायट्रोजनच्या 80%) दरवर्षी पर्यावरणात नष्ट होतात.

एमपीएससी प्रीलिम्स "जाणून घेण्याची गरज" तथ्ये:

तपशील	वस्तुस्थिती
नायट्रोजन सामर्थ्य	\$N_2O\$ \$CO_2\$ पेक्षा 273 पट अधिक शक्तिशाली आहे.
ओझोन थर	\$N_2O\$ हा सध्या उत्सर्जित होणारा शीर्ष ओझोन-कमी करणारा पदार्थ आहे.
पशुधन वाटा	मानव-प्रेरित नायट्रोजन उत्सर्जनाच्या सुमारे एक तृतीयांश वाटा पशुधनाचा आहे.
पॅरिस करार .	1.5°C तापमानवाढीचे लक्ष्य आवाक्यात ठेवण्यासाठी \$N_2O\$ कमी करणे आवश्यक आहे.
आरोग्यावर परिणाम	नायट्रोजन प्रदूषणामुळे श्वसन/हृदयविकारांना हातभार लागतो आणि समुद्राचे "मृत क्षेत्र" तयार होते.

3. इंदूर आणि उदयपूर ही भारतातील पहिली

'पाणथळ क्षेत्र मान्यताप्राप्त शहरे' बनली

- घोषणा**: 25 जानेवारी 2025 रोजी, पाणथळ जमिनीवरील रामसर कन्व्हेन्शनने अधिकृतपणे इंदूर (मध्य प्रदेश) आणि उदयपूर (राजस्थान) यांना वेटलॅंड शहरांच्या जागतिक यादीतील पहिले भारतीय शहर म्हणून मान्यता दिली.
- जागतिक यादी**: भारत निवडक 17 देशांच्या गटात सामील झाला आहे; या दोन देशांसह, जागतिक स्तरावर मान्यताप्राप्त पाणथळ शहरांची एकूण संख्या 74 वर पोहोचली आहे.
- नामांकन संदर्भ**: भारताने मुळात इंदूर, उदयपूर आणि भोपाळ या तीन शहरांना नामांकन दिले होते. तथापि, भोज पाणथळ जागेजवळील प्रस्तावित रस्ता प्रकल्पाबाबत नागरिक गटांनी उपस्थित केलेल्या पर्यावरणीय चिंतेमुळे भोपाळ अवकाशात राहिले.

- मान्यता प्राधिकरण : रामसर कन्व्हेन्शनची स्वतंत्र सल्लागार समिती (आयएसी).

मान्यताप्राप्त शहरांची ठळक वैशिष्ट्ये

शहर	प्रमुख पाणथळ जागा / रामसर साइट्स	विशेष मान्यता
इंदौर (म.प्र.)	सिरपूर तलाव (रामसर स्थळ) आणि यशवंत सागर.	भारतातील सर्वात स्वच्छ शहर म्हणून ओळखले जाते; जलपक्षी संवर्धनासाठी शहरी पाणथळ जागांचा "शहाणा वापर" करण्यासाठी ओळखले जाते.
उदयपूर (राजस्थान)	पिचोला तलाव, फतेह सागर, रंग सागर, स्वरूप सागर आणि दूध तलाई.	"तलावांचे शहर" म्हणून ओळखले जाते; त्याची गुंतागुंतीची तलाव प्रणाली शहराचे सूक्ष्म हवामान आणि पूर नियंत्रण राखण्यास मदत करते.

4. भारतातील रामसर नेटवर्कने 96 वर्षांचा संवर्धनाचे टप्पे गाठले

चर्चेत का?

भारताने रामसर स्थळांची संख्या अधिकृतपणे 96 पर्यंत वाढवली असून पाणथळ जागांच्या संवर्धनात महत्त्वपूर्ण झेप घेतली आहे. 2025 च्या उत्तरार्धात सर्वात अलीकडील भर - सिलीसेढ तलाव (राजस्थान) आणि कोपरा जलाशय (छत्तीसगड) - यांनी आशियातील सर्वात मोठे रामसर नेटवर्क असलेला देश आणि जागतिक स्तरावर तिसरा सर्वात मोठा (यूके आणि मेक्सिकोनंतर) म्हणून भारताचे स्थान मजबूत केले आहे.

कोअर स्टॅटिक बँकबोन

- करार** : रामसर करार (१९७१) हा पाणथळ जागांचे संवर्धन आणि "शहाणपणाने वापर" करण्यासाठी एक आंतरराष्ट्रीय करार आहे.
- नोडल मंत्रालय**: पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालय (एमओईएफसीसी).
- इंडियाज जर्नी** : इंडिया 1 फेब्रुवारी 1982 रोजी या अधिवेशनात सहभागी झाला.
- मुख्य आकडेवारी**:
  - एकूण साइट्स: 96 (जानेवारी 2026 पर्यंत).
  - एकूण क्षेत्रफळ: ~ 1.36 दशलक्ष हेक्टर.
  - पहिली ठिकाणे: चिल्का तलाव (ओडिशा) आणि केवलादेव राष्ट्रीय उद्यान (राजस्थान) 1981 मध्ये.

अलीकडील भर आणि ठळक मुद्दे (2025-26)

2025 मध्ये, एकूण 11 नवीन साइट्स जोडल्या गेल्या, ज्यामुळे ही संख्या 85 वरून 96 वर आली.

साइटचे नाव	राज्य	प्रमुख वैशिष्ट्ये
सिलीसेराह तलाव	राजस्थान	मानवनिर्मित (1845); अलवरसाठी गंभीर पाण्याचा स्रोत; सरिस्का व्याघ्र प्रकल्पाजवळ.
कोपरा जलाशय	छत्तीसगड	महानदी खोऱ्यातील मानवनिर्मित जलाशय; रिचर टर्न सारख्या स्थलांतरित पक्ष्यांसाठी महत्त्वाचे.

साइटचे नाव	राज्य	प्रमुख वैशिष्ट्ये
गोगाबिल तलाव	बिहार	ऑक्सबो तलाव; बिहारमधील पहिले कम्युनिटी रिझर्व; स्थानिक मत्स्यपालनासाठी महत्वाचे.
नांजरायन तलाव	तामिळनाडू	मानवनिर्मित सिंचन तलाव; नोय्यल नदीच्या खोऱ्यात वसलेले आहे.
काडुवेली अभयारण्य	तामिळनाडू	खारी किनारपट्टीची पाणथळ जमीन; पूर्व आशियाई-ऑस्ट्रेलेशियन फ्लायवेचा भाग.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (राज्य क्रमवारी)

- तामिळनाडू: सर्वाधिक साइट्स (20) सह आघाडीवर आहे.
- उत्तर प्रदेश 10 व्या स्थानावर आहे.
- बिहार: अलीकडेच 6 साइट्सवर वाढ झाली आहे, इंडो-गंगेच्या मैदानावरील एक प्रमुख केंद्र बनले आहे.
- पाणथळ शहरे: जानेवारी 2025 मध्ये, शहरी नियोजनात पाणथळ जागांचे एकत्रीकरण ओळखून इंदूर आणि उदयपूर ही भारतातील पहिले रामसर-मान्यताप्राप्त पाणथळ शहरे बनली.

5. इंटरनॅशनल बिग कॅट अलायन्स (IBCA)

चर्चेत का?

- 2024-2025 मध्ये, भारताने वाघांच्या जागतिक संवर्धनाला बळकटी देण्यासाठी सुरू केल्यानंतर, आंतरराष्ट्रीय बिग कॅट अलायन्स (IBCA) ला महत्त्व प्राप्त झाले कारण अधिक देश या आघाडीत सामील झाले.

मुख्य तथ्ये (सर्वात महत्वाचा विभाग)

- नाव: आंतरराष्ट्रीय बिग कॅट अलायन्स (IBCA)
- लॉच केले: भारत
- लॉचचे वर्ष: 2023
- सहभागी मंत्रालय:
  - पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालय
- निसर्ग:
  - ऐच्छिक आंतरराष्ट्रीय आघाडी
- उद्दिष्ट:
  - मोठ्या मांजरी आणि त्यांच्या अधिवासाचे संवर्धन
- मोठ्या मांजरींनी झाकलेले आहे:
  - वाघ
  - सिंह
  - बिबट्या
  - हिम बिबट्या
  - चित्ता
  - जग्वार
  - प्यूमा
- मुख्यालय / सचिवालय:
  - भारत
- सदस्यता:
  - सर्व बिग कॅट रेंज देशांसाठी खुले
- निधी:
  - ऐच्छिक योगदान

6. सायंट्रानिलिप्रोल: मधमाश्यांना वाढता धोका

- रसायनाचे स्वरूप: सायंट्रानिलिप्रोल हे एक प्रणालीगत अँटिबिओटिक डायमाइड कीटकनाशक (आयआरएसी ग्रुप 28) आहे जे रायनोडीन रिसेप्टर मॉड्युलेशनद्वारे त्यांच्या स्नायूंना अर्धागवायू करून चर्वण आणि शोषक कीटकांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी वापरले जाते.

- विषाक्तता पातळी: हे मधमाश्या (एपिस मेलिफेरा) आणि भारतीय मधमाश्या (एपिस सेराना इंडिका) यांना संपर्क आणि अंतर्ग्रहण (तीव्र तोंडी संपर्क) या दोन्हीद्वारे अत्यंत विषारी म्हणून वर्गीकृत केले जाते.
- अलीकडील अभ्यासाचे निष्कर्ष (2025): सायन्स आणि इतर जर्नल्समध्ये प्रकाशित केलेले संशोधन असे दर्शविते की ते निओनिकोटिनोइड्ससाठी "सुरक्षित" पर्याय म्हणून विकले जात असले तरी यामुळे लक्षणीय मृत्यू होतो; उदाहरणार्थ, 600 एनजी / मधमाशीच्या डोसमुळे केवळ 8 तासांच्या आत 48% मृत्यू होऊ शकतो.
- अव्यांवर परिणाम: 2025 च्या उत्तरार्धातील अभ्यासातून असे दिसून आले आहे की सायंट्रानिलिप्रोलच्या तीव्र प्रदर्शनामुळे अव्यांच्या मृत्यूचे प्रमाण लक्षणीय प्रमाणात वाढते, जरी यामुळे सल्फॉक्स्टापलोर सारख्या इतर कीटकनाशकांसह दिसणारी शारीरिक पंख विकृती होऊ शकत नाही.
- उप-प्राणघातक प्रभाव: थेट मृत्यूच्या पलीकडे, रसायनामुळे सुस्ती आणि अर्धागवायू होतो, ज्यामुळे मधमाश्यांची चारा खाण्याची, पोळ्याकडे परत जाण्याची किंवा आवश्यक परागीभवन कर्तव्ये पार पाडण्याची क्षमता कमी होते.

- वन्य मधमाशीचा धोका: नवीन मूल्यांकनांमध्ये असे दिसून आले आहे की माती-घरटे बांधणार्या वन्य मधमाश्यांना आणखी जास्त धोका आहे कारण या मधमाश्या ज्या मातीत राहतात आणि पुनरुत्पादित करतात त्या मातीत सायंट्रानिलिप्रोलचे अवशेष कायम राहतात.

7. गद्दी श्वान: आयसीएआर-एनबीएजीआरद्वारे मान्यताप्राप्त चौथी देशी जात

- अधिकृत मान्यता: जानेवारी 2025 मध्ये, आयसीएआर-नॅशनल ब्युरो ऑफ अॅनिमल जेनेटिक रिसोर्सस (एनबीएजीआर) ने अधिकृतपणे गद्दी कुत्र्याला भारतातील स्वदेशी जात म्हणून नोंदणी केली.
- भौगोलिक उत्पत्ती: हिमाचल प्रदेशातील अर्ध-भटक्या गद्दी मेंढपाळांच्या नावावरून हे नाव देण्यात आले आहे ; हे जम्मू आणि काश्मीर आणि उत्तराखंडसह हिमालयात आढळते.
- प्रवेश क्रमांक: त्याला युनिक आयडेंटिफिकेशन नंबर INDIA_DOG_0600_GADDI_19004 देण्यात आला.
- मुख्य वैशिष्ट्ये: हिम बिबट्यांशी लढण्याच्या क्षमतेसाठी "इंडियन पॅथर हाउंड" किंवा "लेपर्ड हाउंड" म्हणून ओळखले जाते; यात एक भव्य कमानदार मान, एक काळा कोट आणि "सिंहासारखा" गुच्छेदार मानेचा समावेश आहे.
- देशी क्रमवारी: राजापलायम, चिप्पीपराई (तामिळनाडू) आणि मुधोल हाउंड (कर्नाटक) नंतर एनबीएजीआरने मान्यता दिलेली ही चौथी भारतीय कुत्र्याची जात आहे.
- संवर्धन स्थिती: लोकसंख्या अंदाजे 1,000 पेक्षा कमी आहे आणि या मान्यतेचे उद्दिष्ट जनुक पूल पातळ होणे आणि समर्पित प्रजनन कार्यक्रमांच्या अभावामुळे नामशेष होण्यापासून रोखणे आहे.

8. माउंट इबू: 2026 च्या सुरूवातीस सतत उद्रेक

- चालू क्रियाकलाप: इंडोनेशियाच्या सर्वात सक्रिय ज्वालामुखींपैकी एक असलेल्या माउंट इबूने जानेवारी 2026 मध्ये तीव्र क्रियाकलाप दर्शविला आहे.

- **अलीकडील स्फोट:** 27 ते 29 जानेवारी 2026 दरम्यान, ज्वालामुखीने दररोज सुमारे 100 भूकंपीय स्फोटांची नोंद केली, ज्यामुळे वातावरणात 800-2,100 मीटर (FL070) पर्यंत राख आणि गॅस प्लम पाठवले गेले.
- **चेतावणी स्थिती:** इंडोनेशियन ज्वालामुखी एजन्सी (पीव्हीएमबीजी) सध्या "लेव्हल 2 - अलर्ट" स्थिती (4-स्तरीय स्केलवर) राखते.
- **भौगोलिक स्थान:** हा एक स्ट्रॅटोव्होल्कॅनो (संमिश्र ज्वालामुखी) आहे जो इंडोनेशियाच्या उत्तर मालुकु मधील हलमाहेरा बेटाच्या वायव्य किनार्यावर स्थित आहे.
- **विमानचालन प्रभाव:** डार्विन ज्वालामुखी राख सल्लागार केंद्र (VAAC) ने जानेवारी 2026 च्या उत्तरार्धात अनेक सूचना जारी केल्या आहेत, ज्यात राखेच्या ढगांचा इशारा विमान ईशान्य दिशेने जात आहे.
- **टेक्टोनिक संदर्भ:** पॅसिफिक रिंग ऑफ फायरचा एक भाग, हे असे आहे जेथे ऑस्ट्रेलियन प्लेट युरेशियन प्लेटच्या खाली सबडक्ट करते.

- **बातम्यांमध्ये का:** भारताच्या हरित हायड्रोजन मिशन आणि स्वच्छ ऊर्जा संक्रमणाला समर्थन
- **प्रिलिम्स ट्रेप :** बायो-हायड्रोजन ≠ इलेक्ट्रोलेसिसद्वारे ग्रीन हायड्रोजन; तो जैविक पद्धतीने तयार केला जातो.

11. तारानाकी मोंगा: "कायदेशीर व्यक्तिमत्व" असलेला तिसरा पर्वत

- **ऐतिहासिक मैलाचा दगड:** 30 जानेवारी 2025 रोजी, न्यूझीलंडच्या संसदेने एकमताने तारानाकी मोंगा (पूर्वीचे माउंट एमॉन्ट) यांना कायदेशीर व्यक्तिमत्व देणारा एक ऐतिहासिक कायदा मंजूर केला.
- **संकल्पना:** या स्थितीचा अर्थ असा आहे की पर्वत त्याच्या स्वतःच्या अधिकार, कर्तव्ये आणि दायित्वांसह कायदेशीर व्यक्ती म्हणून ओळखला जातो. पर्यावरणाची हानी किंवा शोषणापासून स्वतःचे संरक्षण करण्यासाठी आता न्यायालयात फिर्यादी म्हणून त्याचे प्रतिनिधित्व केले जाऊ शकते.
- **अधिकृत नाव बदल:** वेटांगी सेटलमेंटच्या कराराचा एक भाग म्हणून, वसाहतवादी नाव "माउंट एमॉन्ट" अधिकृतपणे रद्द करण्यात आले. हा पर्वत आता पूर्णपणे तारानाकी मोंगा आहे आणि राष्ट्रीय उद्यानाचे नाव ते पापा-कुरा-ओ-तारानाकी असे ठेवण्यात आले आहे.
- **नवीन कायदेशीर ओळख:** पर्वत आणि त्याच्या सभोवतालच्या शिखरांना एकत्रितपणे ते काहुई तुपुआ असे नाव देण्यात आले आहे, ज्याला "जिवंत, अविभाज्य, संपूर्ण अस्तित्व" म्हणून ओळखले जाते.
- **संयुक्त प्रशासन:** ते तोपुनी कोकोरंगी नावाची एक संस्था, ज्यात स्थानिक माओरी इवीचे चार प्रतिनिधी आणि चार सरकारी नियुक्त लोक आहेत, डोंगराचा "मानवी चेहरा आणि आवाज" म्हणून कार्य करते.
- **न्यूझीलंडमधील उदाहरणे:** तारानाकी मोंगा हा दर्जा प्राप्त करणारी देशातील तिसरी नैसर्गिक संस्था आहे, खालीलप्रमाणे:

एक. 2014 मध्ये ते उरेवेरा (वन / माजी राष्ट्रीय उद्यान).
दो. 2017 मध्ये वांगानुई नदी.

12. काश्मीरमध्ये सापडला युरेशियन ऑटर

- **युरेशियन ऑटर (लुट्रा लुट्रा)** नुकताच काश्मीरमध्ये दिसला होता, जो निरोगी गोड्या पाण्याच्या परिसंस्थेचा संकेत देतो.
- **अधिवास:** नद्या, तलाव, पाणथळ जागा; स्वच्छ, ऑक्सिजनयुक्त पाण्याला प्राधान्य देतात.
- **युरोप**, उत्तर आफ्रिका, पश्चिम व मध्य आशिया, दक्षिण आशियाचे काही भाग
- **आययूसीएन स्थिती:** जवळजवळ धोक्यात आहे.
- **कायदेशीर संरक्षण (भारत) :** वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ ची अनुसूची २.
- **बातम्यांमध्ये का:** दुर्मिळ आणि ऱ्हास होत चाललेल्या प्रजाती; दृश्यांमुळे हिमालयातील नद्यांच्या प्रणालीचे जैवविविधतेचे मूल्य अधोरेखित होते.
- **प्रीलिम्स ट्रेप :** युरेशियन ऑटर ही गोड्या पाण्यातील प्रजाती आहे, सागरी ऑटर नाही.

9. भितरकनिका जनगणना 2026: मगर आणि पक्ष्यांचे मैलाचे दगड

- **मगरीची जनगणना (जानेवारी 2026):** भितरकनिका राष्ट्रीय उद्यानात खारट पाण्यातील मगरींची (क्रोकोडायलस पोरोसस) लोकसंख्या 1,858 वर पोहोचली, जी 2025 च्या 1,826 च्या आकडेवारीपेक्षा 32 ने वाढली आहे.
- **लोकसंख्याशास्त्रीय ब्रेकडाउन:**
  - हॅचलिंग्स: 531
  - वर्षे: 442
  - अल्पवयीन : 365
  - उप-प्रीड: 167
  - प्रीड: 353 (20 फूटांपेक्षा जास्त मोजमाप असलेल्या अनेकांसह).
- **स्थलांतरित पक्षी गणना (जानेवारी 2026):** 106 प्रजातींमधील एकूण 1,52,762 स्थलांतरित पक्ष्यांची नोंद झाली, हेडकाउंटमध्ये किंचित वाढ झाली परंतु प्रजातींच्या विविधतेत घट झाली (2025 मधील 118 प्रजातींपेक्षा कमी).
- **मॉन्सून बर्ड सेन्सस (सप्टेंबर 2025):** 27,646 घरट्यांमध्ये 1,30,796 घरटे बांधणारे पक्षी नोंदवले गेले, ज्यात एशियन ओपन-बिल्ड स्टॉर्क ही प्रमुख घरटे बनविणारी प्रजाती आहे.
- **अद्वितीय वैशिष्ट्य:** हे उद्यान भारतातील खाऱ्या पाण्यातील मगरींच्या सुमारे 75% लोकसंख्येचे घर आहे आणि हे भारतातील एकमेव ठिकाण आहे जिथे जंगलात दुर्मिळ ल्युसिस्टिक (पांढरी) मगरी आढळतात.

10. जैव-हायड्रोजनमध्ये सीएसआयआर-आयआयसीटीचे यश

- **सीएसआयआर-इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी (सीएसआयआर-आयआयसीटी)** ने जैविक प्रक्रियांचा वापर करून बायो-हायड्रोजन उत्पादनात मोठे यश मिळवले आहे.
- **तंत्रज्ञान:** नूतनीकरणक्षम जैव-संसाधनांपासून हायड्रोजन तयार करण्यासाठी सूक्ष्मजीव/जैवउत्प्रेरक पद्धतींचा वापर केला जातो.
- **महत्त्व: स्वच्छ, हरित इंधन;** वापराच्या ठिकाणी शून्य कार्बन उत्सर्जन.

13. कुनो मैलाचा दगड: पहिल्या दुसर् या पिढीतील चित्ता शावकांचा जन्म

- **ऐतिहासिक घटना:** नोव्हेंबर 2025 च्या उत्तरार्धात, मुखी नावाच्या भारतात जन्मलेल्या मादी चित्त्याने कुनो राष्ट्रीय उद्यानात (केएनपी) पाच निरोगी बछड्यांना जन्म दिला.
- **महत्त्व :** प्रोजेक्ट चित्ता साठी हा "पाणलोट क्षण" आहे कारण हे दुसऱ्या पिढीतील पहिल्या शावक आहेत . मुखीचा जन्म स्वतः मार्च 2023 मध्ये कुनो येथे झाला होता (नामिबियन चित्ता 'ज्वाला'), ज्यामुळे भारतीय भूमीवर जन्मलेल्या चित्त्याने केलेले हे पहिले यशस्वी प्रजनन आहे.
- **2025 सारांश:** 2025 हे वर्ष या प्रकल्पासाठी अत्यंत उत्पादक होते, ज्यात तीन वेगवेगळ्या मादीपासून एकूण 12 शावक जन्माला आले.
- **सध्याची लोकसंख्या (जानेवारी 2026):** भारतातील चित्त्यांची एकूण संख्या 30 आहे. यात आफ्रिकेतील 11 मूळ संस्थापक प्राणी आणि भारतात जन्मलेल्या 19 शावकांचा समावेश आहे.
- **अधिवास विस्तार:** 30 चित्तांपैकी 27 चित्तांना कुनो राष्ट्रीय उद्यानात ठेवण्यात आले आहे, तर 3 चित्तांना घनता कमी करण्यासाठी गांधी सागर वन्यजीव अभयारण्य (मंदसौर जिल्हा) येथे यशस्वीरित्या स्थलांतरित करण्यात आले आहे.
- **पुढे काय आहे (फेब्रुवारी 2026):** अनुवांशिक पूलमध्ये आणखी विविधता आणण्यासाठी फेब्रुवारी 2026 मध्ये बोत्सवानाहून 8 चित्त्यांची (2 प्रौढ आणि 6 शावक) नवीन तुकडी येण्याची अपेक्षा आहे.

14. आर्क्टिक तापमानात वाढ

- **आर्क्टिक प्रदेश** जागतिक सरासरीपेक्षा 3-4 पट वेगाने गरम होत आहे - या घटनेला आर्क्टिक प्रवर्धन म्हणतात.
- **कारण:** समुद्राचा बर्फ वितळण्यामुळे अल्बेडो कमी होतो, ज्यामुळे अधिक उष्णता शोषण होते.
- **प्रभाव:** वेगवान समुद्री बर्फाचे नुकसान, वितळणारे पर्माफ्रॉस्ट, समुद्राची पातळी वाढणे आणि जेट प्रवाहाचे नमुने बदलणे.
- **जागतिक परिणाम:** भारतासह मध्य अक्षांशांमध्ये तीव्र हवामानाच्या घटनांची वारंवारता वाढणे.
- **बातम्यांमध्ये का:** अलीकडील वैज्ञानिक मूल्यांकनांमध्ये विक्रमी उच्च आर्क्टिक तापमानाची नोंद झाली.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:** आर्क्टिक तापमानवाढीचा परिणाम केवळ ध्रुवीय प्रदेशांवर नव्हे तर जागतिक हवामान प्रणालींवर होतो.

15. इंडो-बर्मी पॅंगोलिनचा शोध

- **इंडो-बर्मी पॅंगोलिन (मॅनिस इंडोबर्मेनिका)** अलीकडील वर्गीकरण अभ्यासाद्वारे एक वेगळी प्रजाती म्हणून ओळखली गेली.
- **क्षेत्र:** इंडो-बर्मा जैवविविधता हॉटस्पॉट - ईशान्य भारत आणि म्यानमार.
- **मुख्य वैशिष्ट्य:** पूर्वी चिनी पॅंगोलिन (मॅनिस पेंटाडॉक्टिला) सह गोंधळलेले होते.
- **धोका:** बेकायदेशीर वन्यजीव व्यापार (तराजू आणि मांस).
- **आययूसीएन स्थिती:** अद्याप स्वतंत्रपणे मूल्यांकन केले गेले नाही (पूर्वीचा गटबद्ध डेटा).
- **बातम्यांमध्ये का:** लपलेली जैवविविधता आणि प्रजाती-विशिष्ट संवर्धनाची गरज यावर प्रकाश टाकते.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:** पॅंगोलिन हे केराटिन खवले असलेले सस्तन प्राणी आहेत, सरपटणारे प्राणी नाहीत.

16. नेपाळमधील याला ग्लेशियरला धोका

- **हवामान बदलामुळे** नेपाळमधील याला ग्लेशियर ही हिमनद वेगाने मागे सरकत आहे.
- **स्थान:** लांगटांग प्रदेश, मध्य हिमालय.
- **प्रमुख धोके:** वाढते तापमान, कमी बर्फवृष्टी, हिमसरोवरांची निर्मिती.
- **प्रभाव:** हिमनदी तलावाच्या फुटण्याचा धोका पूर (जीएलओएफ) आणि दीर्घकालीन पाण्याची असुरक्षितता.
- **बातम्यांमध्ये का:** शास्त्रज्ञांनी असा इशारा दिला आहे की जर तापमानवाढ कायम राहिली तर येत्या काही दशकांत याला ग्लेशियर नाहीसे होऊ शकते.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:** हिमालयीन हिमनदी माघार घेण्यावर केवळ नेपाळच नव्हे तर दक्षिण आशियाई नदी प्रणालींवर परिणाम करते.

17. डिजिटल ट्री आधार: काश्मीरच्या चिनार वारशाचे संरक्षण

- **उपक्रम:** जम्मू-काश्मीर वन संशोधन संस्थेने (जेकेएफआरआय) जानेवारी 2025 मध्ये सुरू केलेला हा प्रकल्प जम्मू-काश्मीरमधील प्रत्येक चिनारच्या झाडाला एक अद्वितीय, भू-टॅग केलेली डिजिटल ओळख प्रदान करतो.
- **उद्दिष्ट:** बेकायदेशीर तोडणी, शहरीकरण आणि हवामान बदलामुळे धोक्यात असलेल्या आयकॉनिक चिनार (प्लॅटॅन्स ओरिएंटलिस) चे निरीक्षण आणि संवर्धन करणे.
- **वापरलेले तंत्रज्ञान:** प्रत्येक झाडावर स्कॅन करण्यायोग्य क्यूआर कोड आणि मेटल बारकोड प्लेट बसविली जाते . हे रिअल-टाइम ट्रॅकिंगसाठी भौगोलिक माहिती प्रणाली (जीआयएस) तंत्रज्ञानाचा वापर करते.
- **व्यापक डेटाबेस:** क्यूआर कोड स्कॅन केल्याने झाडाचे भौगोलिक निर्देशांक, उंची, घेर (वय), आरोग्याची स्थिती आणि कोणत्याही कीटकांचा प्रादुर्भाव यासह 25-35 पॅरामीटर्समध्ये त्वरित प्रवेश मिळतो.
- **मैलाचा दगड (2025-26):** आतापर्यंत 28,500 हून अधिक चिनार झाडांना जिओ-टॅग केले गेले आहे. काश्मीर खोरे आणि चिनाब प्रदेशात अंदाजे 32,500 ते 40,000 झाडांचे दस्तऐवजीकरण करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- **चिनार ऍटलास:** गोळा केलेला डेटा अशा प्रकारच्या पहिल्या "चिनार ऍटलास" मध्ये संकलित केला जात आहे, जो राज्य वृक्षाच्या संवर्धनासाठी केंद्रीय भांडार म्हणून काम करतो.

18. जीपीएपीमध्ये 7 देशांचा समावेश

- **ग्लोबल प्लास्टिक ऍक्शन पार्टनरशिप (जीपीएपी)** मध्ये अलीकडेच सात नवीन देश सामील झाले आहेत.
- **GPAP** हा जागतिक आर्थिक मंचाचा एक उपक्रम आहे.
- **उद्दिष्ट:** राष्ट्रीय कृती योजना, सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी आणि चक्राकार अर्थव्यवस्था मॉडेलद्वारे प्लास्टिक प्रदूषण कमी करणे.
- **भारत** जीपीएपीचा सदस्य देश आहे.
- **प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन, पुनर्वापर, नावीन्यपूर्णता, धोरण समर्थन** यावर भर देण्यात आला आहे.
- **बातम्यांमध्ये का:** प्लास्टिक प्रदूषणाविरुद्ध जागतिक कारवाई मजबूत करण्यासाठी GPAP सदस्यत्वाचा विस्तार.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:** जीपीएपी हा संयुक्त राष्ट्रांचा करार नाही आणि कायदेशीररित्या बंधनकारक नाही.

19. भारतातील पहिले पांढरे वाघ प्रजनन केंद्र: गोविंदगड, रीवा

- **अंतिम मंजूरी:** जानेवारी 2025 मध्ये, केंद्रीय प्राणीसंग्रहालय प्राधिकरणाने (CZA) मध्य प्रदेशातील रीवा जिल्ह्यात भारतातील पहिल्या समर्पित पांढर्या वाघ प्रजनन केंद्राला अंतिम मंजूरी दिली.
- **उपग्रह सुविधा:** विद्यमान महाराजा मार्तंड सिंग जुदेव व्हाईट टायगर सफारी आणि प्राणीसंग्रहालय (मुकुंदपूर, सतना) च्या सुधारित मास्टर प्लॅन अंतर्गत या केंद्राची रचना एक विशेष "उपग्रह सुविधा" म्हणून केली गेली आहे.
- **विशिष्ट स्थान:** मुकुंदपूर सफारीपासून सुमारे 10 किमी अंतरावर गोविंदगडमध्ये हे स्थापित केले जाईल. शेवटचा वन्य पांढरा वाघ ज्या ठिकाणी ठेवण्यात आला होता त्या ठिकाणाच्या रूपात हे स्थळ ऐतिहासिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण आहे.
- **ऐतिहासिक वारसा:** रीवा "व्हाईट टायगरची भूमी" म्हणून ओळखली जाते. 1951 मध्ये महाराजा मार्तंड सिंग जुदेव यांनी गोविंदगडच्या जंगलात मोहन नावाच्या पहिल्या जंगली पांढर्या वाघाच्या बछड्याला पकडले. मोहन आज जगातील जवळजवळ सर्व बंदिस्त पांढर्या वाघांचे पूर्वज बनले.
- **वैज्ञानिक उद्दिष्ट:** या केंद्राचे उद्दिष्ट ल्युसिडाम (पांढरा कोट होण्यास कारणीभूत असलेल्या जनुकीय उत्परिवर्तन) वर वैज्ञानिक अभ्यास करणे आणि बंदिवासात असलेल्या पांढर्या वाघांची निरोगी लोकसंख्या राखण्यासाठी नियोजित प्रजनन करणे हे आहे.

20. गुनेरी गाव: गुजरातमधील पहिले जैवविविधता वारसा स्थळ

- **अधिकृत घोषणा:** जानेवारी 2025 च्या उत्तरार्धात, गुजरात सरकारने अधिकृतपणे गुनेरी गावातील (लखपत तालुका, कच्छ जिल्हा) 32.78 हेक्टर क्षेत्र राज्याचे पहिले जैवविविधता वारसा स्थळ (बीएचएस) म्हणून घोषित केले.
- **"अंतर्देशीय खारफुटी" घटना:** ही साइट अद्वितीय आहे कारण त्यात अंतर्देशीय खारफुटी आहेत जी कोणत्याही भरती-ओहोटीच्या पाण्याच्या प्रवाहाशिवाय भरभराट करतात. अरबी समुद्रापासून 45 किमी अंतरावर स्थित, ही एक दुर्मिळ पर्यावरणीय विसंगती आहे जिथे खारफुटी दलदलीच्या किनारपट्टीच्या चिखलाऐवजी सपाट, कोरड्या भूभागावर वाढतात.
- **जागतिक दुर्मिळता:** जागतिक स्तरावर नोंदवल्या गेलेल्या अशा केवळ आठ अंतर्देशीय खारफुटीच्या ठिकाणांपैकी गुनेरी हे एक ठिकाण आहे आणि भारतातील अशा प्रकारचे शेवटचे उर्वरित अवशेष मानले जातात.
- **वैज्ञानिक उत्पत्ती :** या खारफुटीचा (ऑक्सिनिया मरीना) उगम मायोसीन काळात किंवा प्राचीन सरस्वती नदीच्या काठावर झाला असावा, असे तज्ज्ञांचे मत आहे. भूगर्भातील चुनखडीच्या साठ्यांमुळे ते आज टिकून आहेत जे भूजलाचा स्थिर पुरवठा करतात.
- **बायोडायव्हर्सिटी हब:** ही साइट 45 हून अधिक पक्षी प्रजाती (रहिवासी आणि स्थलांतरित दोन्ही) आणि चिंकारा, ब्लू बुल आणि वाळवंट कोल्ह्यांसह विविध वन्यजीवांना समर्थन देते.
- **कायदेशीर चौकट :** जैविक विविधता कायदा, 2002 च्या कलम 37 अन्वये अधिसूचित करण्यात आलेल्या या जागेचे व्यवस्थापन स्थानिक जैवविविधता व्यवस्थापन समितीद्वारे (बीएमसी) केले जाईल जेणेकरून स्थानिक समुदायाच्या हक्कांचा आदर करून संवर्धन सुनिश्चित केले जाईल.

21. एम्स दिल्ली - पहला बायोमेडिकल गंदगी (अपशिष्ट) प्रबंधन

- **ऑल इंडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्सेस, नवी दिल्ली (एम्स दिल्ली)** ही बायोमेडिकल कचरा "घाण" (घाण) व्यवस्थापन लागू करणारी भारतातील पहिली संस्था बनली आहे.
- **यात काय समाविष्ट आहे:** रुग्णालयाच्या आवारात मळलेल्या बायोमेडिकल कचऱ्याचे वैज्ञानिक पृथक्करण, उपचार आणि विल्हेवाट.
- **उद्दिष्ट:** पर्यावरणीय प्रदूषण आणि बाह्य कचरा हाताळणाऱ्यांवरील अवलंबित्व कमी करणे.
- **महत्त्व:** संसर्ग नियंत्रण, स्वच्छता आणि बायोमेडिकल कचरा नियमांचे पालन सुधारते.
- **बातम्यांमध्ये का:** टिकाऊ रुग्णालयातील कचरा व्यवस्थापनासाठी राष्ट्रीय बॅचमार्क सेट करते.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:** बायोमेडिकल वेस्ट मॅनेजमेंट बायोमेडिकल वेस्ट मॅनेजमेंट रूल्स, 2016 (एमओईएफसीसी) द्वारे नियंत्रित केले जाते, आरोग्य मंत्रालयाच्या नियमांद्वारे नाही.

22. हरियाणाचे नवीन नियम: नर नीलगाय (ब्लू बुल) ला मारणे

- **अधिसूचना:** फेब्रुवारी 2025 मध्ये, हरियाणा सरकारने नवीन वन्यजीव (संरक्षण) नियम मंजूर केले, जे शेतीचे नुकसान कमी करण्यासाठी नर नीलगायच्या नियंत्रित कलिंगला परवानगी देतात.
- **कारवाईचे कारण:** हा निर्णय शेतकऱ्यांच्या अनेक वर्षांच्या दबावाला प्रतिसाद देत आहे, विशेषत: सिरसा, हिसार आणि फतेहाबाद सारख्या जिल्ह्यांमध्ये, जिथे नीलगायमुळे गहू आणि ऊस पिकांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान होते.
- **मुख्य निर्बंध:** ही परवानगी विशेषत: नर नीलगाय (त्यांच्या निळसर-राखाडी कोट आणि लहान शिंगांमुळे ओळखता येण्याजोगी) मर्यादित आहे. लोकसंख्येचे अस्तित्व सुनिश्चित करण्यासाठी मादी (तपकिरी / नारंगी) संरक्षित राहतात.
- **धार्मिक संवेदनशीलता:** हिंदू धर्मात "नीलगाय" (निळी गाय) या शब्दाचा धार्मिक अर्थ असल्याने, सरकारने यापूर्वी प्राण्यांना "रोजाद" (वन मृग) असे नाव देण्याचा विचार केला आहे जेणेकरून लोकांचा कलिंगला विरोध कमी होईल.
- **प्रमुख विरोध:** वन्यजीव संवर्धन मूल्यांसाठी ओळखल्या जाणाऱ्या विश्रोई समुदायाने हिसार आणि फतेहाबादमध्ये मोठी निदर्शने केली आहेत, हा आदेश मागे घेण्याची मागणी केली आहे आणि स्थानांतरणासारख्या गैर-प्राणघातक पद्धती सुचविल्या आहेत.
- **कायदेशीर स्थिती :** वन्यजीव संरक्षण कायदा (१९७२) अन्वये नीलगायची यादी अनुसूची ३ मध्ये करण्यात आली आहे. ते राष्ट्रीय स्तरावर "कीटक" नसले तरी, विशिष्ट संकटाच्या परिस्थितीत मर्यादित शूटिंगला परवानगी देण्यासाठी राज्याने आपल्या अधिकारांचा वापर केला आहे.

हा निर्णय घेण्यात आला आहे. गगनयान मिशन आणि व्यावसायिक मागण्या न्यूसपेस इंडिया लिमिटेड (एनएसआयएल).

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **स्थान:** सतीश धवन स्पेस सेंटर (एसडीएससी), श्रीहरिकोटा, आंध्र प्रदेश.
- **नोडल एजन्सी:** भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (इस्रो).
- **विद्यमान पायाभूत सुविधा:** * पहिले लाँच पॅड (एफएलपी): 1971 पासून कार्यरत (पीएसएलव्हीसाठी वापरलेले).
  - दुसरे लाँच पॅड (एसएलपी) : 2005 पासून कार्यरत (जीएसएलव्ही/एलव्हीएम 3 साठी वापरलेले).
- **कुलशेखरपट्टनम कनेक्शन:** श्रीहरिकोटा येथे हेवी-लिफ्ट रॉकेटसाठी टीएलपी तयार केले जात असताना, **तामिळनाडूच्या कुलशेखरपट्टनम येथे स्वतंत्र स्मॉल सॅटेलाइट लॉन्च व्हेईकल** (एसएसएलव्ही) स्पेसपोर्ट देखील येत आहे.

तिसऱ्या लाँच पॅडची ठळक वैशिष्ट्ये

- एक. **हेवी-लिफ्ट ऑप्टिमाइज्ड: विशेषत:** नेक्स्ट जनरेशन लाँच व्हेईकल (एनजीएलव्ही) हाताळण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे, ज्याला "सूर्या" देखील म्हणतात, जे 3-स्टेज अंशतः पुन्हा वापरण्यायोग्य हेवी-लिफ्ट रॉकेट आहे.
- दो. **वाढीव वारंवारता:** टीएलपी इस्रोला दरवर्षी 24-30 प्रक्षेपण करण्यास अनुमती देईल, ज्यामुळे त्याची सध्याची क्षमता दुप्पट होईल.
- तीन. **ह्युमन-रेटेड स्टँडर्ड्स:** विशेषतः गगनयान-2 आणि भारतीय आंतरराष्ट्रीय स्टेशन (बीएस) च्या भविष्यातील मोहिमांसाठी प्रगत सुरक्षा आणि क्यू-एक्सस सिस्टमसह तयार केलेले.
- चार. **ऑफ-साइट एकत्रीकरण:** एक "मोबाइल सर्व्हिस टॉवर" (एमएसटी) वैशिष्ट्यीकृत आहे जे पॅडपासून दूर रॉकेटच्या अनुलंब एकत्रीकरणास अनुमती देते, लाँचच्या दरम्यान "टर्नअराउंड वेळ" कमी करते.

अंतराळ

आणि संरक्षण

1. दिगंतराचा मिशन स्कॉट - थोडक्यात बातम्या (एमपीएससी प्रीलिम्स)

- मिशन स्कॉट (स्पेस कॅमेरा फॉर ऑब्जेक्ट ट्रॅकिंग) दिगंतरा यांनी लाँच केले.
- उद्दिष्ट: ऑप्टिकल सेन्सरचा वापर करून पृथ्वीच्या कक्षेत अवकाशातील कचरा आणि वस्तूंचा मागोवा घेणे.
- महत्त्व: स्पेस सिच्युएशनल अवेअरनेस (एसएसए) आणि उपग्रह सुरक्षा वाढवते.
- बातम्यांमध्ये का: कक्षीय मॉनिटरिंगमध्ये भारताच्या खाजगी अंतराळ क्षेत्राची क्षमता मजबूत करते.
- प्रीलिम्स ट्रॅप: एससीओटी अंतराळ कचरा ट्रॅकिंगसाठी आहे, संप्रेषण किंवा पृथ्वी निरीक्षण उपग्रहांसाठी नाही.

2. इंडियाज गेटवे टू डीप स्पेस: कॅबिनेटने तिसऱ्या लाँच पॅडला (टीएलपी) मंजूरी दिली

चर्चेत का?

वर जानेवारी 28, 2026 पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली केंद्रीय मंत्रिमंडळाने या बांधकामाला मंजूरी दिली. तिसरा लाँच पॅड (टीएलपी) येथे सतीश धवन अंतराळ केंद्र (एसडीएससी-एसएआर), श्रीहरिकोटा । भारत आवश्यक असलेल्या उच्च-वारंवारता प्रक्षेपणाची तयारी करत असताना

3. डीआरडीओ माइलस्टोन 2026: 12

मिनिटांच्या दीर्घ कालावधीच्या स्कॅमजेट यशाचा यश

चर्चेत का?

9 जानेवारी 2026 रोजी, संरक्षण संशोधन आणि विकास प्रयोगशाळा (DRDL), हैदराबादने त्याच्या सक्रियपणे कूल्ड स्कॅमजेट फुल स्केल कॅम्बस्टरची 12 मिनिटांची (720 सेकंद) दीर्घ कालावधीची ग्राउंड चाचणी यशस्वीरित्या पार करून एक ऐतिहासिक यश मिळवले. 2025 पासून घेण्यात आलेल्या चाचण्यांच्या आधारे ही कामगिरी भारताला हायपरसोनिक प्रोपल्शनमध्ये जागतिक नेतृत्व म्हणून स्थान देते.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **इंजिनचा प्रकार:** स्कॅमजेट (सुपरसोनिक दहन रॅमजेट).
- **कार्य तत्त्व :** पारंपरिक जेट इंजिनांप्रमाणे त्यात हलणारे भाग नसतात. हे येणार या हवेला संकुचित करण्यासाठी वाहनाच्या उच्च वेगाचा वापर करते आणि इंजिनच्या आत सुपरसोनिक वेगाने ज्वलन होते.
- **इंधन:** स्वदेशी विकसित एंडोथर्मिक इंधन वापरते जे इंजिनसाठी शीतलक म्हणून देखील कार्य करते (सक्रिय शीतलन).
- **हायपरसोनिक वेग:** मॅक 5 (अंदाजे 6,125 किमी / तास) पेक्षा जास्त वेग म्हणून परिभाषित केले जाते.

4. इसोचे क्रॉप्स मॉड्यूल

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (इस्रो) ने विकसित केलेले क्रॉप्स (कॉम्पॅक्ट रिसर्च मॉड्यूल फॉर ऑर्बिटल प्लांट स्टडीज).
- उद्देश: मायक्रोग्रॅव्हिटी परिस्थितीत वनस्पतींची वाढ आणि प्रतिसादाचा अभ्यास करा .
- अनुप्रयोग: भविष्यातील दीर्घकालीन मानवी अंतराळ मोहिमा आणि अंतराळ-आधारित जीवन-समर्थन संशोधनास समर्थन देते.
- बातम्यांमध्ये का: गगनयान आणि अंतराळ अधिवासाच्या प्रयोगांसाठी भारताच्या तयारीचा एक भाग.
- प्रीलिम्स ट्रेप: क्रॉप्स हे पृथ्वी-आधारित शेती किंवा उपग्रह इमेजिंग नव्हे तर अंतराळ जीवशास्त्र संशोधनासाठी आहे.

5. बौना ग्रह 2024 YR4

- 2024 YR4 ही एक नवीन ओळखली जाणारी ट्रान्स-नेपच्यूनियन ऑब्जेक्ट आहे जी बौने ग्रह उमेदवार म्हणून वर्गीकृत केली गेली आहे.
- स्थान: नेपच्यूनच्या पलीकडे, कुइपर बेल्ट प्रदेशात.
- शोध: 2024 मध्ये प्रगत खगोलीय सर्वेक्षणांद्वारे शोधले.
- मुख्य वैशिष्ट्य: सूर्याभोवती फिरणे आणि जवळजवळ गोल आकार (हायड्रोस्टॅटिक समतोल) साठी पुरेसे वस्तुमान असणे यासारख्या निकषांची पूर्तता करते.
- बातम्यांमध्ये का: संभाव्य बौने ग्रहांच्या यादीमध्ये भर घालते, बाह्य सौर मंडळाची समज सुधारते.
- प्रीलिम्स ट्रेप:
  - बौने ग्रह ग्रह नाहीत (त्यांनी त्यांचा कक्षीय परिसर साफ केलेला नाही).
  - कुइपर बेल्ट ≠ ऊर्ट क्लाऊड.

6. श्रीहरिकोटा येथे शतक: जीएसएलव्ही-एफ 15 ने एसडीएससी-एसएचएआरची 100 वी मोहीम पूर्ण केली]

चर्चेत का?

29 जानेवारी 2025 रोजी, भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेने (इस्रो) श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन स्पेस सेंटर (SDSC-SHAR) येथून आपली 100 वी प्रक्षेपण मोहीम यशस्वीरित्या पार करून एक महत्त्वपूर्ण टप्पा गाठला . या मोहिमेमध्ये एनव्हीएस-02 नेव्हिगेशन उपग्रह घेऊन जाणारे जीएसएलव्ही-एफ 15 रॉकेटचा समावेश होता.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- स्पेसपोर्ट: सतीश धवन स्पेस सेंटर (पूर्वीचे शार), श्रीहरिकोटा, आंध्र प्रदेश.
- 'सॅच्युरी' काउंट : हे विशेषतः श्रीहरिकोटा मातीतून उड्डाण करणाऱ्या मोहिमांचा संदर्भ देते. १९७९ मध्ये एस.एल.व्ही.-३ या पहिल्या प्रायोगिक उड्डाणापासून सुरुवात झाली.
- मिशन व्हेईकल: जीएसएलव्ही-एफ 15 (जिओसिंक्रोनस सेंट्रलाइट लॉन्च व्हेईकल).
- उपग्रह: एनव्हीएस -02 (दुसर या पिढीचा एनएव्हीआयसी नेव्हिगेशन उपग्रह).
- लॉच पॅड: दुसरा लॉच पॅड (एसएलपी).

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (100 वा मिशन)

- ऐतिहासिक संदर्भ : श्रीहरिकोटा येथून १० ऑगस्ट १९७९ रोजी एस.एल.व्ही.-३ ई१ या प्रक्षेपकाचे पहिले प्रक्षेपण करण्यात आले (प्रायोगिक).
- वाहनांची वैशिष्ट्ये: जीएसएलव्ही-एफ 15 हे तीन टप्प्यांचे रॉकेट (सॉलिड-लिव्हिड-क्रायोजेनिक) आहे ज्यामध्ये स्वदेशी क्रायोजेनिक अप्पर स्टेज आहे.
- पेलोड : NVS-02 चे वजन 2,250 किलो आहे आणि NavIC तारकासमूहात अचूक वेळेसाठी स्वदेशी रुबिडियम अणु घड्याळाने सुसज्ज आहे.
- लॉच टॅली (जानेवारी 2026 पर्यंत):
  - एकूण कक्षीय प्रक्षेपण: ~ 105.
  - यशाचा दर: पीएसएलव्ही (वर्कहॉर्स) आणि एलव्हीएम 3 (हेवी लिफ्टर) मध्ये उच्च कामगिरी.

7. गुप कॅप्टन शुभांशु शुक्ला - भारतीय अंतराळवीर

- गुप कॅप्टन शुभांशु शुक्ला हे भारतीय हवाई दलाचे चाचणी पायलट आणि अंतराळवीर आहेत.
- आंतरराष्ट्रीय अंतराळ स्थानकाला (आयएसएस) भेट देणारे ते पहिले भारतीय ठरणार आहेत .
- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेच्या मानवी अंतराळ उड्डाण प्रयत्नांशी आणि आंतरराष्ट्रीय सहकार्याशी संबंधित.
- बातम्यांमध्ये का: आयएसएस मिशनसाठी त्याच्या नेमणुकीची घोषणा, भारताच्या मानवी अंतराळ उड्डाणाच्या व्याप्तीमध्ये एक नवीन मैलाचा दगड चिन्हांकित करते.
- प्रीलिम्स ट्रेप:
  - राकेश शर्मा हे अंतराळात जाणारे पहिले भारतीय होते (१९८४, सोयुझ) - आयएसएस नव्हे.
  - शुभांशु शुक्ला हे अंतराळात जाणारे पहिले भारतीय नाहीत.

8. व्हीएसएचओआरएडी क्षेपणास्त्र चाचणी

- संरक्षण संशोधन आणि विकास संस्थेने (डीआरडीओ) व्हीएसएचओआरएडी (व्हेरी शॉर्ट रेंज एअर डिफेन्स) क्षेपणास्त्राची यशस्वी चाचणी घेतली.
- उद्देश: ड्रोन, हेलिकॉप्टर आणि लढाऊ विमाने यासारख्या कमी उंचीवरील हवाई धोक्यांना निष्प्रभ करणे.
- श्रेणी: शॉर्ट रेंज (मॅन-पोर्टेबल एअर डिफेन्स सिस्टम श्रेणी).
- मुख्य वैशिष्ट्य: उच्च अचूकतेसह स्वदेशी इन्फ्रारेड साधक.
- वापरकर्ता: भारतीय सैन्य / भारतीय सशस्त्र दल.
- बातम्यांमध्ये का: स्वदेशी हवाई संरक्षण यंत्रणेसाठी भारताच्या प्रयत्नांचा एक भाग.
- प्रीलिम्स ट्रेप:
  - व्हीएसएचओआरएडी ≠ आकाश क्षेपणास्त्र (आकाश मध्यम पल्ल्याचे आहे).
  - व्हीएसएचओआरएडी मानव-पोर्टेबल आहे, लांब पल्ल्याचा एसएमएम नाही.

9. एक्सिओम मिशन 4 (एएक्स -4)

- Axiom मिशन 4 (Ax-4) ही आंतरराष्ट्रीय अंतराळ स्थानकावर (ISS) एक व्यावसायिक मानवी अंतराळ उड्डाण मोहीम आहे.

- नासा आणि स्पेसएक्सच्या सहकार्याने अॅक्सिऑम स्पेसने आयोजित केले.
- प्रक्षेपण यान: स्पेसएक्स फाल्कन ९; अंतराळयान क्रू ड्रॅगन.
- गुप कॅप्टन शुभांशू शुक्ला यांची आयएसएसला भेट देणारा पहिला भारतीय ठरला आहे.
- बातम्यांमध्ये का: गगनयानच्या आधी भारताच्या मानवी अंतराळ उड्डाणांना बळकटी मिळते.
- प्रीलिम्स ट्रॅप: एक्स-4 ही एक व्यावसायिक मोहीम आहे, नासाच्या नेतृत्वाखालील सरकारी मिशन नाही.

10. ट्रोपेक्स -25

- भारतीय नौदलाने ट्रोपेक्स -25 (थिएटर लेव्हल ऑपरेशनल रेडीनेस एक्सरसाइज) आयोजित केले.
- निसर्ग : नौदल, लष्कर, हवाई दल आणि तटरक्षक दल यांचा समावेश असलेल्या तिन्ही सेवादलांचा मोठ्या प्रमाणावर सराव केला जातो.
- उद्दिष्ट: लढाईची तयारी, संयुक्त ऑपरेशन्स आणि एकात्मिक थिएटर-स्तरीय प्रतिसादाची चाचणी घ्या.
- क्षेत्रफळ : अरबी समुद्र आणि बंगालच्या उपसागरासह हिंद महासागर प्रदेश.
- बातम्यांमध्ये का : भारताच्या सागरी सुरक्षा सज्जतेची पडताळणी करण्यासाठी वार्षिक फ्लॅगशिप सराव.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:
  - ट्रोपेक्स हा एक लढाऊ तयारी अभ्यास आहे, मानवतावादी कवायत नाही.
  - हे थिएटर-स्तरीय आहे, केवळ फ्लीट-विशिष्ट नाही.

11. फोर्ट विल्यमचे नाव बदलून विजय दुर्ग

- फोर्ट विल्यमचे नाव बदलून "विजय दुर्ग" असे करण्यात आले आहे.
- स्थान: कोलकाता; भारतीय सैन्याचे मुख्यालय - पूर्व कमांड.
- कारण: वसाहतवादी काळातील चिन्हे काढून टाकण्याच्या आणि भारतीय ऐतिहासिक-सांस्कृतिक नावे स्वीकारण्याच्या भारताच्या प्रयत्नांचा एक भाग.
- नावाचे महत्त्व: विजय दुर्ग हा महाराष्ट्रातील एक प्रसिद्ध सागरी किल्ला आहे, जो मराठा नौदल शक्तीशी संबंधित आहे.
- चर्चेत का : भारतीय लष्कराने नाव बदलण्याचा घेतलेला अधिकृत निर्णय.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:
  - फोर्ट विल्यम → ईस्टर्न कमांड, सदरन किंवा नॉर्दर्न कमांड नाही.
  - नामांतर हे प्रतिकाल्मक आहे, प्रशासकीय पुनर्रचना नाही.

12. चक्रीवादळ (भारत-इजिप्त)

- चक्रीवादळ हा भारत आणि इजिप्त यांच्यातील संयुक्त लष्करी सराव आहे.
- प्रकार: विशेष सैन्याचा व्यायाम (सैन्य).
- उद्दिष्ट: इंटरऑपरॅबिलिटी, दहशतवादविरोधी कौशल्ये आणि संयुक्त ऑपरेशनल रणनीती वाढविणे.
- स्थळ : भारत आणि इजिप्तमध्ये आलतून पालतून आयोजित केले जाते.
- बातम्यांमध्ये का : भारत-इजिप्त संरक्षण सहकार्य मजबूत करणे.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:

- चक्रीवादळ हा नौदल किंवा हवाई सराव नाही.
- हे द्विपक्षीय आहे, बहुपक्षीय नाही.

13. डेझर्ट सायक्लोन (भारत-युएई)

- 'डेझर्ट सायक्लोन' हा भारत आणि संयुक्त अरब अमिराती यांच्यातील द्विपक्षीय लष्करी सराव आहे.
- प्रकार : लष्कराचा सराव (संयुक्त क्षेत्र प्रशिक्षण).
- उद्दिष्ट: वाळवंटातील युद्धाच्या परिस्थितीत इंटरऑपरॅबिलिटी, संयुक्त लढाऊ कौशल्ये आणि समन्वय वाढविणे.
- स्थळ : संयुक्त अरब अमिराती / भारताच्या वाळवंटी प्रदेशात (यजमान संचलनानुसार) आयोजित केले जाते.
- बातम्यांमध्ये का: भारत-युएई दरम्यान वाढती धोरणात्मक आणि संरक्षण भागीदारी प्रतिबिंबित करते.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:
  - डेझर्ट सायक्लोन ≠ एक्सरसाइज सायक्लोन (भारत-इजिप्त).
  - हा नौदल किंवा हवाई दलाचा सराव नाही.

14. डेव्हिल स्ट्राइकचा व्यायाम करा

- डेव्हिल स्ट्राइक हा भारतीय लष्कराचा मोठ्या प्रमाणावर एकात्मिक लढाऊ सराव आहे.
- द्वारे संचालित: रॅपिड (पुनर्गठित आर्मी प्लेन्स इन्फंट्री डिव्हिजन) फॉर्मेशन.
- उद्दिष्ट: आक्रमक ऑपरेशन्स, वेगवान हालचाली आणि हवाई दलाच्या मालमत्तेसह संयुक्ततेची चाचणी घ्या.
- निसर्ग : उच्च तीव्रतेचा, पारंपारिक युद्ध सज्जता सराव.
- बातम्यांमध्ये का: जलद, खोल-स्ट्राइक ऑपरेशनसाठी सैन्याची तयारी दर्शविली.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:
  - डेव्हिल स्ट्राइक ही दहशतवादविरोधी कवायत नाही.
  - हा लष्कराचा सराव आहे, तिन्ही सेवा दलांचा नाही.

15. आयएनएस मुंबई ला पेरॉस 25 च्या सरावात

- आयएनएस मुंबईने ला पेरॉस 25 सरावात भाग घेतला.
- फ्रान्सच्या नेतृत्वाखाली ला पेरॉस हा बहुराष्ट्रीय नौदल सराव आहे.
- सहभागी: भारत, फ्रान्स, ऑस्ट्रेलिया, जपान, यूके, यूएसए (आवृत्तीनुसार बदलते).
- उद्दिष्ट: सागरी आंतर-परिचालन क्षमता, सागरी मार्गातील सुरक्षा आणि समन्वित नौदल कार्ये वाढवणे.
- क्षेत्रफळ : हिंद महासागर प्रदेश.
- बातम्यांमध्ये का: बहुपक्षीय सागरी सहकार्यात भारताची भूमिका दर्शवितो.
- प्रीलिम्स ट्रॅप:
  - ला पेरॉस हा एक नौदल (त्रि-सेवा नाही) सराव आहे.
  - हे फ्रान्सच्या नेतृत्वात आहे, भारताच्या नेतृत्वात नाही.

16. पाकिस्तानचा पीआरएससी-ई01 उपग्रह

- PRSC-E01 हा पाकिस्तानने प्रक्षेपित केलेला पृथ्वी निरीक्षण उपग्रह आहे.

- **उद्देश:** उच्च-रिझोल्यूशन रिमोट सेन्सिंग, मॅपिंग, कृषी देखरेख, शहरी नियोजन आणि आपत्ती व्यवस्थापन.
- पाकिस्तान स्पेस अँड अप्पर ऍटमॉस्फियर रिसर्च कमिशन (SUPARCO) द्वारे विकसित.
- ऑर्बिट: लो अर्थ ऑर्बिट (LEO).
- **बातम्यांमध्ये का:** पाकिस्तानची स्वदेशी अंतराळ आणि रिमोट-सेन्सिंग क्षमता मजबूत करते.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:**
  - PRSC-E01 हा संप्रेषण उपग्रह नाही.
  - पृथ्वी-निरीक्षण उपग्रह प्रामुख्याने LEO मध्ये कार्य करतात, GEO मध्ये नाही.

17. भार्गवास्त्र - भारताची पहिली मायक्रो-मिसाइल प्रणाली

- **भार्गवास्त्र** ही भारताची पहिली स्वदेशी बनावटीची सूक्ष्म क्षेपणास्त्र-आधारित ड्रोन-विरोधी हवाई संरक्षण प्रणाली आहे.
- **उद्दिष्ट:** लहान ड्रोन, यूएव्ही स्वार्म आणि कमी उंचीवरील हवाई धोके निष्प्रभ करणे.
- **मुख्य वैशिष्ट्य :** हार्ड किल इंटरसेप्शनसाठी सूक्ष्म क्षेपणास्त्रांचा वापर केला जातो; **कमी पल्ल्याच्या, पॉईंट डिफेन्ससाठी** डिझाइन केलेले आहे.
- **निसर्ग:** स्वदेशी विकास; ड्रोनच्या धोक्यांविरुद्ध परिणामकारकता दर्शविण्यासाठी चाचणी
- **बातम्यांमध्ये का:** यशस्वी चाचणीने काउंटर-यूएएस (सी-यूएएस) तंत्रज्ञानात भारताची क्षमता दर्शविली .
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:**
  - भार्गवस्त्र हे लांब पल्ल्याचे सॅम नाही.
  - हे काउंटर-ड्रोन / कमी उंचीवरील धोक्यांसाठी आहे, बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्रांसाठी नाही.

पुस्तके आणि पुरस्कार[संपादन]

1. INCOIS बॅग सुभाषचंद्र बोस आपत्ती व्यवस्थापन पुरस्कार 2025

चर्चेत का?

23 जानेवारी 2025 रोजी (पराक्रम दिवस) भारत सरकारने इंडियन नॅशनल सेंटर फॉर ओशन इन्फॉर्मेशन सर्व्हिसेस (INCOIS), हैदराबादची प्रतिष्ठित सुभाषचंद्र बोस आपत्ती व्यवस्थापन पुरस्कार 2025 साठी संस्थात्मक श्रेणीत निवड केली . महासागराशी संबंधित आपत्ती व्यवस्थापनात आयएनसीओआयएसच्या दशकांच्या निःस्वार्थ सेवेचा गौरव करण्यासाठी हा पुरस्कार आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **पुरस्काराचे नाव:** सुभाष चंद्र बोस आपदा प्रबंधन पुरस्कार (2019 मध्ये संस्था).
- **दरवर्षी** 23 जानेवारीला (नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांची जयंती) घोषणा केली जाते.
- **नोडल मंत्रालय:** गृह मंत्रालय (आपत्ती व्यवस्थापन विभाग).
- **पारितोषिक रक्कम :** • **संस्थात्मक :** ₹ 51 लाख आणि एक प्रमाणपत्र.
  - **व्यक्ती:** ₹ 5 लाख आणि एक प्रमाणपत्र.
- **INCOIS प्रोफाइल:** 1999 मध्ये हैदराबाद येथे पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयाच्या (MoES) अंतर्गत एक स्वायत्त संस्था म्हणून स्थापित.

2. 76 वा प्रजासत्ताक दिन शौर्य पुरस्कार: भारताच्या संरक्षकांचा सन्मान

चर्चेत का?

76 व्या प्रजासत्ताक दिनाच्या पूर्वसंधेला (26 जानेवारी, 2025) राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांनी सशस्त्र दल आणि केंद्रीय सशस्त्र पोलिस दल (सीएपीएफ) जवानांसाठी 93 शौर्य पुरस्कारांना मान्यता दिली . दहशतवादविरोधी कारवाया आणि धाडसी बचाव मोहिमांसह उल्लेखनीय शौर्य कामगिरीची दखल घेणाऱ्या या पुरस्कारांमध्ये 11 पुरस्कार मरणोत्तर प्रदान करण्यात आले आहेत.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- **घोषित केलेले:** भारताचे राष्ट्रपती (सशस्त्र दलांचे सर्वोच्च कमांडर).
- **वारंवारता:** वर्षातून दोन वेळा (प्रजासत्ताक दिन आणि स्वातंत्र्य दिन).
- **शांततेच्या काळातील पदानुक्रम:**
  - एक. अशोक चक्र (उच्चतम)
  - दो. कीर्ति चक्र (दुसरा उच्चतम)
  - तीन. शौर्य चक्र (तिसरा उच्चतम)
- **नोडल मंत्रालय:** संरक्षण मंत्रालय (सशस्त्र दलांसाठी) आणि गृह मंत्रालय (सीएपीएफ / पोलिसांसाठी).

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (2025 विजेते)

2025 च्या यादीमध्ये लष्कर, हवाई दल आणि सीएपीएफ नायकांचे मिश्रण होते.

पुरस्कार[संपादन]	मोजा	मुख्य प्राप्तकर्ते
कीर्ती चक्र	02	मेजर मनजीत (पंजाब रजिस्ट्रार / 22 आरआर) आणि नायक दिलवर खान (मरणोत्तर - आरती / 28 आरआर).
शौर्य चक्र[संपादन]	14	मेजर आशिष दहिया, कॅप्टन दीपक सिंह (मरणोत्तर), फ्लाइट लेफ्टनंट अमनसिंग हंस आणि डेप्युटी कमांडंट विक्रान्त कुमार (सीआरपीएफ) यांचा समावेश आहे.
सेना पदकावर बार	01	लेफ्टनंट कर्नल के.एच. शेम, एसएम (20 जाट).
सेना पदक (जी)	66	जम्मू आणि काश्मीरमधील अपवादात्मक शौर्यासाठी 7 मरणोत्तर सन्मानांचा समावेश

- एकूण सजावट: शौर्याव्यतिरिक्त, राष्ट्रपतींनी 30 परम विशिष्ट सेवा पदके (पीव्हीएसएम) आणि 57 अति विशिष्ट सेवा पदके (एव्हीएसएम) यासह 305 संरक्षण सजावटींना मान्यता दिली.

3. पद्म पुरस्कार 2025: संपूर्ण भारतात उत्कृष्टतेचा उत्सव साजरा करणे

चर्चेत का?

76 व्या प्रजासत्ताक दिनाच्या पूर्वसंध्येला (25 जानेवारी 2025) भारत सरकारने 139 पद्म पुरस्कार विजेत्यांची यादी जाहीर केली. 120 पुरस्कारांच्या नेहमीच्या मर्यादितपेक्षा हे वर्ष अपवादात्मक आहे. या यादीमध्ये कला, सामाजिक कार्य, विज्ञान आणि वैद्यकशास्त्र यासारख्या क्षेत्रातील विशिष्ट सेवांना मान्यता देण्यात आली आहे, ज्यात "पीपल्स पद्म" (अनसंग हिरो) वर जोर देण्यात आला आहे.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- एकूण पुरस्कार: 139 (1 जोडी प्रकरणासह).
  - पद्म विभूषण: 07
  - पद्मभूषण: 19
  - पद्मश्री: 113
- श्रेणी: 23 महिला, 13 मरणोत्तर पुरस्कार विजेते आणि 10 परदेशी / एनआरआय / पीआयओ / ओसीआय
- निवड : कॅबिनेट सचिवांच्या अध्यक्षतेखालील पद्म पुरस्कार समितीद्वारे शिफारशी केल्या जातात.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (मुख्य विजेते)

पद्म विभूषण (टॉप 7): | नाव | फील्ड | राज्य / देश :--- | :--- | :--- |
 :--- | | न्यायमूर्ती जगदीश सिंह खेहर | सार्वजनिक व्यवहार | चंदीगड डॉ.
 दुव्वर नागेश्वर रेड्डी औषध | तेलंगण कुमुदिनी लाखिया कला | गुजरात श्री.
 एल. सुब्रमण्यम कला | कर्नाटक | श्री एम. टी. वासुदेवन नायर साहित्य (पोस्ट.) | केरळ | श्री ओसामु सुझुकी व्यापार (पोस्ट.) | जपान | शारदा सिन्हा कला (पोस्ट.) | बिहार |

पद्मभूषण (उल्लेखनीय):

- मनोहर जोशी (पोस्ट. - सार्वजनिक व्यवहार, महाराष्ट्र)
- पंकज उधास (पद- कला, महाराष्ट्र)
- श्रीजेश (क्रीडा- हॉकी, केरळ)
- श्री नंदामुरी बालकृष्ण (कला, आंध्र प्रदेश)

पद्मश्री महाराष्ट्र (एमपीएससीसाठी विशिष्ट):

- अशोक सराफ (कला - चित्रपट)
- श्री अच्युत पालव (कला - सुलेखन)
- अरुंधती भट्टाचार्य (व्यापार आणि उद्योग)
- श्री चैत्रराम पवार (सामाजिक कार्य)

- मारुती चितमपल्ली (साहित्य आणि शिक्षण)
- सन्मान.

- भारतरत्न 2024-2026: आधुनिक भारताच्या आदर्शाना ओळख मिळवून देणे

चर्चेत का?

जानेवारी 2026 पर्यंत, भारतरत्न - भारताचा सर्वोच्च नागरी पुरस्कार - 2024 मध्ये एकाच वर्षात पाच प्रतिष्ठित व्यक्तींना पुरस्कार देण्याच्या ऐतिहासिक निर्णयानंतर चर्चेचा प्रमुख विषय बनला आहे, ज्यामुळे तीनची पारंपारिक मर्यादा ओलांडली गेली आहे. या हालचालीने सामाजिक न्याय, राजकारण, शेती आणि आर्थिक सुधारणांमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदानास मान्यता दिली.

ऐतिहासिक 2024 प्राप्तकर्ते

2024 मध्ये, भारताच्या राष्ट्रपतींनी देशाच्या वाटचालीला आकार देणाऱ्या पाच व्यक्तींना भारतरत्न पुरस्काराने सन्मानित केले:

प्राप्तकर्ता	म्हणून ओळखले जाते	मुख्य योगदान
कर्पूरी ठाकूर (मरणोत्तर)	जन नायक	बिहारचे माजी मुख्यमंत्री; ओबीसी आरक्षण आणि सामाजिक न्यायाचे प्रणेते.
लालकृष्ण अडवाणी	भाजपचे लोहपुरुष	माजी उपपंतप्रधान; भारतीय राजकारणातील आणि रामजन्मभूमी चळवळीतील मध्यवर्ती व्यक्तिमत्व.
नरसिंह राव (मरणोत्तर)	आर्थिक सुधारणांचे जनक	9 वे पंतप्रधान; 1991 च्या एलपीजी सुधारणांचे शिल्पकार (उदारीकरण, खाजगीकरण, जागतिकीकरण).
चौधरी चरण सिंह (मरणोत्तर)	शेतकऱ्यांचा चॅम्पियन	5 वा पंतप्रधान; त्यांनी आपले जीवन कृषी सुधारणा आणि शेतकऱ्यांच्या हक्कांसाठी समर्पित केले.
एम. एस. स्वामीनाथन (मरणोत्तर)	हरितक्रांतीचे जनक	ते शास्त्रज्ञ होते, ज्यांनी भारताला अन्नाची टंचाई असलेल्या देशापासून अतिरिक्त अन्नधान्याच्या अधिशेष असलेल्या राष्ट्रात रूपांतरित केले.

कोअर स्टॅटिक बॅकबोन

- संस्था: 2 जानेवारी 1954 रोजी स्थापित.
- ऑर्डर ऑफ प्रिंसीडन्स: हा सर्वोच्च नागरी पुरस्कार आहे; प्राप्तकर्ते इंडियन ऑर्डर ऑफ प्रिंसिडन्समध्ये 7 व्या क्रमांकावर आहेत.
- पदक: पिपळच्या पानाच्या आकाराचे, टोन्ड ब्राँझपासून बनविलेले, प्लॅटिनम सूर्य आणि देवनागरीमध्ये "भारतरत्न" असे शब्द लिहिले आहेत.
- शिफारसी : पंतप्रधानांनी राष्ट्रपतींना केलेल्या शिफारसी.
- मर्यादा: सामान्यतः एका वर्षात तीनपर्यंत मर्यादित असते, जरी हे 1999 (4 पुरस्कार) आणि 2024 (5 पुरस्कार) मध्ये मोडले गेले होते.
- अभारतीय : बिगर-नागरिकांना (उदा., खान अब्दुल गफार खान आणि नेल्सन मंडेला) पुरस्कार दिला जाऊ शकतो.

केवळ परीक्षा-संबंधित डेटा (आकडेवारी आणि तथ्ये)

- एकूण प्राप्तकर्ते (1954-2026): 53 व्यक्ती.

- **मरणोत्तर धोरण:** मुळात परवानगी नाही; 1966 मध्ये बदलले. लाल बहादूर शास्त्री यांना मरणोत्तर पहिला पुरस्कार मिळाला.
- **सर्वात तरुण प्राप्तकर्ता :** सचिन तेंडुलकर (वयाच्या 40 व्या वर्षी 2014).
- **सर्वात वयोवृद्ध प्राप्तकर्ता:** धोंडो केशव कर्वे (1958 मध्ये त्यांच्या 100 व्या वाढदिवशी).
- **महिला प्राप्तकर्ते:** केवळ 5 महिलांना (इंदिरा गांधी, मदर तेरेसा, अरुणा असफ अली, एम. एस. सुब्बुलक्ष्मी आणि लता मंगेशकर) हा पुरस्कार मिळाला आहे.

5. तरुण दास यांना मानद सिंगापूर नागरिकत्व पुरस्कार

- **प्रख्यात भारतीय बुद्धिजीवी आणि धोरण प्रभावित तरुण दास** यांना सिंगापूरने मानद नागरिक पुरस्कार प्रदान केला.
- **कारण:** भारत-सिंगापूर संबंध, आर्थिक सहकार्य आणि सामरिक संवादात योगदान.
- **पुरस्काराचे स्वरूप:** परदेशी लोकांसाठी सिंगापूरच्या सर्वोच्च नागरी सन्मानांपैकी एक.
- **बातम्यांमध्ये का :** द्विपक्षीय संबंध दृढ करण्यासाठी दीर्घकालीन प्रयत्नांना मान्यता
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:**
  - मानद नागरिकत्व ≠ कायमस्वरूपी निवास.
  - हा पुरस्कार केवळ परदेशी नागरिकांनाच दिला जातो.

6. पंकज मिश्रा - द वर्ल्ड आफ्टर गाझा: ए गाइड टू चॅलेंजिंग टाइम्स

- **पंकज मिश्रा यांचे 'द वर्ल्ड आफ्टर गाझा: अ गाइड टू चॅलेंजिंग टाइम्स' हे अलीकडचे पुस्तक आहे.**
- **थीम:** जागतिक राजकारण, नैतिकता, आंतरराष्ट्रीय व्यवस्था आणि वसाहतोत्तर जागतिक दृष्टिकोनांवर गाझा संघर्षाचा प्रभाव.
- **निसर्ग : नॉन-फिक्शन / राजकीय भाष्य.**
- **बातम्यांमध्ये का:** पाश्चात्य आख्यान, जागतिक शक्ती विषमता आणि आंतरराष्ट्रीय संबंधांमधील नैतिक संकट यावर टीका करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात चर्चा झाली.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:**
  - ही कादंबरी नाहीये.
  - लेखक पंकज मिश्रा (भारतीय लेखक) आहेत, पश्चिम आशियाई विद्वान नाहीत.

7. प्राध्यापक उर्बसी सिन्हा - गेट्स केंब्रिज इम्पॅक्ट प्राइज 2025

- **भारतीय भौतिकशास्त्रज्ञ उर्बसी सिन्हा यांना गेट्स केंब्रिज इम्पॅक्ट प्राइज 2025 प्रदान करण्यात आला.**
- **क्षेत्र:** क्वांटम ऑप्टिक्स आणि क्वांटम माहिती विज्ञान.
- **संलग्नता:** रामन रिसर्च इन्स्टिट्यूट, बेंगळूरू येथे प्राध्यापक.
- **द्वारे सन्मानित:** गेट्स केंब्रिज ट्रस्ट.
- **कारण:** प्रभावी संशोधन आणि विज्ञान क्षमता बांधणी आणि मार्गदर्शनात योगदान.
- **बातम्यांमध्ये का :** प्रगत भौतिकशास्त्र संशोधनात भारतीय उत्कृष्टतेची मान्यता.
- **प्रीलिम्स ट्रॅप:**
  - गेट्स केंब्रिज ≠ नोबेल किंवा बुकर.

- पुरस्कार केवळ शैक्षणिक उद्घरणंांवर नव्हे तर प्रभावावर लक्ष केंद्रित करतो.

8. भारताने माउंट जी 20 मध्ये कशा प्रकारे प्रवेश केला: जी 20 अध्यक्षपदाची इनसाइड स्टोरी

- **लेखक: अमिताभ कांत,** ज्यांनी भारताचे जी 20 शेर्पा म्हणून काम केले आहे आणि नीती आयोगाचे माजी मुख्य कार्यकारी अधिकारी आहेत.
- **प्रकाशन तारीख:** रूपा पब्लिकेशन्स इंडियाद्वारे जानेवारी 2025 मध्ये अधिकृतपणे प्रकाशित केले.
- **मुख्य संकल्पना:** भारताच्या 2023 च्या G20 अध्यक्षपदाच्या काळात यशस्वी नवी दिल्ली लीडर्स डिव्हेंशन (NDLD) ला कारणीभूत ठरलेल्या तीव्र वाटाघाटी, बँकरूम मुत्सद्देगिरी आणि धोरणात्मक डावपेचांचे दुर्मिळ, "पडद्यामागे" वर्णन प्रदान करते.
- **"माउंट जी 20" आव्हान:** रशिया-युक्रेन संघर्ष आणि महामारीनंतरच्या आर्थिक संकटामुळे उद्भवलेल्या खोल जागतिक तक्त्यात सदस्य राष्ट्रांमध्ये 100% सहमती साध्य करण्याच्या महत्त्वपूर्ण कार्याचा संदर्भ या शीर्षकात देण्यात आला आहे.

9. WEF क्रिस्टल पुरस्कार 2025: सांस्कृतिक नेत्यांचा उत्सव साजरा करणे

स्विट्झर्लंडमधील दावोस येथे वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम (WEF) वार्षिक बैठक 2025 च्या उद्घाटन प्रसंगी (20 जानेवारी, 2025) 31 वे वार्षिक क्रिस्टल पुरस्कार प्रदान करण्यात आले . सामाजिक आणि पर्यावरणीय बदल घडवून आणणाऱ्या अपवादात्मक सांस्कृतिक नेत्यांना हे पुरस्कार दिले जातात.

2025 क्रिस्टल पुरस्कार प्राप्तकर्ते

पुरस्कार विजेते	फिल्ड	प्राथमिक योगदान
डेव्हिड बेकहॅम	खेळ / परोपकार	युनिसेफचे सदस्य राजदूत; जागतिक स्तरावर मुलांचे हक्क, आरोग्य (मलेरिया प्रतिबंध) आणि शिक्षणासाठी 20 वर्षे वकिली केल्याबद्दल सन्मानित.
Diane von Fürstenberg	फॅशन/सक्रियता	डीव्हीएफ पुरस्कारांद्वारे महिलांना सक्षम करण्यासाठी आणि लैंगिक समानता आणि महिला मार्गदर्शनात त्यांचे नेतृत्व करण्यासाठी ओळखले जाते.
रिकेन यामामोटो	आर्किटेक्चर[संपादन]	2024 ग्रिन्झाकर पुरस्कार विजेते; टिकाऊ आर्किटेक्चर आणि समुदाय-केंद्रित शहरी डिझाइनच्या त्यांच्या वचनबद्धतेबद्दल सन्मानित.

काही तथ्यात्मक -

- **जागतिक आर्थिक मंच 2025 ची संकल्पना:** " बुद्धिमान युगासाठी सहकार्य".

- **निवड निकष: जागतिक** आव्हानांवर सामूहिक कृतीसाठी प्रेरणा देण्याच्या आणि विभाजन करण्याच्या क्षमतेसाठी पुरस्कार विजेत्यांची निवड केली जाते.
- **आर्किटेक्चरल वारसा:** रिकेन यामामोटो विशेषतः त्याच्या "लोकल एरिया रिपब्लिक" तत्त्वज्ञानासाठी प्रसिद्ध आहे, जे आपत्तीनंतर (2011 च्या जपान भूकंपाप्रमाणे) समुदायांना बरे आणि जोडणार या आर्किटेक्चरवर लक्ष केंद्रित करते.
- **परोपकारी पोहोच:** डेव्हिड बेकहॅमच्या "मलेरिया मस्ट डाय" मोहिमेवर 1 अब्जाहून अधिक लोकांपर्यंत पोहोचण्यासाठी हायलाइट केले गेले, जागतिक नेत्यांना धाडसी कृती करण्याचे आवाहन केले.
- **प्रस्तुतकर्ता:** हे पुरस्कार दरवर्षी **वर्ल्ड आर्ट्स फोरमच्या अध्यक्ष आणि सह-संस्थापक** हिल्डे श्राब यांच्याद्वारे प्रदान केले जातात.
- **भारतीय सहभाग:** यावर्षी कोणीही भारतीय विजेते नसले तरी, **गुंतवणूकीवर** चर्चा करण्यासाठी दावोस 2025 मध्ये महाराष्ट्र, तेलंगणा आणि उत्तर प्रदेशातील उच्च-स्तरीय शिष्टमंडळे उपस्थित होती.
- **प्रिन्सिपल दुवा:** विद्यार्थ्यांसाठी लक्षात घ्या की 2024 मध्ये रिकेन यामामोटोचा प्रिन्सिपल पुरस्कार ("आर्किटेक्चरचा नोबेल") या सांस्कृतिक मान्यतेसाठी एक प्रमुख अग्रदूत म्हणून काम करतो.

10. नायब राज्यपाल मनोज सिन्हा यांना

महाराजा हरिसिंह पुरस्कार

- **जम्मू आणि काश्मीरचे** नायब राज्यपाल **मनोज सिन्हा यांना** महाराजा हरी सिंग पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.
- **कारण:** जम्मू आणि काश्मीरमधील सार्वजनिक प्रशासन, प्रशासकीय सुधारणा आणि विकास उपक्रमांमध्ये योगदान.
- **पुरस्कार:** जम्मू आणि काश्मीरचे शेवटचे सत्ताधारी महाराजा महाराजा हरी सिंग.
- **पुरस्काराचे स्वरूप :** सार्वजनिक सेवा व नेतृत्व यांना मान्यता.
- **बातम्यांमध्ये का:** केंद्रशासित प्रदेशातील कारभाराच्या कामगिरीवर प्रकाश टाकणारा अधिकृत पुरस्कार.
- **प्रीलिम्स टॉप:**
  - मनोज सिन्हा हे **मुख्यमंत्री नाहीत, नायब** राज्यपाल आहेत.
  - महाराजा हरी सिंग हे 1950 नंतरच्या भारताशी नव्वे तर स्वातंत्र्यपूर्व **जम्मू आणि काश्मीरशी** संबंधित होते.

12. ₹100 चे नाणे: मोहम्मद रफी यांची जन्मशताब्दी

- **उद्घाटन:** 24 मार्च 2025 रोजी मुंबईत "तुम मुझे युन भुला ना पाओगे" या संगीत कार्यक्रमादरम्यान हे **नाणे अधिकृतपणे प्रदर्शित करण्यात आले**.
- **श्री षण्मुखानंद सभागृहात सांस्कृतिक कार्य आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्री (महाराष्ट्र)** आशिष शेलार यांचे प्रकाशन झाले.
- **प्रसंग:** महान पार्श्वगायक मोहम्मद रफी यांच्या **जन्मशताब्दी (1924-2024)** स्मरणार्थ पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी त्यांना आदरांजली वाहिली.
- **भौतिक वैशिष्ट्ये:**
  - **मूल्य:** ₹ 100
  - **वजन:** 35 ग्रॅम
  - **व्यास:** 200 सेरेशनसह 44 मिमी.
  - **रचना :** चतुर्धातुक मिश्रधातू (५०% चांदी, ४०% तांबे, ५% निकेल व ५% जस्त).
- **डिझाइन वैशिष्ट्ये:**
  - **पुढील बाजूला:** अशोक स्तंभाची सिंहाची राजधानी 'सत्यमेव जयते' आणि '१००' असे मूल्यमापन केलेले आहे.
  - **उलटा:** मध्यभागी मोहम्मद रफीचे चित्र आहे आणि **हिंदी आणि इंग्रजी दोन्ही भाषांमध्ये** "मोहम्मद रफीची जन्मशताब्दी" आणि **1924-2024 या वर्षामध्ये शिलालेख आहे.**
- **पुढीना:** हे नाणे भारत सरकारच्या टांकसाळी, कोलकाता यांनी पाडले होते.

11. वर्षा भारतच्या बॅंड गर्ल गेलिंग नेटपॅक

पुरस्कार

- **वर्षा भरत** दिग्दर्शित 'बॅंड गर्ल' या चित्रपटाने नेटपॅक पुरस्कार पटकावला.
- **नेटपॅक** म्हणजे नेटवर्क फॉर द प्रमोशन ऑफ एशियन सिनेमा.
- **पुरस्कार केंद्र:** मजबूत कलात्मक आणि सामाजिक थीमसह **आशियाई सिनेमाला** प्रोत्साहन देते.
- **बातम्यांमध्ये का :** भारतीय **स्वतंत्र चित्रपटाला** आंतरराष्ट्रीय मान्यता.
- **प्रीलिम्स टॉप:**
  - नेटपॅक ≠ कान्स / गोल्डन ग्लोब.
  - हा **फिल्म-नेटवर्क पुरस्कार आहे**, राष्ट्रीय भारतीय चित्रपट पुरस्कार नाही.